

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

На правах рукопису

ЗУБРІЛНА ВАЛЕРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 336.144

ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Дисертація

на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Науковий керівник

доктор економічних наук, професор

Мельник Віктор Миколайович

Київ – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	13
1.1. Концептуальні засади місцевих бюджетів як основної складової місцевих фінансів	13
1.2. Сутнісно-теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів	31
1.3. Економічний зміст та класифікаційні ознаки видатків місцевих бюджетів	53
Висновки до розділу 1	69
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	71
2.1. Тенденції та закономірності формування і розподілу доходів місцевих бюджетів України	71
2.2. Особливості розподілу і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів України	98
2.3. Проблематика формування і розподілу коштів місцевих бюджетів Одеської області	117
Висновки до розділу 2	146
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	148
3.1. Методичні рекомендації зміцнення доходної бази місцевих бюджетів	148
3.2. Вдосконалення формульного розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості	168
3.3. Впорядкування видаткових повноважень органів місцевої влади	183
Висновки до розділу 3	201
ВИСНОВКИ	203
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	207
ДОДАТКИ	233

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Важливою умовою побудови демократичної держави є самостійність і фінансова незалежність місцевих органів влади у здійсненні покладених на них функцій. Місцеві бюджети є основою фінансового забезпечення розвитку адміністративно-територіальних групвань, однак, питання формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів у відповідності до принципів Європейської Хартії місцевого самоврядування досі остаточно не вирішені. Тому в сучасних умовах проблеми формування доходної бази місцевих бюджетів та виконання покладених на органи місцевої влади власних та делегованих повноважень стають більш актуальними.

Основними питаннями, які постають на сучасному етапі розвитку місцевого самоврядування, є забезпечення органів місцевої влади необхідними фінансовими ресурсами для більш ефективного їх функціонування та належного фінансування видаткових потреб.

Діюча система формування місцевих бюджетів характеризується високим рівнем залежності їх доходної бази від надання трансфертів з державного бюджету та щорічним зменшенням частки закріплених та власних надходжень. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів гостро постає питання удосконалення процесу формування та чіткого розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів для більш повного задоволення потреб та інтересів територіальних громад й підвищення економічного та соціального розвитку територій.

Питанням, пов'язаним з формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів, присвячені праці вітчизняних науковців та практиків: Й. Бескида, О. Василика, О. Демків, І. Дьяконової, А. Єпіфанова, М. Карліна, В. Кравченко, В. Малько, В. Опаріна, М. Пабата, Ю. Петленко, І. Сало, О. Сунцової, Л. Тарангул, В. Федосова, С. Юрія та інших.

Проблеми фінансового забезпечення територіальних громад та удосконалення розмежування повноважень між центральними органами влади та органами місцевої влади є предметом постійної дискусії з боку політиків,

науковців та практиків. Значну увагу дослідженню цих питань приділяють відомі вчені: Т. Бондарук, С. Буковинський, А. Буряченко, В. Вишневський, І. Запатріна, О. Кириленко, І. Луніна, Ц. Огонь, К. Павлюк, Ю. Пасічник, Д. Полозенко, С. Слухай, І. Чугунов, І. Чуркіна та інші.

Вагомі нароби з теоретичних та практичних основ функціонування державного та місцевих бюджетів викладені в працях відомих зарубіжних вчених: А. Бабіча, Ш. Бланкарта, О. Богачової, А. Вагнера, О. Врублевської, Л. Дробозіної, Л. Окунєвої, Г. Поляка, В. Родіонової, М. Романовського, Б. Сабанті, М. Сірінова, Д. Черніка та інших.

Незважаючи на значний науковий доробок в галузі місцевих фінансів, зокрема місцевих бюджетів, досі залишаються недостатньо дослідженими особливості та проблеми формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів, що пов'язане з наявністю широкого спектру невирішених та дискусійних питань, які виникають на місцевому рівні у процесі формування та використання бюджетних коштів. Особливо це стосується питань ефективного розподілу бюджетних повноважень та визначення джерел формування стабільної власної фінансової бази органів місцевого самоврядування.

Дослідження вказаних питань та їх практична реалізація посилять фінансову самостійність місцевих бюджетів різних рівнів, створить необхідні умови для формування самодостатнього, фінансово незалежного та ефективного місцевого самоврядування і сприятиме соціально-економічному розвитку окремих адміністративно-територіальних формувань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри фінансів та банківської справи Європейського університету за темою: «Фінансові важелі стимулювання економічного розвитку України: основні напрями та методологія використання» (номер державної реєстрації 0111U007978), в межах якої особисто автором систематизовано ознаки класифікації доходів місцевих бюджетів, методи та принципи їх формування, способи розмежування доходів між бюджетами різних рівнів, проаналізовано склад та структуру доходів та

видатків місцевих бюджетів, оцінено зв'язок між динамікою надходжень доходів місцевих бюджетів та динамікою основних макропоказників, визначено основні проблеми у формуванні доходної частини місцевих бюджетів та внесені пропозиції щодо удосконалення формування власної доходної бази місцевих бюджетів та врегулювання питань ефективного розподілу бюджетних повноважень.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення процесу формування і розподілу коштів місцевих органів влади.

Реалізація поставленої мети обумовила такі завдання дослідження:

- визначити основні теоретичні засади щодо природи та економічної сутності місцевих бюджетів;
- дослідити методологію формування і розподілу доходів і видатків місцевих бюджетів та здійснити їх класифікацію;
- визначити принципи та критерії розподілу функціональних та видаткових повноважень органів місцевої влади;
- проаналізувати тенденції та закономірності формування доходів місцевих бюджетів України;
- провести моніторинг та виокремити проблеми розподілу і використання коштів місцевих бюджетів;
- здійснити аналіз та дослідити особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів Одеської області;
- запропонувати заходи до підвищення фінансової незалежності місцевих органів влади;
- обґрунтувати напрями удосконалення видаткових повноважень органів місцевої влади.

Об'єктом дослідження є сукупність фінансово-економічних відносини, які виникають у процесі формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення та висновки сучасної фінансової теорії, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів.

Для досягнення мети дисертаційної роботи використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, діалектичний і теоретичного узагальнення – для визначення теоретичних засад функціонування місцевих бюджетів; порівняльного аналізу часових рядів, групувань та синтезу - для виявлення загальних тенденцій формування і розподілу доходів та видатків з місцевих бюджетів, розмежування власних та закріплених доходів бюджету; статистичні методи – для обґрунтування вибору бази даних аналізу формування і розподілу коштів місцевих бюджетів; методи теоретичного і практичного узагальнення – для оцінювання стану забезпечення органів місцевої влади фінансовими ресурсами; методи системного підходу, порівняння, аналізу та синтезу для визначення особливостей формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів; таблично-графічний – для наочного відображення змін абсолютних і відносних показників доходів та видатків місцевих бюджетів; економіко-математичного моделювання та абстрактно-логічний – для вироблення пропозицій щодо перспективних напрямів формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів

Інформаційну базу дисертаційного дослідження складають законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України; інструктивно-методичні документи, рішення про місцеві бюджети; звітні дані обласного фінансового управління в Одеській області; наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених і практиків, монографічні дослідження, статті науковців у періодичних виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш суттєвими науковими

результатами дисертаційного дослідження, що мають елементи наукової новизни та одержані автором особисто, належать:

вперше:

- розроблено новий підхід до розрахунку нормативу відрахувань від суми податку на додану вартість до місцевих бюджетів, який базується на поєднанні формалізованого методу міжрегіонального розподілу коштів на загальнодержавному рівні (на основі формули, яка визначає квоту регіону у таких надходженнях) та подальшому розподілі отриманих регіонами коштів до бюджетів окремих територіальних групувань за квотами кожного з них у формуванні надходжень ПДВ у зведеному бюджеті області. Реалізація цього підходу дозволить: підвищити зацікавленість місцевих органів влади у збільшенні мобілізації податку на додану вартість на відповідній території; забезпечити органи місцевого самоврядування додатковими фінансовими ресурсами; знизити фінансову залежність місцевої влади від центру;

удосконалено:

- теоретичний підхід до трактування категорії «місцевий бюджет», яке запропоновано розглядати як систему економічних (фінансових) відносин, що виникають між органами місцевого самоврядування, з одного боку, юридичними і фізичними особами, з іншого, між місцевими та державними органами влади й управління, а також між місцевими бюджетами різних рівнів з приводу формування та використання централізованого фонду фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування в процесі розподілу і перерозподілу ВВП для задоволення різнобічних соціально-культурних, комунально-побутових та інших потреб членів суспільства. Такий підхід, на відміну від існуючих, акцентує увагу не тільки на фінансових відносинах, які складаються у місцевих бюджетах з платниками та отримувачами бюджетних коштів, а й на внутрішніх зв'язках, які складаються усередині бюджетної системи, а також на напрямках використання коштів місцевих бюджетів;

- визначення змісту поняття «формування і розподіл доходів місцевих бюджетів» як сукупності: 1) методичних, нормативно-правових, організаційних

заходів з визначення форм, методів та засобів планування і мобілізації доходів в процесі складання, розгляду, затвердження і виконання місцевих бюджетів для фінансування видаткових повноважень органів місцевого самоврядування; 2) правових (процесуальних) відносин, які виникають на всіх стадіях бюджетного процесу між його учасниками; 3) економічних відносин, що виникають між місцевими органами влади, з однієї сторони, юридичними та фізичними особами, державним бюджетом, усередині місцевих бюджетів – з іншої на етапі виконання бюджету та пов'язані з акумуляцією, розподілом та використанням фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Запропоноване визначення дає можливість розширити наукові надбання понятійного апарату фінансової науки;

- трактування дефініції «видатки місцевих бюджетів», яке запропоновано розглядати як сукупність економічних відносин, що виявляються в суспільстві у зв'язку з перерозподілом ВВП і використанням централізованих фондів фінансових ресурсів органів місцевої влади з метою забезпечення виконання покладених на них повноважень, як делегованих, так і власних, передбачених Конституцією України, Бюджетним кодексом України, рішеннями про місцевий бюджет, іншими законодавчими актами для забезпечення суспільного добробуту адміністративно-територіальних формувань, що підтверджує законність, строковість та прозорість видаткової частини місцевих бюджетів;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування зв'язку між дефініціями «фінансова автономія», «фінансова незалежність» та «фінансова самостійність» органів місцевого самоврядування як взаємопов'язаних, але не тотожних понять, які знаходяться у відносинах, як загальне до часткового, де фінансова самостійність і фінансова незалежність є невід'ємними складовими фінансової автономії, без наявності яких не може йти мова про фінансову автономію місцевих органів влади, що сприяє розширенню системних уявлень щодо їх змісту;

- класифікаційні ознаки системи формування доходів місцевих бюджетів: за джерелами надходження, за бюджетною класифікацією, за формами залучення, за методами мобілізації, за призначенням, в залежності від типу повноважень, в

залежності від участі у розрахунку міжбюджетних трансфертів; видатків: за формами бюджетного фінансування; за функціями місцевих органів влади; за економічною характеристикою операцій; за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів; залежно від типу повноважень; залежно від врахування при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів; за цільовим призначенням трансфертів, що дозволяє систематизувати інформацію для проведення аналізу дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів та оцінки фінансових можливостей адміністративно-територіальних формувань;

- механізм врахування інвестиційної складової у визначенні фінансового нормативу бюджетної забезпеченості, відповідно до якого фінансовий норматив бюджетної забезпеченості визначається шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів, які спрямовуються на реалізацію бюджетних програм та на інвестиційний розвиток території, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг. Врахування інвестиційної складової у розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості дозволить посилити зв'язок між бюджетним плануванням та планами соціально-економічного розвитку регіонів, поліпшити матеріально-технічний стан бюджетних установ, створити умови для розвитку соціальної інфраструктури, підвищити державні соціальні стандарти, забезпечити проведення більш ефективної державної політики з вирівнювання економічного потенціалу й соціального розвитку територій;

- пропозиції організаційно-правового характеру щодо впорядкування функціональних і видаткових повноважень органів місцевої влади, а саме: чіткий законодавчий розподіл функціональних і видаткових повноважень центральних і місцевих органів влади; узгодження положень окремих нормативно-правових актів щодо визначення переліку делегованих повноважень; законодавче визначення категорії «делеговані повноваження»; встановлення відповідності між обсягом фінансування та вартістю публічної послуги на місцевому рівні; передача органам місцевого самоврядування більшості повноважень місцевого характеру з відповідною передачею фінансових ресурсів державного бюджету на їх фінансування; широке залучення громадськості до реальної участі в бюджетному

процесі на місцях, що сприятиме імплементації в українську практику принципів бюджетної децентралізації.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційної роботи можуть бути використані в роботі органів системи Міністерства фінансів України, у процесі формування місцевих бюджетів різних рівнів, у розробці концепцій удосконалення функціонування органів місцевого самоврядування, формування їх достатньої власної фінансової бази та збільшення фінансового забезпечення економічного та соціального розвитку територіальних громад, при розробці нормативно-правових актів, у навчальному процесі.

Окремі положення та практичні рекомендації, які викладено в дисертації, мають значну практичну цінність. Зокрема, рекомендації щодо оцінювання рівня фінансової незалежності та фінансової самостійності місцевих бюджетів, а також пропозиції щодо удосконалення механізму формування власної доходної бази місцевих бюджетів і розподілу доходів та видатків між місцевими бюджетами враховуються спеціалістами в роботі департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації (довідка № 01-58/1085 від 17.04.2015 р.)

Теоретико-методологічні засади формування та розподілу коштів місцевих бюджетів, а також практичні рекомендації, спрямовані на удосконалення формування власної доходної бази місцевого бюджету враховуються при плануванні міського бюджету спеціалістами департаменту фінансів Одеської міської Ради (довідка № 01-11-13/267 від 04.02.2015р.).

Пропозиції з удосконалення заходів організаційно-правового характеру по запровадженню сучасних технологій формування інформаційно-аналітичної бази для визначення фінансової незалежності та фінансової самостійності місцевих бюджетів враховуються спеціалістами управління Державної казначейської служби України у м. Одесі Одеської області (довідка № 14-13/207а-568а від 26.12.2014 р.).

Наукові доробки і рекомендації щодо розширення напрямів фінансово-бюджетної децентралізації відзначені в Аналітичній записці Вісімнадцятої міжнародної наукової конференції «Економіка України в умовах реалізації угоди

щодо поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ+) з ЄС» (акт № 126-34/2527 від 24.09.2014 р.)

Результати наукових досліджень використовуються кафедрою фінансів та банківської справи Європейського університету у навчальному процесі підготовки бакалаврів і спеціалістів при проведенні лекційних і практичних занять з дисциплін «Фінанси», «Бюджетна система», «Місцеві фінанси» (довідка № 681-2 від 07.05.2015р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною, одноосібно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до розв'язання важливого наукового завдання – удосконалення формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів. Особистий внесок автора наведено у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати досліджень дисертаційної роботи оприлюднені автором на науково-практичних конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (м. Тернопіль, 2014); Всеукраїнській науковій конференції аспірантів та молодих вчених «Гармонізація суспільства – новітній напрямок розвитку держави» (м. Одеса, 2014); Всеукраїнській науково-практичній Internet-конференції «Стратегії стійкого розвитку економіки» (м. Київ, 2014); Вісімнадцятій міжнародній науковій конференції "Економіка України в умовах реалізації угоди щодо поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ +) з ЄС" (м. Калелья, Іспанія, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції «Экономика и управление: теория и практика» (м. Нюрнберг, 2014); V Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Розвиток фінансів в умовах хаотично структурованої економіки» (м. Дніпропетровськ, 2015); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України» (м. Умань, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна теорія: еволюція парадигми та революційні гіпотези» (м. Київ, 2015 р.); науково-

практичній конференції «Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України» (м. Ірпінь, 2015 р.).

Публікації. Основні результати наукового дослідження опубліковано у 14 наукових працях загальним обсягом 5,92 друк. арк. (особисто автору належить 5,59 друк. арк.), у тому числі 6 статей – у наукових фахових виданнях, 1 стаття – у виданні з міжнародним індексом цитування та 7 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи викладено на 206 сторінках. У дисертації подано 24 таблиці, 19 рисунків, 14 додатків на 62 сторінках. Список використаних джерел налічує 273 найменування на 26 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Концептуальні засади місцевих бюджетів як основної складової місцевих фінансів

З часу здобуття незалежності України розпочався процес становлення національної фінансової системи, важливою складовою якої є місцеві фінанси.

Український науковець В. Кравченко звертає увагу, що історично склалося так, що «поняття місцеві фінанси виникло на противагу поняттю державні фінанси, розширило поняття публічні фінанси і стало їхньою невід'ємною складовою» [133, с. 17]. Він зазначає, що перші посилення на доцільність розмежування державних і місцевих фінансів зроблено ще Адамом Смітом у його роботі “Багатство народів”, однак, найбільш інтенсивний розвиток теорії місцевих фінансів відбувається у першій половині ХІХ ст. [133, с. 17].

Наприкінці ХІХ ст. вчення про місцеві фінанси як сукупність теоретичних положень про фінансове господарство та фінансову діяльність місцевих органів влади виокремлюється у самостійну галузь фінансової науки. Біля витоків визначень “державне фінансове господарство”, яким позначалися державні фінанси, та “місцеве фінансове господарство” стояли А. Вагнер, К. Рау, Л. Штейн та інші економісти. Так, Л. Штейн першим визнав необхідність самостійних досліджень місцевих фінансів поряд із фінансами держави. А. Вагнер вважав, що предметом фінансової науки має стати фінансове господарство всіх публічних спілок і держави, та довів, що фінансове господарство общини слід розглядати як публічне, а не приватне.

Дослідженню проблем місцевих фінансів присвячені роботи видатних російських вчених, зокрема Б. Веселовського [40], П. Гензеля [48], В.А. Лебедева [140], І.Х. Озерова [175] та ін.

Значний внесок у розробку теорії місцевих фінансів зробили В.М.

Твердохлебов та М.А. Сірінов Так, В.М. Твердохлебов під місцевими фінансами розумів “господарство місцевих спілок. Саме ж господарство місцевих спілок є планомірним задоволенням потреб публічно-правових союзів” [239, с. 47]. М.А. Сірінов вважав, що “сукупність завдань, які доручаються місцевим органам і сукупність засобів, якими вони розпоряджаються для задоволення їх, носить назву місцевого господарства або місцевих фінансів” [223, с.34].

У Положенні про місцеві фінанси СРСР від 26 квітня 1926 року зазначалося, що "місцеві фінанси є складовою частиною єдиної системи фінансів Союзу РСР і перебувають у безпосередньому віданні місцевих рад та їх виконавчих комітетів (або президій міських рад) у випадках, передбачених законодавством союзних республік" [194]. Однак, наприкінці 30-х років визначення місцевих фінансів в СРСР фактично було ототожнено з визначенням місцевих бюджетів.

З другої половини 50-х років у радянській фінансовій літературі утверджується погляд, що місцеві фінанси — це явище, яке властиве капіталістичним державам та країнам "третього світу". Наприклад, К. Я. Чижов визначав суть місцевих фінансів таким чином: "Під місцевими фінансами капіталістичних країн звичайно розуміють доходи і видатки місцевих органів влади та підвідомчих їм підприємств та організацій" [161, с. 36]. Л. П. Павлова зазначала, що "під місцевими фінансами капіталістичних країн розуміють економічні відносини, при посередництві яких створюються фонди грошових коштів, що використовуються місцевими органами влади для виконання покладених на них функцій" [179, с. 27]. Аналогічні підходи знаходимо і в інших виданнях 70-80-х років минулого століття.

Слід зазначити, що саме визначення місцевих фінансів постійно змінювалося. Поширеними були визначення місцевих фінансів як “місцевого фінансового господарства”, “господарства місцевих спілок”, або “як сукупності матеріальних засобів”. Проте домінуючою була точка зору, яка знайшла відображення у Великій Радянській Енциклопедії, де визначалося, що "місцеві фінанси в СРСР — це фінанси місцевого господарства і місцевих органів влади, складова частина єдиної системи фінансів СРСР" [160, с. 203]. До місцевих

фінансів належать фінанси соціалістичних підприємств усіх галузей місцевого господарства і місцеві бюджети [160, с. 203]. Місцеві фінанси відіграють значну роль у плановому розподілі й перерозподілі частини національного доходу у відповідності до вимог економічних законів соціалізму для створення фондів грошових коштів, що використовуються місцевими Радами з метою задоволення постійно зростаючих матеріальних і культурних потреб народу [160, с. 203]. Місцеві фінанси — важлива ланка зміцнення господарського розрахунку і здійснення контролю карбованцем за виконанням підприємствами та організаціями місцевого значення господарських і фінансових планів і дотримання режиму економії [160, с. 203].

В Україні з початком проголошення української державності в 1991 році починається вживання терміну «місцеві фінанси». Окремі аспекти становлення, розвитку та сутності фінансів місцевих органів влади вивчаються українськими економістами та фінансистами О.Д. Василюком, В.М. Федосовим, І. Луніною; серед дослідників різних проблем формування інституту місцевих фінансів слід відзначити В. Андрущенко, Т. Бондарук, В. Кравченко, О. Кириленко, О. Сунцову, Л. Тарангул, М. Деркача, М. Пабата, І. Сало та ін.

Як зазначає В. Кравченко “поняття місцеві фінанси є синонімом поняття фінанси місцевих органів влади”, де замість терміну місцеві фінанси можуть використовуватися такі визначення, “як муніципальні (комунальні) фінанси, територіальні фінанси, фінанси комун та общин, фінанси муніципального утворення, фінанси міста, області, району, села, селища та ін.” [133, с. 33]. Як бачимо, наявність різних визначень місцевих фінансів засвідчує, що місцеві фінанси функціонують у різних формах, що залежить від державного і територіального устрою кожної країни.

В унітарних країнах до місцевих фінансів відносяться фінанси графств, областей, округів, міст, общин, районів тощо. У країнах з федеративним устроєм до системи місцевих фінансів включаються також фінанси членів федерації — штатів, земель, провінцій, кантонів тощо [251, с. 176].

В Україні формами прояву місцевих фінансів є фінанси Автономної

Республіки Крим, фінанси областей, міст Києва і Севастополя, фінанси міста, фінанси району (району в місті), фінанси села, фінанси селища, фінанси територіальної громади (комунальні фінанси) [133, с. 33]. Цей може бути продовжено у разі появи нових адміністративно-територіальних одиниць.

Розвідки щодо визначення сутності місцевих фінансів тривають і понині, оскільки серед економістів немає єдиної точки зору. Значна частина фахівців, зокрема Л. Окунева, Л.Павлова, Б.Болдирев та інші, вважають, що місцеві фінанси являють собою систему економічних відносин, за допомогою яких місцеві органи управління розподіляють, перерозподіляють та використовують національний дохід у відповідності з їх функціями [251, с. 176]. Л.А. Дробозіна додає до цього визначення необхідність використання фонду грошових коштів на економічний та соціальний розвиток територій [249, с. 267]. О.Василик вважає, що “за своєю економічною суттю місцеві фінанси – це сукупність форм і методів створення й використання фондів фінансових ресурсів для забезпечення органами місцевого самоврядування виконання покладених на них функцій” [32, с. 180]. В. Кравченко у навчальному посібнику “Місцеві фінанси України” визначає, що “місцеві фінанси - це система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань як власних, так і делегованих” [133, с. 43]. Такої ж думки дотримуються О.Р. Романенко та О.О. Сунцова [212, с. 184; 236, с. 32].

Підсумовуючи думки вчених спробуємо надати своє тлумачення сутності місцевих фінансів. За нашою думкою, місцеві фінанси – це економічні (грошові) відносини, які виникають у процесі створення, розподілу та перерозподілу сукупного суспільного продукту та національного доходу у зв’язку з формуванням, розподілом та використанням централізованих фондів фінансових ресурсів органів місцевої влади та децентралізованих фондів підприємств комунальної власності для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань як власних, так і делегованих.

Для виконання власних та делегованих повноважень місцеві органи влади

повинні мати у своєму розпорядженні певну величину фінансових ресурсів, за допомогою яких вони здійснюють свою фінансову діяльність, економічний та соціальний розвиток територій, тобто функції. Отже, як зазначають відомі українські вчені – О.Д. Василик, В.В. Венгер, О.П. Кириленко, В.І. Кравченко, О.Р. Романенко, С.І. Юрій та інші, об'єктами місцевих фінансів є фінансові ресурси, які охоплюють: місцеві бюджети, місцеві фонди спеціального призначення, фінанси підприємств комунальної форми власності, місцеві позики, лотереї, фінансові ресурси комунальних банків та інших фінансово-кредитних установ, фінансові ресурси громадських організацій та установ тощо. Причому, як наголошують фахівці, ці фінансові ресурси можуть бути як централізованими (місцевий бюджет, місцеві цільові фонди), так і децентралізованими (фінансові ресурси підприємств комунальної власності), а також мати фондову (бюджети, цільові фонди, фонди грошових коштів комунальних підприємств) та не фондову (банківські кредити, ресурси від розміщення місцевих позик) форму [212, с. 184-185; 210, с.14; 39, с. 215].

Однак, визначальною ланкою місцевих фінансів є місцеві бюджети, оскільки у них зосереджено понад 80% усіх фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні місцевого самоврядування [39, с. 220; 212, с. 189].

Виходячи з тематики нашого дисертаційного дослідження, необхідним є визначення поняття "місцевий бюджет", чому, за нашою думкою, передує окреслення категорії "бюджет".

У фінансовій літературі є чимало характеристик суті державного бюджету, втім як і основних фінансових категорій. В практиці країн з ринковою економікою бюджет прийнято розглядати не просто як фінансовий план, а як інструмент економічного планування, макроекономічної стабілізації і зростання.

Фінансова наука радянських часів розглядала бюджет як фінансовий план через окремі ланки бюджетної системи: союзний бюджет, бюджети союзних республік, бюджети автономних областей, країв, бюджети міст, бюджети районів тощо.

Підхід до змісту бюджету як фінансового плану зберігався весь період

існування незалежної України в різних законодавчих актах. Зокрема, у статті 1 Закону України «Про бюджетну систему України», який діяв на території України до прийняття Бюджетного кодексу в 2001 р., було зазначено: «Бюджет - це план формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, здійснюваних органами державної влади України, органами влади Автономної Республіки Крим (АРК) і місцевими Радами народних депутатів» [79]. Положення статті 2 Бюджетного кодексу України залишило практично незмінним визначення бюджету додавши до нього забезпечення не лише функцій, але і завдань, які здійснюються органами влади та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [24].

Слід зазначити, що більшість науковців розглядає бюджет з позиції держави. Державний бюджет в основному розуміють як одну з ланок фінансової системи України, який є економічною категорією і відображає грошові відносини, які виникають між державою, з одного боку, і підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності і фізичними особами - з іншого, з приводу утворення централізованого фонду грошових коштів держави і його використання на розширене відтворення, підвищення рівня життя і задоволення інших суспільних потреб [268, с.26; 50, с. 158 - 159; . 45, с. 117]. Як влучно зауважує проф. Михайленко С.В., бюджет може одночасно розглядатися з різних точок зору: як правова категорія, як законодавчий акт, як фінансовий фонд, як прогноз доходів і видатків держави, як регулятор фінансових відносин, як фізична наявність грошових коштів на рахунках, як сукупність певних бюджетних відносин, формалізованих в управлінських актах [165, с. 27]. Таким чином, акценти на ті чи інші властивості бюджету дослідники роблять в залежності від предмета та об'єкта дослідження.

Проте, ще на початку ХХ сторіччя проф. І.Х.Озеров вказував, що слід розрізняти поняття «бюджет» і «розпис». Так, під бюджетом він розумів план ведення державного господарства на визначений період часу, а розпис описував як цифрове вираження плану ведення господарства на цей період часу, що розглянуто законодавчими установами та затверджено законодавчою владою [175,

с. 4]. На підставі цих визначень професор робить висновок, що розпис відноситься до бюджету, як частина до цілого, він є тільки додатком бюджетного закону і становить часткове вираження в цифрах плану ведення державного господарства [175, с.5]. Бюджет визначає загальні норми складання та затвердження фінансового плану, а розпис являє собою саме фінансовий план [175, с. 5].

Що стосується законодавчого визначення поняття «місцевий бюджет», то вперше воно було введено Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р., у ст. 1 якого вказано, «що бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування» [74]. Слід зазначити, що це єдине законодавче визначення місцевого бюджету, оскільки у ч. 1 ст.1 Бюджетного кодексу України міститься тільки загальне визначення бюджету.

Сучасні вчені розглядають сутність місцевих бюджетів у різних аспектах. Так, за думкою О. Василика, К. Павлюк та О. Романенко сутність місцевих бюджетів слід розглядати з двох сторін. По-перше, як організаційну форму мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування. По-друге, як систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державним бюджетом, а також усередині сукупності місцевих бюджетів [32, с. 181; 212, с. 189]. До такої ж думки схиляється й Венгер В.В. та додає, що «як організаційна форма місцеві бюджети – це балансові розрахунки, які відповідають вимогам складання балансів» [39, с. 220].

В. Кравченко вважає, що місцеві бюджети, які використовуються для регулювання соціально-економічних і фінансово-правових завдань певної території, слід розглядати в трьох аспектах. По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів. По-друге, це план (кошторис) доходів і видатків відповідного місцевого органу влади чи самоврядування. По-третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є закономірним атрибутом будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом

[133, с. 118].

М. І. Кульчицький пропонує розглядати місцевий бюджет як «систему формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих» [138, с. 99].

За нашою думкою, при визначенні дефініції “місцевий бюджет” необхідно передусім відображати її найважливіші сторони: сутність, форму, матеріальний зміст.

Вважаємо, що слід розрізнити поняття місцевий бюджет як економічна категорія і місцевий бюджет як фінансовий план місцевих органів самоврядування. Оскільки, економічна природа бюджету полягає у тому, що виникає об’єктивна необхідність у розподілі й перерозподілі ВВП між галузями економіки, верствами населення й територіями з метою підвищення ефективності економіки та добробуту громадян, то економічна природа місцевого бюджету якраз і проявляється в тому, що за його допомогою місцеві органи самоврядування намагаються надати суспільству блага та послуги за принципом територіального поділу, які істотно впливають на рівень добробуту та якість життя.

Тому, за нашою думкою, місцевий бюджет слід розглядати, перш за все, як економічну категорію, яка виражає систему фінансових (грошових) відносин, пов’язаних з формуванням, розподілом та використанням фондів фінансових ресурсів місцевих органів влади, які мають об’єктивний характер, та визначаються функціями місцевої влади. При цьому, ця система фінансових відносин включає відносини: між місцевими бюджетами та державним бюджетом; між органами місцевого самоврядування різних рівнів з перерозподілу фінансових ресурсів; між місцевими бюджетами та господарськими структурами, які функціонують на даній території; між місцевою владою та населенням даної території, що складаються при мобілізації та витрачанні коштів місцевих бюджетів.

Крім того, економічна сутність місцевих бюджетів визначається сутністю

місцевих фінансів, які є аналогією державних фінансів, та є економічною формою реальних, об'єктивних розподільчих відносин. Тому сутність місцевого бюджету як економічної категорії реалізується через його функції - розподільчу (перерозподільчу) і контрольну. Оскільки функції – це виявлення сутності бюджету у дії, вони показують, яким чином реалізується суспільне призначення даної економічної (фінансової) категорії як інструмента вартісного розподілу та перерозподілу національного доходу. Так, завдяки розподільній функції місцевого бюджету відбувається концентрація грошових коштів у руках місцевих органів влади і їх використання з метою задоволення територіальних потреб. Контрольна функція дає змогу дізнатися про своєчасність і повноту надходження фінансових ресурсів до місцевих бюджетів, про ефективність їх використання, про співвідношення між окремими статтями доходів та видатків.

Таким чином, місцевий бюджет як економічна категорія – це система економічних (фінансових) відносин, які виникають між органами місцевого самоврядування, з одного боку, юридичними і фізичними особами, з іншого, між місцевими та державними органами влади й управління, а також між місцевими бюджетами різних рівнів з приводу формування та використання централізованого фонду фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування в процесі розподілу і перерозподілу ВВП для задоволення різнобічних соціально-культурних, комунально-побутових, інших потреб членів суспільства та регулювання соціально-економічних і фінансово-правових процесів на певній території.

Місцевий бюджет як фінансовий план – це організаційна форма мобілізації фінансових ресурсів і здійснення витрат органами місцевого самоврядування, тобто це результат свідомої діяльності людей, оскільки формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів здійснюється на підставі рішень місцевих органів влади. Таким чином, місцевий бюджет – це правовий акт (документ), у якому подається розпис доходів і видатків органів місцевого самоврядування на бюджетний період. Тобто, за своєю формою місцевий бюджет - це основний фінансовий план органів місцевого самоврядування. Цей висновок

підтверджується і статтею 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

За матеріальним змістом місцевий бюджет – це централізований фонд фінансових ресурсів місцевих органів влади, які мобілізуються, розподіляються і використовуються органами місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій і завдань, передбачених Конституцією та Бюджетним кодексом України. Отже, об'єктом місцевих бюджетів є фінансові ресурси місцевих органів влади, що мобілізуються, розподіляються та використовуються місцевими органами влади для виконання покладених на них функцій та завдань як власних, так і делегованих.

Головним суб'єктом фінансових відносин в Україні на місцевому рівні є територіальна громада та органи місцевого самоврядування. Це територіальна громада села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, територіальна громада селища або міста. Органи місцевого самоврядування – це сільська, селищна, міська ради та їхні виконавчі органи, сільський, селищний чи міський голова. Це також обласна та районна рада. Важливим суб'єктом цих відносин є держава в особі органів обласної, районної, міської (міст Києва та Севастополя) місцевої державної адміністрації та центральних органів державної влади.

При цьому, бюджетні та майнові права, які надаються органам місцевої влади, дають їм можливість складати, розглядати, затверджувати та виконувати їхні бюджети, розпоряджатися наданими у їхнє ведення підприємствами [74].

Бюджетним кодексом України визначені принципи побудови бюджетної системи. Оскільки за Кодексом, бюджетна система України – це сукупність державного та місцевих бюджетів [24], то відтак принципи бюджетної системи є принципами побудови місцевих бюджетів. Слід зазначити, що важливим принципом формування місцевих бюджетів – є принцип самостійності. Вперше принцип самостійності бюджетів в Україні було закріплено у ст. 4 Закону України «Про бюджетну систему України» від 5 грудня 1990 р., де вказано, що «Державний бюджет України, республіканський бюджет АРК, обласні, міські,

районні в містах, селищні, сільські бюджети є самостійними. Самостійність бюджетів забезпечується наявністю власних дохідних джерел і правом визначення напрямків їх використання відповідно до законодавства України» [82].

Наступним законодавчим актом, який закріпив за органами місцевого самоврядування право на власний бюджет, стала Конституція України. У ст. 142 Конституції встановлено, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля тощо [131]. Під матеріальною основою органів місцевого самоврядування можна розуміти різноманітні майнові та немайнові права, зокрема на землю, природні ресурси, будівлі, виробничі об'єкти, транспортні засоби та інші самохідні механізми, оргтехніку тощо. Фінансова основа органів місцевого самоврядування – це кошти бюджетів, включаючи кошти цільових бюджетних фондів, спеціальні кошти (фонди) бюджетних установ, фінанси підприємств, що перебувають у комунальній власності відповідної територіальної громади тощо [131].

Оскільки, як в унітарних, так і в федеративних країнах існує не один місцевий бюджет, а значна їх кількість, що визначається адміністративно-територіальним поділом, то слід розглянути види та склад місцевих бюджетів у їхньої сукупності.

Як стверджує В. Кравченко, поняття місцеві бюджети в унітарних країнах збігається з поняттям бюджету місцевого самоврядування [133, с. 118]. У федеративних державах використовується два види місцевих бюджетів: бюджети суб'єктів федерації та територіальні або місцеві бюджети. Оскільки, Україна є унітарною державою, тому місцевими бюджетами слід вважати бюджети органів місцевого самоврядування. Однак, до прийняття Бюджетного кодексу бюджетна система України окремо включала державний бюджет, бюджет Автономної Республіки Крим та місцеві бюджети [79].

Згідно з прийнятим у 2001 р. Бюджетним кодексом України та закріпленими Конституцією України нормами до місцевих бюджетів віднесено:

1) бюджет АРК, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах, бюджети міст Києва та Севастополя (з огляду на особливості їхнього правового та економічного статусу);

2) бюджети територіальних громад (сіл, селищ, міст та їх об'єднань).

Всі місцеві бюджети діють у межах єдиної бюджетної системи, яка визначалась спочатку надбання незалежності України Законом “Про бюджетну систему України”, а зрештою Бюджетним кодексом України, у якому визначено, що “бюджетна система України – це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіального устроїв і врегульована нормами права” [24].

Таким чином, бюджетний устрій визначає структуру побудови системи місцевих бюджетів та організаційний взаємозв'язок об'єднаних нею бюджетів. Структура будь-якої системи (в тому числі і бюджетної) в загальному вигляді являє собою логічні взаємовідносини рівнів управління, які побудовані таким чином, щоб їхня форма і структура давали можливість найефективніше досягати поставлених завдань [236, с. 129].

Розглянемо структуру місцевих бюджетів України. Так, автори навчального посібника «Бюджетна система» розрізняють наступні рівні місцевих бюджетів: обласний рівень – це обласні бюджети та міські – міст державного значення; районний рівень – це районні бюджети, міські - міст обласного значення з районним поділом, а також без районного поділу та бюджети районів у містах; низовий рівень – бюджети міст районного значення, бюджети селищ, бюджети сіл та бюджети сільських рад [231, с.124]. Зауважимо, що це дещо протирічить положенням ст. 5 Бюджетного кодексу України, за якою до місцевих бюджетів віднесено також бюджет Автономної Республіки Крим, та статті 6, згідно з якою обласний рівень включає показники бюджетів міст обласного значення, а не державного, а районний рівень включає бюджети міст районного значення, а не обласного. Однак, поділ місцевих бюджетів на обласний, районний та низовий рівень, на наш погляд, є слушним.

О. Романенко та В. Венгер також розрізняють три рівні управління у

структурі місцевих бюджетів в залежності від наданих місцевим радам прав та повноважень, де до першого рівня відносять Республіканський бюджет Автономної Республіки Крим, обласні бюджети та бюджети міст республіканського значення; до другого – районні бюджети, бюджети міст обласного значення з районним поділом та без районного поділу; до третього – бюджети міст районного підпорядкування, бюджети селищ, бюджети сіл, бюджети районів у містах [39, с. 220; 212, с. 190]. Однак, віднесення до першого рівня управління бюджетів міст республіканського значення, ми вважаємо, неправомірно, оскільки бюджети міст республіканського значення підпорядковані Республіканському бюджету Автономної Республіки Крим.

Відомі вчені В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін виділяючи три рівні у складі місцевих бюджетів України, відмічають, що: перший рівень включає Республіканський бюджет АР Крим, обласні бюджети та бюджети міст держаного значення; другий рівень включає районні бюджети, бюджети міст обласного значення з районним поділом та без районного поділу; третій рівень включає бюджети міст районного значення, бюджети селищ, бюджети сіл, бюджети районів у містах [247, с. 274].

Ми згодні з тим, що місцеві бюджети в Україні мають трирівневу структуру, однак, нам вважається за доцільне використання у цьому зв'язку ще і іншої термінології, яка склалася за часів СРСР, коли місцеві бюджети в залежності від рівня управління поділялись на централізований та базовий рівні. Централізований рівень включав обласні та районні (у сільській місцевості) бюджети, базовий рівень – це сільські, селищні та міські бюджети з районним та без районного поділу. [50, с. 162]. Виділення обласних та районних бюджетів у централізовану ланку є слушним, оскільки за Конституцією України обласні та районні ради затверджують відповідні обласні та районні бюджети, які формуються здебільшого за рахунок коштів Державного бюджету України для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів (ст. 143). До того ж, стаття 5 Бюджетного кодексу України до бюджетів місцевого самоврядування включає бюджети територіальних громад

сіл, селищ, міст та їх об'єднань, а у цілому сукупністю місцевих бюджетів визначає Бюджет АР Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування, тобто не називаючи рівнів місцевих бюджетів фактично розподіляє їх за рівнями управління згідно з адміністративно-територіальним поділом. Це підтверджує і В. Кравченко, визначаючи бюджети місцевого самоврядування як фінанси низових одиниць влади [133, с.75].

Таким чином, до централізованого рівня місцевих бюджетів ми можемо віднести Республіканський бюджет Автономної Республіки Крим, обласні та районні бюджети, а до базового (низового) рівня - бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст обласного, районного та державного значення (з районним та без районного поділу). Склад місцевих бюджетів надано на рис. 1.1.

Важливим питанням при розгляді завдань місцевих органів влади в системі забезпечення управління країною є зміст їх функцій і повноважень. Оскільки, бюджет самоврядних органів, практично є похідною величиною від управління державою, яка закладається в Конституції, законодавчих актах і відображає не декларативний, а фактичний стан з правом населення вирішувати самостійно справи місцевого значення, то місцеве самоврядування ефективно рівно настільки, наскільки воно забезпечене фінансовими ресурсами. Отже, фінансові ресурси – це першооснова фінансового господарства місцевого самоврядування. А наявність завдань і функцій, що покладаються на місцеві органи влади, є об'єктивною причиною необхідності місцевих бюджетів.

Стосовно функцій і завдань, що покладаються на місцеві органи влади, а також меж між завданнями центральної та місцевої влади є кілька теорій [32, с. 177; 133, с. 36-37; 236, с. 56-57].

Одна з теорій — це теорія “природних прав общини”, яка має більш ніж двохсотлітню історію. Суть цієї теорії ґрунтується на ідеї, що община як самоврядний територіальний колектив є таким же суспільним утворенням, що й держава, причому община як колектив людей, які спільно проживають на одній території, виникла раніше, ніж держава. Тому держава не може скасувати права общини, оскільки вони державою не надавалися.

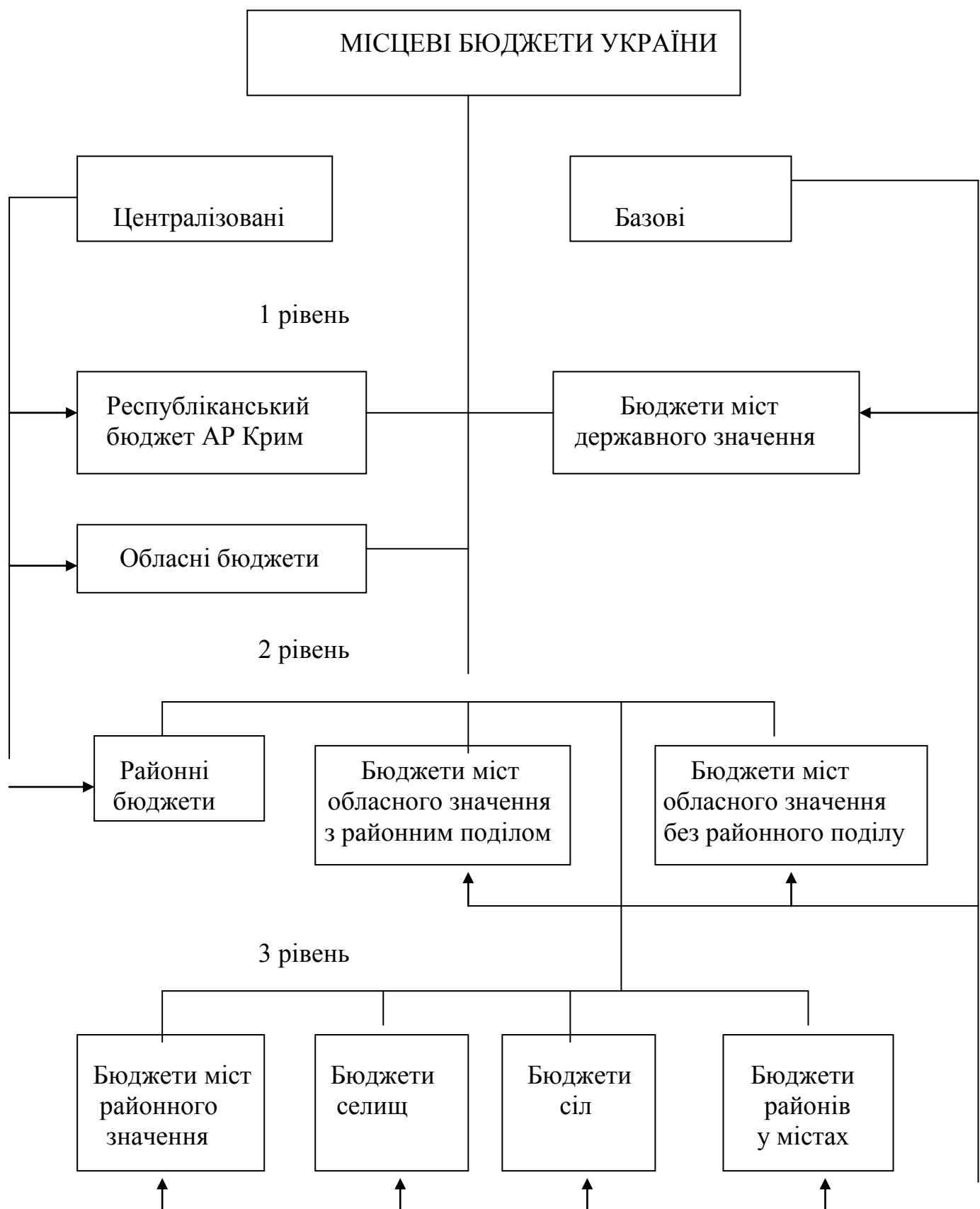

Рис. 1.1. Склад місцевих бюджетів України.*

* Складено автором з урахуванням [24; 50; 247; 264].

З огляду на це органи місцевого самоврядування мають власну компетенцію, не підпорядковані державній владі і перебувають поза межами цієї влади. Кожен територіальний колектив має власні завдання, які він самостійно визначає. Вплив держави на діяльність територіального колективу може здійснюватися тільки через законодавство. Але вона не може позбавити його природних прав.

Інша теорія – “державна теорія місцевого самоврядування” ґрунтується на діаметрально протилежних позиціях, оскільки вона основана на твердженні, що органи місцевого самоврядування є органами державного управління і створюються державною владою для реалізації її функцій та завдань на місцевому рівні [236, с. 57]. За цією теорією органи місцевого самоврядування не мають природних самобутніх прав. Місцеве самоврядування не може розглядатися як інститут, рівноцінний державі. Органи місцевого самоврядування перебувають у підпорядкуванні державної влади як її агенти на місцях. Тобто обсяг функцій і завдань, які мають органи місцевого самоврядування, повністю визначається державною владою [236, с. 57].

Заслуговує на увагу теорія “громадського самоврядування”, або “господарського самоврядування”. Ця теорія є синтезом ідей двох попередніх. В її основі лежить твердження, що органи місцевого самоврядування мають власну, природну, а значить, суверенну компетенцію тільки у сфері неполітичних відносин, тобто у сфері громадсько-господарських, або місцевих справ, у які державна влада не втручається, та які вирішуються самостійно органами місцевого самоврядування [133, с. 37; 236, с. 57]. Але у політичній сфері органи місцевого самоврядування не є самостійними, оскільки сфера політичних відносин є цілком прерогативою державної влади, а органи місцевого самоврядування є її агентами на місцевому рівні. Згідно з цією теорією органи місцевого самоврядування мають подвійні функції та завдання. У сфері політичних відносин інститут місцевого самоврядування перебуває в структурі державної влади, виконує її завдання, а в питаннях місцевих господарських і громадських справ він діє поза межами державної влади і є самостійним [236, с. 57].

Вплив тої чи іншої теорії місцевого самоврядування у різних країнах відбувався протягом майже 200 років. У 1985 році підписано Європейську хартію про місцеве самоврядування, яка заклала загальні принципи організації місцевого самоврядування, які будуються на ідеях близьких до громадсько-господарської теорії місцевого самоврядування.

Відновлення в Україні на початку 90-х років інституту місцевого самоврядування як носія місцевих інтересів, поява функцій і завдань, які виконуються органами місцевого самоврядування, стали об'єктивними чинниками процесу відродження місцевих фінансів у нашій державі [236, с. 59]. А приєднання України у листопаді 1996 року до Європейської хартії, де місцеві фінанси формуються як самостійна складова фінансової системи держави, дало змогу визначити важливість функцій та завдань як автономних керуючих своїми територіями і як помічників центральної влади.

Слід зазначити, що завдання та функції місцевих органів влади можна розділити на дві основні групи:

- завдання та функції, які є власною компетенцією місцевих органів влади;
- завдання та функції, доручені місцевим органам влади центральною владою, або делеговані повноваження [9; 126; 133; 142; 151; 236].

До першої групи відносяться: позашкільна освіта, місцева пожежна охорона, транспорт, дорожнє господарство, ветеринарна допомога, місцеві програми соціального захисту та соціального забезпечення, житлово-комунальне господарство та благоустрій населених пунктів, культурно-мистецькі програми місцевого значення, програми природоохоронних заходів місцевого значення, управління комунальним майном, регулювання земельних відносин, збирання та утилізація сміття, обслуговування місцевого боргу та інші видатки.

Перелік доручених прав або делегованих повноважень визначає центральна або — у федеративних державах — регіональна влада. Він встановлюється в законодавчому акті. Слід зазначити, що в Бюджетному кодексі України визначені повноваження місцевих органів влади на здійснення видатків з місцевих бюджетів, але не виокремлюються функціональні повноваження органів

місцевого самоврядування.

Отже, місцевий бюджет – це основний фінансовий документ, в якому відображаються доходи та видатки кожного територіального групування. Наявність бюджетів місцевих органів влади закріплює їх економічну і фінансову самостійність, дозволяє їм розвивати територіальну інфраструктуру, розширювати економічний потенціал регіону, підвищувати якість надання публічних послуг для задоволення потреб населення.

Тільки через місцевий бюджет, що приймається безпосередньо населенням або вибраним органом представників територіальної громади, можна забезпечити найбільшу ефективність, прозорість, достовірність, контрольованість формування і розподілу фінансових ресурсів на мікрорівні управління, який є однією з найважливіших складових сучасних демократичних держав - місцеве самоврядування [152, с. 40].

Підсумовуючи вище сказане можна зробити такі висновки. Проблеми місцевих фінансів в літературі досліджуються майже 200 років. За цей період сформовано основні положення існування системи місцевих бюджетів залежно від територіально-адміністративного устрою певної країни.

Особливої уваги потребують дослідження саме місцеві бюджети як головний чинник економічного розвитку територій. Місцеві бюджети є невід'ємною частиною місцевих фінансів, які не включаються до складу державних фінансів, хоча й тісно з ними пов'язані. Фінанси місцевих органів влади підпорядковані державним фінансам, тому що держава визначає обсяг функцій місцевого самоврядування та правове поле їх дії.

Місцевий бюджет розглядають як економічну категорію, як фінансовий план органів місцевого самоврядування, як ланку системи місцевих бюджетів у єдиній бюджетній системі України, як правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують право на розпорядження певними фінансовими ресурсами для виконання покладених на них власних та делегованих повноважень.

Створення реального підґрунтя для соціально-економічного розвитку

регіонів і досягнення позитивних зрушень у підвищенні рівня добробуту населення можливо на основі визначення нових концептуальних підходів до формування і розподілу доходної та видаткової частин місцевих бюджетів, заснованих на децентралізованій моделі організації державної влади та бюджетної системи у поєднанні із сильними інститутами місцевого самоврядування.

1.2. Сутнісно-теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів

Як ми зазначали у п.1.1, за матеріальним змістом місцеві бюджети – це централізовані фонди фінансових ресурсів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад і місцевих державних адміністрацій, використання яких здійснюється на фінансування їх функцій та завдань. Фінансові ресурси є необхідною умовою здійснення процесу суспільного відтворення на всіх його стадіях і в усіх формах. Джерелом фінансових ресурсів є валовий внутрішній продукт (ВВП).

Поняття фінансові ресурси, на наш погляд, найбільш вдало було розкрито О. Василюком у підручнику “Теорія фінансів”: “Фінансові ресурси – це грошові фонди, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу й використання валового внутрішнього продукту, що створюється упродовж певного часу в державі” [32, с. 75]. Однак, він вважає, що у розпорядженні держави перебувають ресурси бюджетної системи, з чим ми не погоджуємося. Оскільки місцеві бюджети виведені зі складу державного бюджету України, а бюджети місцевого самоврядування не включаються до складу бюджетів регіональних органів влади, то і фінансові ресурси усіх місцевих бюджетів слід розглядати як централізовані фонди місцевих органів влади незалежно від фінансових (бюджетних) ресурсів держави.

До того ж, місцевий бюджет як організаційна форма мобілізації фінансових ресурсів і здійснення витрат органами місцевої влади та органами місцевого

самоврядування – це фінансовий план, який складається з дохідної та видаткової частин, тобто це розпис доходів та видатків бюджету відповідної території. Як стверджують О.Романенко та В.Венгер, «місцеві бюджети – це балансові розрахунки, які відповідають вимогам складання балансів, тобто вони мають дохідну і витратну частини, принципи збалансування» [39, с. 220; 212, с. 190]. Отже, ключову роль у створенні самостійних місцевих бюджетів відіграють їхні доходи та видатки, а також форми, принципи та методи, за допомогою котрих формуються доходи та здійснюються видатки.

Ст. 2 Бюджетного кодексу України визначає доходи бюджету як «податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [24]. Тобто у Бюджетному кодексі надано загальне поняття «доходи бюджету», зокрема «доходи місцевого бюджету». Однак, таке визначення не розкриває сутності доходів як об'єктивної економічної категорії в системі розподільчих відносин, а лише вказує на суто механічне їх формування. Слід також підкреслити, що бюджетні відносини, які виникають при формуванні дохідної частини бюджетів, у відмінність від товарно-грошових відносин, безповоротні, безоплатні, нееквівалентні, односторонні.

Треба зазначити, що переважна більшість науковців не виокремлює поняття «доходи місцевих бюджетів» та надає або загальне тлумачення дефініції «доходи бюджету», або поняття «доходи державного бюджету».

Так, О. Романенко, В. Венгер, В. Дем'янишин визначають економічну категорію доходи бюджету як економічні відносини, які виникають у державі з юридичними і фізичними особами в процесі формування бюджетного фонду країни [212, с. 164; 39, с. 140; 52, с. 70]. Тобто науковці наголошують на розподільчому характері формування доходів бюджету. Таку точку зору поділяють С.І. Юрій та В.М. Федосов, які вважають, що доходи відображають економічні відносини, що виникають у процесі формування фондів грошових коштів і надходять у розпорядження органів державної влади та управління [255,

с. 159]. Такої ж думки дотримуються автори навчального посібнику «Бюджетний менеджмент», які трактують доходи держави як економічну категорію, що відображає сукупність економічних відносин. Однак основну увагу вони зосереджують на визначенні сукупності економічних відносин формування не тільки бюджетного фонду держави, а й фінансових ресурсів всього державного сектору [261, с. 106].

Інші науковці зосереджують свою увагу на прагматичних питаннях наповнення бюджетів. Наприклад, М. Карлін, Л.Горбач, Л.Новосад визначають доходи державного бюджету «як ... сукупність грошових надходжень до централізованого фонду фінансових ресурсів держави, що використовуються нею для виконання її основних завдань і функцій» [56, с. 28].

Ю. Пасічник наголошує на правовій основі формування доходів державного бюджету, де під доходами державного бюджету розуміє частину централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій [185, с. 355]. Дуже часто науковці акцентують увагу на матеріальному втіленні категорії «доходи бюджету», а також на формах та методах їх формування.

За нашою думкою, при обґрунтуванні категорії «доходи місцевого бюджету» необхідно визначити її найсуттєвіші сторони – сутність, зміст, класифікаційні ознаки, принципи формування.

Слід зазначити, що серед представників наукової спільноти не існує єдиної точки зору щодо визначення сутності та змісту категорії «доходи місцевих бюджетів». В залежності від об'єкту та предмету дослідження вони акцентують увагу на економічних відносинах, на правовому характері, на матеріальному втіленні цієї категорії, а також на організаційних формах та методах формування доходів місцевих бюджетів.

Так, корифей вітчизняної науки про місцеві фінанси В. І. Кравченко, визначає доходи місцевих бюджетів, як «кошти, які надходять до відповідних місцевих бюджетів у розмірах і порядку, встановлених законодавчо» [133, с. 399]. Отже, вчений підходить до сутності доходів місцевих бюджетів через законодавчо

визначений порядок їх формування. Далі він вказує, що доходи місцевих бюджетів включають: власні або закріплені доходи, відрахування від регульованих доходів, дотації, субсидії, субвенції та інші трансферти та додає, що вони розподіляються на податкові і неподаткові [133, с. 399]. Тут автор вже визначає форми та методи, за якими формуються доходи місцевих бюджетів. Такої ж думки дотримуються автори навчального посібнику «Місцеві фінанси» [47, с. 99].

В. Опарін, В. Малько, С. Кондратюк та Г. Коломієць уточнюють види доходів і відносять до них усі надходження відповідного бюджету на безповоротній основі у вигляді податкових і неподаткових платежів, доходів від операцій з капіталом, офіційних трансфертів і доходів державних цільових фондів, включених до бюджету, справляння яких передбачене законодавством України (включаючи трансфери, дарунки, гранти) [21, с. 107].

Професор О.П. Кириленко трактує доходи місцевих бюджетів як доходи, що складаються із власних і закріплених надходжень, перелік яких визначений на тривалу перспективу [126, с. 140]. Крім того, дослідниця наголошує, що надходження власних доходів не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам, що забезпечує безпосередню зацікавленість органів місцевого самоврядування у нарощуванні дохідної бази [126, с. 140]. Водночас обсяги закріплених доходів місцевих бюджетів впливають на розміри бюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам з Державного бюджету України і є основою для визначення податкової спроможності території [126, с. 140]. Такої ж самої думки дотримується С.В. Савчук, яка вважає, що доходи місцевих бюджетів формуються в результаті акумуляції та наповнення власних і закріплених коштів, а також трансфертів, грантів та запозичень [214, с. 88]. У цих визначеннях акцентується увага на організаційних формах залучення коштів до місцевих бюджетів.

На відміну від сказаного вище, О.Д. Василик та К.В. Павлюк зазначають, що економічна сутність доходів місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад і

місцевих державних адміністрацій [33, с. 176]. Отже, науковці роблять наголос на матеріальному втіленні даної економічної категорії.

М. В. Чечетов, Н. Ф. Чечетов й А. Ю. Бережна вважають, що доходи бюджету як економічна категорія відображають відносини щодо формування бюджетних фондів всіх рівнів та спеціалізованих цільових фондів [261, с. 106].

На думку В. Д. Базилевича, доходи централізованих фондів держави та органів місцевого самоврядування відображаються у грошових відносинах, які виникають між державою, юридичними і фізичними особами у процесі вилучення й акумуляції частини вартості валового внутрішнього продукту в загальнодержавному та місцевих фондах з метою їхнього подальшого використання, тобто для здійснення державою й органами місцевого самоврядування своїх функцій [3, с. 51].

Відомі російські вчені М.В. Романовський, О.В. Врублевська, Б.М. Сабанті розглядають доходи місцевих бюджетів не тільки як усі надходження до відповідних місцевих бюджетів згідно з законодавством, але і за економічним змістом як грошові відношення, які виникають між державою (у особі уповноважених органів) і юридичними та фізичними особами у процесі формування бюджетного фонду держави, бюджетних фондів адміністративно-територіальних угруповань різного рівня. За матеріально-речовим змістом вони трактують доходи бюджетів як грошові кошти, які надходять у безоплатному та безповоротному порядку у відповідності до законодавства у розпорядження органів місцевого самоуправління [250, с. 116].

Вітчизняний науковець Ю. Пасічник розширює це поняття і вважає, що доходи місцевих бюджетів виражають «... сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими органами для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону» [185, с. 360]. Тут фахівець акцентує увагу не тільки на економічному змісті, а і на меті формування доходів місцевих бюджетів та напрямках їх використання.

Враховуючи, що формування доходів місцевих бюджетів відбувається в процесі розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту, а бюджетні відносини виявляються через систему економічних відносин між місцевими органами влади з підприємницькими структурами, населенням та ланками бюджетної системи, спробуємо надати власне трактування поняття «доходи місцевих бюджетів».

За нашою думкою, доходи місцевих бюджетів як об'єктивна економічна категорія – це сукупність економічних (фінансових) відносин, що виникають у суспільстві між місцевими органами влади і управління, з однієї сторони, фізичними та юридичними особами, державним бюджетом та усередині місцевих бюджетів – з іншою, з приводу розподілу та перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту (ВВП) в процесі формування централізованих бюджетних фондів фінансових ресурсів адміністративно-територіальних формувань. При цьому формування доходів місцевих бюджетів відбувається у відповідності до законодавства України, тобто пов'язано зі складанням та виконанням місцевих бюджетів як фінансових планів, які затверджуються рішеннями місцевих органів влади.

Оскільки доходи місцевих бюджетів виражають різні сфери економічних відносин, то і формування їх буде відбуватися різними методами та у різних формах. Тому можна погодитися з О. Василюк та К. Павлюк, які правомірно звертають увагу на те, що сукупність усіх видів доходів місцевих бюджетів, які формуються різними методами, їх взаємопов'язане застосування становить систему доходів місцевих бюджетів [33, с. 64; 181, с. 26].

В економічній літературі відсутні єдині підходи до класифікації доходів місцевих бюджетів. Серед вітчизняних вчених також не існує єдиної точки зору щодо ознак класифікації доходів місцевих бюджетів. Частіше їх класифікують за формами, методами та джерелами надходження.

Що стосується джерел формування доходів місцевих бюджетів, то тут у науковців немає спільної думки.

Так, В. Кравченко, О. Романенко та В. Венгер вважають, що за джерелами доходи місцевих органів влади поділяються на: податкові доходи; неподаткові доходи (платежі, доходи від майна, що належить місцевій владі, та від господарської діяльності підприємств комунальної форми власності, залучені на ринку позичкового капіталу); доходи за рахунок кредитів та позик; трансферти від центральної влади та органів вищого територіального рівня [133, с. 45; 39, с. 216; 212, с. 186]. Автори навчального посібнику «Місцеві фінанси» до джерел доходів місцевих бюджетів відносять податкові та неподаткові надходження, трансферти та доходи від операцій з капіталом [210, с. 61],

Однак, слід зауважити, що все вище перелічене, крім доходів від майна, що належить місцевій владі, - це методи формування доходів, а не джерела.

Ми також не можемо погодитися з висловлюванням О. Сунцової, яка вважає, що «дохідна база місцевих бюджетів має регулюючі, закріплені і власні доходні джерела їх формування» [236, с. 75], оскільки тут мова йде не про об'єкт розподільчих відносин, а про повноту зарахування доходів до бюджету.

Загальновідомо, що об'єктом розподільчих відносин, зокрема бюджетних, є валовий внутрішній продукт. До того ж, О. Романенко у тому ж підручнику «Фінанси» наводить твердження щодо головного джерела доходів державного бюджету, яким вона вважає валовий внутрішній продукт [212, с. 165], а В. Венгер у своєму навчальному посібнику також поділяє її думку [39, с. 140]. Деяка плутанина присутня і у міркуваннях автора навчального посібника «Місцеві фінанси», де на стор. 75, як ми зазначили вище, вона вказує одні джерела формування доходів місцевих бюджетів, а на стор. 146 вже доводить, що «надійніше джерело – створений національний дохід» [236, с. 146].

Українські вчені С.І. Юрій та В.М. Федосов наголошують, що основне джерело доходів – ВВП, який створюється працею фізичних осіб та діяльністю суб'єктів господарювання у виробничій сфері [255, с. 171].

Їх підтримують й російські вчені, які стверджують, що доходи бюджетів формуються у результаті розподілу вартості ВВП та є об'єктом подальшого розподілу коштів на фінансування видатків бюджетів. До того ж, джерелом

доходів бюджетів може виступати і національне багатство: доходи від приватизації державної та муніципальної власності; продажу інших національних цінностей та ін. [250, с. 117]. Такої ж думки додержується В. Дем'янишин та додає, що «обсяг доходів бюджету безпосередньо залежить від повноважень держави та органів місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України» [52, с. 70].

Отже, основним джерелом доходів місцевих бюджетів є ВВП, а також доходи від приватизації муніципальної власності, доходи від майна, що належить місцевій владі, інших муніципальних цінностей.

Слід зазначити, що відповідно до Бюджетного кодексу доходи місцевих бюджетів поділяються на доходи загального та спеціального фондів. При цьому кошти загального фонду не мають цільової спрямованості і використовуються на фінансування поточних видатків, тоді як доходи спеціального фонду мають конкретне призначення, у тому числі, пов'язане з формуванням бюджету розвитку.

Засобом досягнення цілей та вирішення конкретних завдань формування доходів місцевих бюджетів є методи.

Стосовно методів мобілізації доходів до місцевих бюджетів майже всі вчені одностайні. До них вони відносять податкові, неподаткові, метод міжбюджетних трансфертів та інші надходження.

За Бюджетним кодексом податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі) [24]. Неподаткові надходження включають усі безповоротні надходження, крім доходів від продажу капіталу, всі надходження від штрафів і санкцій, крім штрафів за порушення податкового законодавства, а також добровільні, невідплатні поточні надходження з недержавних джерел [164. с. 24]. Тобто, неподатковими надходженнями визнаються [24]:

- 1) доходи від власності та підприємницької діяльності;

2) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності;

3) інші неподаткові надходження.

Не поглиблюючись у економічну сутність податкових та неподаткових надходжень, бо це не є об'єктом нашого дослідження, вкажемо, що ми згодні з науковцями щодо поділу доходів місцевих бюджетів за методами їх формування на податкові та неподаткові.

Метод міжбюджетних трансфертів використовується з метою збалансування місцевих бюджетів всіх рівнів та забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків, закріплених Бюджетним кодексом за місцевими бюджетами, та бюджетними ресурсами, які повинні забезпечувати виконання цих повноважень [210, с. 125].

Трансферти - це узагальнюючий термін, яким у зарубіжних країнах називаються фінансові ресурси, що передаються з бюджету центрального уряду до бюджетів місцевого самоврядування, а також із бюджетів територіальних одиниць вищого адміністративного рівня до бюджетів одиниць нижчого адміністративного рівня, а також у зворотному напрямку [168, с. 24]. У цьому зв'язку деякі автори роблять висновки, що «якщо трансферти є доходом певних бюджетів, то ... джерелом надходжень трансфертів є видатки іншого бюджету» [43, с. 34]. Ми не погоджуємося з такою думкою, тому що видатки будь-якого бюджету не можуть бути джерелом формування доходів. Оскільки трансферти - це бюджетні ресурси, які сформовані у результаті розподілу ВВП, то і основним джерелом їх формування є валовий внутрішній продукт, а за допомогою методу міжбюджетних трансфертів відбувається тільки перерозподіл раніше сформованих бюджетних ресурсів.

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Тобто трансферти – це кошти, які одержані від інших органів державної влади, органів влади АР Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі [24].

За допомогою трансфертів здійснюється фінансове вирівнювання, фінансуються так звані агентські послуги (делеговані повноваження), забезпечуються послуги місцевої влади на рівні встановлених центральною владою мінімальних соціальних стандартів [43, с. 33]. Обсяг трансфертів залежить від розмежування видаткових повноважень між різними рівнями влади та управління, очікуваних доходів бюджетів, виходячи з податкового потенціалу територій, при цьому використовуються різні норми, серед яких обсяг мінімальних соціальних гарантій, який необхідно профінансувати. Обсяг бюджетних трансфертів розраховується на підставі формул фінансового вирівнювання, спеціальних об'єктивних критеріїв, або виходячи із суб'єктивних міркувань представників влади [43, с. 33].

В Україні на підставі статті 96 Бюджетного кодексу міжбюджетні трансферти поділяються на: дотацію вирівнювання, субвенцію, кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, додаткові дотації [24].

Важливе значення для аналізу структури доходів місцевих бюджетів, визначення рівня фінансової незалежності та самостійності органів місцевої влади має поділ доходів місцевих бюджетів на власні, закріплені та регулюючі.

Так, В. Кравченко, В. Венгер, О. Романенко вважають, що поділ доходів місцевих бюджетів на власні, закріплені (передані місцевій владі) і регульовані здійснюється за економічною природою. [133, с. 48; 39, с. 216; 212, с. 186]. На думку О. Булгакової та Ю. Пасічника поділ доходів на закріплені та регулюючі здійснюється за ознакою повноти зарахування доходів до бюджету [17, с. 53; 186, с. 468]. В. Дем'янишин пропонує здійснювати такий поділ за організаційною побудовою та результатами розподілу між ланками бюджетної системи [52, с. 72].

Для того, щоб визначитися, за якою ознакою здійснювати поділ доходів місцевих бюджетів на власні, закріплені та регулюючі, розглянемо їх економічний зміст та призначення.

Запровадження терміну власні доходи місцевих бюджетів відбулося у грудні 1990 року на підставі статті 1 Закону України “Про бюджетну систему

Української РСР” [82], яким відокремлено поняття власних і закріплених доходів.

У Законі Української РСР “Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування”, а потім і в редакції Закону України “Про місцеве самоврядування” від 1992 року термін власні доходи не використовувався.

Закон України “Про бюджетну систему України” в редакції 1995 року вживає поняття власні доходи в контексті забезпечення принципу самостійності бюджетів усіх рівнів, у тому числі і державного бюджету України. Так, згідно із ст. 4 Закону самостійність бюджетів забезпечується наявністю власних доходних джерел і правом визначення напрямків їх використання відповідно до законодавства України [79]. Положення ст. 61 п. 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» декларують, що «самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами» [74].

Слід зазначити, що відомі українські фінансисти, зокрема Л.І. Василенко, В.І. Кравченко, О.П. Кириленко, Т.М. Рева, О.П. Чернявський та інші майже одностайні при визначенні економічного змісту власних, закріплених та регулюючих доходів. В цілому власні доходи можна окреслити як доходи, що належать місцевим бюджетам та формуються на певній території на підставі рішень відповідного органу місцевого самоврядування [133, с.257; 240, с. 62; 30, с.113; 210, с.62].

До власних доходів належать: місцеві податки та збори; доходи від майна, яке належить місцевим органам влади; доходи від діяльності комунальних підприємств; неподаткові надходження місцевого значення; доходи за рахунок комунальних кредитів та позик.

Поняття регулюючі доходи запозичене Україною з бюджетної практики колишнього СРСР. Перелік регулюючих доходів до 2001 року визначався законодавством України про бюджетну систему, а порядок їх передачі та нормативи відрахувань від загальнодержавних податків встановлювались у щорічних законах про державний бюджет України та рішеннях місцевих органів

влади. З прийняттям Бюджетного кодексу України від використання регулюючих доходів у формуванні місцевих бюджетів практично відмовилися змінивши їх на міжбюджетні трансфери (дотації і субвенції).

Зміст регулюючих (або регульованих) доходів втілюється в тому, що це доходи, які на пайовій основі розподіляються між різними ланками бюджетної системи по вертикалі [30, с.114; 133, с.258; 240, с. 62]. Тобто, розподіл таких доходів здійснюється за нормативами (у відсотках) між різними рівнями бюджетної системи. Треба зазначити, що В. Кравченко називає регульовані доходи однією з форм доходів, що передаються центральною владою місцевим органам влади або з бюджетів вищого рівня бюджетам нижчого рівня [133, с. 48]. Таким чином, тут мова йде не про економічну природу доходів місцевих органів влади, а про форму їх вираження.

Поняття закріплені доходи місцевих бюджетів в українському законодавстві виникає в 1990 р. Законом Української РСР “Про бюджетну систему Української РСР” від 5 грудня 1990 р. було встановлено перелік доходів, які повністю зараховуються до місцевих бюджетів. До того ж, було вказано, що закріплені доходи є основою самостійності місцевих бюджетів, однак, не було визначено порядку розподілу цих доходів між рівнями місцевих бюджетів. У Законі Української РСР “Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування” [83], який прийнято у грудні того ж року визначено, що закріплені доходи зараховуються до бюджету адміністративно-територіальної одиниці місцевого самоврядування базового рівня, а перелік цих доходів практично було продубльовано з вище вказаного закону.

Закон України від 29 червня 1995 р. “Про бюджетну систему України” [79] частково розв’язав проблему закріплених доходів місцевих бюджетів закріпив перелік доходів за районними та міськими (міст обласного підпорядкування) бюджетами, за республіканським бюджетом АРК, обласними, Київським та Севастопольським міськими бюджетами, за районними бюджетами у містах, міськими бюджетами (міст районного підпорядкування) та бюджетами селищних та сільських рад. Однак, у цьому законі не передбачено такого поняття, як

закріплені доходи місцевого самоврядування, до того ж і перелік закріплених доходів залишався нестабільним. У прийнятій у 1996 році Конституції України, а пізніше у Бюджетному кодексі України термін “закріплені доходи” навіть не згадується. Однак, у Бюджетному кодексі наводиться склад доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та нормативи зарахувань до місцевих бюджетів на постійній основі (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Нормативи зарахувань основних загальнодержавних податків
до місцевих бюджетів різних рівнів (за БК 2001 р./ за БК 2010 р.) *

Місцеві бюджети	Прибутковий податок з громадян (податок на доходи фізичних осіб)	Плата за землю за БК 2001/ БК 2010 р.	Фіксований сільськогосподарський податок
Бюджет АРК та обласні бюджети	25	25/-	-
Бюджети міст республіканського (АРК) і обласного значення	75	75/100	100
Районні бюджети	50	15/-	-
Бюджети сіл, селищ, міст районного значення	25	60/100	100
Бюджети міст Києва і Севастополя	100/50 100/100	100/100	100

* Складено автором з урахуванням [24; 84].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, процентні відрахування від загальнодержавних податків та зборів обов'язкових платежів здійснюється для:

- забезпечення функціонування бюджетної системи за принципами єдності, збалансованості та самостійності в процесі виконання власних повноважень;
- забезпечення виконання повноважень, що передані органами державної влади та управління органам місцевого самоврядування та органами місцевого самоврядування вищого рівня органам нижчого рівня.

Не зважаючи на відсутність законодавчого визначення поняття «закріплені доходи», ми погоджуємося з твердженнями фахівців, які вважають, що таке поняття має місце у класифікації доходів місцевих бюджетів, оскільки від обсягу надходжень цих доходів залежить ступінь стабільності зарахування

загальнодержавних податків та зборів обов'язкових платежів до певного бюджету, а також їх фінансова самостійність та незалежність.

Таким чином, закріплені доходи – це доходи, які повністю або за визначеною для всіх бюджетів одного рівня часткою закріплюються за тим чи іншим бюджетом [30, с.114; 240, с.62; 133, с.258; 210, с. 216]. Таке закріплення може здійснюватися на тимчасовій основі або на тривалий період. Треба підкреслити, що В. Кравченко знов наголошує, що закріплені доходи – це форма переданих доходів місцевим органам влади [133, с.48].

Оскільки, у енциклопедичному словнику форму визначено як спосіб існування та вираження змісту об'єкта [228, с. 1435], а об'єктом нашого дослідження є доходи місцевих бюджетів, то, ми вважаємо, що поділ доходів на власні, закріплені та регулюючі здійснюється за організаційною формою.

В статті 143 Конституції України закріплено обов'язок державних органів щодо фінансування делегованих органам місцевого самоврядування повноважень, у зв'язку з чим органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності [131].

Крім того, в статті 67 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" зазначено, що держава фінансує у повному обсязі здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади. Кошти, необхідні для здійснення органами місцевого самоврядування цих повноважень, щороку передбачаються в Законі України про Державний бюджет України. Рішення органів державної влади, які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування, обов'язково супроводжуються передачею їм необхідних фінансових ресурсів. Вказані рішення виконуються органами місцевого самоврядування в межах переданих їм фінансових ресурсів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів

державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами, компенсуються державою [74].

Ці положення також конкретизовані у статті 85 Бюджетного кодексу України, згідно якої держава може передати Раді міністрів Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі бюджетних ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України [24].

Таким чином, залежно від типу повноважень, які надаються місцевим органам влади, окреслимо:

- доходи на здійснення власних повноважень;
- доходи на здійснення делегованих повноважень.

Вважаємо, що доходи на здійснення власних повноважень умовно можуть відповідати групі власних доходів, оскільки власні повноваження місцевих органів влади фінансуються тільки за рахунок власних доходів місцевих бюджетів.

Як ми вже зазначали, закріплені доходи у законодавчому порядку повністю або частково закріплюються за певними місцевими бюджетами нижчого рівня для фінансування делегованих органам місцевого самоврядування повноважень. Тобто, доходи на здійснення делегованих повноважень відповідають групі закріплених доходів та переважній частині групи регулюючих доходів, а, якщо цих доходів недостатньо для виконання делегованих повноважень, то і групі міжбюджетних трансфертів.

Оскільки, з прийняттям Бюджетного кодексу майже повністю відмовилися від використання регулюючих доходів, то далі мова буде йти про закріплені доходи місцевих бюджетів.

Також можна зазначити, що після розподілу доходів місцевих бюджетів на доходи на виконання власних повноважень та на доходи на виконання делегованих повноважень, визначилась така особливість доходів, за якою власні

доходи відмежуються від закріплених доходів, оскільки економічне призначення власних доходів реалізується в процесі створення фінансового підґрунтя для фінансування бюджетних видатків місцевого значення та виконання самоврядних повноважень органами місцевого самоврядування [133; 210; 236]. А економічне призначення закріплених доходів реалізується в процесі виконання саме делегованих повноважень, визначених Бюджетним кодексом.

Отже, чим вище залежність органів місцевої влади від надходження закріплених доходів, тим меншою є їх фінансова самостійність у вирішенні питань місцевого значення.

Слід додати, що з введенням Бюджетного кодексу з'явилася ще одна ознака класифікації доходів місцевих бюджетів – в залежності від участі у розрахунку міжбюджетних трансфертів, за якою розрізняють [84]:

- доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів;
- доходи, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів.

До доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, відносяться закріплені доходи місцевих бюджетів, зокрема податок на доходи фізичних осіб (прибутковий податок з громадян), збори за спеціальне використання лісових ресурсів, водних ресурсів, інших природних ресурсів, плата за користування надрами [24]. До оновлення Бюджетного кодексу в 2010 році до складу доходів, що враховувалися при визначенні міжбюджетних трансфертів також відносилися державне мито, плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад, плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності, надходження від адміністративних штрафів, єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва [84].

Що ж стосується доходів, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, то деякі науковці та практики вважають, що це власні доходи місцевих бюджетів. Так І.С. Волохова вказує, що розподіл доходів в залежності від участі у розрахунку міжбюджетних трансфертів – це критерій

розмежування доходів місцевих бюджетів на власні та закріплені [43, с.32]. Ми в цілому погоджуємося з такою думкою, незважаючи на те, що у переліку доходів, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (ст. 69 Бюджетного кодексу), є загальнодержавні податки (плата за землю, фіксований сільськогосподарський податок), які закріплюються за місцевими бюджетами для виконання власних повноважень, однак, за своєю суттю не є місцевими.

Таким чином, доходи місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, цілком складаються з групи закріплених доходів, а доходи, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, складаються частково з закріплених та частково з власних доходів місцевих бюджетів.

На основі Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» 28.12.2014 р. № 79-VIII можна виділити ще одну складову доходів за ознакою участі у розрахунку міжбюджетних трансфертів - доходи, що враховуються для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій.

Враховуючи виклики сьогодення та думки науковців, вважаємо, що найбільш суттєвими класифікаційними ознаками доходів місцевих бюджетів на сучасному етапі, які дозволяють систематизувати інформацію для проведення аналізу дохідної частини місцевих бюджетів та оцінити фінансові можливості адміністративно-територіальних утворень, є такі: за джерелами надходження, за призначенням, за бюджетною класифікацією, за формами залучення, за методами мобілізації, в залежності від типу повноважень, в залежності від участі у розрахунку міжбюджетних трансфертів.

Отже, узагальнюючи наведене вище можна надати таку систему класифікації доходів місцевих бюджетів в залежності від основних ознак (табл. 1.2). Слід зауважити, що чинним Бюджетним кодексом України та новою бюджетною класифікацією визначена економічна класифікація доходів бюджетів за розділами, групами та конкретними видами надходжень, за якими відбувається планування та виконання місцевих бюджетів, а також здійснюється аналіз їх

виконання, до складу якої входять податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти, цільові фонди. Однак, податкові та неподаткові надходження, а також міжбюджетні трансферти, як було нами досліджено вище, – це методи формування доходів місцевих бюджетів.

Таблиця 1.2

Система класифікаційних ознак доходів місцевих бюджетів*

Ознака класифікації	Види доходів
За джерелами надходження	- частина вартості ВВП; - доходи від приватизації муніципальної власності; - доходи від майна (продажу, оренди), що належить місцевій владі; - інших муніципальних цінностей.
За призначенням	- поточні доходи (доходи загального фонду); - на конкретно визначені цілі (доходи спеціального фонду)
За методами формування (мобілізації)	- податкові; - неподаткові; - міжбюджетні трансферти; - інші надходження
За формами залучення	- власні; - закріплені; - регулюючі
В залежності від типу повноважень	- доходи на здійснення власних повноважень; - доходи на здійснення делегованих повноважень
За участю у розрахунку міжбюджетних трансфертів	- доходи, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів; - доходи, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів; - доходи, що враховуються для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій
За бюджетною класифікацією та Бюджетним кодексом України	- податкові надходження; - неподаткові надходження; - доходи від операцій з капіталом; - міжбюджетні трансферти; - цільові фонди

* Складено автором з урахуванням [24; 84; 126; 133; 236].

Що стосується доходів від операцій з капіталом, які охоплюють надходження від реалізації основного капіталу, землі та нематеріальних активів, які належать муніципальній власності, то, за нашою класифікацією, це

надходження від реалізації муніципального багатства, тобто, вони є джерелом формування доходів місцевих бюджетів.

В умовах курсу на децентралізацію бюджетної системи та розширення повноважень органів місцевої влади пильна увага науковців та практиків приділяється питанням формування доходів місцевих бюджетів.

Так, В. Кравченко вважає, що основними складовими моделі системи формування доходів місцевих бюджетів є розподіл і розмежування функцій, компетенцій, сфер відповідальності, дохідних баз і визначення фіскальних повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування [134, с. 16]. Отже, автор наголошує, що основою формування доходів є розподіл і розмежування функцій та компетенцій між державною та місцевими владами.

На думку М. І. Карліна, формування доходів - це процес перерозподілу ресурсів з приватного сектору у державне використання для виконання державою своїх функцій, результатами якого є досягнення політичної та ринкової рівноваги [120, с. 22]. Тут дослідник акцентує увагу на необхідності ефективного перерозподілу фінансових ресурсів між державою та приватним сектором економіки.

Професор І. О. Луніна вважає, що процеси формування і розподілу доходів місцевих бюджетів мають базуватися на принципі еквівалентності та забезпечувати максимально можливу територіальну відповідність між фінансування наданих суспільних благ і сплачених податків економічними суб'єктами [149, с. 68].

Водночас Ц. Г. Огонь розглядає формування доходів бюджету з точки зору організації виконання бюджету, виділяючи такі етапи, як мобілізація фінансових ресурсів і формування доходів бюджету, розподіл та спрямування їх на виконання зобов'язань держави через здійснення видатків [173, с. 157]. Тобто, науковець формування доходів пов'язує з процесом виконання бюджету, коли відбувається безпосередньо акумуляція коштів у бюджеті з подальшим їх спрямуванням на фінансування видатків.

Такої ж думки дотримується С.В. Савчук, яка відмічає, що «доходи місцевих бюджетів формуються в результаті акумуляції та наповнення власних і закріплених (загальнодержавних) коштів, а також трансфертів, грантів та запозичень, що використовуються для забезпечення фінансування соціально-культурних потреб органів місцевого самоврядування, які при цьому задовольняють бюджетні призначення адміністративно-територіальним одиницям окремого регіону» [214, с. 88]. З таким підходом погоджуються Г. Лопушняк, З. Лободіна, С. Скибиляк, однак, зазначають, що, на їх думку, запозичення швидше є джерелом формування надходжень місцевого бюджету, а не його доходів [146, с. 132].

Більш широкого трактування системі формування доходів місцевих бюджетів надає В.Д. Макагон, вона розглядає її як «сукупність форм і засобів мобілізації доходів до місцевих бюджетів, а також відносин, які виникають у процесі організації системи фінансування місцевих бюджетів, між органами управління, суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами» [155, с. 98]. Крім того, дослідниця вважає, що система формування доходів місцевих бюджетів включає: нормативно-правове забезпечення; форми і методи мобілізації доходів; органи управління фінансовими ресурсами місцевого бюджету; форми організації системи фінансування; функції, компетенції, сфери відповідальності, закріплені за різними рівнями державної влади і місцевого самоврядування [155, с. 98].

В цілому ми поділяємо точку зору В.Д. Макагон, однак, за нашою думкою, процес формування і розподілу доходів місцевих бюджетів слід розглядати на всіх етапах бюджетного процесу, а не тільки на етапі виконання бюджету, який пов'язаний з мобілізацією доходів і їх спрямуванням на фінансування видатків місцевих бюджетів.

Тому, пропонуємо систему формування і розподілу доходів місцевих бюджетів розглядати як сукупність: 1) методичних, нормативно-правових, організаційних заходів з визначення форм, методів та засобів планування і мобілізації доходів в процесі складання, розгляду, затвердження і виконання

місцевих бюджетів для фінансування видаткових повноважень органів місцевого самоврядування; 2) правових (процесуальних) відносин, які виникають на всіх стадіях бюджетного процесу між його учасниками; 3) економічних відносин, що виникають між місцевими органами влади, з однієї сторони, юридичними та фізичними особами, державним бюджетом, усередині місцевих бюджетів – з іншої на етапі виконання бюджету та зв'язані з акумуляцією, розподілом та використанням фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Процес формування доходів місцевих бюджетів потребує дотримання визначених принципів, які повинні сприяти покращенню фінансового забезпечення при реалізації як власних, так і делегованих повноважень. Тому важливе значення у дослідженні доходів місцевих бюджетів мають принципи їх формування. Принцип, у перекладі з латинського – це основа, початок. Тобто, це основне положення, вихідний пункт, першооснова, засади теоретичного значення [248, с. 363].

Так, вихідними принципами формування доходів бюджету відомі українські вчені Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. вважають фіскальну й економічну ефективність та соціальну справедливість [25, с. 60]. За їх думкою, принцип фіскальної ефективності передбачає достатність доходів, мінімізацію витрат на їх збирання і запобігання ухиленню від сплати платежів до бюджету, еластичність (або гнучкість) системи доходів бюджету, рівномірний розподіл доходів між адміністративно-територіальними одиницями [25, с. 60].

Принцип економічної ефективності у процесі формування доходів бюджету пов'язано з питаннями мінімізації негативних наслідків оподаткування, оскільки при зростанні частки податків в обсязі ВВП «виникає потреба стягувати необхідні кошти найбільш раціональним способом, тобто мінімізуючи негативні наслідки для розвитку економіки» [25, с. 62].

Що стосується принципу соціальної справедливості, то мається на увазі, що платниками податків мають бути всі члени суспільства, які отримують доходи. При цьому прямі та непрямі податки у вирішенні питання соціальної справедливості мають різне значення, оскільки непрямі податки є регресивними в

соціальному плані та більш зачіпають споживачів з невисоким рівнем доходів, а прямі податки безпосередньо пов'язані з доходами, які отримують фізичні та юридичні особи.

О. Сунцова вважає, що у демократичних державах при формуванні доходів місцевих бюджетів «превага має бути віддана або принципіві бюджетної еквівалентності, або принципіві національної солідарності» [236, с. 138], де в основі першого лежить ідея податкової справедливості по відношенню не тільки до окремих громадян або підприємств, а й до населення регіону в цілому. Тобто доходи місцевих бюджетів повинні відповідати тому податковому навантаженню, яке несуть жителі регіону, та зростати із збільшенням обсягу податків, які збираються в даному регіоні. За принципом національної солідарності держава гарантує надання громадянам ряду соціальних послуг на певному рівні, тобто рівні стандартних умов, а низький рівень розвитку окремих територій має бути згладжений за рахунок вирівнювання фінансових можливостей регіонів [236, с. 138].

На принципах економічної ефективності та соціальної справедливості наголошує також й В.Г. Демянишин. Крім того, науковець виокремлює принципи політичної доцільності, рівнонапруженості, поєднання гнучкості й стабільності, демократичності, обов'язковості, відповідності доходів обсягам функцій, повноти, реальності, системності, гласності, матеріальної зацікавленості [52, с. 71], а вчені О.П. Кириленко та І.О. Луніна наголошують на принципі еквівалентності, тобто отриманої вигоди від місцевих суспільних благ [64, с. 21].

Ми цілком погодимося із науковцями щодо перелічених принципів формування доходів місцевих бюджетів, та вважаємо, що дотримання цих принципів надасть можливість покращити фінансове забезпечення місцевих органів влади, однак, на нашу думку, перелік цих принципів не є вичерпним.

Оскільки фінансовою основою органів місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів, особливості формування яких полягають у розмежуванні повноважень між центральними і місцевими органами влади, то важливими принципами у формуванні доходної бази місцевих бюджетів повинні бути також

принципи фінансової самостійності та фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, що нами буде досліджено у п. 2.1.

1.3. Економічний зміст та класифікаційні ознаки видатків місцевих бюджетів

Видатки бюджету – це категорія, без визначення якої економічна сутність бюджету буде неповною. Як зазначають фахівці, загальноприйнятим у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі є визначення провідної ролі видатків бюджетів у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства [52, с. 94; 133, с. 44; 236], зокрема місцевих бюджетів, оскільки вони є точним відображенням завдань та функцій, що покладаються на місцеву владу [133, с. 44]. О. Романенко та В. Венгер підкреслюють, що видатки місцевих бюджетів залежать від бюджетної політики, яка проводиться державою, та від децентралізації управління соціальною сферою [212, с. 196; 39, с. 226].

Однак, у нормативних актах та у вітчизняній економічній літературі немає єдиного підходу до трактування сутності видатків місцевих бюджетів.

Відповідно до Бюджетного кодексу видатки бюджету – це «кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом» [24]. Причому, за кодексом видатки бюджету відрізняються від витрат бюджету, оскільки, витрати бюджету – це «видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів» [24].

Таке визначення, на наш погляд, не розкриває сутності видатків як об'єктивного економічного явища, тому що вказує на механічне використання коштів бюджету.

Видатки місцевих бюджетів більшість науковців також розглядає в суто прагматичному аспекті, наголошуючи на функціональному та правовому

розподілі бюджетних коштів, та, визначаючи видатки, як інструмент розподілу та використання централізованих грошових коштів.

Так, на практичному аспекті видатків бюджету зосереджують свою увагу І. Благун, О. Вовчак, В. Загорський. Зазначені науковці розуміють під видатками бюджетів «... законодавчо визначені норми і напрями використання бюджетних коштів» [254, с. 111], тобто регламентований законодавством порядок і обсяги спрямування коштів бюджету. Водночас вони вказують, що «соціально-економічна сутність видатків визначається природою і функціями держави, суспільним способом виробництва, рівнем розвитку країни» [254, с. 111].

Проф. Ю. Пасічник вважає, що «видатки бюджету відображають витрати держави на виконання її функцій... Витрати виражають економічні відносини, на основі яких здійснюється процес використання централізованих коштів у напрямках, визначених законом» [187, с. 160]. Акцентуючи увагу на економічних відносинах та законодавчому регламентуванні видатків, науковець ототожнює видатки та витрати, що не відповідає змісту цих понять.

На думку М. Артуса та Н. Хижи – «видатки місцевих бюджетів включають бюджетні призначення, встановлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією програм за переліком, визначеним Бюджетним кодексом [2, с.120]. У цьому визначенні також наголошується на суто прагматичному аспекті видатків щодо повноважень, наданих головному розпоряднику бюджетних коштів рішенням про місцевий бюджет.

В.Кравченко розглядає видатки місцевих бюджетів як «кошти, які спрямовуються відповідними місцевими органами влади на фінансування заходів з метою забезпечення покладених на ці органи функцій» [133, с. 397]. Отже, науковець наголошує на функціональному поділу видатків місцевого бюджету.

Окремі економісти, наприклад, В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова, О. Василик під видатками бюджетів розуміють інструмент досягнення справедливості у розподілі суспільних благ. Так, автори навчального посібника «Бюджетний менеджмент» зазначають, що «... в основі сучасного розуміння сутності бюджетних видатків має бути суспільний вибір... Видатки бюджету є

інструментом досягнення вищого критерію справедливості у розподілі державних благ з метою досягнення граничного рівня добробуту для кожного члена суспільства» [25, с. 72]. О. Василик наголошує на тому, що «видатки бюджетів за своєю економічною суттю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для забезпечення суспільного добробуту» [33, с.123]. Однак, за нашою думкою, у цих формулюваннях також, як і у попередніх, не розкривається економічна сутність видатків, хоча і вказується на те, що за допомогою видатків, як економічного інструмента, здійснюється перерозподіл централізованого фонду грошових коштів.

Ряд економістів визначають видатки державного бюджету як економічну категорію. Так, Л. Василенко зазначає: «Як економічна категорія видатки державного бюджету – це економічні відносини, що пов'язані з розподілом та використанням централізованого фонду фінансових ресурсів держави» [22, с.199]. М. Карлін стверджує, що «видатки державного бюджету являють собою особливу економічну категорію, що визначає відносини з приводу розподілу централізованого фонду грошових коштів та його використання за цільовим призначенням» [56, с.59]. Подібні визначення дають В. Базилевич і Л. Баластрик [3, с.56], О. Романенко [212, с.164], С. Булгакова, О. Колодій, Л. Єрмошенко та ін. [256, с. 201]. Однак, ці автори зосереджують свою увагу лише на видатках державного бюджету і не дають визначення категорії «видатки місцевого бюджету».

У філософському енциклопедичному словнику зміст терміну «категорія» визначається як «... найбільш загальне поняття тієї чи іншої галузі знання, філософії науки, що слугують для «скорочення» досвіду, знаходження предметних відношень, розчленування і синтезу дійсності» [252, с. 272]. Тому, наприклад, В. Дем'янишин вважає твердження, що видатки бюджетів – це економічна категорія є дискусійним, оскільки видатки бюджету, за його думкою, не є найбільш загальним поняттям фінансової науки, а виступають складовою категорії «бюджет держави» [52, с. 96].

Автори фінансового словника А. Завгородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко під видатками бюджету розуміють «... економічні стосунки, що виникають у зв'язку з розподілом фонду грошових коштів держави та його використанням за галузевим, територіальним чи цільовим призначенням» [71, с. 96]. С. Юрій також підкреслює, що «видатки бюджету уособлюють економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованого фонду грошових коштів держави і його використанням за цільовим призначенням» [267, с. 46]. Такої ж думки додержуються В. Венгер [39, с. 144], Л. Клець [128, с. 27] та інші науковці. У цих визначеннях автори акцентують увагу на об'єктивних економічних відносинах, які виникають у процесі розподілу і використанні централізованого фонду грошових коштів держави, однак, поза їхньою увагою залишаються економічні стосунки, пов'язані з розподілом та використанням коштів місцевих бюджетів.

Їх доповнюють автори навчально-методичного посібника «Місцеві фінанси», які вважають, що видатки місцевих бюджетів це - «економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованих коштів, що перебувають у розпорядженні відповідних органів влади, та децентралізованих коштів, які є власністю місцевих органів влади» [47, с.46]. З цього випливає, що використання децентралізованих коштів підприємств, які є власністю місцевих органів влади, також розглядаються науковцями як видатки місцевих бюджетів, однак, це суперечить сутності місцевого бюджету як основного централізованого фонду фінансових ресурсів місцевих органів влади. Крім того, Ю.Пасічник наголошує, що «видатки місцевих бюджетів відображають ті самі соціально-економічні відносини, що й видатки державного бюджету, але на місцевому рівні й з урахуванням регіональних особливостей» [185, с. 384].

О. Лондаренко розглядає видатки як прямі цільові витрати держави, що забезпечують її безперебійне функціонування і відображають економічні відносини, що пов'язані з розподілом і перерозподілом частини національного доходу, яка концентрується у бюджеті [145, с. 16]. Автор акцентує увагу на

джерелі, за рахунок якого акумулюються кошти в бюджеті і здійснюється фінансування видатків, - це розподіл та перерозподіл національного доходу.

Розглядаючи сутність видатків місцевих бюджетів, В. Дем'янишин та А. Тулюлюк вважають, «що видатки місцевих бюджетів – це економічні відносини, які пов'язані з розподілом і використанням коштів основного централізованого фонду держави, що перебувають у розпорядженні органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування» [53, с.136]. Погоджуючись з тим, що місцеві бюджети є централізованими фондами, слід зауважити, що відповідно до принципу самостійності побудови бюджетної системи України, місцеві бюджети всіх рівнів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного та держави, а самостійність їх забезпечується закріпленням за ними відповідних доходів. Тобто кожний місцевий бюджет є централізованим фондом, який перебуває у розпорядженні органу місцевої влади та управління відповідного рівня, та не входить до складу централізованого фонду держави.

У процесі розподілу й використання коштів місцевих бюджетів, органи місцевої влади вступають у відносини з:

- установами та організаціями з приводу їхнього фінансування;
- громадянами щодо виплат, пов'язаних зі соціальними гарантіями;
- органами державної влади та місцевої влади інших рівнів з приводу бюджетного регулювання;
- підприємствами та іншими суб'єктами господарювання у зв'язку з оплатою послуг, наданим органам місцевої влади або розпорядникам коштів відповідного місцевого бюджету.

Отже, сукупність цих грошових відносин і становить зміст видатків місцевих бюджетів як об'єктивної економічної категорії.

Узагальнюючи сказане вище, спробуємо надати своє тлумачення дефініції «видатки місцевих бюджетів» як економічної категорії – це сукупність економічних відносин, що виявляються в суспільстві у зв'язку з перерозподілом ВВП і використанням централізованих фондів фінансових ресурсів органів місцевої влади з метою забезпечення виконання покладених на них функцій та

завдань, як делегованих, так і власних, передбачених Конституцією України, Бюджетним кодексом, рішеннями про місцевий бюджет, іншими нормативними актами для забезпечення суспільного добробуту адміністративно-територіальних формувань, що підтверджує законність, строковість та прозорість видатків місцевих бюджетів. З практичної сторони здійснення видатків - це платежі з місцевих бюджетів, які не підлягають поверненню.

Оскільки видатки місцевих бюджетів є об'єктивною економічною категорією, то вони набувають конкретних матеріальних форм. Формою прояву економічних відносин з приводу розподілу коштів бюджетного фонду В. Венгер, І. Петровська, Д. Клиновий вважають конкретні види видатків [39, с. 144; 190, с. 82]. Однак, «форма – це зовнішній обрис, зовнішній вигляд, контури предмета» [228, с. 1435], а види видатків – це конкретне спрямування коштів бюджету за певною класифікаційною ознакою. Тому формами прояву економічних відносин з приводу розподілу коштів місцевих бюджетів є форми, за якими здійснюється бюджетне фінансування видатків бюджетів місцевого самоврядування.

Згідно ст.2 Бюджетного кодексу України «фінансування бюджету – надходження та витрати у зв'язку із зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, коштів від приватизації майна, зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету» [24].

Таким чином, фінансування місцевого бюджету – це забезпечення фінансовими ресурсами місцевих органів влади, задля виконання покладених на них функцій та зобов'язань, пов'язаних з власними та делегованими повноваженнями, щодо економічного та соціально-культурного розвитку окремих територіально-адміністративних формувань.

Ми поділяємо точку зору В. Федосова, В. Опаріна, Л. Сафонові, Є. Ганевич, С. Михайленко, В. Дем'янишина, які виділяють такі форми бюджетного фінансування [25, с. 271; 46, с. 89; 52, с. 100; 166, с. 106]:

1) кошторисне фінансування – виділення бюджетних асигнувань на основі спеціального планово-фінансового документу – кошторису; цей вид

фінансування, як правило, є безповоротним і безоплатним, і спрямовується на фінансування певних об'єктів і програм, з визначенням цільового призначення;

2) бюджетні інвестиції, які можуть здійснюватися у вигляді фінансування капітальних вкладень, проектного фінансування конкретного інвестиційного проекту та придбання частки акцій чи прав участі в управлінні підприємством;

3) державні трансферти (дотації, субсидії, субвенції) – це невідплатні і безповоротні платежі з бюджету юридичним та фізичним особам, які не призначені для придбання товарів чи послуг, надання кредиту або на виплату непогашеного боргу;

4) бюджетні кредити – надання коштів з бюджету суб'єктам підприємництва на принципах платності, поворотності строковості.

Видатки місцевих бюджетів характеризуються певними ознаками. Науковці, зокрема проф. Демянишин В.Г. дають таку класифікацію видатків місцевих бюджетів: за роллю у відтворюючому процесі (видатки у сферу виробництва та видатки у сферу надання послуг); за соціально-економічним змістом (видатки на економічну діяльність, видатки на соціально-культурне забезпечення, видатки на соціальний захист, видатки на управління); за функціональною класифікацією; за відомчою класифікацією; за предметною (економічною) класифікацією; за програмно-цільовою класифікацією [52, с. 137].

Вважаємо, що в бюджетному кодексі України надана дуже змістовна класифікація видатків бюджету, в тому числі і видатків місцевого бюджету [24]:

1) функціями, з виконанням яких пов'язані видатки (функціональна класифікація видатків);

2) економічною характеристикою операцій, при проведенні яких здійснюються ці видатки (економічна класифікація видатків);

3) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків);

4) за бюджетними програмами (програмна класифікація видатків).

Бюджетна класифікація – це єдине систематизоване згрупування доходів, видатків (зокрема кредитування за вирахуванням погашення), фінансування

бюджету, боргу за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Ознаки класифікації видатків місцевих бюджетних надано в табл. 1.3.

Таблиця 1.3.

Ознаки класифікації видатків місцевих бюджетів
за Бюджетним кодексом України *

Ознака класифікації	Критерії класифікації
Функціональна	за функціями, з виконанням яких пов'язані видатки
Економічна	за економічною характеристикою операцій, на проведення яких здійснюються видатки
Відомча	за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів
Програмна	за бюджетними програмами

* Складено автором на основі [24; 84].

Нова бюджетна класифікація була запроваджена на виконання Постанови Кабінету Міністрів від 12.08.1996 р. № 337 „Про структуру бюджетної класифікації України" та затверджена наказом Міністерства Фінансів від 03.12.1997 р. № 265 „Про запровадження нової бюджетної класифікації". Однак з прийняттям Бюджетного кодексу у 2001 році Наказом Міністерства фінансів України від 27.12.2001 року № 604 [170] були внесені істотні зміни до функціональної класифікації видатків.

Функціональна класифікація характеризує склад видатків бюджету за галузями народного господарства та будується у відповідності до основних функцій держави або органів місцевого самоврядування.

Функції, що виконуються державою та місцевими органами влади, можна розділити на 4 групи.

До першої групи функціональних видатків відносяться державні послуги загального призначення. Ці послуги включають в себе діяльність органів

державної та місцевої влади, не пов'язану з наданням послуг окремим особам чи господарським одиницям, а саме: державне та місцеве управління; судова влада; міжнародна діяльність; фундаментальні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу; національна оборона; правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави [164, с. 12].

До другої категорії видатків відносяться суспільні і соціальні послуги. До них відносяться послуги, що надаються суспільству і безпосередньо громадянам, це – освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, житлово-комунальне господарство, культура і мистецтво, засоби масової інформації, фізична культура і спорт.

До третьої категорії видатків відносяться державні послуги, пов'язані з економічною діяльністю. Сюди включаються державні видатки на регулювання і підвищення ефективності господарської діяльності, тобто такі державні завдання, як економічний розвиток, створення нових робочих місць, організація роботи транспорту, охорона навколишнього середовища, а саме: промисловість та енергетика; будівництво; сільське господарство, лісове господарство, рибальство і мисливство; транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика; інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю; заходи пов'язані з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи та соціальним захистом населення; охорона навколишнього середовища та ядерна безпека; попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха; поповнення державних запасів і резервів.

До четвертої категорії видатків відносяться видатки з обслуговування внутрішнього та зовнішнього державного боргу, але не повернення основної суми боргу; видатки з державних цільових фондів, які включені до державного бюджету відповідно до Закону України “Про Державний бюджет України” на відповідний рік; видатки, не віднесені до основних груп, тобто видатки з Резервних фондів, на проведення виборів та референдумів, кошти, що передаються до бюджетів інших рівнів, інші видатки, які не відносяться до категорій, викладених вище.

Щодо функціональної класифікації видатків місцевих бюджетів, то тут слід зауважити, що ключова роль у її визначенні належить розмежуванню функцій і завдань центральних і місцевих органів влади у сфері надання державних та суспільних послуг. Треба зазначити, що функції та завдання центральних і місцевих органів влади остаточно ще не визначено і багато в чому не розмежовано. У взаємовідносинах між центральними й місцевими органами влади домінує принцип підпорядкованості й командування замість правового регулювання і партнерства. Система фінансових взаємовідносин між рівнями влади по вертикалі підпорядкована потребам управління консолідованим бюджетом із єдиного центру, це усе є рудиментами попередньої системи організації влади в Україні, яка будувалася на принципах централізованого управління.

За функціональним призначенням видатки місцевих бюджетів з 2002 року складаються з загальних розділів та поділяються на [170]: загальнодержавні функції; громадський порядок, безпека та судова влада; економічна діяльність; охорона навколишнього середовища; житлово-комунальне господарство; охорона здоров'я; духовний та фізичний розвиток; освіта; соціальний захист та соціальне забезпечення, - що відповідає загальноприйнятій міжнародній класифікації, розробленої статистичним відділом Організації Об'єднаних Націй.

Функціональна класифікація видатків бюджету застосовується виключно в аналітичних і статистичних документах. Вона має певні рівні деталізації [170]:

- розділи, в яких визначаються видатки бюджетів на здійснення відповідно загальних функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування;
- підрозділи та групи, в яких конкретизується спрямування бюджетних коштів на здійснення відповідно функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування.

Важливою відмінністю видатків є їх розмежування за економічною характеристикою операцій, при проведенні яких здійснюються ці видатки, тобто видатки зведені в єдині економічні категорії, що відображають розмежування

коштів на поточні потреби або капітальні витрати для визначення їх впливу на процес розширеного відтворення. Економічна класифікація видатків включає загальні видатки і кредитування з урахуванням погашення. Загальні видатки складаються з поточних і капітальних видатків.

Поточні видатки – це частина видатків бюджету, які забезпечують поточне функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бюджетних установ, надання державної підтримки іншим бюджетам та окремим галузям економіки у вигляді дотацій, субсидій та субвенцій. До поточних видатків місцевих бюджетів за предметними ознаками відносяться [164, с. 14]:

- видатки на товари і послуги (заробітна плата робітників бюджетних установ, нарахування на заробітну плату, придбання предметів і матеріалів, видатки на відрядження, оплата послуг з утримання бюджетних установ, оплата комунальних послуг та енергоносіїв, дослідження та розробки, державні програми);

- виплата процентів (банківським установам, за внутрішніми позичками, за зовнішнім державним боргом). Під процентами розуміють платежі за користування грошовими позиками. Ці платежі відрізняються від виплати (погашення) основної суми боргу, яка класифікується як фінансування, а також від комісійних зборів, що виплачуються за сприяння в розміщенні боргових зобов'язань, які відносяться до оплати виконання інших державних програм;

- субсидії і поточні трансфертні виплати (субсидії, трансфертні платежі органам державного управління інших рівнів, трансферти іншим установам та організаціям, трансферти населенню, трансферти за кордон). Під субсидіями розуміють поточні виплати підприємствам, які не передбачають компенсації у вигляді спеціально обумовлених виплат або товарів і послуг в обмін на проведені виплати, а також видатки, пов'язані з відшкодуванням збитків державою підприємств.

Капітальні видатки характеризують фінансування розвитку суспільства. Під капітальними видатками розуміють витрати місцевих органів влади, які пов'язані з фінансуванням інвестиційної та інноваційної діяльності, тобто платежі з

місцевих бюджетів з метою придбання капітальних активів, землі, нематеріальних активів, або невідплатні платежі, що передаються отримувачам з метою придбання ними подібних активів, компенсації втрат, пов'язаних з руйнуванням чи ушкодженням основних фондів [164, с. 14]. Капітальні видатки включають: придбання основного капіталу, тобто придбання обладнання і предметів довгострокового користування, капітальне будівництво, капітальний ремонт.

Відповідно до такого розподілу видатків місцевих бюджетів формуються два окремі бюджети — поточний і бюджет розвитку (рис. 1.2).

Кредитування за вирахуванням погашення – це операції, які пов'язані з наданням коштів з місцевого бюджету на умовах повернення, платності та строковості, в результаті яких з'являються зобов'язання перед цим бюджетом, та операції, пов'язані з поверненням цих коштів (кредити комунальним та приватним підприємствам, іншим місцевим органам влади) [24].

Економічна класифікація видатків місцевих бюджетів є потужним інструментом контролю за використанням коштів, оскільки саме на її основі складається розпис видатків бюджету та бюджетних установ [199, с. 10].

Відомча класифікація видатків бюджетів визначає перелік головних розпорядників бюджетних коштів. На основі рішень місцевих органів влади про місцеві бюджети складається реєстр розпорядників бюджетних коштів за місцевими бюджетами, на підставі якого органи територіальної Державної казначейської служби здійснюють фінансування зобов'язань розпорядників відповідно до встановлених бюджетних призначень.

Програмна класифікація видатків місцевих бюджетів використовується в тому разі, коли бюджет формується за програмно-цільовим методом. Цей метод дозволяє оцінити та обрахувати ефективність витрачання бюджетних ресурсів, пересуваючи акцент із контролю за виконанням зобов'язань на забезпечення ефективності й досягнення конкретних результатів розпорядниками бюджетних коштів. На жаль, на рівні місцевих бюджетів програмно-цільовий метод формування бюджетів знаходиться у стадії експерименту.

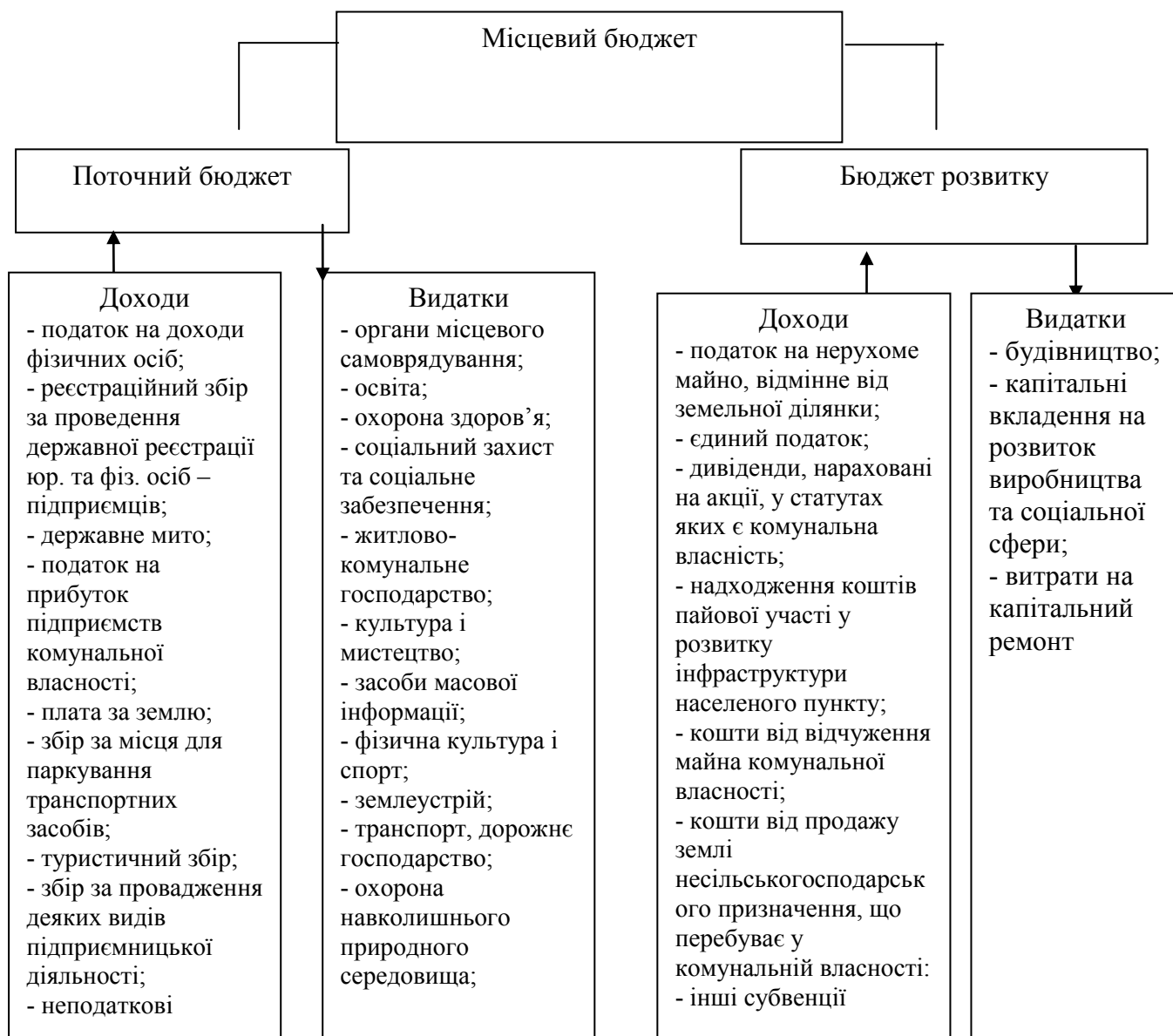

Рис. 1.2. Склад доходів та видатків поточного бюджету та бюджету розвитку місцевих бюджетів України *

* Складено автором з урахуванням [24].

Слід зазначити, що в економічній літературі не розроблено єдиного підходу до класифікації видатків місцевих бюджетів. Отже, з врахуванням специфічних рис місцевих бюджетів, пропонуємо наступну систему класифікаційних ознак видатків місцевих бюджетів (таблиця 1.4).

Як слушно зазначає І.І. Легкоступ, специфічною рисою місцевих бюджетів є те, що з них фінансується частина функцій центральних органів влади, переданих на виконання місцевій владі з метою більш якісного їх виконання [143,

с. 23], а також максимального наближення надання гарантованих послуг до безпосереднього споживача. Це обумовило поділ видатків місцевих бюджетів на дві частини в залежності від типу повноважень:

- видатки на здійснення власних повноважень;
- видатки на здійснення делегованих повноважень.

Таблиця 1.4

Ознаки класифікації видатків місцевих бюджетів*

Ознаки класифікації	Характеристика видатків
За формами бюджетного фінансування	- кошторисне фінансування; - бюджетні інвестиції; - державні трансферти (дотації, субсидії, субвенції); - бюджетні кредити
За функціями місцевих органів влади (функціональна класифікація)	- загальнодержавні функції; - громадський порядок, безпека та судова влада; - економічна діяльність; - охорона навколишнього середовища; - житлово-комунальне господарство; - охорона здоров'я; - духовний та фізичний розвиток; освіта; - соціальний захист та соціальне забезпечення
За економічною характеристикою операцій, (економічна класифікація)	- поточні видатки (заробітна плата робітників бюджетних установ, нарахування на заробітну плату, придбання матеріалів, плата послуг з утримання бюджетних установ, виплата процентів, поточні трансферти тощо); - видатки розвитку
За ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація)	- перелік головних розпорядників коштів за конкретним місцевим бюджетом
За бюджетними програмами (програмна класифікація)	Перелік бюджетних програм головних розпорядників коштів місцевих бюджетів
За призначенням	- видатки загального фонду; - видатки спеціального фонду
Залежно від типу повноважень	- видатки на здійснення власних повноважень; - видатки на здійснення делегованих повноважень
Залежно від врахування при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	- видатки, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів; - видатки, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів
За цільовим призначенням трансфертів	- видатків, які не мають цільового призначення (дотації на горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій, реверсні дотації, додаткові дотації); - видатки, які мають цільове призначення (освітні та медичні субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів, інші субвенції)

* Складено автором з урахуванням [24; 126; 166].

Бюджетними повноваженнями відповідно до ст. 20 БК визнаються права і обов'язки учасників бюджетних правовідносин [24].

Класифікація видатків залежно від типу повноважень є дуже важливою, оскільки від правильного визначення прав і обов'язків учасників бюджетних правовідносин, принципів, критеріїв розподілу повноважень, а також наукових підходів до цього питання залежать функції та завдання, які покладаються на місцеві органи влади.

Отже, власні повноваження – це права і обов'язки, необхідні для самостійного здійснення завдань і функцій місцевого самоврядування його суб'єктами на своїй території, які визнає за місцевими органами влади держава.

Делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом з одночасною передачею необхідних матеріальних і фінансових ресурсів для їх реалізації [74].

Відповідно до положень Європейської хартії про місцеве самоврядування, основні повноваження місцевого самоврядування встановлюються конституцією або законом. В Україні вони закріплені у загальному вигляді у ст.143 Конституції України, а їх деталізація міститься в Бюджетному кодексі України, Законі «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про столицю України – місто-герой Київ» [131; 24; 74; 85], Положенні про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні, а також у галузевому законодавстві та інших правових актах.

Новацією Бюджетного кодексу від 2001 р. став поділ видатків за ознакою врахування їх або не врахування при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів [84]. Так, видатки місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, є видатками на здійснення делегованих повноважень, а видатки місцевих бюджетів, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, є видатками на здійснення власних повноважень.

Внесення змін до БК України в 2015 р. Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» дозволяє нам окреслити ще одну ознаку у класифікації видатків місцевих

бюджетів - за цільовим призначенням трансфертів. Вважаємо, що за цільовим призначенням трансфертів видатки місцевих бюджетів поділяються на:

- видатки, які не мають цільового призначення (дотації на горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій, реверсні дотації, додаткові дотації);

- видатки, які мають цільове призначення (освітні та медичні субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів, інші субвенції).

Слід також зазначити, що вітчизняні та зарубіжні науковці визначають, що видатки бюджетів проявляються за допомогою конкретних видів, які характеризуються якісними та кількісними ознаками. Так, О. Василик [33, с. 123], О. Романенко [212, с. 167], Л. Клець [128, с. 27] та інші науковці стверджують, що якісна характеристика видатків дає змогу встановити економічну природу та суспільне призначення кожного виду видатків, а кількісна – дозволяє установити їх величину та обсяг.

Підсумовуючи проведене у параграфі дослідження можна сказати, що видатки місцевих бюджетів є об'єктивною економічною категорією та набувають конкретних матеріальних форм та видів. Формою прояву економічних відносин з приводу розподілу коштів місцевих бюджетів є форми бюджетного фінансування. Види видатків місцевих бюджетів – це конкретне спрямування коштів бюджету за певною класифікаційною ознакою.

За Бюджетним кодексом України та бюджетною класифікацією видатки місцевих бюджетів класифікуються за функціональною, економічною, відомчою та програмною ознаками, які характеризують кількісні та якісні сторони кожного виду бюджетних видатків.

У видатках місцевих бюджетів виявляється державна й регіональна політика органів державної і місцевої влади й управління, від пріоритетів якої залежить стимулювання виробництва, фінансове забезпечення соціального захисту населення, розвиток освіти й охорони здоров'я, фізичної культури й спорту, розбудова економічної інфраструктури. Тому перелік видатків місцевих

бюджетів, їх склад і структура постійно змінюються залежно від конкретної соціально-економічної ситуації.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретичних засад формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів дає змогу зробити такі висновки.

1. Сучасні трансформаційні процесі, які відбуваються в Україні, потребують підвищення ролі місцевих фінансів в національній фінансовій системі. Місцеві фінанси є складовою публічних фінансів та відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку як окремих територій, так і держави, сприяють розвитку демократії та підвищенню добробуту громадян. Визначальною ланкою місцевих фінансів є місцеві бюджети.

2. Сутність місцевих бюджетів вчені розглядають у різних аспектах: як організаційну форму (фінансовий план) мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування; як систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державними бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів (економічна категорія); як правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів.

3. Найсуттєвішими ознаками доходів місцевих бюджетів є: сутність, їх класифікація та принципи формування. Місцеві бюджети, як фінансовий план, складаються з дохідної та видаткової частин.

4. Дослідження класифікації доходів місцевих бюджетів у нормативній та економічній літературі дало змогу автору визначити наступні ознаки класифікації: за джерелами надходження; за методами формування; за призначенням; за формами залучення; за участю у розрахунку міжбюджетних трансфертів; за бюджетною класифікацією; в залежності від типу повноважень, що дозволяє оцінити кожний вид надходження до місцевого бюджету з різних точок зору.

5. Виходячи з тематиці нашого дослідження, важливими ознаками класифікації доходів місцевих бюджетів ми вважаємо: за формою залучення (власні; закріплені, регулюючи); в залежності від типу повноважень (доходи на здійснення власних повноважень, доходи на здійснення делегованих повноважень); за участю у розрахунку міжбюджетних трансфертів (доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, доходи, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів); за способами розмежування доходів між бюджетами (розподіл податків та інших доходів; розщеплення надходжень від податків; встановлення територіальних надбавок).

6. Видатки місцевих бюджетів як економічна категорія – це сукупність економічних відносин, що виявляються в суспільстві у зв'язку з розподілом централізованих фондів грошових коштів органів місцевої влади з метою забезпечення виконання покладених на них функцій та завдань, передбачених Конституцією України, Бюджетним кодексом та рішеннями про місцевий бюджет. Що стосується практичної сторони здійснення видатків, то це платежі з місцевих бюджетів, які не підлягають поверненню, тобто такі платежі, які не створюють і не компенсують фінансові вимоги.

7. Формами прояву економічних відносин з приводу розподілу коштів бюджетного фонду місцевих органів влади є такі форми бюджетного фінансування: кошторисне фінансування; бюджетні інвестиції; державні трансферти (дотації, субсидії, субвенції); бюджетні кредити.

8. Загальна класифікація видатків місцевих бюджетів характеризуються такими основними ознаками: за формами бюджетного фінансування; за функціями місцевих органів влади; за економічною характеристикою операцій; за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів; за бюджетними програмами; залежно від типу повноважень; залежно від врахування при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів; за цільовим призначенням трансфертів.

Основні результати розділу опубліковані в працях: [101; 102; 103; 105; 106].

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

2.1. Тенденції та закономірності формування і розподілу доходів місцевих бюджетів України

Становлення та поступовий розвиток в Україні місцевого самоврядування, розподілення повноважень між центральними та місцевими органами влади є передумовою зростання ролі місцевих бюджетів у фінансовій системі держави. За допомогою коштів місцевих бюджетів місцева влада забезпечує фінансування економічного і соціального розвитку відповідних територій, їх благоустрій, управління комунальним господарством, розробляє місцеві програми підтримки малозабезпечених верств населення та інші.

Україна, приєднавшись до Європейської хартії про місцеве самоврядування у 1996 році, взяла на себе обов'язок виконувати її основні стандарти (принципи). Як зазначають фахівці, Європейська хартія про місцеве самоврядування – це перший багатосторонній правовий акт, який визначив принципи місцевої автономії, де були сформульовані основні вимоги щодо формування та розвитку місцевих фінансів [133, с. 98; 230, с.10].

Стаття 9 хартії визначає основні положення щодо формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, суть яких полягає у наступному [65]:

- органи місцевого самоврядування мають право на достатні власні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися у межах наданої їм компетенції. Це означає, що органи місцевої влади слід наділити достатніми власними коштами, якими вони мають право вільно розпоряджатися, до того ж їх не може бути позбавлено свободи визначати першочергові витрати;
- обсяг фінансових ресурсів місцевого самоврядування повинен бути адекватним обсягу завдань, які на нього накладаються, тобто у цьому пункті

закріплюється принцип відповідності фінансових ресурсів місцевих органів влади обсягу завдань та обов'язків, котрі на них покладаються;

- частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування має надходити за рахунок місцевих податків чи зборів, ставки яких ці органи визначають у межах закону, тобто тих податків та зборів, котрі встановлюються цими органами самостійно;

- в країні повинні бути створені такі умови, щоб органи місцевого самоврядування мали б можливість вибору тієї чи іншої моделі місцевої фінансової системи, тобто мають бути достатньо різноманітними і гнучкими для збереження відповідності реальним витратам при здійсненні їхніх повноважень;

- процедури фінансового вирівнювання чи інші еквівалентні заходи, призначені для корегування наслідків нерівномірного розподілу потенційних джерел фінансування не можуть обмежувати свободу дій органів місцевого самоврядування у власній сфері відповідальності;

- кошти, що використовуються для цілей фінансового вирівнювання та допомоги органам місцевого самоврядування, мають вилучатися і надаватися лише за погодженням з органами місцевого самоврядування;

- надання державою субсидій органам місцевого самоврядування не повинне, по можливості, призначатися для фінансування певних проектів та обмежувати свободи дій органів місцевого самоврядування у власній сфері компетенції. Це означає, що держава, по можливості, не повинна обумовлювати спрямування субсидій, тобто субсидії мають бути незв'язаними;

- з метою фінансування інвестицій місцеві органи самоврядування повинні мати право на доступ до внутрішнього ринку позичкового капіталу.

Таким чином, Україна взяла на себе зобов'язання будувати власну систему місцевих фінансів відповідно до принципів Європейської хартії про місцеве самоврядування, яка повинна базуватися (засновуватися) на принципах фінансової автономії, фінансової незалежності та фінансової самостійності всіх рівнів місцевої влади.

Слід зазначити, що останнім часом в економічній літературі дуже часто зустрічаються поняття «фінансова автономія» і «фінансова незалежність» місцевих органів влади, але законодавчо ці дефініції не визначено. До того ж, серед науковців також немає спільної думки з цього питання.

Якщо розглянути зміст терміну «автономія», то воно походить від грецького слова *autonomio*, де *autos* – сам, а *nomos* – закон [225, с. 18], тобто: сам пишу (приймаю) закони (рішення). У контексті нашого дослідження це означає, що органи місцевого самоврядування можуть самостійно приймати рішення в межах покладених на них повноважень.

Відповідно до пп. 1-2 ст.16 Закону України «Про місцеве самоврядування» органи місцевого самоврядування наділяються власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону. Органам місцевого самоврядування можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади [74].

Щодо поняття «фінансова автономія», тобто автономія у сфері фінансів, то, наприклад, М. Гопонюк, В. Яцюта, А. Буряченко, А. Славкова розглядають фінансову автономію місцевого самоврядування як можливість адміністративно-територіальних одиниць та їх органів самоврядування здійснювати покладені на них законом функції за рахунок власних фінансових джерел [47, с. 93]. У цьому випадку, якщо використовувати тільки власні фінансові джерела, то буде звужено і коло функцій, які можуть бути виконані органами місцевого самоврядування за їх рахунок, тобто буде «уріжена» автономія виключно за власними повноваженнями.

На думку Ю. Петленко і О. Рожко фінансова автономія місцевих органів влади – це фінансова незалежність цих органів при виконанні покладених на них функцій [189, с. 20]. Отже, автори ототожнюють поняття «фінансова автономія» і «фінансова незалежність». А головним критерієм, який засвідчує фінансову автономію місцевих органів влади, вони вважають наявність у них прав прийняття рішень у сфері власних фінансів [189, с. 20]. Ми не згодні з тим, що

критерієм фінансової автономії є право прийняття рішень тільки у сфері власних фінансів, оскільки місцеві органи влади в межах Закону «Про місцеве самоврядування» та Бюджетного кодексу України самостійно визначають свої видатки, доходи, способи їх формування, мають власну компетенцію в системі фінансових відносин, тобто мова йде не тільки про фінансові ресурси, на які може впливати місцева влада, але і про фінансові ресурси, які закріплюються за місцевими бюджетами для фінансування делегованих повноважень.

О. Сунцова поділяє погляди Ю. Петленко О. Рожко та вважає, що фінансова автономія місцевих органів влади – це їх фінансова незалежність [236, с. 62]. На її розсуд, об'єктивні потреби фінансової автономії місцевих органів влади може бути реалізовано лише за умови, що ці органи зможуть будувати власні фінансові системи на основі своїх рішень [236, с. 63]. Однак, місцеві органи влади за законом вільні у прийнятті рішень щодо складання, затвердження та виконання місцевих бюджетів - основної ланки місцевих фінансів, але не тільки за рахунок власних фінансових джерел, а й закріплених.

Отже, більшість авторів додержується точки зору, що головним критерієм, що засвідчує фінансову автономію органів місцевого самоврядування, є наявність у них прав приймати рішення тільки у сфері власних фінансів.

Слід підкреслити, що Конституцією України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування наділяються власними та делегованими повноваженнями, для виконання яких у доходній частині місцевого бюджету окремо виділяються власні доходи – необхідні для виконання власних повноважень, та закріплені доходи – необхідні для забезпечення виконання делегованих повноважень.

Так, В.І. Кравченко вважає, що фінансова автономія місцевого самоврядування - це можливість територіальних колективів та їхніх органів забезпечувати здійснення покладених на них законом функцій за рахунок власних та закріплених фінансових джерел [133, с. 393]. Тобто, на його думку, головним критерієм, який засвідчує фінансову автономію місцевих органів влади, є

наявність у них можливостей забезпечення покладених на них функцій за рахунок як власних, так і закріплених фінансових джерел.

Ми згодні з такими поглядами вченого та вважаємо, що фінансова автономія місцевого самоврядування – це наявність прав у місцевих органів влади та територіальних колективів, які вони представляють, приймати рішення та забезпечувати здійснення покладених на них законом власних та делегованих повноважень за рахунок як власних, так і закріплених фінансових джерел. До таких прав відносяться: право на самостійну розробку, затвердження та виконання місцевих бюджетів, право на встановлення місцевих податків та зборів, право на утворення позабюджетних страхових, резервних, пенсійних та інших цільових фондів, право на залучення та надання кредитних ресурсів, право на встановлення цін і тарифів на продукцію та послуги комунальних підприємств, а також здійснення контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету від підприємств і організацій незалежно від форм власності, сприяння інвестиційної діяльності на відповідній території тощо. Але, якщо закріплених фінансових ресурсів недостатньо для фінансування делегованих повноважень, то держава компенсує ці видатки у формі бюджетних трансфертів, що задекларовано у Конституції України.

Стосовно фінансової незалежності, то фінансову незалежність органів місцевого самоврядування, наприклад, О.П. Кириленко розглядає як незалежність їх від загальнодержавних органів влади у прийнятті певних рішень щодо місцевих проблем і забезпечення їх вирішення відповідними фінансовими ресурсами [125, с. 139]. Таким чином, фінансова незалежність, на думку авторки, лежить в площині забезпечення фінансовими ресурсами вирішення завдань щодо місцевих проблем, тобто власних повноважень.

Однак, головною ознакою фінансової незалежності вчена вважає «володіння і самостійне розпорядження фінансовими ресурсами, обсяг яких відповідає функціям і завданням, що покладаються на ці органи» [125, с. 139]. А з цього випливає, що фінансовими ресурсами повинні бути забезпечені як власні, так і делеговані повноваження місцевих органів влади.

К. Павлюк, Ю. Петленко, О. Рожко вважають, що фінансову незалежність місцевого самоврядування можна розглядати як можливість самостійного вирішення питань комплексного фінансового забезпечення економічного та соціального розвитку даної території, що входять до компетенції відповідного рівня місцевого управління, та додають, що передумовою фінансової незалежності є розумна, з точки зору економічної доцільності, децентралізація влади та адекватний розподіл повноважень, відповідальності та фінансово-економічної бази між центром і органами місцевого самоврядування [189, с. 186]. Вважаємо, що розподіл повноважень між центральними і місцевими органами влади вказує на ступінь автономії, у тому числі фінансової автономії місцевих органів влади у самостійному вирішенні покладених на них функцій. Щодо комплексного фінансового забезпечення економічного та соціального розвитку будь-якої території, то треба сказати не тільки про фінансове забезпечення делегованих повноважень, а і про фінансове забезпечення власних повноважень, джерела фінансування яких доволі обмежені.

Якщо звернутися до Рекомендацій Конгресу місцевої та регіональної влади Ради Європи [211], то, за її висновками, ступінь місцевого самоврядування визначається обсягом коштів, яким можуть необмежено користуватися місцеві органи влади, а значне збільшення обов'язкових видатків місцевих органів влади означає зниження фінансової незалежності місцевих органів. В Україні обов'язковими видатками є видатки місцевих бюджетів на здійснення делегованих повноважень, а видатки на здійснення власних повноважень обмежені власними доходами місцевих бюджетів. Таким чином, фінансування обов'язкових видатків повинно забезпечуватися за рахунок закріплених доходів за місцевими бюджетами. В разі недостатності обсягу закріплених доходів, фінансування обов'язкових видатків здійснюється за наявності стійкого до зовнішнього впливу джерела, яким є пасивний дохід – трансфертні платежі.

Враховуючи вищевикладене, за нашою думкою, головним критерієм фінансової незалежності місцевих органів влади повинно бути володіння і розпорядження власними та закріпленими фінансовими ресурсами для

самостійного вирішення, як власних місцевих питань розвитку кожної адміністративно-територіальної одиниці, так і для фінансування делегованих повноважень.

Виходячи з цього, показником фінансової незалежності місцевих органів влади може бути показник питомої ваги власних та закріплених доходів у доходах місцевого бюджету. Оскільки формування доходів місцевих бюджетів відбувається за рахунок власних та закріплених за місцевим бюджетом надходжень, а також міжбюджетних трансфертів, то перші два можна вважати відносно самостійними, оскільки вони (в основному) формуються за допомогою податкових та неподаткових надходжень бюджету. Третій вид надходжень залежить від тих, хто ці трансферти надає, тобто від вищестоящих органів влади. Оскільки обмаль коштів (власних та закріплених) поповнюється за рахунок трансфертів, які надаються з державного бюджету, то, чим вище частка цих трансфертів у загальних доходах місцевого бюджету, тим менше фінансова незалежність місцевих органів влади.

Таким чином, «фінансова автономія», «фінансова незалежність» та «фінансова самостійність» - це взаємопов'язані, але не тотожні поняття.

За нашою думкою, найбільш ширше значення має дефініція «фінансова автономія». Оскільки, згідно з законодавством всі місцеві бюджети є самостійними (у правовому значенні), тобто вони не включаються до складу державного бюджету України і один до одного, а формування та використання коштів кожного окремого бюджету відбувається на підставі самостійних рішень місцевих органів влади про місцевий бюджет, то фінансова автономія – це якраз є самоврядування у сфері фінансів, при якому для виконання покладених на місцеві органи влади функцій та завдань (як власних, так і делегованих) використовуються різні форми та методи формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів, зокрема власні доходи, закріплені доходи та трансферти. При цьому, власні та закріплені доходи місцевих бюджетів є основою фінансової автономії.

Фінансову незалежність місцевих органів влади треба розглядати, перш за все, у контексті залежності (або незалежності) від центральних органів влади. Тобто, якщо власних та закріплених доходів місцевих бюджетів достатньо для фінансування завдань та повноважень покладених на них, то держава буде мати обмежений вплив на формування доходів місцевих бюджетів через систему трансфертів. Коли ж цих коштів не вистачає для фінансування видатків місцевих бюджетів, то вплив держави буде тим більш, чим більш буде питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Отже, ми пропонуємо рівень фінансової незалежності місцевих бюджетів визначати як співвідношення суми їх власних та закріплених доходів до загальної суми доходів місцевих бюджетів:

$$K_{\text{ФН}} = \frac{\text{ВлД} + \text{ЗД}}{\text{ВсД}}, \quad (2.1)$$

де $K_{\text{ФН}}$ - коефіцієнт фінансової незалежності;

ВлД - власні доходи місцевих бюджетів;

ЗД - закріплені доходи місцевих бюджетів;

ВсД – загальна сума доходів місцевих бюджетів.

За нашою думкою, ступінь фінансової самостійності місцевого самоврядування визначається обсягом коштів, яким можуть необмежено користуватися місцеві органи влади задля забезпечення фінансування поточних потреб, економічного й соціального розвитку адміністративних формувань, благоустрою територій, ремонту та експлуатації доріг місцевого користування, вирішення першочергових проблем громади, управління комунальним господарством, становлення дієздатної та ефективної місцевої влади тобто для забезпечення власних повноважень місцевих самоврядувань.

Ми погоджуємося з думками науковців [12; 133; 189] та вважаємо, що власні доходи місцевих бюджетів забезпечують принцип фінансової самостійності органів місцевої влади усіх рівнів від центральних органів влади, а основний показник, який характеризує самостійність місцевих бюджетів, є

коефіцієнт співвідношення власних доходів до загального обсягу доходів місцевих бюджетів [236, с.174]:

$$K_{\text{ФС}} = \frac{\text{ВлД}}{\text{ВсД}}, \quad (2.2)$$

де $K_{\text{ФС}}$ - коефіцієнт фінансової самостійності;

ВлД - власні доходи місцевих бюджетів;

ВсД – загальна сума доходів місцевих бюджетів.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що фінансова самостійність і фінансова незалежність є невід’ємними складовими фінансової автономії, без наявності яких не може йти мова про фінансову автономію місцевих органів влади. Це взаємопов’язані, але не тотожні поняття, які знаходяться у відносинах, як загальне до часткового, де фінансова самостійність і фінансова незалежність є невід’ємними складовими фінансової автономії.

Відповідно до ст. 60 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування є: рухоме і нерухоме майно комунальної форми власності; доходи місцевих бюджетів; позабюджетні (в тому числі валютні) фонди; інші кошти; земля та інші природні ресурси, що є у комунальній власності; об’єкти спільної власності територіальних громад, що перебувають в управлінні районних та обласних рад [74].

Сучасна практика свідчить, що органи місцевого самоврядування позбавлені права створювати позабюджетні цільові і валютні фонди. Об’єкти комунальної власності (крім комунальних підприємств) є неприбутковими організаціями і в основному знаходяться на повному фінансуванні органів місцевої алоди.

Земля та інші види природних ресурсів, які розташовані на території місцевого самоврядування, не включені до переліку об’єктів, щодо яких виникає право комунальної власності [215]. Крім того, до сьогодення ще не врегульовані правові відносини стосовно володіння землею та іншими природними ресурсами, що не дає право розглядати ці об’єкти як матеріальну основу органів місцевої влади.

Через неврегульованість правових та організаційних процедур місцеві позики не набули в Україні належного розповсюдження, притаманного країнам з ринковою економікою.

Отже, вирішальне значення для забезпечення фінансової автономії місцевого самоврядування мають доходи місцевих бюджетів.

Проаналізуємо доходи місцевих бюджетів України з точки зору встановлених нами складових фінансової автономії місцевих органів влади.

Для початку визначимо роль доходів місцевих бюджетів у бюджетній системі України та встановимо частку ВВП, що через них перерозподіляється (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Частка місцевих бюджетів у ВВП та в доходах зведеного бюджету, (%)^{*}

Рік	Частка у доходах зведеного бюджету		Частка у ВВП	
	без урахування трансфертів	з урахуванням трансфертів	без урахування трансфертів	з урахуванням трансфертів
1992	47,6	47,9	11,5	11,7
1993	47,8	48,0	16,0	16,1
1994	42,0	37,6	15,0	16,3
1995	52,4	44,1	15,9	16,7
1996	47,6	40,2	13,4	14,9
1997	43,2	52,0	13,0	15,7
1998	45,7	53,3	12,7	14,8
1999	40,0	49,0	11,6	12,7
2000	29,1	38,1	8,3	11,0
2001	32,3	47,4	8,3	12,2
2002	31,4	46,3	8,6	12,8
2003	30,0	45,6	8,5	12,8
2004	24,9	43,3	6,6	11,5
2005	22,6	40,0	6,9	12,8
2006	23,2	42,3	7,4	13,0
2007	24,6	44,8	8,2	14,8
2008	22,2	42,1	7,0	14,5
2009	21,9	43,5	6,9	13,7
2010	25,6	50,3	7,4	14,6
2011	21,7	45,6	6,6	13,8
2012	22,6	50,2	7,2	16,0
2013	23,8	49,9	7,2	15,2
2014	22,2	50,8	6,4	14,8

* Розраховано автором за даними [217; 218; 220].

Як свідчать наведені дані, на протязі багатьох років в Україні спостерігається стійка тенденція зниження ролі доходів місцевих бюджетів як у складі зведеного бюджету, так і у перерозподілі ВВП. Так, частка доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів в доходах зведеного бюджету України скоротилася з 47,6% у 1992 р. до 22,2 % у 2014 р., а у ВВП з 11,5% у 1992 р. до 6,4% у 2014 р. Скорочення частки місцевих бюджетів в доходах зведеного бюджету відбулося більш, ніж в 2,1 рази. Тобто, в 2 рази знизилася фінансова незалежність місцевих бюджетів.

Частка доходів місцевих бюджетів з урахуванням трансфертів у доходах зведеного бюджету за цей період зазнала визначених коливань. Треба зазначити, що в період 1992-1996 рр. частка доходів місцевих бюджетів з урахуванням трансфертів в доходах зведеного бюджету була нижче, ніж частка місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів. Це означає, що в цей період більшість місцевих бюджетів були донорами державного бюджету і частка їх доходів вилучалася до державного бюджету. З прийняттям Бюджетного кодексу частка доходів місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів коливається в межах від 40,0 % в 2005 р. до 50,0 % в 2010 та 2012 рр. При цьому найбільший розрив між частками без урахування та з урахуванням трансфертів в доходах зведеного бюджету спостерігається, починаючи з 2009 р. – в 1,99 рази, в 2010р. – в 1,96 рази, 2011 р. – в 2,1 рази, 2012 р. – в 2,22 рази, 2013р. – в 2,10 рази, в 2014 р. – в 2,29 рази. Таке становище свідчить, що бюджетні трансферти набувають все більшого значення як в формуванні доходів місцевих бюджетів, так і в перерозподілі ВВП. А це, у свою чергу, вказує на зниження рівня фінансової незалежності, а отже й фінансової автономії місцевих бюджетів у визначенні пріоритетів бюджетних видатків.

Слід зазначити, що частка доходів місцевих бюджетів у ВВП європейських країн становить в середньому 13,6 % [243, с. 94]. Привертає увагу той факт, що в країнах Західної Європи, рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети значно різниться. Так в Данії він становить майже 1/3 ВВП (32,0%), а в Чехії – 8,4%. Отже, рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети в європейських

країнах свідчить про стан децентралізації управління фінансовими ресурсами [191, с. 139]. Чим більша частка доходів місцевих бюджетів у ВВП, тим вищий рівень децентралізації в країні. Фінансова децентралізація забезпечує більш ефективне надання локальних послуг, оскільки на рівні місцевої влади витрати будуть меншими за рахунок скорочення адміністративних витрат та витрат на поточний контроль.

Частка доходів місцевих бюджетів у перерозподілі ВВП, а також у зведеному бюджеті, поряд з економічним і соціальним, має важливе політичне значення, оскільки вона свідчить про участь місцевого самоврядування у розв'язанні актуальних проблем розвитку держави, про певну обмеженість функцій центральних органів влади [181, с.26]. Така частка, як вважає К. Павлюк, є загальним показником, який відображає рівень фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, дає можливість оцінити рівень розвитку місцевих бюджетів [181, с.26]. Динаміка показників розвитку бюджетної системи за доходами на протязі 1995 - 2014 рр. відображає централізацію фінансових ресурсів на державному рівні (табл. А.1, А.2 додатку А, рис. 2.1).

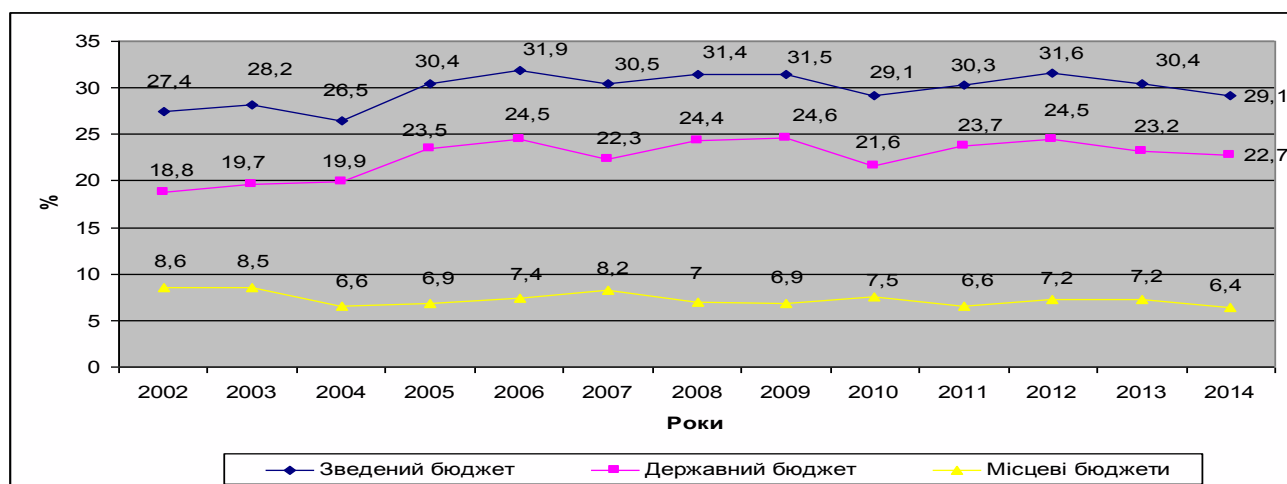

Рис. 2. 1. Питома вага доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів України у ВВП *

* Складено та розраховано автором за даними додатку А.

Аналіз даних показує, що питома вага доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів у ВВП мала визначені коливання за окремими періодами. Так,

з 1995 р. по 2004 р. частка доходів зведеного бюджету у ВВП поступово знижувалася з 38,0 % в 1995 р. до 26,5 % у 2004 р. Починаючи з 2005 р. по 2013 р. частка доходів зведеного бюджету у ВВП знаходиться приблизно на рівні 30,0 %, що відповідає вимогам бюджетного законодавства про перерозподіл ВВП через зведений бюджет країни.

Значно підвищується роль державного бюджету, а частка його доходів у ВВП за період з 2002 р. по 2009 р. збільшилась з 18,8 % в 2002 р. до 24,6 % в 2009 р. В період 2010-2013 рр. відбувається незначне коливання доходів державного бюджету у ВВП на рівні 23-24%. В той же час доля доходів місцевих бюджетів у ВВП зменшилась з 8,6 % в 2002 р. до 6,9% в 2005 р. та незначним підвищенням в 2007 р. до рівня 8,2 %. Слід зазначити, що частка доходів місцевих бюджетів у ВВП в 2011 р. дорівнювала показнику 2004 р. – 6.6%, що є найменшим значенням цього показника за весь період, що аналізується.

За таких умов зростає роль держави та знижується фінансова автономія органів місцевого самоврядування у фінансуванні покладених на них повноважень – як власних, так і делегованих. Про такий стан речей свідчить і розподіл бюджетних ресурсів через зведений бюджет України (додаток Б).

З наведених даних у додатку Б видно, що на протязі 1992-1999 рр. частка місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів складала більше 40,0 % в доходах зведеного бюджету України. Це свідчить, що місцеві бюджети мали достатньо фінансових ресурсів в своєму розпорядженні для вирішення завдань соціального та економічного розвитку регіонів. Починаючи з 2000 р. частка доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів почала стрімко зменшуватися з 32,3 % у 2001 р. до 23,8 % в 2013 р. Така тенденція пов'язана з тим, що нормами Бюджетного кодексу від 2001 р., а згодом і нормами оновленого Бюджетного кодексу від 2010 р., за місцевими бюджетами закріплювалися тільки два вагомих загальнодержавних податки для виконання делегованих повноважень – це податок на доходи фізичних осіб та плата за землю. Решта бюджетоутворюючих загальнодержавних податків закріплювалася за державним бюджетом, або частково зараховувалася до місцевих бюджетів.

Слід відмітити, що частка місцевих бюджетів без урахування трансфертів у доходах зведеного бюджету скоротилась більш, ніж у двічі, а з урахуванням трансфертів – зниження здійснювалось більш повільними темпами. Одночасно збільшилась частка доходів державного бюджету у доходах зведеного бюджету з 52,4% у 1992 р. до 78,1% в 2009 р. та 76,2 % в 2013 р. Це свідчить про те, що більш 2/3 бюджетних ресурсів країни акумулюється в державному бюджеті і тільки 1/3 в місцевих бюджетах.

Таким чином, при розподілі бюджетних ресурсів відбувається централізація коштів на рівні державного бюджету та неухильне зниження частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету. Поряд з цим зростає доля бюджетних трансфертів, які надаються з державного бюджету. Це є підтвердженням зниження ролі місцевого самоврядування у вирішенні питань, як соціально-економічного розвитку держави, так і окремих адміністративно-територіальних одиниць. Крім того, це вказує на вкрай низький рівень фінансової незалежності органів місцевої влади.

Науковці звертають увагу на те, що в Україні склалася практика недостатнього надання місцевим бюджетам власних доходів для фінансування своїх видатків, а це не спонукає місцеві органи влади до збільшення цих доходів та пошуку додаткових джерел фінансування [226, с.65].

До прийняття Бюджетного кодексу у 2001 році міжбюджетні відносини в Україні не були стабільними та не мали правового підґрунтя, оскільки нормативи відрахувань від загальнодержавних податків і зборів, як одна із форм міжбюджетного регулювання, щороку змінювалися, що викликало нарікання з боку місцевих органів влади, оскільки не завжди було об'єктивним. З цих позицій місцеві органи влади не мали можливості реально планувати свою діяльність щодо виконання повноважень у сфері бюджету на перспективу, а діюча практика розмежування податків не зацікавлювала їх у нарощуванні дохідної бази та мобілізації додаткових резервів наповнення бюджету» [174, с.8].

З впровадженням Бюджетного кодексу в Україні були закладені основні засади реформування міжбюджетних відносин відповідно до стандартів

Європейської хартії про місцеве самоврядування, що передбачає узгодженість інтересів центральної та місцевої влади у розподілі повноважень та закріплення за місцевими бюджетами доходів на виконання покладених на органи місцевого самоврядування функцій та завдань. Дані про відсотки зарахувань основних загальнодержавних податків до місцевих бюджетів у загальній сумі кожного з цих податків у зведеному бюджеті, надані в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Відсотки зарахувань основних загальнодержавних податків до місцевих бюджетів у загальній сумі цих податків у зведеному бюджеті за 2001-2014 рр., % *

Роки	Найменування дохідного джерела				
	Прибутковий податок із громадян (податок на доходи фізичних осіб)	Податок на прибуток підприємств та організацій	Податок на додану вартість	Акцизний збір (акцизний податок) з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	Плата за землю
2001	100,0	25,6	-	10,2	100,0
2002	100,0	13,2	-	5,1	100,0
2003	100,0	1,1	-	2,0	100,0
2004	95,2	0,8	-	0,7	100,0
2005	95,2	0,8	-	0,8	100,0
2006	100,0	1,2	-	0,7	100,0
2007	100,0	1,3	-	0,9	100,0
2008	100,0	0,8	-	1,0	100,0
2009	100,0	1,4	-	1,9	100,0
2010	100,0	1,0	-	2,9	100,0
2011	89,7	0,6	-	3,5	100,0
2012	89,7	0,8	-	4,3	100,0
2013	89,5	1,2	-	4,9	100,0
2014	83,2	0,6	-	0,6	100,0

* Розраховано автором за даними [88-90].

Аналіз даних таблиці 2.2 показує, що з початку проведення бюджетної реформи прибутковий податок з громадян у 2001-2003 роках повністю зараховувався до місцевих бюджетів, а в 2004-2005 роках його частка в місцевих бюджетах зменшилася на 4,8% у зв'язку з надходженням до державного бюджету прибуткового податку, який справлявся з доходів, одержаних

військовослужбовцями й особами рядового та начальницького складу у зв'язку з виконанням обов'язків несення служби. У 2006 – 2009 рр. цей податок знов повністю зараховувався до місцевих бюджетів.

З введенням в дію оновленого Бюджетного кодексу з 1 січня 2011 року до бюджету м. Києва зараховується 50% податку на доходи фізичних осіб та 50% перераховується до державного бюджету.

Відсоток зарахування податку на прибуток підприємств до місцевих бюджетах зменшився на 24,2% (з 25,6% у 2001 р. до 1,2 % у 2013 р.), оскільки, починаючи з 2003 р. відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2003 рік» до місцевих бюджетів зараховувався податок на прибуток підприємств тільки комунальної власності. Частка акцизного збору, яка зараховується до місцевих бюджетів також зменшилась – більш ніж на 8,0% (з 10,2% у 2001 р. до 1,9% у 2009 р.) з незначним підвищенням до 4,9 % у 2013 р.

Це пов'язане з тим, що, починаючи з 2002 р. тільки акцизний збір з вироблених товарів на території АРК зараховується до бюджету АРК, а акцизний збір з вироблених товарів на інших територіях України, а також акцизний збір з ввезених на територію України товарів зараховується до державного бюджету.

Як бачимо з даних таблиці 2.2, податок на додану вартість повністю зараховується до державного бюджету. Лише плата за землю на протязі цих років зараховувалася до місцевих бюджетів у повному обсязі.

Ми вже зазначали у п. 1.2, що з проведенням реформи у бюджетній сфері та прийняттям Бюджетного кодексу України відбулися певні зміни у бюджетній класифікації доходів місцевих бюджетів, відповідно до якої доходи місцевих бюджетів поділяються на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти. Розглянемо склад та структуру доходів місцевих бюджетів з огляду наданої ознаки (додат. В, рис. 2.2).

Як відомо, структура доходів бюджету показує питому вагу кожного окремого виду доходу у загальній сумі надходжень бюджету. Ми вважаємо за важливе не тільки визначити структуру доходів місцевих бюджетів, а й встановити її якість та стійкість. Якість структури доходів бюджетів за влучним

виразом К. Павлюк характеризується співвідношенням між податковими та неподатковими надходженнями бюджету [181, с. 26].

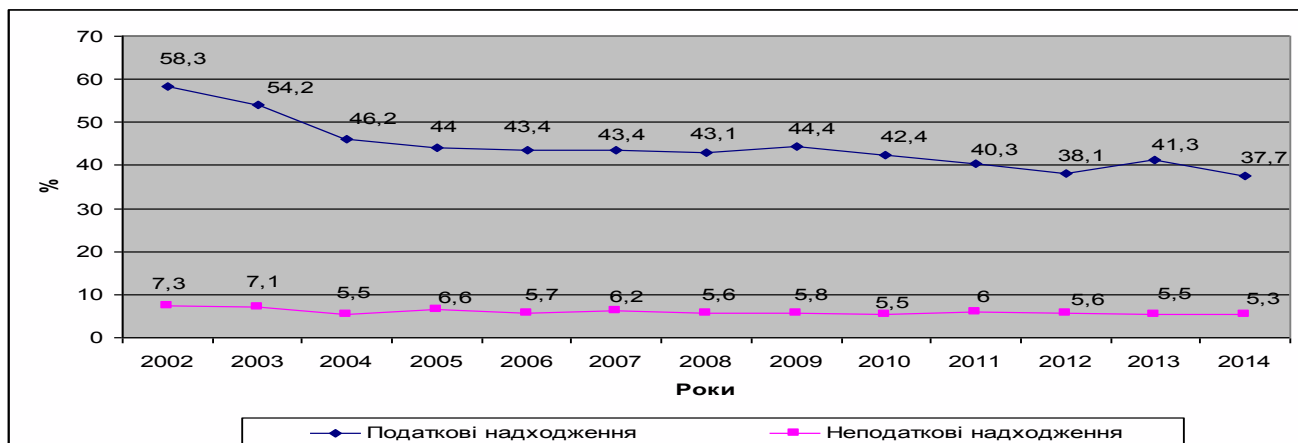

Рис. 2.2. Питома вага податкових та неподаткових надходжень в загальному обсязі доходів місцевих бюджетів, % *

* Складено автором за даними [табл. В.3 додатку В]

Відносно стійкості структури доходів бюджету, то, за нашою думкою, цей показник вказує на стабільність або зростання питомої ваги податкових та неподаткових надходжень у загальній сумі доходів бюджету у порівнянні з попередніми роками.

Звернемося до даних таблиці В.3 додатку В, аналіз яких показує, що з 2002 по 2014 роки питома вага податкових надходжень місцевих бюджетів має постійну тенденцію до зниження. Якщо ще в 2002 році їх частка складала 58,3% (доречи, в 1998 р. ця частка складала 74,8%), то в 2014 р. – тільки 37,7% - це найменше значення частки податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів. Проведений аналіз вказує на зниження стійкості структури податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів України.

Введення в дію положень нового Бюджетного кодексу не тільки не надало місцевим бюджетам додаткових податкових джерел надходжень, а й обмежило їх можливості у збільшенні обсягів податків.

Провідне місце серед податкових надходжень належить податку з доходів фізичних осіб, частка якого має стійку тенденцію до зниження у загальних доходах місцевих бюджетів: з 39,4 % в 2003 до 32,0% в 2010 р., а з нововведеннями у

Бюджетний кодекс цей показник знизився до позначки 27,1 % в 2012 р. та 29,2% в 2013 р.

Важливим податковим надходженням місцевих бюджетів є плата за землю. Частка цього податку в складі доходів місцевих бюджетів є нестабільною та має визначені коливання. Так, в період з 2002 по 2007 рр. частка податку на землю мала тенденцію до зниження з 6,4 % в 2002 р. до 3,8% в 2007 р. З 2008 р. спостерігається поступове підвищення частки плати за землю до рівня 5,8 % в 2013 р. Це у цілому вказує на задовільну структуру цього податку.

Плата за ліцензії на певні види господарської діяльності і за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності, а також місцеві податки і збори займають незначне місце в податкових надходженнях місцевих бюджетів.

Єдиний податок з суб'єктів малого бізнесу на протязі останніх років скоротився з 2,6 % у 2003-2005 рр. до 1,1 % у 2011 р. З прийняттям Податкового кодексу України і введенням в дію нового порядку оподаткування суб'єктів малого бізнесу (з 2012 року) спостерігається підвищення надходжень цього податку в 2012-2013 роках, але говорити про яку-небудь стабільність у структурі цього податку ще рано.

Неподаткові надходження за останні 10 років варіюють на однаковому рівні приблизно 5,5–6,0 %. Слід зазначити, що відносно висока частка неподаткових надходжень в доходах місцевих бюджетів пояснюється тим, що до їх складу включено власні надходження бюджетних установ, які фінансуються з місцевих бюджетів. Однак, по факту власні надходження бюджетних установ – це спеціальні кошти бюджетних установ, які вони отримують за надання платних послуг населенню. Слід також вказати, що в останні роки зменшуються такі неподаткові доходи, як адміністративні збори і надходження від штрафів та фінансових санкцій, доходи від власності та підприємницької діяльності, а також власні надходження бюджетних установ. Занадто низькою є питома вага дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств та плати за оренду цілісних майнових комплексів. Ми можемо сказати про стабільність структури неподаткових надходжень в доходах місцевих бюджетів України.

Що стосується якості структури доходів місцевих бюджетів України, то за результатами нашого дослідження, можна вказати на таку тенденцію у співвідношенні між податковими та неподатковими доходами (табл. В.3 додатку В): у 2002 р. – 58,3 : 7,3; у 2003 р. – 54,2 : 7,1; у 2004 р. – 46,2 : 5,5; у 2005 р. – 44,0 : 6,6; у 2006 р. – 43,4 : 5,7; у 2007р. – 43,4 : 6,2; у 2008 р. – 43,1 : 5,6; у 2009 р. – 44,4 : 5,9; у 2010 р. – 42,4 : 5,5; в 2011 р. – 40,3 : 6,0; в 2012 р. – 38,1 : 5,6; в 2013 р. – 41,3 : 5,5 та в 2014 р. 37,7 : 5,3. Тобто, якщо у 2002 р. податкові надходження перевищували неподаткові у 8 разів, то у 2005 р. таке перевищення становило 6,6 рази, в 2007 р. – в 7 разів, 2008 – 2009 рр. – в 7,7 рази, в 2012 р. – 6,8 рази. У 2014 р., коли податкові надходження склали найменшу частку доходів місцевих бюджетів за аналізований період (37,7%), співвідношення між податковими та неподатковими надходженнями складає 7,1 рази.

У порівнянні з 1998 – 1999 рр., коли співвідношення між податковими та неподатковими надходженнями складало 22 та 20 разів (78,4/3,4 % – у 1998 р. та 68,1/3,4% - у 1999 р.) [181, с. 27], можна було б сьогодні стверджувати про поліпшення якості структури доходів місцевих бюджетів, однак ми не можемо цього зробити, оскільки при скороченні співвідношення між податковими та неподатковими надходженнями погіршується стійкість структури доходів місцевих бюджетів, тобто йде процес зменшення питомої ваги податкових та неподаткових надходжень у загальній сумі доходів місцевих бюджетів у порівнянні з попередніми роками (податкові надходження в 1998 році склали 78,2% доходів місцевих бюджетів, в 2002 р. – 58,3%, в 2010 р. – 42,4%, в 2014 р. – 37,7%).

Якщо звернутися до досвіду розвинених країн, то найвища частка податкових надходжень серед федеративних держав у Німеччині (60%) і Канаді (59%), а серед унітарних – у Швеції (74%), Данії (53%), Франції (45%), Норвегії (44%). При цьому частка неподаткових надходжень, у наведених країнах набагато вище, ніж в Україні, і немає такого величезного розриву між часткою податкових і неподаткових надходжень, а співвідношення джерел доходів місцевих бюджетів

розвинених країн залежить від ступеня самостійності місцевих органів влади [230, с. 39].

Дещо позитивним в структурі доходів місцевих бюджетів є зростання доходів від операцій з капіталом. Якщо у 1998 р. їх частка складала тільки 0,1%, то вже у 2005 р. вона збільшилася до 3,9%, у 2007 р. – до 4,5%, але у 2011- 2013 рр. спостерігається її зниження до 1,0% та 0,6% відповідно. Порівняно із зарубіжними країнами цей показник досить низький: у Великобританії, Словаччині, Угорщині він становить понад 10,0% [73, с.48].

У зв'язку із зменшенням обсягів цільових фондів у складі місцевих бюджетів доля їх доходів знизилась з 2,6% в 2007 р. до 0,2% в 2012-2013 рр.

Однак, зовсім інша ситуація спостерігається з надходженням трансфертів. Їх частка у доходах місцевих бюджетів має стійку тенденцію до зростання (додаток В табл. В.3). Якщо в 2002 р. їх частка складала 31,2 % всіх доходів місцевих бюджетів, то в 2014 р. частка трансфертів від органів державного управління склала вже 56,4 %, тобто, порівняно з 2002 р. їх частка в 2014 р. збільшилася в 1,8 рази. Найбільшу питому вагу в складі трансфертів до 2014 р. займали дотації вирівнювання, які зросли за цей період більш, ніж в 1,6 рази.

Слід також підкреслити, що, починаючи з 2008 року частка офіційних трансфертів перевищує частку податкових доходів місцевих бюджетів, а в 2010-2014 рр. і сумарну частку податкових та неподаткових надходжень. Тобто ми можемо стверджувати, що відбувається не тільки погіршення стійкості структури доходів місцевих бюджетів, але й її якості. Таке становище вказує на пряму фінансову залежність місцевих органів влади в Україні від керівництва з центру і домінуючий (більш 52%) перерозподіл бюджетних ресурсів через державний бюджет.

Якщо брати до уваги досвід розвинених країн та країн з перехідною економікою, то частка трансфертів у доходах їх місцевих бюджетів значно нижча, ніж в Україні і складає: у Румунії – 10,8%, Словаччині – 19,0%, Словенії – 20,9%, Латвії – 28,1%, Болгарії – 33,0%, Польщі – 40,2%, Чехії – 35,0% [157, с. 6].

Як ми вже зазначали вище, співвідношення між сумою податкових надходжень місцевих бюджетів і трансфертами, характеризує рівень фінансової залежності органів місцевої влади від державної. Співвідношення між податковими надходженнями та трансфертами складало (табл. В.3 додаток В): у 2002 р. – 58,3:31,2%; у 2003 р. – 54,2:34,2%; у 2004 р. - 46,2:42,5%; у 2005 р. – 44,0:43,5%; у 2006 р. – 43,4:46,1%; у 2007 р. – 43,4 : 43,3%; у 2008 р. – 43,1 : 46,3%; у 2009 р. – 44,4: 46,7%; у 2010 р. – 42,4 : 49,5; у 2011 р. – 40,3 : 52,3; у 2012 р. – 38,1 : 55,3 % (це найбільший рівень фіскальної централізації); у 2013 р. – 41,3 : 52,4. Тобто, у 2013 р. у порівнянні з 2002 р. рівень фінансової залежності місцевих органів влади від центральної збільшився більш, ніж у 1,7 рази, що вказує на зростання фінансової централізації бюджетних ресурсів на державному рівні.

Постійне зростання частки бюджетних трансфертів в Україні та її випередження частки податкових надходжень в доходах місцевих бюджетах свідчить про недостатність обсягу власних та закріплених джерел доходів місцевих бюджетів та обмеження фінансової автономії місцевих органів влади.

Як ми вже зазначали у п. 1.2, Бюджетний кодекс України поділяє доходи місцевих бюджетів на доходи, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (перший кошик), чи закріплені доходи, та доходи, які не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (другий кошик), або власні доходи.

Доходи, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів до 2011 р. включали: податок з доходів фізичних осіб; державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам; плату за ліцензії та провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад; плату за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад; плату за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (за винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (автозаправними станціями, заправними пунктами), що

справляється виконавчими органами відповідних рад; надходження адміністративних штрафів, які накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями; єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам [84].

З введенням в дію положень Бюджетного кодексу від 2010 року, до складу доходів, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, включаються: податок на доходи фізичних осіб, збір за спеціальне використання природних ресурсів, плата за користування надрами, акцизний збір з вироблених в Україні товарів, плата за надані в оренду ставки.

Доходи, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, або власні доходи місцевих бюджетів до 2011 р. включали: місцеві податки і збори; плату за землю; податок з власників транспортних засобів; надходження сум відсотків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами; податок на промисел; надходження дивідендів від діяльності господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади; плату за забруднення навколишнього середовища; кошти від відчуження майна, яке перебуває у комунальній власності; фіксований сільськогосподарський податок; плату за оренду майнових комплексів, що перебувають у комунальній власності; надходження від місцевих грошово-речових лотерей; плату за гарантії, надані місцевим органам влади у вартісному обчисленні; власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок коштів відповідного бюджету; податок на прибуток підприємств комунальної власності; платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення; інші надходження, передбачені законом [84].

Починаючи з 2011 р. цей склад доходів, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів дещо змінився та включає: податок на прибуток підприємств комунальної власності; плату за землю; місцеві податки і збори (крім єдиного податку та податку на нерухоме майно); фіксований

сільськогосподарський податок; плату за ліцензії, сертифікати, державну реєстрацію, інші доходи [24].

За підрахунками українських науковців обсяг доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, становить 84-87% обсягу загального фонду місцевих бюджетів. При цьому обсяг прибуткового податку з громадян становить 85-90% від обсягу доходів, які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів [174, с.6]. Інші податки займають незначну питому вагу і не можуть оказати вагомого впливу на формування цих доходів. Проаналізуємо структуру доходів місцевих бюджетів, виходячи з їх поділу на доходи, що враховуються та не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (табл. Г.1 та Г.2 додатку Г, рис. 2.3).

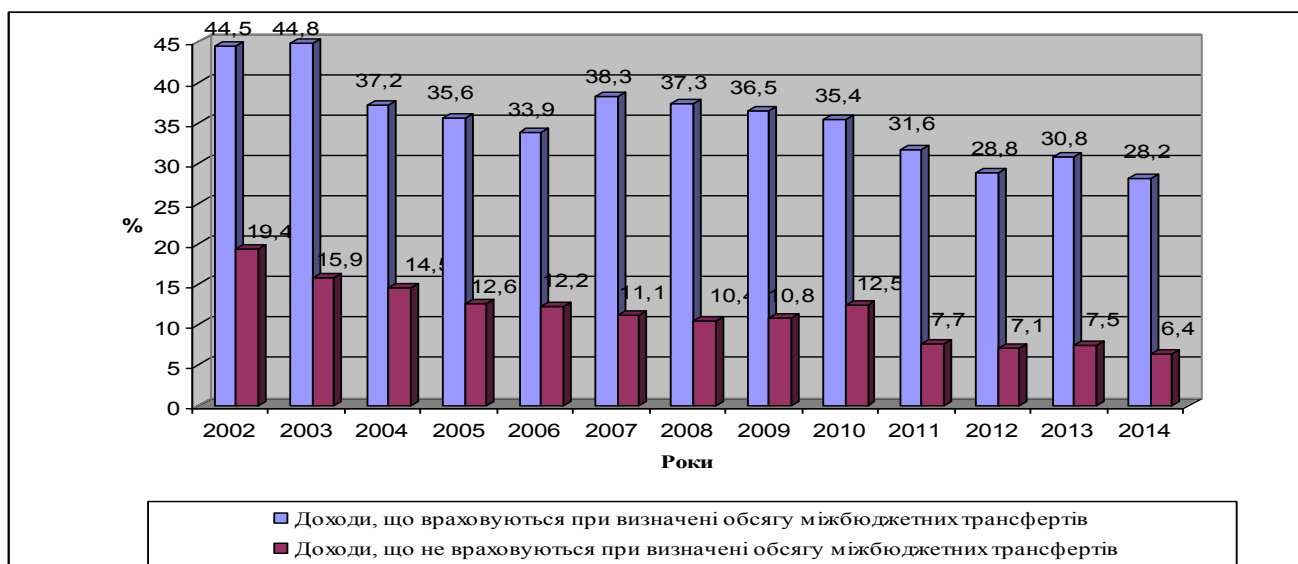

Рис. 2.3. Питома вага доходів, що враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, % *

* Складено автором за даними [табл. Г.1 та Г.2 додатку Г].

Розрахунок питомої ваги доходів, які враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, наданий у таблицях Г.1 та Г.2 додатку Г та на рис. 2.3, показує, що частка доходів, які спрямовуються на фінансування делегованих повноважень місцевих бюджетів перевищує частку доходів місцевих бюджетів, за рахунок яких фінансуються власні повноваження. Так, в 2002 р. делеговані доходи перевищували власні в 2,3 рази. Незважаючи на зниження частки делегованих доходів в загальному обсязі доходів місцевих

бюджетів до 33,9 % в 2006 р., частка делегованих доходів перевищує частку власних доходів вже в 2,8 рази. В 2007-2008 рр. таке перевищення вже складало більш, ніж 3,5 рази. З прийняттям оновленого Бюджетного кодексу ситуація з співвідношенням тільки погіршилася: доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів перевищували власні доходи місцевих бюджетів в 2011-2013 рр. майже в 4 рази.

Зниження частки власних доходів місцевих бюджетів пов'язано з виключенням з їх складу єдиного податку, збору за першу реєстрацію транспортного засобу та власних надходжень бюджетних установ, які з 2011 року зараховуються до спеціального фонду місцевих бюджетів, та можуть використовуватися на поточні потреби.

Слід зазначити, що на протязі 2002–2014 рр. спостерігалася стала тенденція до зменшення, як власних, так і закріплених доходів місцевих бюджетів, питома вага яких скоротилася з 19,4 та 44,5% до 6,4 та 28,2% відповідно. При цьому, як ми вже зазначали, зменшення власних доходів вказує на зниження фінансової самостійності місцевих бюджетів у виконанні власних повноважень та зростання їх залежності від центральних органів влади. А зменшення частки сукупного обсягу власних та закріплених доходів місцевих бюджетів за ці роки з 63,9 % у 2002 р. до 35,0 % у 2014 р. характеризує зниження і рівня фінансової незалежності місцевих органів влади, що обмежує їх можливості у виконанні покладених на них як власних, так і делегованих повноважень.

У таблиці 2.3 надано структуру доходів місцевих бюджетів за основними ознаками класифікації у контексті нашого дослідження, а на рис. 2.4 частки закріплених та власних доходів (разом) та трансфертів у доходах місцевих бюджетів України.

Аналіз даних таблиці 2.3 та рис. 2.4 показує, що в структурі доходів місцевих бюджетів за період 2002 – 2013 рр. відбувалось щорічне зниження частки як закріплених, так і власних доходів з поступовим збільшенням частки міжбюджетних трансфертів, яка у 2009 р зросла у порівнянні з 2002 роком в 1,5 рази, а в 2013 р. в 1,7 рази.

Таблиця 2.3

Показники формування і розподілу доходів місцевих бюджетів України, % *

Показники	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Закріплені доходи, у % до загальної суми доходів	33,9	38,3	37,3	36,5	35,4	31,6	28,8	30,8	28,2
Власні доходи, у % до загальної суми доходів	12,2	11,1	10,4	10,8	12,5	7,7	7,1	7,5	6,4
Співвідношення між закріпленими та власними доходами (рази)	2,8	3,5	3,6	3,4	2,8	4,1	4,1	4,1	4,4
Разом закріплені та власні доходи, у % до загальної суми доходів	46,1	49,4	47,7	47,3	47,9	39,3	35,9	38,3	34,6
Міжбюджетні трансферти, у % до загальної суми доходів	46,1	43,3	46,3	46,7	49,5	52,3	55,3	52,4	56,4
Співвідношення між сумою закріплених та власних доходів з міжбюджетними трансфертами	1,0	1,14	1,03	1,01	0,97	0,75	0,65	0,73	0,61
Податкові доходи, у % до загальної суми доходів	43,4	43,4	43,1	44,4	42,4	40,3	38,1	41,3	37,7
Неподаткові доходи, у % до загальної суми доходів	5,7	6,2	5,6	5,8	5,5	6,0	5,6	5,5	5,3
Співвідношення між податковими та неподатковими доходами	7,6:1	7,0:1	7,7:1	7,7:1	7,7:1	6,7:1	6,8:1	7,5:1	7,1:1
Співвідношення між податковими доходами та міжбюджетними трансфертами	0,9	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8	0,7	0,8	0,7
Разом податкові та неподаткові доходи, у % до загальної суми доходів	49,1	49,6	48,7	50,2	48,2	46,3	43,7	46,8	43,0
Співвідношення між сумою податкових та неподаткових доходів з міжбюджетними трансфертами	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	0,9	0,8	0,9	0,8
Коефіцієнт фінансової самостійності, Кфс	0,12	0,11	0,10	0,11	0,13	0,08	0,07	0,08	0,06
Коефіцієнт фінансової незалежності, Кфн	0,34	0,38	0,37	0,37	0,35	0,32	0,29	0,31	0,28

* Розраховано автором за даними [додатки А та В].

Якщо у 2002 році частка закріплених та власних доходів перевищувала частку міжбюджетних трансфертів в 2,0 рази, то в 2006 році ці частки зрівнялися, а, починаючи з 2011 р. співвідношення між цими показниками вже було на «користь» трансфертів: 0,75 : 1 – в 2011 р.; 0,65 : 1 – в 2012 р.; 0,73 : 1 – в 2013 р.

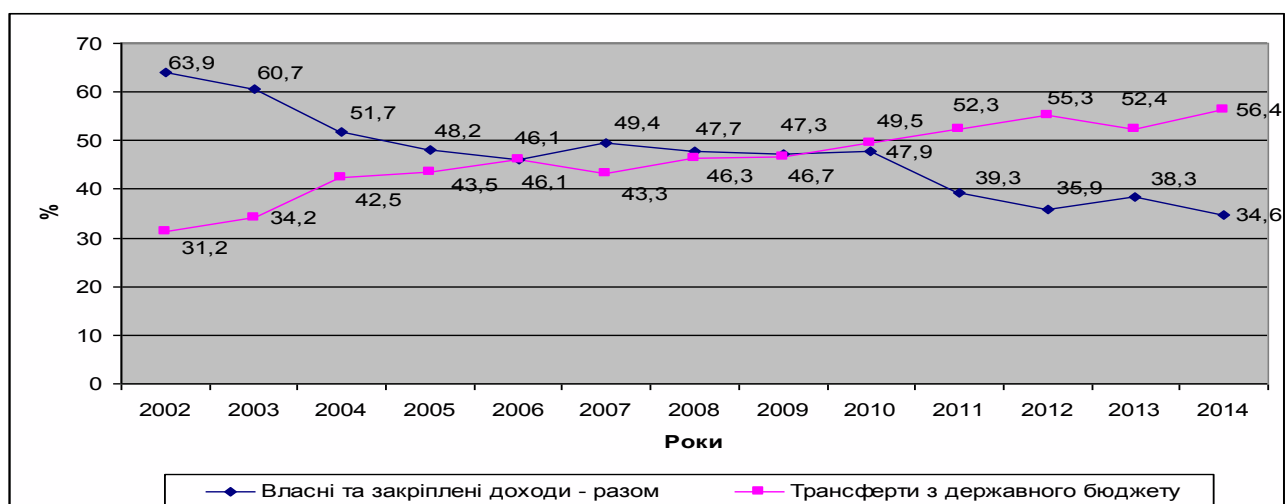

Рис. 2.4. Питома вага загальної частки закріплених та власних доходів та міжбюджетних трансфертів в доходах місцевих бюджетів, %*.

* Складено автором за даними [табл. Г.1 та Г.2 додатка Г].

Також слід відзначити, що серед трансфертних платежів місцевим бюджетам біля половини складають субвенції населенню, які мають суворо цільове спрямування, і не можуть використовуватися для виконання делегованих державою повноважень.

Показники співвідношення закріплених та власних повноважень вказують на те, що місцеві органи влади виконують переважно делеговані повноваження, тобто їх фінансова незалежність є декларованою, а не фактичною. Коефіцієнт фінансової незалежності складає 0,3-0,35 та має тенденцію до скорочення. До того ж постійне зниження частки власних доходів говорить про скорочення фінансових можливостей територій щодо виконання власних повноважень, спрямованих на фінансування місцевих економічних та соціальних потреб, а це, як ми вже зазначали, призводить до обмеження фінансової самостійності місцевих органів влади (в останні чотири роки рівень фінансової самостійності менше 10%) у виконанні власних програм, що загострює проблему фінансового забезпечення територій. Отже, постійне зниження рівня сукупності власних та закріплених доходів місцевих бюджетів не дає змоги органам місцевого самоврядування виконувати покладені на них функції та завдання незалежно від центрального уряду.

Як відмічає С. Буковинський, за нинішньої практики регулювання розподілу загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів між державним і місцевими бюджетами понад 70% загальної суми видатків місцевих бюджетів не забезпечуються власними та закріпленими дохідними джерелами [15, с.27].

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що практика надання бюджетних трансфертів в Україні вказує на високий рівень централізації бюджетних ресурсів та високий рівень фінансової залежності місцевих бюджетів від державного. Починаючи з 2002 року бюджетні трансферти перетворилися з інструменту надання фінансової допомоги бідним територіям в інструмент перерозподілу фінансових ресурсів між ланками бюджетної системи. Головною причиною такого явища є недосконалість розподілу доходів між рівнями бюджетної системи.

Сьогодні Україна має вищий порівняно з країнами ЄС показник залежності місцевих бюджетів від трансфертів з Державного бюджету, який щороку зростає. В 2011 р. частка таких трансфертів у доходах місцевих бюджетів перетнула відмітку 50% і продовжує зростати. У більшості країн ЄС ця частка є набагато нижчою (наприклад, у Німеччині — 22%, а у Швеції — 34 [224]), що означає значно вищий рівень фінансової автономії місцевого самоврядування в Європі.

При цьому в Україні в середньому лише 46% трансфертів, що спрямовувались урядом на рівень місцевих бюджетів упродовж 2005–2013 рр., становлять трансферти на загальні цілі (зокрема, дотація вирівнювання), кошти яких органи місцевого самоврядування можуть розподіляти та витратити на власний розсуд з врахуванням делегованих та власних повноважень. Тобто в Україні переважну частину міжбюджетних трансфертів становлять ті, які мають цільове призначення (субвенції), і їхні кошти органи місцевого самоврядування просто технічно перераховують кінцевим одержувачам і не можуть перерозподіляти на власний самоврядний розсуд.

За даними Міністерства фінансів понад 90% усіх бюджетів дотаційні і лише 8% - це бюджети, які виступають донорами в умовах чинної системи бюджетного

регулювання, або удвічі менше порівняно з 2001 роком [220]. Отже, зростання міжбюджетних трансфертів повинно розглядатися як пасивний інструмент впливу держави на формування місцевих бюджетів і фінансову стабільність територій, за допомогою якого, з одного боку, вирішуються завдання щодо збалансування доходів та видатків місцевих бюджетів; ліквідації вертикальних та горизонтальних фіскальних дисбалансів; фінансування соціально-економічної сфери територій, а, з іншого, відбувається зниження заінтересованості місцевих органів влади у нарощуванні своєї дохідної бази, залученні додаткових дохідних джерел, ефективному витрачанні коштів, що у остаточному підсумку вказує на зниження їх фінансової самостійності та незалежності, а це, у свою чергу, призводить до звуження фінансової автономії місцевих органів влади.

2.2. Особливості розподілу і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів України

В процесі проведення в Україні бюджетної реформи важливого значення набувають питання формування видатків місцевих бюджетів, оскільки вони відіграють важливу роль у економічному зростанні адміністративно-територіальних групувань, відображають пріоритети суспільного розвитку, забезпечують гідний рівень добробуту громадян. Видатки місцевих бюджетів пов'язані з інтересами усіх верств населення і суттєво впливають на соціальні процеси в державі, на рівень освіти, забезпеченості медичними послугами, послугами в галузі культури, спорту, соціальної захищеності малозабезпечених, непрацездатних, інвалідів і ветеранів, реалізації місцевих соціальних програм стосовно дітей, молоді, жінок тощо [143, с. 23]. Вони включають бюджетні призначення, встановлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією державних і місцевих програм.

Забезпечення суспільних послуг може відбуватись за рахунок державного або місцевих бюджетів. Тому основною проблемою, яка залишається актуальною, є розподіл функцій та завдань, а відтак, і повноважень на здійснення видатків між

державним та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами різних рівнів. Як ми вже зазначали у п. 1.3, видатки місцевих бюджетів залежно від типу повноважень поділяють на видатки на здійснення власних та делегованих повноважень.

Реалізація політики бюджетних видатків здійснюється через механізм бюджетного фінансування. А.Г.Загородній та Г.Л.Вознюк пропонують таке визначення: «Фінансування бюджетне – форма централізованого виділення з державного бюджету фінансових ресурсів у вигляді безповоротного, безоплатного надання коштів, інвестицій на розвиток економіки, соціально-культурні заходи, оборону та інші громадські потреби» [71, с.948]. Проф. С.В. Михайленко надає наступне тлумачення: «Бюджетне фінансування – це надання коштів бюджету з єдиного казначейського рахунку в розпорядження керівників установ, організацій та підприємств для здійснення видатків, які передбачені у затвердженому бюджеті» [164, с. 57]. Однак, у цих визначеннях не вказується, за рахунок яких коштів (власних, закріплених або трансфертів) буде здійснюватися це фінансування. Також поняття «бюджетне фінансування» не дає можливості встановити, які повноваження органів місцевої влади фінансуються – власні або делеговані.

Важливим питанням фінансування видатків місцевих бюджетів є визначення принципів та критеріїв, за якими функції та завдання розподіляються між органами державної та місцевої влади, отже, розмежовуються видатки на здійснення власних та делегованих повноважень.

Слід зазначити, що в правових державних актах та в економічній літературі принципам та критеріям розмежування видатків не приділяється належної уваги, і, як наслідок, практика такого розмежування є недосконалою.

Основний принцип розподілу повноважень між державною та місцевою владою був сформульовано в середині XVIII ст. відомим вченим Адамом Смітом, який зазначив: «Витрати, що мають місцеве чи обласне значення, мають покриватися з місцевих чи обласних доходів і не обтяжувати собою загальний дохід суспільства. Несправедливо, аби суспільство в цілому давало кошти на

оплату витрат, здійснених на користь лише однієї частини цього суспільства» [227, с. 329]. Тобто відомий економіст підкреслює, що видатки місцевого значення повинні покриватися за рахунок власних надходжень відповідних місцевих бюджетів.

В усіх країнах проблема визначення функцій та завдань, які покладаються на місцеві органи влади, є досить дискусійною. О.П. Кириленко відмічає, що «закріплення видаткових повноважень за органами місцевого самоврядування та за органами центральної влади у кожній країні здійснюється по-різному, у врахуванням історичних особливостей країн, традицій формування дохідних джерел місцевим самоврядуванням, політики фінансового вирівнювання місцевих бюджетів» [126, с.205]. Але незважаючи на труднощі у визначенні функцій та завдань органів місцевої влади, вже давно окреслилися сфери, обслуговування яких у більшості розвинених країн віднесено до власної компетенції місцевого самоврядування і які відповідають критеріям повноти та наближення їх до безпосереднього споживача. До них відносяться: соціальний захист, початкова і середня освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство, дороги місцевого значення, житлове будівництво, послуги по освітленню, опаленню, водопостачанню, економічна та соціальна інфраструктура, ритуальні послуги та інші.

В Україні питання розмежування державних видатків на видатки центральних і місцевих органів влади постає на початку 90-х років після запровадження в Україні інституту місцевого самоврядування. Разом з цим постає і проблема відокремлення державних фінансів від фінансів місцевих органів влади.

У прийнятому 1990 р. Законі "Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування" [83] в цілому збережено підходи СРСР до визначення завдань і функцій місцевих органів влади. Лише в його новій редакції, прийнятій у 1992 р., зроблено важливий крок до початку розмежування завдань та функцій центральних і місцевих органів влади. Це був крок до розмежування видатків центральних і місцевих органів влади.

По-перше, згідно із Законом "Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування" в редакції 1992 р. місцеві ради виведено із складу органів державної влади. Таким чином, створено об'єктивну правову основу для відокремлення функцій і завдань державної влади і місцевого самоврядування.

По-друге, законом запроваджено перелік повноважень місцевого самоврядування, делегованих державою (26 видів), що заклало правові основи для визначення завдань, що доручаються місцевій владі державою, для виділення відповідних джерел фінансування з метою забезпечення таких повноважень. Згідно зі змінами, внесеними до Закону про місцеве самоврядування в березні 1993 р. [83], встановлювалося, що делегування державою повноважень виконавчим комітетам відповідних рад супроводжується передачею їм фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для здійснення цих повноважень, що заклало правову основу формування фінансової бази для здійснення делегованих повноважень.

Важливим кроком, який дав поштовх процесу розмежування функцій і завдань центральних та місцевих органів влади, стало законодавче запровадження в 1990 р. інституту комунальної власності. Процес формування комунальної власності супроводжується передачею місцевій владі як майна, так, по суті, і функцій, що мають фінансуватися за рахунок коштів місцевих бюджетів. Закон "Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування" частиною 8 статті 34 передбачив: виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради здійснює фінансування з бюджету витрат і утримання належних раді організацій та закладів народної освіти, культури, охорони здоров'я, соціального забезпечення, фізкультури і спорту, апарату виконавчого комітету, а також витрат, пов'язаних із розвитком житлово-комунального господарства, з благоустроєм і побутовим обслуговуванням, збільшенням виробництва товарів народного споживання, проведенням природоохоронних заходів та заходів з поліпшення охорони громадського порядку [77]. Однак Закон не визначив, які види витрат закріплюються за тим чи іншим рівнем влади. Щодо регіональних

органів місцевого самоврядування в Законі не було жодних положень стосовно їхньої відповідальності за ті чи інші витрати. Не було це зроблено і щодо районних у місті рад.

Підписання Україною в 1996 р. Європейської хартії про місцеве самоврядування накладає на державу зобов'язання розмежувати видатки центральних і місцевих органів влади, а також видатки між рівнями місцевої влади. Згідно з частиною 4 статті 4 Хартії компетенції, що передаються органам місцевого самоврядування, як правило, мають бути повними і виключними [65].

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», прийнятим у травні 1997 року, було встановлено, що видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на виконання покладених на них функцій та завдань, їх цільове спрямування і розмір визначаються місцевими бюджетами цих громад.

Наріжним каменем бюджетної політики в державі та модернізації бюджетної системи стало ухвалення в 2001 році Бюджетного кодексу України, що призвело до наступних змін у фінансуванні видатків:

- на законодавчому рівні були встановлені принципи розмежування видатків та перелік видатків, закріплених за кожним рівнем місцевих бюджетів, що створило умови для єдиного підходу до планування видатків усіх рівнів бюджетної системи;
- розрахунок бюджетних видатків став здійснюватися не в залежності від мережі бюджетних установ, а на основі фінансового нормативу бюджетної забезпеченості на одного мешканця чи споживача соціальних послуг;
- встановлення обсягу міжбюджетних трансфертів відбувається лише на формульній основі;
- методика розрахунку обсягу видатків місцевих бюджетів зумовлює їх визначення окремо за основними видатковими функціями, а саме: фінансування освіти, охорони здоров'я, державного управління, фізкультури і спорту та інші;
- місцевим бюджетам були делеговані повноваження на фінансування соціальних заходів.

Відповідно до Бюджетного кодексу розподіл функцій та розмежування видів

видатків між місцевими бюджетами здійснюється за принципом субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання послуги та наближення її до безпосереднього споживача [24]. Таким чином, у видатковій частині місцевих бюджетів видатки поділені на три окремі видаткові “казани”: один для обласних бюджетів; іншій – для міст (обласного або республіканського в Автономній Республіці Крим значення) і районів; третій – для міст районного значення, сіл та селищ [24]. Отже, фінансування видатків забезпечується з того бюджету, який найближче знаходиться до споживача послуги. доручається тому органу влади, який спроможний ефективно його виконувати (табл. 2.4).

Так, видатки, що можуть потенційно вплинути на всіх мешканців області, закріплюються за обласними бюджетами та включають: спеціалізовані середні заклади освіти для учнів з вадами розвитку, середні школи-інтернати, професійно-технічні училища та вищі навчальні заклади, багатопрофільні лікарні обласного значення, спеціалізовану медичну допомогу, спеціалізовані установи соціального захисту для сиріт, інвалідів, літніх громадян та спеціалізовані спортивні програми [24].

Таблиця 2.4

Розмежування видатків між місцевими бюджетами *

Група видатків	Види видатків	Джерело фінансування
Перша група	Видатки на фінансування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання соціальних послуг, гарантованих державою, і які розташовані найближче до споживачів	Здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст
Друга група	Видатки на фінансування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних соціальних послуг, гарантованих державою для всіх громадян	Здійснюються з бюджетів міст республіканського АРК і обласного значення, районних бюджетів
Третя група	Видатки на фінансування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані державою соціальні послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах	Здійснюються з бюджету АРК та обласних бюджетів

* Складено автором з урахуванням [24].

Видатки, від яких виграють переважно мешканці компактно розташованого адміністративно-територіального утворення, закріплені за міськими та районними бюджетами, зокрема, це загальна середня освіта, загальна медична допомога, включаючи програми санітарної освіти та соціального захисту для соціально незахищених в місцевому регіоні, як у випадку соціальної допомоги людям похилого віку вдома [24].

Видаткові завдання суто місцевого значення закріплені за бюджетами міст республіканського (в АРК), обласного, районного значення, сіл та селищ. Усі ці бюджети відповідають за дошкільну освіту, первинну медичну допомогу, що надається місцевими клініками, фельдшерсько-акушерські пункти та культурно-видовищні програми [24]. Міста Київ та Севастополь наділяються всіма видатковими повноваженнями, закріпленими за областями, містами, районами, селами та селищами з урахуванням законів України, які визначають спеціальний статус цих адміністративно-територіальних одиниць.

У галузі програм соціального захисту, що пов'язані з наданням грошової допомоги і мають загальнодержавне охоплення, міста та райони надаватимуть законодавчо встановлені види допомоги, але отримуватимуть компенсацію своїх бюджетних видатків шляхом цільових субвенцій з держбюджету. Прикладами цільових трансфертів, що надаватимуться місцевим бюджетам з державного бюджету, є допомога сім'ям з дітьми та пільги ветеранам війни та праці.

Вищенаведені видатки бюджетів міст, сіл та селищ є такими, що беруться до обрахунку при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, та обраховуються за допомогою фінансового нормативу бюджетної забезпеченості. Іншими словами — держава відіграє вагомий роль у визначенні тих ресурсів, що спрямовуються на виконання цих функцій, оскільки вона зацікавлена в тому, щоб ці найважливіші для суспільного відтворення та добробуту функції — передусім освіта, охорона здоров'я та соціальний захист — надавалися у співставних обсягах та співставній якості у всіх адміністративно-територіальних одиницях.

До видатків, що не беруться до розрахунку при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, належать видатки на пожежну охорону, позашкільну

освіту, місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення, компенсаційні виплати деяким категоріям громадян, видатки на розвиток житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури, благоустрій, будівництво, ремонт та утримання доріг, транспорт тощо. Тобто ці видатки залишаються в компетенції органів місцевої влади і держава не бере участі в їх фінансуванні.

Однак, як зазначають фахівці [9; 53; 126; 147; 152; 263], застосування принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання послуги та наближення її до безпосереднього споживача є необхідною, але не достатньою умовою для наукового та економічного обґрунтування розмежування повноважень між рівнями влади.

Слід підкреслити, що ні в одному нормативному акті, зокрема в Бюджетному кодексі, не визначено, що розуміти під критерієм повноти. Якщо виходити з того, що відповідно до цього критерію видатки місцевих бюджетів поділяються на групи: видатки, які забезпечують першочергове надання соціальних послуг, гарантованих державою; видатки, які забезпечують надання основних соціальних послуг, гарантованих державою; видатки, які забезпечують надання основних соціальних послуг, гарантованих державою, для окремих категорій громадян, або фінансування програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України, то ми вважаємо, що під критерієм повноти слід розуміти державні соціальні гарантії, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

До того ж, в Бюджетному кодексі закріплене і дублювання окремих видатків. Деякі види видатків можуть бути профінансовані як з державного, так і з місцевих бюджетів – в залежності від підпорядкування організацій і закладів охорони здоров'я, освіти, фізкультури і спорту.

Оскільки самим дискусійним є визначення функцій і завдань, які повинні належати місцевим органам влади, то науковці розглядають й інші принципи розмежування повноважень.

Так, М.Сірінов звертає в увагу на те, що «справи між державою та громадами розподіляються за принципом доцільності, який базується на

переконанні, що вказане коло завдань буде обслуговуватися краще і повніше, якщо його доручити общинам, оскільки вони в них більш зацікавлені, ніж держава, що й виправдовує передачу їх на місця» [223, с. 36]. Його підтримує В. Твердохлебов, який писав, що «треба так розподілити завдання між центральною та місцевою владою, щоб місцевій владі належало все те, що вона може здійснювати без труднощів» [238, с.40]. До того ж, В. Швець вказує на те, що існуючий сьогодні розподіл об'єктів загальнодержавної і комунальної власності між органами влади різних рівнів не завжди відповідає економічно доцільному розподілу повноважень [265, с.34]. Отже науковці наполягають на застосуванні принципу доцільності при розподілу функцій та повноважень між органами влади.

Видатний американський вчений Р. Масгрейв з цього приводу відмічає: «Забезпечення суспільних послуг має визначатися і оплачуватися тими, хто отримує від них вигоду. Суспільні блага і послуги, користь від яких має все населення країни, мають забезпечуватися і оплачуватися централізовано, тоді як ті, що поширюються тільки на якийсь певний регіон, мають забезпечуватися на місцевому рівні» [19, с.56].

Український науковець та практик у галузі місцевих фінансів В. Кравченко першим з отриманням Україною незалежності сформулював принципи розподілу повноважень та констатує, що «поділ функцій між державою і місцевим самоврядуванням має здійснюватися на основі принципів доцільності та ефективності. Завдання або функції мають покладати на той рівень влади, який їх виконає краще, економніше й ефективніше» [133, с.41]. До того ж, у Преамбулі Європейської хартії про місцеве самоврядування також зазначається, що «наявність органів місцевого самоврядування, наділених реальними повноваженнями, забезпечує адміністрування одночасно й ефективно, і близьке до громадян владою» [65, с.41]. Таким чином, згідно з принципом доцільності місцевій владі повинні бути передані всі функції та завдання, які вона може виконати доцільніше, економніше й ефективніше, і, обсяг чи характер яких не вимагають їх виконання у масштабі більшої території.

На думку деяких вчених формування видаткової частини місцевих бюджетів повинно відбуватися за принципами відповідності, безперервності, раціональності, соціальності, повноти, адекватності, збалансованості [33, с.208-209; 39, с.285]. В. Дем'янишин пропонує здійснювати процес розподілу видатків між окремими ланками бюджетної системи з урахуванням принципів: значущості, тобто «заходи певного рівня мають фінансуватися з бюджету такого ж рівня», територіального та відомчого [52, с. 105].

Відома українська вчена І. Луніна, крім принципів субсидіарності та доцільності пропонує також використовувати принцип відповідальності, згідно з яким міжбюджетний розподіл видаткових зобов'язань, тобто зобов'язань на здійснення витрат, повинен в найбільшому рівні відповідати розподілу функціональних повноважень органів влади [147, с.16].

Професор К. Павлюк вважає, що розподіл функціональних повноважень між органами державної влади і місцевого самоврядування, а отже й розподіл видатків між різними рівнями бюджетів має відбуватися згідно з критеріями: територіальної відповідності, економічної ефективності, економічної доцільності, соціальної справедливості [33].

Проте слід зауважити, що деякі ознаки одні науковці відносять до критеріїв, інші розглядають як принципи. Оскільки поняття «принцип» в перекладі з латинського означає основу, початок, мірило, то, за нашою думкою, до принципів розподілу функціональних повноважень, а, отже і повноважень на фінансування окремих видатків з місцевих бюджетів слід віднести принципи цільової спрямованості бюджетних коштів, субсидіарності, доцільності та відповідальності. Що стосується критеріїв, за якими слід здійснювати розподіл повноважень, то ми згодні з В. Кравченко, І. Луніною, К. Павлюк та ін., які вважають, що критеріями розподілу повинні бути наступні: ефективності – отримання максимального результату при мінімальних середніх витратах на фінансування суспільних послуг; повноти – найбільш повне задоволення потреб безпосередніх споживачів у відповідності до встановлених нормативно-правових актів; максимального співвідношення між сумою отриманих благ та обсягом

сплачених населенням податків; економічності – розумна та раціональна економія обмежених бюджетних коштів при досягненні державних мінімальних стандартів на кожній території.

Як ми вже зазначали у п.2.1, фінансова незалежність органів місцевого самоврядування є найважливішим показником демократичних процесів у суспільстві. Відповідно до Європейської хартії місцеві органи влади мають право на володіння достатніми власними фінансовими ресурсами, якими можуть вільно розпоряджатися. Держава повинна створювати умови для формування таких бюджетів, які б забезпечили реалізацію делегованих центральною владою і визначених Конституцією та законами України повноважень. На сучасному етапі основними задачами місцевої влади є забезпечення фінансування заходів на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист населення, економічний розвиток територій і інші.

Проведемо аналіз динаміки видатків зведеного, державного та місцевих бюджетів України та їх співвідношення з ВВП на основі даних додатку Д.

Як свідчить аналіз даних додатку Д протягом 1995-2014 рр., величина ВВП збільшилась у 28,7 рази, тоді як обсяг видатків зведеного бюджету зріс у 11,7 рази. Така динаміка обумовлена загальним зниженням частки видатків у ВВП за цей період з 44,6% у 1995 р. до 33,4 % у 2014 році. Упродовж 1995-2002 рр. спостерігається стабільна тенденція до скорочення частки видатків зведеного бюджету у ВВП – майже у 1,7 рази – до 26,7%, після чого у 2003-2014 рр. відбувається поступове збільшення питомої ваги видатків зведеного бюджету у ВВП до 33,4%. Динаміка показників загального обсягу видатків зведеного бюджету дає підставу стверджувати, що після проведення бюджетної реформи й прийняттям Бюджетного кодексу України, з 2002 р. по 2014 р., обсяг ВВП збільшився у 6,9 рази, а видатки зведеного бюджету – у 8,7 рази, що свідчить про концентрацію більшої частки валового продукту у розпорядженні держави для виконання своїх функцій.

Провідну роль у перерозподілі ВВП через видатки відіграє державний бюджет. На протязі 1999-2000 рр., 2004-2005 рр., 2008 р., 2010 р. та 2013 р.

видатки державного бюджету зростають значно більшими темпами, ніж видатки місцевих бюджетів. У цілому протягом 2002-2014 рр. обсяг видатків державного бюджету зріс у 8,4 рази, що вказує на подібність динаміці зведеного бюджету (рис. 2.5).

Темпи зростання обсягу видатків державного бюджету частіше випереджали темпи зростання ВВП. Найбільша частка ВВП (27,5%) була розподілена за допомогою видаткової частини державного бюджету в 1995 році, а найменша – у 1999 р.(14,6%). Після проведення бюджетної реформи 2001 року спостерігаються достатньо стійкі тенденції збільшення видаткової частини державного бюджету та її частки у ВВП. В цілому частка видатків державного бюджету у ВВП коливається у межах 18-20%.

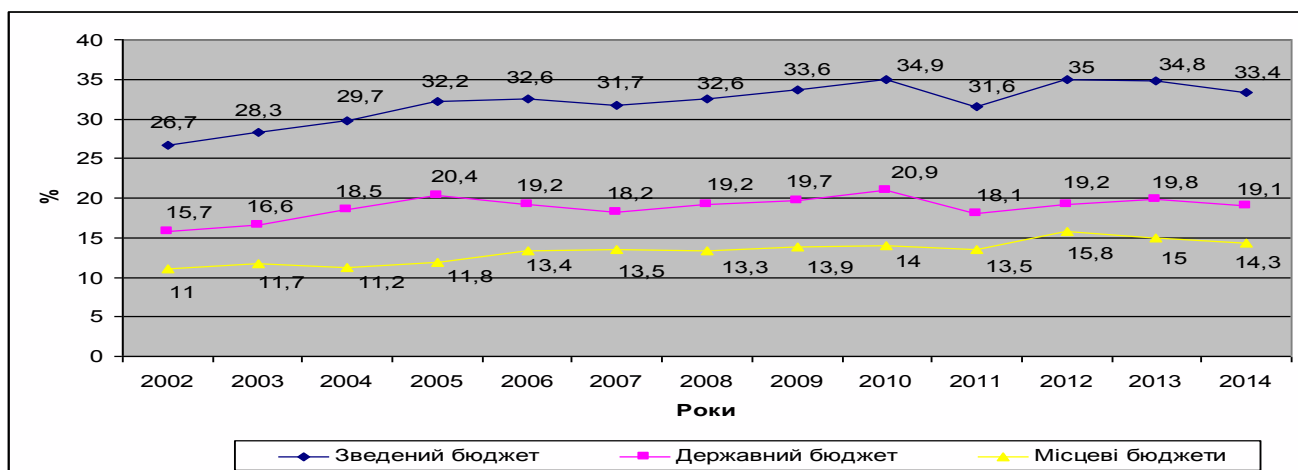

Рис. 2.5. Питома вага видатків зведеного, державного та місцевих бюджетів у ВВП, % *

* Складено автором за даними [табл. Д.1 та Д.2 додатку Д].

Обсяг видатків місцевих бюджетів за період 1995-2014 рр. збільшився у 23,5 рази, однак, питома вага видатків місцевих бюджетів у ВВП знизилась з 17,4% у 1995 р. до 14,3% у 2014 р. Питома вага видатків місцевих бюджетів у ВВП на протязі 1999-2005 рр. істотно не змінювалася і знаходилась у межах 10,0-11,0 %. Починаючи з 2006 р., спостерігається поступове збільшення частки видатків місцевих бюджетів у ВВП до 14-15% в 2010-2014 рр. Якщо порівняти частку доходів місцевих бюджетів у ВВП (додаток А) з часткою видатків у ВВП без урахування міжбюджетних трансфертів, то можна дійти висновку, що частка

видатків місцевих бюджетів у ВВП майже у 2 рази перевищує частку доходів за останні роки, що вказує на збільшення обсягу міжбюджетних трансфертів, які перераховуються з державного бюджету місцевим для виконання покладених на місцеві органи влади делегованих повноважень. Дані табл. 2.5 також підтверджують наш висновок про зростання обсягу трансфертів з державного бюджету для фінансування видатків місцевих бюджетів.

Таблиця 2.5

Видатків місцевих бюджетів у ВВП, млн. грн.*

Роки	Видатки			
	без трансфертів	у % до ВВП	з трансфертами	у % до ВВП
1995	9547	17,4	9743	17,9
1996	11761	14,5	12127	14,9
1997	13690	14,6	14513	15,5
1998	15019	14,6	15580	15,2
1999	15864	12,1	16074	12,3
2000	16994	10,0	18418	10,8
2001	22837	11,2	24885	12,2
2002	24789	11,0	27731	12,3
2003	31402	11,8	33770	12,6
2004	38804	11,2	40397	11,7
2005	52075	11,8	53538	12,1
2006	72364	13,4	75819	14,1
2007	96455	13,5	100255	14,1
2008	126876	13,4	133983	14,1
2009	127149	13,9	134936	14,7
2010	152020	14,0	159760	14,8
2011	178312	13,5	181031	13,7
2012	221271	15,7	222614	15,8
2013	218294	15,0	219903	15,1
2014	223509	14,3	225627	14,4

* Складено автором за даними [88-90; 217; 218].

Аналіз часток видатків місцевих бюджетів без урахування і з урахуванням трансфертів у ВВП (табл. 2.5) показав, якщо частка видатків без урахування трансфертів до 2005 р. мала тенденцію до скорочення і подальше повільне зростання у 2006-2012 рр. до рівня 13,4-15,8%. У 2001-2010 рр. частка видатків з урахуванням міжбюджетних трансфертів перевищувала частку видатків без урахування міжбюджетних трансфертів у середньому на 0,5-1,3%, тобто серед місцевих бюджетів були бюджети-донори, які перераховували суму перевищення

своїх доходів над видатками до державного бюджету. Починаючи з 2011 р., відмічається значне зменшення місцевих бюджетів в Україні, які є донорами, на що вказує різниця часток видатків з врахуванням та без врахування трансфертів, яка знаходиться на рівні 0,1% до ВВП. Таке становище свідчить про те, що більшість місцевих бюджетів немає достатніх фінансових ресурсів для фінансування власних потреб, а фінансове забезпечення визначеного кола функцій та делегованих повноважень місцевих органів влади держава забезпечує шляхом перерозподілу коштів з використанням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості.

Слід зазначити, що така практика фінансування делегованих місцевій владі повноважень суперечить вимогам Європейської хартії про забезпечення органів місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами для виконання покладених на них функцій та завдань. Ще одним підтвердженням зробленого нами висновку є розрахунок частки обсягу видатків місцевих бюджетів у складі загального обсягу видатків зведеного бюджету (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Розподіл видатків зведеного бюджету України, млн. грн.*

Роки	Зведеного бюджету	Видатки			
		в тому числі			
		Державного бюджету		Місцевих бюджетів	
		Всього	у % до зведеного бюджету	Всього	у % до зведеного бюджету
1995	24303,1	14756	60,7	9547,1	39,3
1996	34183,0	22422	65,6	11761,2	34,4
1997	34313,3	20623	60,1	13690,1	39,9
1998	31196,2	16177	51,9	15019,3	48,1
1999	34821,0	18957	54,4	15864,1	45,6
2000	48149,4	31155	64,7	16994,3	35,3
2001	55528,0	32691	58,9	22837,4	41,1
2002	60319,1	35530	58,9	24789,3	41,1
2003	75793,2	44391	58,6	31402,1	41,4
2004	102538,0	63735	62,2	38803,0	37,8
2005	141990,4	89915	63,3	52075,2	36,7
2006	175512,2	103148	58,8	72364,1	41,2
2007	226036,0	129581	57,3	96455,3	42,7
2008	309216,2	182340	59,0	126876,3	41,0
2009	307326,3	180177	58,6	127149,1	41,4
2010	377843,4	225823	59,8	152020,2	40,2
2011	416610,1	238298	57,2	178312,3	42,8
2012	492455,2	271184	55,1	221271,4	44,9
2013	505844,1	287550	56,7	218294,1	43,3
2014	523125,6	299616,8	43,9	223508,8	56,1

* Складено автором за даними [88-90; 217; 218].

Проведений нами моніторинг розподілу бюджетних ресурсів через зведений бюджет України за видатками показав, що порядку 36-45% коштів зведеного бюджету складають видатки місцевих бюджетів. Виключенням з цього є 2014 рік, коли видатки місцевих бюджетів сягнули рівня 56,1% та перевищили обсяг видатків державного бюджету у зведеному бюджеті. Якщо зіставити питому вагу доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті (рис. 2.6), то можна дійти висновку: збільшення частки видатків місцевих бюджетів (до рівня 56,1% у 2014 р.) при незначній частці доходів (22-23%) потребує передачі з державного бюджету трансфертів, обсяги яких у 2-2,5 рази перевищують доходи місцевих бюджетів.

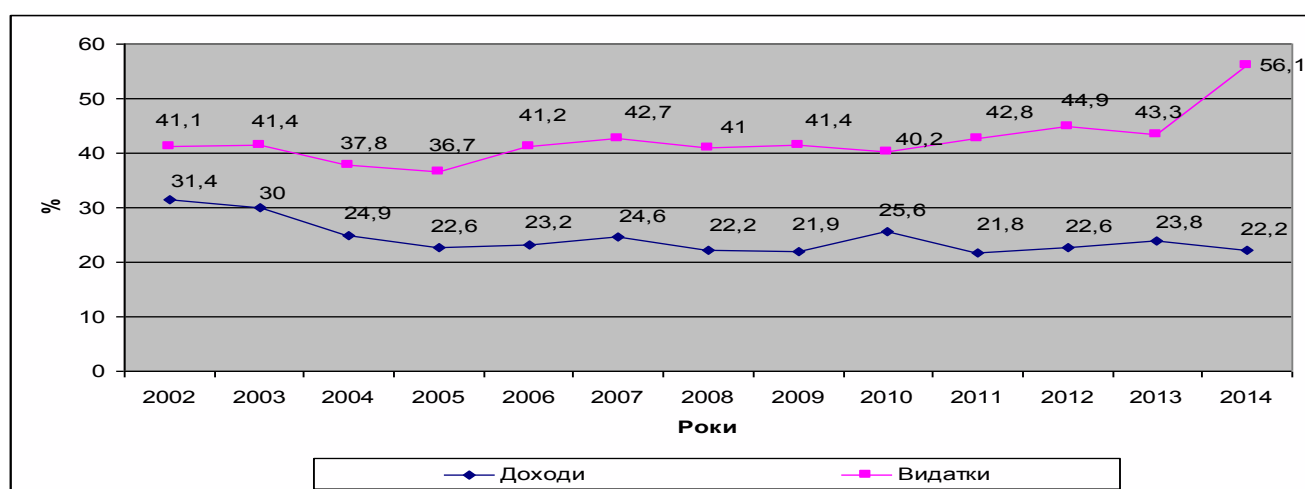

Рис. 2.6. Питома вага доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, %*

* Розраховано автором за даними Державної казначейської служби України.

Питома вага видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного бюджету за 1995 – 2013 рр. складала від 35,3% у 2000 р. до 56,1% у 2014 р. За часів прийняття Бюджетного кодексу України частка видатків місцевих бюджетів коливалась близько 41-43% (за винятком 2004-2005 рр. – близько 37%) видатків зведеного бюджету. Треба зазначити, що в табл. 2.6 дані наведені без врахування бюджетних трансфертів, а, якщо їх врахувати, то видатки державного бюджету у складі видатків зведеного бюджету становлять 72-80% при одночасному скороченні частки видатків місцевих бюджетів. Це вказує на невідповідність

видаткових зобов'язань органів місцевої влади їх повноваженням і функціям, а також на відсутність у державі стратегії оптимального розподілу бюджетних ресурсів між державним та місцевими бюджетами.

Таким чином, відбувається посилення централізації бюджетних ресурсів на державному рівні при одночасному розширенні кола зобов'язань органів місцевого самоврядування без передачі їм відповідних дохідних джерел. Це є можливим, коли встановлені законодавчими та іншими нормативно-правовими актами видаткові зобов'язання не забезпечені фінансовими ресурсами.

Видатки місцевих бюджетів обумовлені особливостями та характером повноважень органів місцевого самоврядування. Вони відображають функції і завдання, які виконують органи державної та місцевої влади. Важливу роль відіграють місцеві бюджети в реалізації державної регіональної політики, виступають основним джерелом фінансування комунального господарства, видатків на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення населення, утримання закладів культури, фізкультури і спорту та ін.

Проаналізуємо склад та структуру видатків місцевих бюджетів за 2002-2014 рр. (табл. 2.7 та табл. Е.1 додатку Е).

Із наведених даних видно, що особливістю місцевих бюджетів в 2002-2014 рр. є те, що за рахунок їхніх коштів фінансується значна частка видатків на соціально-культурні заходи - понад 70%, тобто видатки місцевих бюджетів мають соціальне спрямування. У 2002 р. видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток, освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення склали більш 70% видатків місцевих бюджетів, а в 2011-2014 рр. – понад 85% видатків місцевих бюджетів. Найбільшу питому вагу займають видатки на освіту – 26-33%, охорону здоров'я – 19-22%, соціальний захист та соціальне забезпечення населення – 15-25%.

Зазначимо, що обсяги видатків на освіту, а також її частка у фінансуванні видатків із місцевих бюджетів з року в рік зростала. У 2013 році у порівнянні з 2002 р. видатки на освіту зросли на 67,3 млрд. грн., або більш, ніж в 10 разів. Частка видатків на освіту в місцевих бюджетах України залишається найбільшою

і склала в 2013 р. 33,9%, тобто збільшилась на 7,6 в.п. Видатки на охорону здоров'я займали другу позицію у структурі видатків місцевих бюджетів у період 2002-2010 рр. Однак, у 2011-2013 рр. обсяги видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення перевищили видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я. Частка видатків на охорону здоров'я за аналізованій період коливається в межах 20-22%.

Таблиця 2.7

Склад та структура видатків місцевих бюджетів України за функціональною класифікацією за 2008-2014 рр., млрд. грн.*

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Видатки – разом	134,0	134,9	159,8	181,0	222,6	219,9	225,6
Загальнодержавні функції	9,1	8,3	10,2	9,9	10,6	11,6	11,0
у % до загальної суми	6,8	6,2	6,4	5,5	4,8	5,3	4,9
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
у % до загальної суми	1,6	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Економічна діяльність	12,6	6,5	7,8	12,4	13,0	9,5	9,2
у % до загальної суми	9,4	4,5	4,9	6,8	5,8	4,3	4,2
Охорона навколишнього природного середовища	0,5	0,7	0,6	0,9	1,2	1,0	0,9
у % до загальної суми	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4
Житлово-комунальне господарство	8,5	7,2	4,6	8,4	19,7	7,6	17,7
у % до загальної суми	6,3	5,3	2,9	4,6	8,8	3,5	7,8
Охорона здоров'я	26,2	29,0	36,0	38,7	47,1	48,7	46,6
у % до загальної суми	19,6	21,5	22,5	21,4	21,2	22,1	20,7
Духовний та фізичний розвиток	5,0	5,1	6,4	6,9	8,2	8,5	9,0
у % до загальної суми	3,7	3,8	4,0	3,8	3,7	3,9	4,0
Освіта	39,4	42,8	51,0	59,0	71,3	74,6	71,4
у % до загальної суми	29,4	31,7	31,9	32,6	32,0	33,9	31,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	23,3	27,3	35,2	41,9	50,1	56,5	57,4
у % до загальної суми	17,4	20,2	22,0	23,2	22,5	25,7	25,4
Кошти, що передаються до Державного бюджету України	7,3	9,0	7,7	2,7	1,3	1,6	2,1
у % до загальної суми	5,4	6,2	4,8	1,5	0,6	0,7	0,9

* Складено автором на основі даних [90].

Слід відмітити стрімке зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення. Якщо в 2006 році їх частка складала 14,7% видатків місцевих бюджетів, то в 2013 р. ця частка зросла до рівня 25,7%, збільшившись на 11,0 в.п. Треба підкреслити, що видатки на соціально-культурні заходи є делегованими видатками місцевих бюджетів, кошти на фінансування яких повинні бути забезпечені за рахунок закріплених джерел надходжень місцевих бюджетів та трансфертів з державного бюджету.

Поряд з щорічним зростанням обсягів видатків на соціально-культурні заходи спостерігається значні коливання обсягів видатків на житлово-комунальне господарство, яке фінансується за рахунок власних надходжень місцевих бюджетів. У період 2002-2008 спостерігається збільшення суми видатків на житло-комунальне господарство з 1,4 млрд. грн. в 2002 р. до 8,5 млрд. грн. в 2008 р., або в 6 разів. У 2012 році на житлово-комунальне господарство з місцевих бюджетів було профінансовано 19,7 млрд. грн., що в 2,3 рази більш, ніж в 2011 р., однак в 2013 р. обсяги видатків на ці заходи знов знизилися до рівня 2006 року. Це вказує на відсутність у місцевих органів влади достатніх власних доходів, які вони можуть спрямувати на фінансування цих заходів.

Кошти, що передаються до Державного бюджету, скоротилися за 2002-2006 рр. з 10,6 до 2,1%, що свідчить про зростання дотаційних бюджетів, але у 2007-2009 рр. помітна повільна тенденція до зростання цих коштів. Однак, з оновленням Бюджетного кодексу суми, що передаються до державного бюджету з місцевих скоротилися 5,6 рази з 9,0 млрд. грн. в 2009 р. до 1,6 млрд. грн. в 2013 р.

Д. Полозенко з цього приводу відмічає: «практика останніх років переконує, що через порушення владними структурами принципів перерозподілу фінансових ресурсів усі регіони стали дотаційними. Одночасне перетворення їх на реципієнтів не наближує, а навпаки віддаляє розв'язання регіональних проблем фінансового забезпечення ще не на один рік» [195, с.67]. До того ж, в Бюджетному кодексі закріплене і дублювання окремих видатків, тобто фінансування окремих бюджетних установ та закладів залежно від підпорядкування може відбуватися як з державного, так і з місцевих бюджетів.

Слід вказати, що функції органів місцевої влади повинні були знайти відображення в конституції держави. Але в Конституції України функції місцевого самоврядування чітко не визначені і не враховані основні положення Європейської хартії.

У розрізі економічної класифікації видатків місцевих бюджетів за період 2002-2014 рр. основна частка припадає на захищені статі видатків, серед яких частка видатків на оплату праці з нарахуванням складає порядку 40-47%; поточні трансферти населенню на соціальне забезпечення – 20-25%; видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 4,5-5,9% [26; 28; 217]. Загалом частка захищених статей видатків місцевих бюджетів за аналізуємий період складає в середньому 75-85% усіх видатків місцевих бюджетів.

На тлі цього обсяги видатків капітальних видатків місцевих бюджетів залишалися вкрай незначними. Найменші обсяги видатків капітального спрямування були в 2009 р. – 3,8 млрд. грн. або 3,0% видатків місцевих бюджетів, найбільші – в 2011 р. – 17,4 млрд. грн. або 9,5% видатків місцевих бюджетів. У цілому за останнє десятиріччя частка видатків місцевих бюджетів капітального спрямування коливається в межах 5,4-6,3%.

Загалом, проведене дослідження системи видатків місцевих бюджетів України дає змогу зробити наступні висновки:

- у складі місцевих видатків найбільшу питому вагу займають видатки на освіту (30-33%), охорону здоров'я (20-22%), соціальний захист населення та соціальне забезпечення (20-25%), тобто видатки місцевих бюджетів мають суто соціальну складову та спрямовуються на фінансування делегованих повноважень;
- характерною рисою динаміки структури видатків є зниження частки видатків, пов'язаних з виконанням загальнодержавних функцій, забезпеченням громадського порядку, безпеки та судової влади;
- видатки на економічну діяльність, транспорт, дорожнє господарство, не зважаючи на щорічні зростання їх обсягів, займають скромне місце у загальних видатках місцевих бюджетів;

- питома вага видатків на житлово-комунальне господарство упродовж 2002-2006 рр. зросла з 4,9% у 2002 р. до 10,3% у 2006 р., однак за останні роки питома вага цих видатків має сталу тенденцію до скорочення;

- основна частка видатків місцевих бюджетів припадає на захищені статі видатків, питома вага яких складає в середньому 75-85% усіх видатків місцевих бюджетів;

- частка видатків місцевих бюджетів капітального спрямування дуже низька та складає від 5,4 до 7,3% загального обсягу видатків місцевих бюджетів;

- усі інші видатки мають порівняно невелику питому вагу в місцевих бюджетах і характеризуються нестабільною динамікою, що свідчить про відсутність державної стратегічної програми розвитку та зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування в Україні, про відсутність системного підходу до вирішення проблем місцевих органів влади, а також про ручне управління коштами місцевих бюджетів з центру.

2.3. Проблематика формування і розподілу коштів місцевих бюджетів Одеської області

Розглянемо особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів на прикладі місцевих бюджетів Одеської області.

До складу місцевих бюджетів Одеської області входять: обласний бюджет Одеської області, районні бюджети, бюджети міст обласного значення, бюджети міст районного значення, бюджети сіл та селищ.

Одеська область включає 26 адміністративних районів: Ананьївський, Арцизьський, Балтський, Березівський, Білгород-Дністровський, Біляївський, Болградський, Великомихайлівський, Іванівський, Ізмаїльський, Кілійський, Кодимський, Комінтернівський, Котовський, Красноокнянський, Любашівський, Миколаївський, Овідіопольський, Ренійський, Роздільнянський, Савранський, Саратський, Тарутинський, Татарбунарський, Фрунзівський, Ширяєвський.

В області 7 міст обласного підпорядкування: Одеса, Білгород-Дністровський, Ізмаїл, Іллічівськ, Котовськ, Теплодар, Южне. Населених пунктів 1179 одиниць, з них: міських – 19 одиниць, сільських та селищних – 1160 одиниць.

Згідно з законодавством в області складаються: обласний, міські, районні, сільські та селищні бюджети. Для аналізу, планування і прогнозування економічного і соціального розвитку регіону складається зведений бюджет області.

У Бюджетному кодексі визначається, що зведений бюджет області включає показники обласного бюджету, зведених бюджетів районів і бюджетів міст обласного значення. Зведений бюджет району включає показники районних бюджетів, бюджетів міст районного значення, селищних та сільських бюджетів цього району. Зведений бюджет міста з районним поділом включає показники міського бюджету та бюджетів районів, що входять до його складу [24].

Слід зазначити, що важливою особливістю постсоціалістичних країн є низька частка у загальній сумі доходів місцевих бюджетів тих податків, по яких місцеві органи влади можуть самостійно встановлювати ставки та надавати пільги. Так, якщо в Україні такі податки становлять менш як 5,0%, а у Польщі – близько 12,0%, то у Франції – 48,9%, у Данії та Фінляндії – понад 60,0%, у Швеції – 74,0% [29, с. 41].

Підтвердженням цієї тези є дані про структуру доходів місцевих бюджетів, як в цілому по Україні (див. п. 2.1), так і на рівні окремого адміністративно-територіального групування.

Особливості Одеського регіону, які впливають на формування бюджетів Одеської області, полягають у наступному: наявність морегосподарського, транспортного та сільськогосподарського комплексів; необмежені транзитні можливості та позитивний інвестиційний клімат; економічний та промисловий потенціал. Для визначення проблематики формування і розподілу доходів місцевих бюджетів Одеської області на підставі даних додатків Ж.1-Ж.8 проаналізуємо їх склад та структуру (додатки 3.1-3.7).

Як ми вже зазначали, відповідно до бюджетної класифікації доходи місцевих бюджетів підрозділяються на: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти.

Наведені у додатку 3.1 дані про структуру доходів зведеного бюджету Одеської області показують, що з 2008 по 2014 рр. відбувається поступове зниження за всіма видами надходжень зведеного бюджету, крім трансфертів. Так, податкові надходження скоротились за цей період з 47,1 до 37,7%, або майже на 10 в.п.; неподаткові доходи – з 8,1 до 6,7%, або на 17,3%. Доходи від операцій з капіталом скоротилися на 4,7 в.п.

Виключенням з цього є динаміка структури офіційних трансфертів, яка мала стійку тенденцію до зростання і збільшилась за аналізуемий період з 39,4% у 2008 р. до 55,0 % - у 2014 р., або в 1,4 рази.

Неухильне зменшення податкових і неподаткових надходжень бюджету, як ми вже зазначали раніше, свідчить про низьку стійкість доходної бази місцевих бюджетів Одеської області, а також про зниження фінансової незалежності та самостійності місцевих органів влади.

Співвідношення між податковими і неподатковими доходами у зведеному бюджеті Одеської області, що характеризує якість структури бюджетів, склало у 2008 р. – 47,1 : 8,1, тобто, у 5,8 разів податкові надходження перевищували неподаткові; у 2010 р. – 41,2 : 6,6, тобто вже в 6,2 рази; у 2013 р. – 40,4 : 5,8 – майже у 7,0 разів та незначне поліпшення якості структури у 2014 р., коли перевищення податкових надходжень над неподатковими склало 5,6 рази. Значний розрив між податковими і неподатковими надходженнями зведеного бюджету Одеської області відбувається, як ми зазначили вище, на тлі зниження стійкості структури, що свідчить про наявність проблем у формуванні та розподілі коштів цих бюджетів, та підтверджує загальну негативну тенденцію у формуванні доходів місцевих бюджетів, що склалася в останні роки в Україні.

Якщо порівняти динаміку структури податкових надходжень і трансфертів у доходах зведеного бюджету Одеської області (рис. 2.7), то можна дійти висновку,

що відбувається зниження податкових доходів у бюджеті та їх заміщення бюджетними трансфертами.

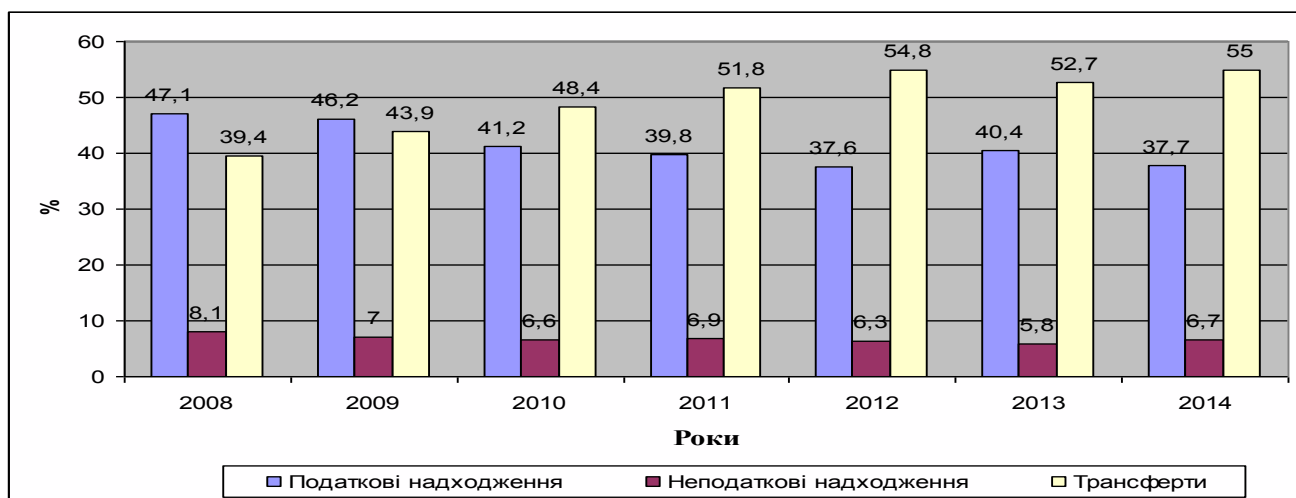

Рис. 2.7. Питома вага податкових, неподаткових надходжень та трансфертів в доходах зведеного бюджету Одеської області, % *.

* Складено автором на основі даних [91].

Якщо у 2008 р. співвідношення між податковими доходами і бюджетними трансфертами складало 47,1 : 39,4, тобто податкові надходження перевищували надходження трансфертів, то у 2010 р. вже 41,2 : 48,4, а в 2014 р. – 37,7 : 55,0. Таке явище тільки підтверджує загальноукраїнську тенденцію до централізації фінансових ресурсів у державному бюджеті при подальшому їх перерозподілі через систему бюджетних трансфертів та підвищення залежності місцевих органів влади від центральних. Отже, зведений бюджет Одеської області, який включає показники обласного бюджету, зведених бюджетів районів і бюджетів міст обласного значення, показники якого є основою для аналізу і прогнозування економічного та соціального розвитку регіону, вказує на постійне зниження фінансової самостійності та фінансової незалежності органів місцевої влади на територіальному рівні.

Розглянемо тенденції, які відбуваються зі структурою основних груп надходжень у бюджетах міст обласного значення Одеської області.

Динаміка структури доходів міських бюджетів міст Одеса та Теплодар, які є містами обласного значення (додатки 3.2–3.3), вказує, що структура доходів цих

бюджетів різна. У бюджеті м. Теплодар зберігається загальна тенденція до збільшення надходження трансфертів та зменшення податкових і неподаткових надходжень. В структурі доходів бюджету м. Теплодар податкові надходження коливаються в межах 20%. Це у два рази менше, ніж в цілому по місцевим бюджетам Одеській області, а питома вага трансфертів перевищує 60% доходів бюджету міста, тоді як у структурі зведеного бюджету області частка трансфертів складає 50-55%. Такий факт можна пояснити низькою питоною вагою бюджету міста Теплодар у загальному обсязі надходжень місцевих бюджетів області.

Зависока питома вага трансфертів в доходах бюджету м. Теплодар свідчить, що міський бюджет не має достатніх джерел податкових надходжень для виконання покладених на нього функцій, тому фінансування делегованих повноважень органів влади міста відбувається за рахунок перерозподілу трансфертів через обласний бюджет.

Таким чином, зменшення частки податкових та неподаткових надходжень у бюджеті міста Теплодар вказує на низку стійкість його доходної бази.

Якість структури доходів бюджету м. Теплодар, тобто співвідношення між податковими і неподатковими доходами складає 2:1, отже відповідає нормам країн з розвинутою економікою, де податкові надходження бюджету перевищують неподаткові у 2-3 рази. Однак, у бюджеті міста таке положення склалося за рахунок того, що і податкові, і неподаткові надходження мають низьку питому вагу в доходах міського бюджету, тобто поліпшення показників якості структури доходів відбувається на тлі погіршення загальної структури доходів бюджету.

Зовсім інші показники спостерігаються в структурі бюджету міста Одеси, де частка податкових надходжень складає більш 55% та має незначні коливання за аналізований період. Одеса є містом не тільки обласного підпорядкування, а й обласним центром, де проживає більш 1,2 мільйона громадян, і податок на доходи фізичних осіб складає більш 65% податкових надходжень бюджету міста. Питома вага податкових надходжень у бюджеті міста значно вище, ніж у зведеному бюджеті Одеської області, тобто у порівнянні з іншими бюджетами області,

бюджет міста Одеси, отже, й органи влади та управління міста мають більше фінансових можливостей для фінансування делегованих повноважень та є менш залежними від перерозподілу коштів з обласного бюджету.

Якщо показники стійкості структури податкових надходжень м. Одеси є достатньо стабільними, то показники структури неподаткових надходжень мають тенденцію до зниження, тобто їх стійкість погіршується. Так, стійкість структури неподаткових надходжень зменшилася з 14,4% в 2008 р. до 6,7% в 2013 р. з незначним підвищенням в 2014 р. до 9,6%.

Що стосується офіційних трансфертів, то їх частка постійно зростає. Якщо в 2008 р. трансферти склали 16,7% доходів бюджету міста, то в 2012-2014 рр. їх частка перевищувала вже 30% доходів бюджету. Це підтверджує загальну тенденцію про перерозподіл коштів через державний бюджет та фінансову залежність місцевих бюджетів від центру. Структура основних груп доходів бюджету м. Одеса надана на рис. 2.8.

Якість структури доходів бюджету м. Одеси має визначені коливання. Так в 2008 р. співвідношення податкових та неподаткових надходжень складало 3,9 рази – це найменше значення, що в цілому відповідає європейським нормам. Однак, у наступні роки показники якості весь час погіршувалися: в 2009 р. показник якості структури склав 5,4 рази, в 2012 р. – 6,2 рази, в 2013 р. – 8,7 рази, в 2014 р. – 5,9 рази.

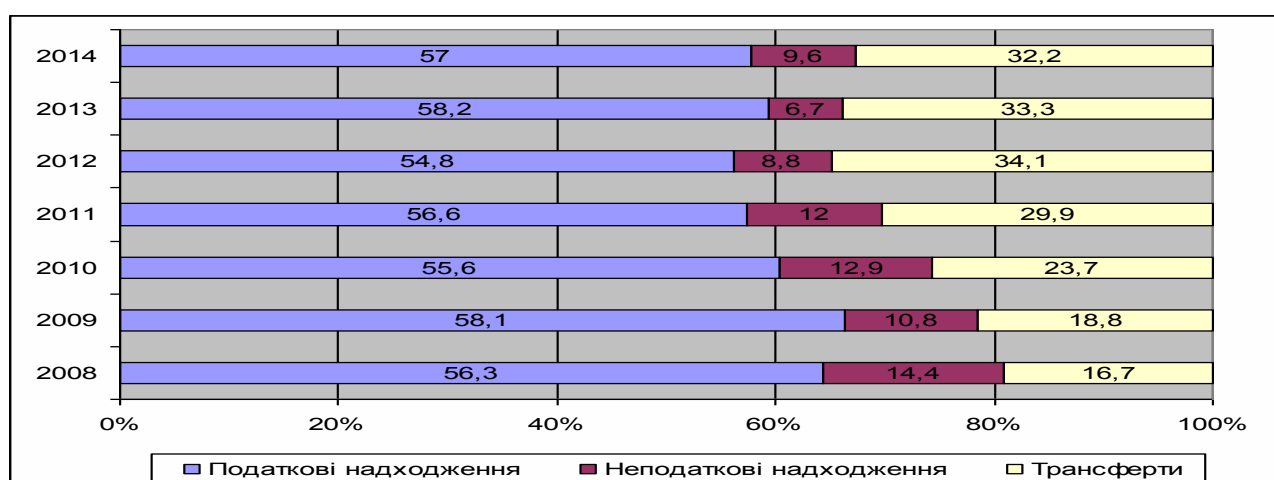

Рис. 2.8. Структура основних груп доходів бюджету м. Одеса, %.*

* Складено автором на основі даних [92-98].

В цілому можна відмітити, що показники якості структури бюджету м. Одеси дещо нижче за показники якості зведеного бюджету Одеської області, а стійкість структури навпаки є вищою та достатньо стабільною.

Склад та структура доходів зведених бюджетів районів Одеської області має свої особливості. Проведемо аналіз складу та структури доходів зведених бюджетів Болградського Іванівського, Кодимського та Комінтернівського районів за даними додатків 3.4 – 3.7.

Слід зазначити, що у структурі доходів зведених бюджетів Болградського, Кодимського та Іванівського районів питома вага податкових надходжень є значно нижчою, ніж у структурі доходів зведеного бюджету Одеської області. Вона складає від 15 до 20% доходів цих бюджетів, що у 1,7 – 3,0 рази менше за показників податкових надходжень зведеного бюджету області. Виключенням є показники частки податкових надходжень в доходах зведеного бюджету Комінтернівського району, яка за весь період, що аналізується, є вищою на 5-10% від показників зведеного бюджету області.

Слід вказати на відносну стабільність у структурі податкових надходжень в Іванівському районі та деякий незначний зріст податкових надходжень в Болградському та Кодимському районах. У доходах зведеного бюджету Комінтернівського району спостерігаються загальні тенденції до зниження частки податкових надходжень з 51,1% в 2008 р. до 46,7% в 2014 р.

Частки неподаткових надходжень в доходах зведених бюджетів районів є дуже низькими, але й тут помітні деякі коливання та тенденції до зниження. Так, в зведеному бюджеті Болградського району частка неподаткових надходжень складає від 0,5% в 2008 р. до 2,2% в 2014 р.; в зведеному бюджеті Кодимського району - від 2,6% в 2008 р. до 0,1% в 2014 р.; в зведеному бюджеті Іванівського району – від 3,1% в 2008 р. до 1,6% в 2014р.; в зведеному бюджеті Комінтернівського району – від 5,2% в 2008 р. до 2,1% в 2014 р.

Необхідно відмітити, що частка неподаткових надходжень в доходах зведених бюджетів районів є значно нижчою (3-5 разів), ніж в доходах зведеного бюджету області та в бюджетах міст обласного значення. Тобто, бюджети районів

не мають належної фінансової бази для формування доходів своїх бюджетів за рахунок податкових та неподаткових надходжень.

Незначна частка податкових та неподаткових доходів та постійне їх зниження свідчить про відсутність стійкості доходної бази бюджетів районів. При цьому спостерігається значна питома вага трансфертів з державного бюджету на фінансування делегованих повноважень органів місцевої влади. В Болградському, Кодимському та Іванівському районах трансферти складають від 77 до 85% доходів цих бюджетів (рис. 2.9). В доходах зведеного бюджету Комінтернівського району питома вага трансфертів має дещо нижче значення від 38,8 до 50,6%, однак з постійною тенденцією до зростання.

На фоні низької стійкості структури доходів зведених бюджетів районів спостерігається величезний розрив між податковими та неподатковими доходами, що вказує на критично низьку якість структури доходів бюджетів районів. Так, в структурі бюджету Іванівського району в 2014 р. податкові надходження перевищували неподаткові в 11,2 рази; в Комінтернівському – в 22,2 рази; в Кодимському – в 16,7 разів; в Болградському – в 7,9 разів.

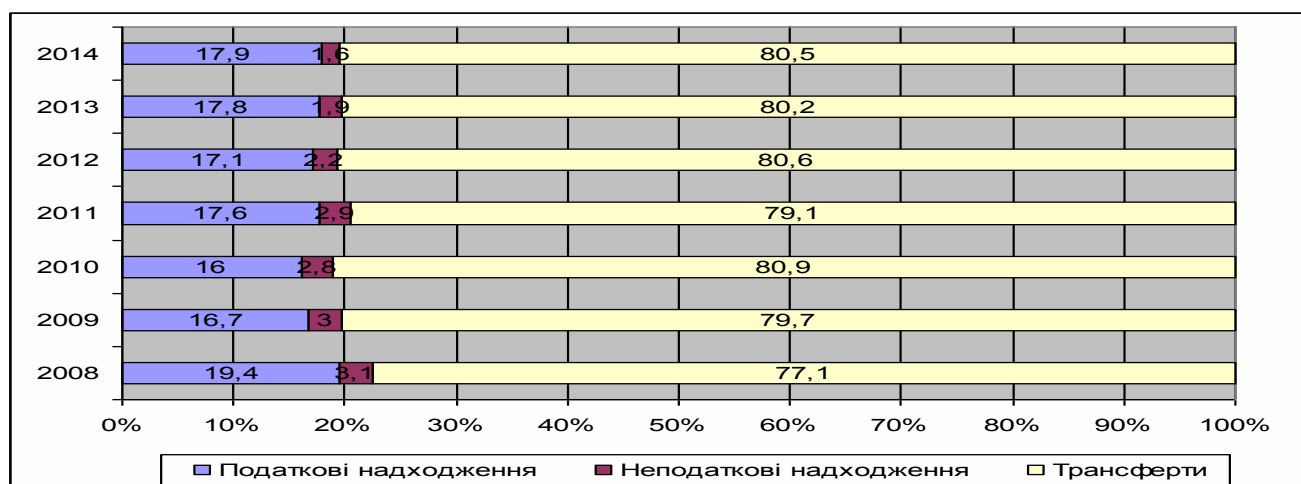

Рис. 2.9. Структура доходів зведеного бюджету Іванівського району за 2008-2014 рр., %.

* Складено автором на основі даних [табл. 3.5 додатку 3].

Недостатній обсяг власних та делегованих доходів місцевих бюджетів районів для виконання повноважень, покладених на місцеві органи влади,

«компенсують» за рахунок трансфертів, які надаються з державного або вище стоячого бюджету. Офіційні трансферти в доходах зведених бюджетів районів мають сталу тенденцію до зростання і перевищують податкові надходження у 4 – 5,5 разів (додатки 3.4, 3.5, 3.7).

Таким чином, на фоні зниження всіх джерел доходів бюджетів районів (податкових та неподаткових), низької стійкості їх доходної бази та якості структури доходів відбувається зростання бюджетних трансфертів, що призводить до фінансової залежності місцевих органів влади від центральної.

Треба також відмітити, що серед податкових надходжень бюджетів міст обласного значення та бюджетів районів провідне місце займають державні податки та збори. Чільне місце серед загальнодержавних податків посідає податок на доходи фізичних осіб. Незважаючи на те, що його питома вага у доходах зведеного бюджету Одеської області дещо скоротилася з 36,7% в 2008 р. до 27,2% в 2014 р. (додаток 3.1), однак, частка цього податку складає майже третину всіх надходжень зведеного бюджету області та 72-77% від суми його податкових надходжень (додаток К.1 та рис. 2.10).

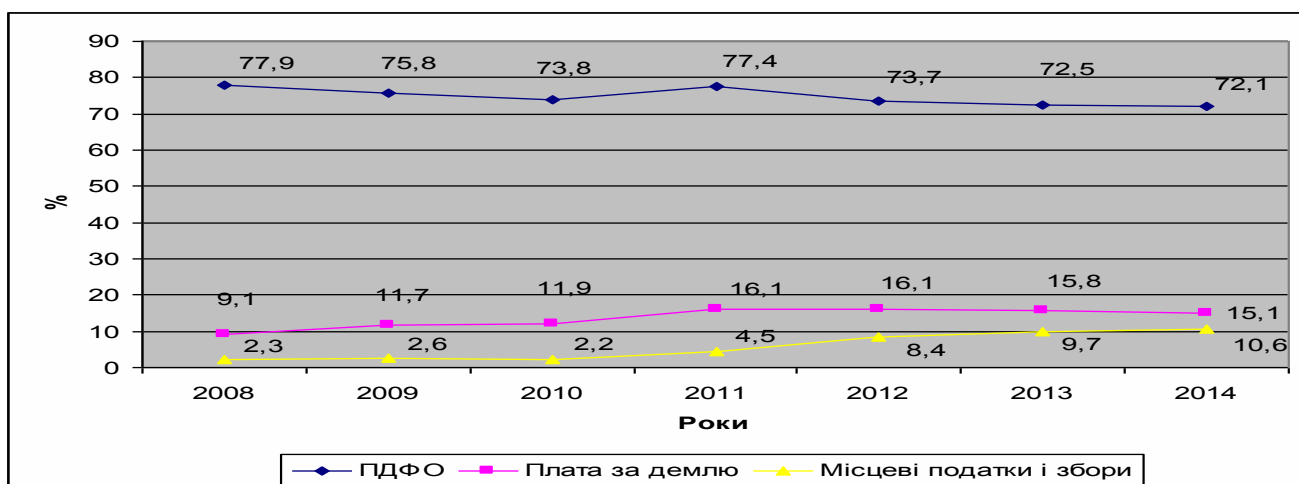

Рис. 2.10. Частка основних податків у податкових надходженнях зведеного бюджету Одеської області, %.*

* Складено автором на основі даних [91].

Серед податкових надходжень зведеного бюджету області слід також відмітити надходження від плати за землю, які мають деякі коливання в останні роки, та надходження місцевих податків і зборів, які мають стійку тенденцію до

зростання (таблиця К.1 додатку К), однак, їх питома вага склала в структурі податкових надходжень в 2014 р. лише 10,6%. Таке положення свідчить, що місцеві органи влади виконують переважно делеговані повноваження, а власна дохідна база є дуже незначною для виконання всіх власних функцій та завдань.

В структурі доходів міських бюджетів Одеської області в основному зберігаються такі ж тенденції, що і у зведеному бюджеті області (таблиці К.2 – К.3 додатку К). Основне місце у складі податкових надходжень належить податку з доходів фізичних осіб, питома вага якого має тенденцію до зменшення в бюджеті м. Одеса з 75,4% в 2011 р. до 68,9% в 2014 р. В бюджеті м. Теплодар частка податку на доходи фізичних осіб дещо нижча – біля 50%, однак значно вище частка плати за землю – порядку 30%. Характерною особливістю бюджету м. Одеси є поступове збільшення частки місцевих податків та зборів у структурі податкових надходжень бюджету, яка в 2014 р. склала 15,4%, що було вище, ніж частка плати за землю. В структурі податкових надходжень м. Теплодар частка місцевих податків і зборів в 2014р. склала 17,7 % та займає третю позицію після ПДФО та плати за землю.

Підвищення питокої ваги місцевих податків та зборів в структурі доходів міських бюджетів пов'язано зі змінами, які відбулися в 2011 р., з введенням нового Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України. В результаті чого до місцевих податків був віднесений єдиний податок, який складає більше 90% надходжень місцевих податків і зборів у містах.

Аналіз структури податкових надходжень у бюджетах міст обласного значення вказує, що формування податкових надходжень відбувається більшою частиною за рахунок загальнодержавних податків (80-85%), а надходження від місцевих податків та зборів, які складають основу фінансової самостійності органів місцевої влади, не перевищували 14-17%.

Структура податкових надходжень у зведених бюджетах районів Одеської області (таблиці К.4 – К.7 додатку К) загалом аналогічна структурі бюджетів міст обласного підпорядкування та структурі зведеного бюджету Одеської області. Як

приклад, динаміка структури основних податків в податкових надходженнях зведеного бюджету Іванівського району наведена на рис. 2.11.

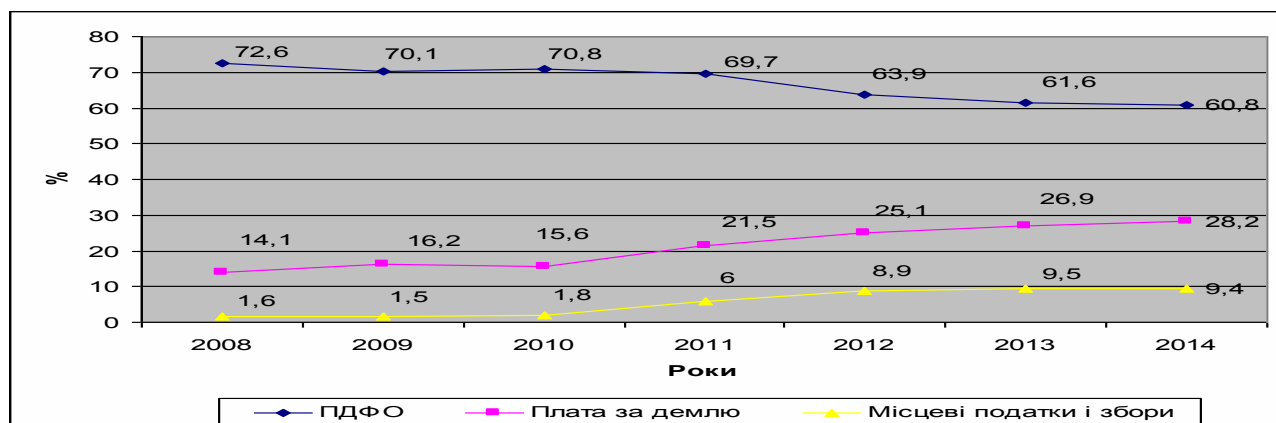

Рис. 2.11. Динаміка структури основних податків в податкових надходженнях зведеного бюджету Іванівського району*

* Складено на основі даних [табл. К.5 додатку К].

Відмінності у структурі зведених бюджетів районів полягають у наступному:

1) незважаючи на те, що податок з доходів фізичних осіб займає домінуюче положення у структурі податкових надходжень зведених бюджетах районів, однак його питома вага нижче на 5-10%, ніж у податкових надходженнях бюджету м. Одеси, але вище на 10%, ніж в бюджеті міста обласного значення Теплодар;

2) темпи зниження частки податку на доходи фізичних осіб у структурі податкових надходжень значно вищі, ніж у бюджетах міст. Так, у зведеному бюджеті Кодимського району за сім років частка цього податку зменшилась на 13,7%, Болградського – на 14,5%, Іванівського – на 11,8%, Комінтернівського – на 5,2%, тоді, як у бюджеті м. Теплодар зменшення склало 0,7%, у бюджеті м. Одеса – 4,5%;

3) частка податку на доходи фізичних осіб в структурі доходів зведених бюджетів районів має значно менший вплив на формування доходів бюджетів і складає 10-14% (виключення – зведений бюджет Комінтернівського району), тоді як в бюджеті м. Одеси питома вага цього податку біля 40%;

4) питома вага плати за землю в податкових надходженнях зведених бюджетів районів вище на 5-15%, ніж у бюджеті м. Одеси, але приблизно дорівнює цьому показнику в бюджеті м. Теплодар, що вказує на відсутність інших значних джерел доходів в бюджетах районів та бюджетах міст обласного значення;

5) місцеві податки і збори відіграють приблизно однакову роль як в структурі податкових надходжень бюджетів районів, так і в структурі податкових надходжень бюджетів міст, до того ж їх питома вага має поступову тенденцію до зростання.

Отже, по районним бюджетам, як і по міським, формування податкової бази відбувається в основному за рахунок двох загальнодержавних податків - податку на доходи фізичних осіб та плати за землю. В останні роки намітилася тенденція до зростання ролі місцевих податків і зборів в доходах бюджетів районів, однак надходження єдиного податку, який складає левову частку місцевих податків і зборів, відповідно до законодавства формує бюджет розвитку місцевих бюджетів і не може використовуватися на поточні потреби та фінансування власних програм місцевих органів влади.

Розглянемо склад та структуру доходної частини місцевих бюджетів Одеської області за ознакою делегованих та власних доходів (додатки Л.1 – Л.7).

Аналіз даних наведених у таблицях Л.2-Л.3 додатку Л показує, що у міських бюджетах відбувається зниження питомої ваги, як власних, так і делегованих доходів. Так з 2008 по 2014 рр. частка делегованих доходів у загальному фонді бюджету м. Одеси скоротилася з 58,4 до 47,2%, або на 11,2 в.п., частка власних доходів знизилася з 21,0 до 14,2%, або на 6,8 в.п. (рис. 2.12). У бюджеті м. Теплодар за період, що аналізується, частка делегованих доходів скоротилася на 6,5 в.п., а власних доходів на 2,4 в.п.

Така ситуація пояснюється тим, що у 2008-2010 рр. до складу делегованих доходів місцевих бюджетів, крім податку на доходи фізичних осіб, також включалися єдиний податок з суб'єктів підприємницької діяльності, патенти на торгівлю, адміністративні штрафи, фіксований податок, державне мито, частка

плати за землю. Починаючи з 2011 року делеговані доходи бюджетів міст формуються в основному за рахунок податку на доходи фізичних осіб (надходження державного мита не мають суттєвого значення). При цьому, питома вага ПДФО у загальному фонді бюджету м. Одеси та бюджету м. Теплодар має стійку тенденцію до зниження.

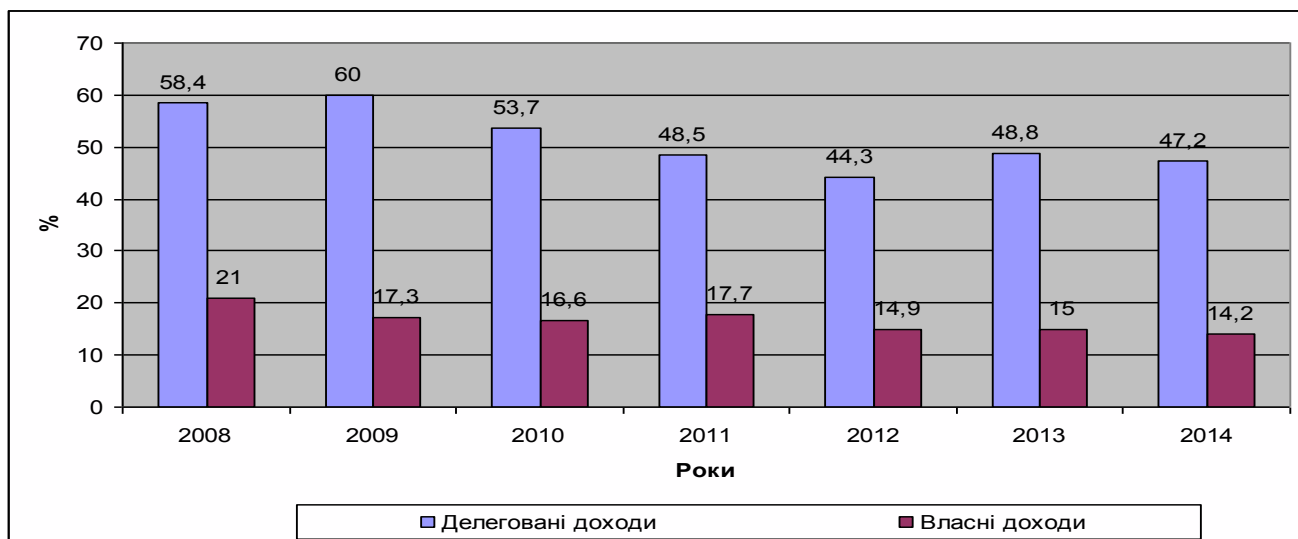

Рис. 2.12. Динаміка структури делегованих та власних доходів загального фонду бюджету м. Одеси *

* Складено на основі даних [табл. Ж.3 додатку Ж].

Провідне місце серед власних доходів бюджетів міст у 2008-2010 рр. займали: плата за землю та місцеві податки і збори. Незважаючи на те, що частки плати за землю в бюджетах міст Одеса і Теплодар мають тенденцію до збільшення, але питома вага місцевих податків та зборів має тенденцію до зменшення, оскільки єдиний податок, який з 2011 р. входить до складу місцевих податків та зборів, формує доходи бюджету розвитку місцевих бюджетів, а не доходи загального фонду. Крім того, зменшується частка податку на прибуток комунальних підприємств та плата за оренду майнових комплексів.

Таким чином, упродовж 2008-2014 рр. загальна частка делегованих і власних доходів у загальному фонді бюджету м. Одеси знизилася з 79,4% до 61,4%, або на 18 в.п.; у бюджеті м. Теплодар ця частка знизилася з 30,1 до 21,2%, або на 8,9 в.п. (таблиці Л.2-Л.3 додатку Л). Нестачу, перш за все, делегованих надходжень загального фонду бюджетів міст компенсують за рахунок

трансфертів з державного бюджету. Їх частка у загальному фонді бюджету м. Одеси зросла з 20,6% у 2008 р. до 38,6% у 2014 р.; у загальному фонді бюджету м. Теплодар - з 69,9% у 2008 р. до 78,8% у 2013 р.

Крім того, спостерігається стала тенденція до скорочення делегованих доходів у загальному фонді зведених бюджетів районів. Так, з 2008 по 2014 рр. частки делегованих доходів знизилась: у зведеному бюджеті Комінтернівського району з 42,1 до 31,4%; у зведеному бюджеті Іванівського району – з 16,5 до 11,4%; у зведеному бюджеті Кодимського району – з 12,2 до 10,3%; у зведеному бюджеті Болградського району – з 12,3 до 11,2% (таблиці Л.4-Л.7 додатку Л). На зменшення питомої ваги делегованих доходів переважний вплив оказує зменшення частки ПДФО в доходах бюджетів районів.

Щодо власних доходів загального фонду зведених бюджетів районів, то, на відміну від бюджетів міст, спостерігається незначне зростання частки власних доходів переважно за рахунок збільшення частки плати за землю, оскільки з 2011 р. цей податок повністю зараховується до складу власних надходжень бюджетів районів. Так, частка власних доходів збільшилася у зведеному бюджеті Іванівського району з 4,0 до 5,0%, Болградського району – з 2,6 до 4,1%, у Кодимському районі частка власних доходів залишилася майже на тому ж рівні, виключення складає Комінтернівський район, де частка власних доходів зменшилася з 17,4 до 16,1% за аналізує мий період.

Незважаючи на те, що питома вага власних надходжень зведених бюджетів районів має незначний тренд до зростання, загальна частка делегованих і власних доходів загального фонду бюджетів районів має сталу тенденцію до зниження (виключенням є зведений бюджет Болградського району, де частка делегованих і власних доходів має визначені коливання по роках – рис. 2.13).

Формування обсягу делегованих доходів у бюджетах районів відбувається в основному за рахунок податку на доходи фізичних осіб, надходження за яким мали нестабільний характер.

Формування власної дохідної бази бюджетів районів здійснювалося, в основному, за рахунок надходжень плати за землю, частка якої за аналізує мий

період збільшилася 1,5 - 3,5 рази. Треба відзначити, що у бюджетах районів практично відсутні надходження податку на прибуток підприємств комунальної власності, дуже вузька база для оподаткування місцевими податками і зборами (їх частка не перевищує 0,1-0,2% доходів загального фонду) та відмічаються незначні надходження від фіксованого сільськогосподарського податку (0,1-0,2%).

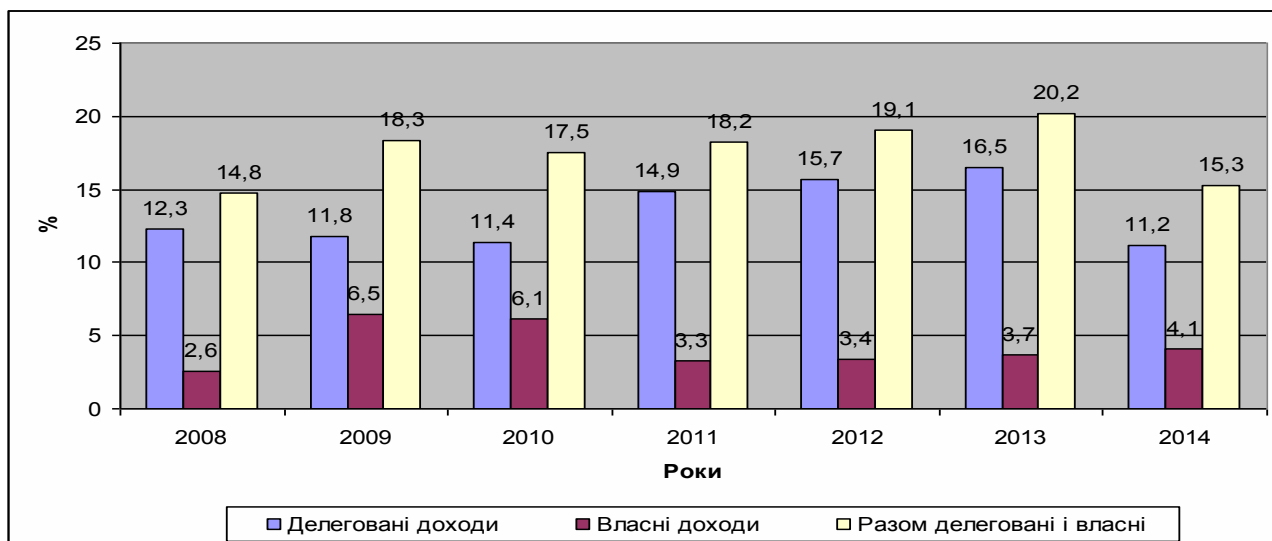

Рис. 2.13. Динаміка структури делегованих і власних доходів у зведеному бюджеті Болградського району Одеської області*

* Складено за даними [табл. Л.4 додатку Л].

Звертає увагу той факт, що питома вага як власних, так і делегованих доходів у зведених бюджетах районів була у два-три рази меншою, ніж у бюджеті м. Одеси. Отже, органи влади районного рівня є ще більш залежними від керівних рішень «зверху» та фінансово неплатоспроможними у самостійному вирішенні питань фінансування як делегованих їм, так і власних повноважень. Структура делегованих та власних доходів зведеного бюджету Одеської області надано на рис. 2.14.

Виходячи з вищенаведеного, слід констатувати, що місцеві органи влади не мають на достатньому рівні фінансових ресурсів для виконання покладених на них функцій та завдань. Особливо тяжке становище спостерігається по бюджетах районів, забезпеченість яких власними і делегованими доходами знаходиться на дуже низькому рівні. Зниження питомої ваги делегованих і власних доходів

місцевих бюджетів вказує на те, що вони не мають вирішального значення у складі доходів місцевих бюджетів Одеської області. Як наслідок, підвищується залежність місцевих органів влади від рішень центрального уряду та перерозподілу фінансових ресурсів з державного бюджету, що призводить до перманентного звуження їх фінансової бази, отже до зменшення фінансової самостійності та фінансової незалежності територій.

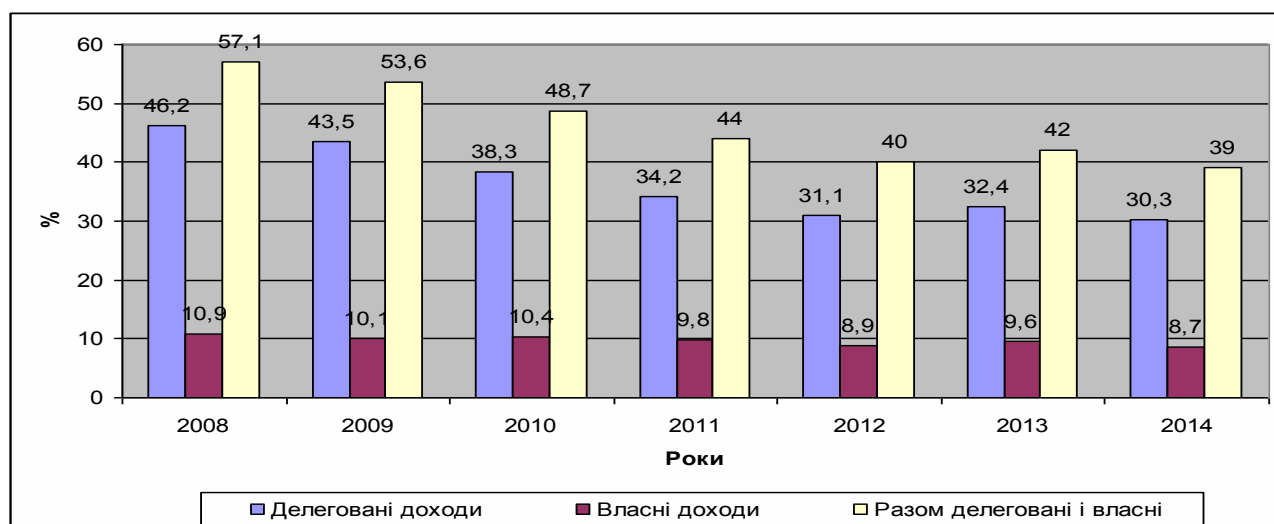

Рис. 2.14. Структура власних та делегованих доходів у загальному фонді зведеного бюджету Одеської області*

* Складено за даними [табл. Л.1 додатку Л].

Підтвердженням цього висновку є щорічне зростання обсягу трансферних платежів у доходах як бюджетів міст, так і бюджетів районів.

Проаналізуємо питому вагу власних і делегованих доходів та міжбюджетних трансфертів у окремих бюджетах Одеської області за 2008-2014 рр. (табл. 2.8).

Порівнявши 2014 р. з 2008 р. можемо констатувати, що частка трансфертів у всіх територіальних групуваннях зросла в 1,1-1,3 рази. У бюджеті м. Одеси ця частка збільшилась в 1,9 рази. При цьому у всіх бюджетах, крім м. Одеси, питома вага міжбюджетних трансфертів складає від 50 до 85%.

Збільшення міжбюджетних трансфертів та одночасне скорочення делегованих і власних доходів місцевих бюджетів свідчить про зниження доходних джерел органів місцевої влади, необхідних для виконання покладених

на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих, що, в свою чергу, вказує на високу централізацію бюджетних коштів на державному рівні і надзвичайно значну залежність органів місцевого самоврядування від розподілу фінансових ресурсів через державний бюджет.

Таблиця 2.8

Питома вага власних і делегованих доходів та міжбюджетних трансфертів у загальному фонді бюджетів Одеської області за 2008-2014 рр., (у %)*

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
м. Одеса							
Власні та делеговані доходи - разом	79,4	77,3	70,3	66,2	59,2	63,8	61,4
Міжбюджетні трансферти	20,6	22,7	29,7	33,8	40,8	36,2	38,6
м. Теплодар							
Власні та делеговані доходи - разом	30,1	26,3	25,7	26,2	18,0	21,2	х
Міжбюджетні трансферти	69,9	73,7	74,3	73,8	82,0	78,8	х
Іванівський район							
Власні та делеговані доходи - разом	20,5	18,1	17,0	17,7	16,4	16,9	16,4
Міжбюджетні трансферти	79,5	81,9	83,0	82,3	83,6	83,1	83,6
Болградський район							
Власні та делеговані доходи - разом	14,8	18,3	17,5	18,2	19,1	20,2	15,3
Міжбюджетні трансферти	85,1	81,7	82,5	81,8	80,9	79,8	84,7
Кодимський район							
Власні та делеговані доходи - разом	17,7	17,8	18,6	18,3	15,6	18,3	15,7
Міжбюджетні трансферти	82,3	82,2	81,4	81,7	84,4	81,7	84,3
Комінтернівський район							
Власні та делеговані доходи - разом	59,5	52,8	53,3	58,5	51,4	51,1	47,5
Міжбюджетні трансферти	40,5	47,2	46,7	41,5	48,6	48,9	52,5

* Складено автором за даними додатків Л.1 – Л.7.

Підтвердженням цього є розраховані нами коефіцієнти фінансової незалежності та фінансової самостійності місцевих бюджетів (табл. 2.9). За даними таблиці видно, що спостерігається стрімке падіння коефіцієнтів фінансової незалежності та фінансової самостійності місцевих бюджетів у 2012-2014 рр. порівняно з 2008-2009 рр., що пов'язане з введенням в дію оновленого

Бюджетного кодексу та щорічного формульного розрахунку нормативу бюджетної забезпеченості для місцевих бюджетів.

Таблиця 2.9

Коефіцієнти фінансової незалежності та фінансової самостійності
місцевих бюджетів Одеської області

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
м. Одеса							
Коефіцієнт фінансової самостійності (Кфс)	0,17	0,14	0,13	0,16	0,12	0,12	0,12
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфн)	0,64	0,64	0,56	0,59	0,49	0,53	0,51
м. Теплодар							
Коефіцієнт фінансової самостійності (Кфс)	0,08	0,07	0,06	0,08	0,06	0,06	х
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфн)	0,22	0,22	0,19	0,20	0,15	0,16	х
Болградський район							
Коефіцієнт фінансової самостійності (Кфс)	0,03	0,06	0,06	0,03	0,03	0,04	0,04
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфн)	0,15	0,18	0,17	0,18	0,19	0,20	0,14
Іванівський район							
Коефіцієнт фінансової самостійності (Кфс)	0,04	0,04	0,04	0,05	0,05	0,05	0,05
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфн)	0,20	0,18	0,17	0,17	0,16	0,16	0,16
Кодимський район							
Коефіцієнт фінансової самостійності (Кфс)	0,05	0,06	0,07	0,08	0,05	0,08	0,05
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфн)	0,17	0,18	0,19	0,18	0,15	0,18	0,15
Комінтернівський район							
Коефіцієнт фінансової самостійності (Кфс)	0,16	0,19	0,17	0,16	0,19	0,18	0,15
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфн)	0,57	0,52	0,53	0,55	0,49	0,47	0,46
Зведений бюджет Одеської області							
Коефіцієнт фінансової самостійності (Кфс)	0,10	0,10	0,10	0,09	0,08	0,09	0,08
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфн)	0,52	0,51	0,46	0,41	0,36	0,38	0,35

* Розраховано автором за даними додатків Ж.1 – Ж.8.

Слід зазначити, що коефіцієнт фінансової незалежності показує, яка частина грошових коштів місцевих бюджетів формується за рахунок власних та

закріплених за місцевими бюджетами доходів. Іншими словами, скільки податкових та неподаткових надходжень загального фонду бюджету припадає на кожну гривню доходів місцевих бюджетів. Так, якщо в 2008-2009 рр. з кожної гривні доходів бюджету міста Одеса 64 копійки – це були надходження податкових та неподаткових платежів, то в 2013-2014 рр. ці надходження скоротили до 51-53 копійок, тобто залежність від трансфертних платежів збільшилась у 1,25 рази. І тепер на кожну гривню доходів бюджету м. Одеси приходится більш третини трансфертів, які спрямовуються на реалізацію бюджетних програм відповідно до пріоритетів бюджетної політики держави, а не інтересів територіальної громади.

Коефіцієнти фінансової незалежності органів місцевого самоврядування м. Теплодар та Болградського, Іванівського і Кодимського районів у 3 рази нижче, ніж органів місцевої влади м. Одеси, та знаходяться у межах 0,14-0,20. Тобто з кожної гривні доходів цих бюджетів тільки 14-20 копійок – це кошти, які надходять у вигляді фінансових ресурсів, зібраних на відповідних територіях, якими місцеві органи влади можуть самостійно розпоряджатися для виконання покладених на них функцій і завдань, а 80 копійок – це трансферти від центральної влади.

Коефіцієнт фінансової самостійності показує, скільки власних коштів місцевих органів влади припадає на кожну гривню доходів бюджетів. Цей показник вкрай низький, оскільки 12 копійок з кожної гривні у доходах бюджету м. Одеси та 3-8 копійок у доходах бюджетів районів складають кошти, якими місцеві органи влади можуть самостійно розпоряджатися та спрямовувати на фінансування місцевих програм. У середньому, коефіцієнт фінансової самостійності органів місцевого самоврядування Одеської області має значення від 0,08 до 0,1, отже лише до 10% коштів місцевих бюджетів області спрямовується на вирішення місцевих проблем, тобто власних повноважень. Коефіцієнт фінансової незалежності має стійку тенденцію до зниження з рівня 0,52 до 0,35. Недостатність фінансових ресурсів місцевих бюджетів для фінансування делегованих повноважень компенсується у формі бюджетних

трансфертів. Отже, коефіцієнти фінансової самостійності та фінансової незалежності вказують на вкрай низький ступінь фінансової автономії місцевих органів влади.

Таким чином, відбувається одержавлення фінансових ресурсів, а місцеві органи влади перетворюються на споживачів бюджетних коштів, що породжує утриманський настрій і не націлює місцеві органи влади до заробляння коштів на своїй території.

Важливим, з нашої точки зору, є той факт, що за даними департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації обсяг фінансових ресурсів, які збираються до зведеного бюджету Одеської області (без трансфертів) щорічно збільшується. За останні 10 років зведений бюджет області збільшився в 3,8 рази з 6,9 млрд. грн. (2005 р.) до 26,2 млрд. грн. (2014 р.) [91]. Проте розподіл фінансових ресурсів області між державним бюджетом України та місцевими бюджетами області (табл. 2.10) показує, що порядку 80% фінансових ресурсів область у вигляді загальнодержавних податків і зборів віддає до державного бюджету. При цьому, збільшуються обсяги субвенцій і дотацій, які надаються Одеській області з державного бюджету для фінансування делегованих повноважень місцевих органів влади.

Таблиця 2.10

Розподіл фінансових ресурсів зведеного бюджету Одеської області *

(млн. грн.)

Рік	Кошти, які область збирає до зведеного бюджету області	Кошти, які область віддає до державного бюджету	У % до зведеного бюджету області	Кошти, які залишаються в області	У % до зведеного бюджету області	Субвенції і дотації з державного бюджету
2010	18096,6	13972,9	77,2	4123,8	22,8	3826,6
2011	21916,5	17504,1	79,9	4412,5	20,1	4739,9
2012	24364,1	19404,2	79,6	4959,9	20,4	6008,0
2013	24125,9	19302,2	80,1	4823,7	19,9	5788,1
2014	26245,3	21189,6	80,9	5055,7	19,1	6844,6

* Складено автором за даними [91].

Незважаючи на те, що Одеська область зберігає позиції донора, (близько 5% обсягу бюджету України дає Одеська область), в останні роки збільшилися темпи

зростання трансфертів з державного бюджету. Якщо в 2010 р. з державного бюджету було надано 3,8 млрд. грн. дотацій і субсидій Одеській області, то в 2014 р. ця сума зросла до 6,8 млрд. грн., або в 1,8 рази, та склала 55,0% доходів зведеного бюджету Одеської області. Це означає, що Одеська область, незважаючи на те, що вона є донором та перераховує біля 2/3 своїх фінансових ресурсів до державного бюджету, у кінцевому підсумку виявляється реципієнтом, оскільки отримує з державного бюджету трансферти, які складають більш 50% коштів, які область залишає собі.

Отже, головним важелем в формуванні і розподілі доходів місцевих бюджетів в сучасних умовах має бути збереження пріоритетних напрямків бюджетної політики і дотримання принципів Бюджетного кодексу України. Водночас вкрай потрібно поетапне застосування курсу на зменшення обсягів трансфертів з державного бюджету за рахунок стимулювання підвищення ефективності економічної діяльності регіонів, забезпечення їх достатніми обсягами делегованих і власних доходів.

Видатки місцевих бюджетів, як ми вже зазначали вище, відображають ті функції та завдання, які покладені на органи місцевого самоврядування, найважливішими з яких є: задоволення потреб населення, утримання органів влади, фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, забезпечення охорони, правопорядку, охорона навколишнього природного середовища, регулювання суспільного відтворення та інші.

Відповідно до Бюджетного кодексу розмежування видатків місцевих бюджетів здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання послуги та наближення її до безпосереднього споживача. З місцевих бюджетів фінансується більшість державних видатків соціального спрямування: виплати із соціального захисту та соціального забезпечення населення, утримання закладів соціально - культурної сфери, видатки на розвиток місцевого господарства.

Аналізуючи показники виконання видатків зведеного бюджету Одеської області (табл. М.1-М.2 додатку М), вкажемо на їхнє зростання з 4969,7 млн. грн. в

2008 р. до 12059,9 млн. грн. в 2014 р., або в 2,4 рази. Обсяги видатків бюджету міста Одеси впродовж аналізованого періоду зросли у 1,6 рази (з 2221,8 млн. грн. у 2008 р. до 3491,5 млн. грн. у 2014 р.; міста Теплодар у 1,8 рази (з 23,2 млн. грн. у 2008 р. до 41,1 млн. грн. у 2013 р.). Видатки зведених бюджетів районів також мають позитивну тенденцію до зростання. Так, обсяги видатків Комінтернівського району зросли з 154,8 млн. грн. у 2008 р. до 339,4 млн. грн. у 2014 р., або у 2,2 рази; Кодимського району – у 2,1 рази з 63,9 млн. грн. у 2008 р. до 135,4 млн. грн. у 2014 р.; Болградського – у 1,8 рази; Іванівського – у 2,4 рази (таблиці М.5-М.8 додатку М).

Проте аналіз виконання місцевих бюджетів Одеської області показує, що планові показники видатків місцевих бюджетів щорічно не виконувалися. Виконання бюджету м. Одеси за видатками в 2008-2014 рр. становило 80-85%, а в 2011—2014 рр. 92-95%. Виконання видатків бюджету м. Теплодар в 2008-2010 рр. було на рівні 94-98%, а в 2011-2012 рр. – 86,7-89,4%. Виконання видаткової частини зведених бюджетів районів також нижче запланованих показників: у Комінтернівському районі в 2008-2010 рр. виконання складає 90-99% планових показників, в 2011-2014 рр. – від 80 до 87%; у Кодимському районі в 2008-2013 рр. видатки виконано на 95-98,5%, виключенням є 2014 р., коли було профінансовано програми, які не були заплановані у бюджеті; у Іванівському районі виконання видаткової частини бюджету складає в 2008-2014 рр. – 94,1-98,0%; у Болградському районі – від 92,7% в 2014 р. до 98,9% в 2011 р. [91-98].

В структурі видатків зведеного бюджету Одеської області (табл. 2.11) основне місце належить видаткам соціального спрямування. Найбільшу питому вагу у складі видатків займають видатки на освіту (біля 30%), обсяги яких збільшилися протягом вказаного періоду в 2,6 рази, охорону здоров'я (порядку 20%), обсяги яких збільшилися в 2,3 рази. Їх частка залишалася достатньо стабільною за аналізуємий період.

Слід відмітити значне зростання обсягів видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення з 840,2 млн. грн. в 2008 р. до 3178,7 млн. грн. в 2014 р. Питома вага цих видатків зросла на 9,5 в.п. з 16,9% в 2008 р. до 26,4% в 2014 р.

Таблиця 2.11

Склад та структура видатків зведеного бюджету Одеської області

за 2008-2014 рр., (%) *

Видатки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державне управління	4,6	4,7	4,2	3,8	3,5	3,5	3,4
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0
Освіта	27,2	28,4	29,8	30,5	31,7	32,4	30,0
Охорона здоров'я	19,2	19,9	22,2	20,5	20,6	20,7	19,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення	16,9	17,3	22,8	23,6	23,7	26,9	26,4
Житлово-комунальне господарство	7,8	7,5	3,2	3,5	6,2	2,5	6,8
Культура і мистецтво	3,5	4,0	4,0	3,9	3,9	4,1	3,7
Засоби масової інформації	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Фізична культура і спорт	0,7	0,3	0,2	0,7	0,7	0,7	0,7
Будівництво	13,0	10,2	5,7	7,0	4,9	3,6	3,7
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	0,4	0,6	0,7	0,6	0,2	0,1	0,1
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	3,2	3,4	4,0	3,6	2,4	2,9	3,3
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	0,5	0,9	0,6	0,5	0,6	0,9	1,0
Охорона навколишнього природного середовища	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Запобігання та ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Обслуговування боргу	0,3	0,7	0,4	0,3	0,3	0,3	0,1
Цільові фонди	1,9	0,5	0,2	0,4	0,3	0,2	0,5
Видатки, не віднесені до основних груп	0,4	1,2	1,6	0,8	0,7	0,8	0,7
Всього видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором за даними [табл. М.1-М.2 додатку М].

Зростання обсягів видатків спостерігаємо також на культуру і мистецтво – у 2,5 рази; фізичну культуру і спорт – у 2,4 рази; охорону навколишнього середовища – у 113 разів; Видатки на житлово-комунальне господарство мають

визначенні коливання: від 7,8% в 2008 р. до 3,2-3,5% в 2010-2011 рр., до 6,2% в 2012 р., потім знову падіння до рівня 2,5% в 2013 р. та зростання до 6,8% в 2014 р.

Видатки на економічну діяльність займають незначну питому вагу у загальному обсязі видатків. Так, фінансування транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики складає 2,4 – 4,0% видатків зведеного бюджету області; інших послуг, пов'язаних з економічною діяльністю – 0,5-1,0%; видатки на сільське і лісове господарство мають тенденцію до скорочення з 0,7% в 2010 р. до 0,1% в 2013-2014 рр.; видатки на будівництво скоротилися на 204,4 млн. грн. з 646,4 млн. грн. в 2008 р. до 442,0 млн. грн. в 2014. р., а їхня питома вага знизилася у 3,5 рази.

Аналіз складу та структури видатків міських бюджетів Одеської області (табл. Н.2 - Н.3 додатку Н) показує, що у міських бюджетах основне місце також займають видатки соціального спрямування. Так, з 2008 по 2014 рр. їх питома вага у бюджеті м. Одеса збільшилась з 56,8% до 77,1%, у бюджеті міста Теплодар – з 59,0% до 74,5%. Видатки на економічну діяльність займають незначну питому вагу у структурі видатків бюджетів міст. У видатках бюджету м. Одеси вони склали 20,1% в 2008 р. та скоротилися до рівня 13,3% в 2014 р. У бюджеті міста Теплодар частка видатків на економічну діяльність складає біля 10,0% та має виражені коливання по роках.

У структурі бюджетів районів ситуація дещо відрізняється (табл. Н.4 – Н.7 додатку Н). Так, видатки соціального спрямування займають більш високу питому вагу, чим у міських бюджетах та мають тенденцію до збільшення: у бюджеті Кодимського району з 81,6% в 2008 р. до 82,7% в 2014 р.; Болградського району - з 91,1% до 93,4%; Комінтернівського – з 70,4 до 71,0%; в Іванівського району питома вага майже не змінилася і залишається на рівні 86,5%.

Питома вага видатків на економічну діяльність набагато нижча, чим у зведеному бюджеті області та міських бюджетах. Так, частка видатків на фінансування транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики, будівництва, сільського господарства у Комінтернівському районі в 2008 р. склала 8,3% в 2014 р. – 7,4%; в Кодимському районі вона знизилась з 5,9%

в 2008 р. до 4,8%; в Іванівському районі – з 2,6% до 2,0%; в Болградському районі – з 2,7% до 1,8%.

Частка видатків на житлово-комунальне господарство у зведених бюджетах районів коливались по роках: в Комінтернівському районі від 4,2% в 2010 р. до 12,9% в 2008 р. (це найбільша частка серед зведених бюджетів районів); в Кодимському районі – від 1,1% в 2012 р. до 2,1% в 2014 р.; в Іванівському районі - в межах - 1,8- 2,6%; в Болградському районі - межах 1,0-1,5%.

Із наведених даних видно, що обсяг видатків на розвиток економіки є недостатніми для забезпечення функціонування сфері комунального, житлового, побутового господарства, яке входить до складу місцевого господарства. Виконання повноважень місцевих органів влади неможливе без пошуку нових альтернативних джерел надходжень. Значно вищими за економічні були видатки на державне управління, які за аналізуємий період коливались від 3,3% в Болградському районі до 7,2-8,2% в Комінтернівському районі та мали загальну тенденцію до зниження.

У Бюджетному кодексі України від 2001 року вперше було здійснено розмежування на довгостроковій основі видатків бюджетів усіх рівнів та визначено склад видатків, які враховуються і не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (умовно - видатки на виконання делегованих та власних повноважень).

Однак світовий досвід показує, що в унітарних державах місцеві органи не можуть бути повністю самостійними, так як у складі власних доходів найбільшу частку займають загальнодержавні податки. Тому основне питання полягає в тому, наскільки власні доходи достатні для виконання органами місцевого самоврядування власних повноважень.

Проаналізуємо склад та структуру видатків зведеного бюджету Одеської області на виконання власних та делегованих повноважень за 2008-2014 рр. (рис. 2.15). Наведені дані свідчать, що видатки на виконання делегованих займають домінуюче положення у структурі видатків зведеного бюджету Одеської області. Крім того, вони мають сталу тенденцію до збільшення і зросли з 72,0% у 2008 р.

до 83,0 % у 2014 р. Таким чином, місцеві органи влади в основному виконують повноваження, які їм делегуються центральною владою.

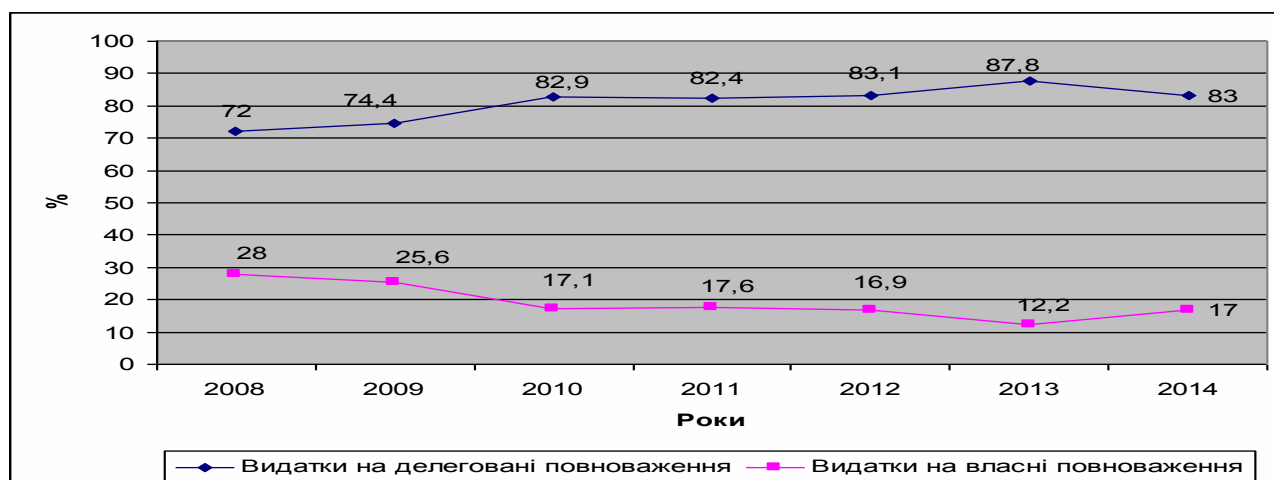

Рис. 2.15. Структура видатків зведеного бюджету Одеської області на виконання делегованих та власних повноважень, %*

* Складено автором за даними [табл. Н.1 додатку Н].

Найбільшу частку у складі видатків, які враховуються при визначені обсягу міжбюджетних трансфертів, у межах всіх аналізованих місцевих бюджетів Одеської області спрямовано на освіту. Основне місце серед делегованих повноважень займають видатки соціального спрямування: на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я. Їх сукупна питома вага збільшилась з 63,2% в 2008 р. до 75,2% в 2014 р.

Частка видатків же на виконання власних повноважень, тобто тих, які не враховуються при визначені обсягу міжбюджетних трансфертів, скоротились з 28,5 в 2008 р. до 17% в 2014 р. Зниження видатків відбулося за всіма видами власних повноважень. Наведені дані показують, що за останні роки поза межами прямого державного контролю місцеві органи влади виконують не більше 5-20 % функцій та завдань. Таким чином, можна зробити висновок, що видатки на виконання власних повноважень є недостатніми для вирішення місцевих проблем: благоустрою територій, фінансування позашкільної освіти, ремонту доріг, функціонування житлово-комунального господарства, будівництва та інших.

Вирішення цих проблем неможливе без зміцнення доходної бази місцевих бюджетів.

Проаналізуємо склад та структуру видатків на виконання власних та делегованих повноважень міських бюджетів Одеської області (табл. Н.2-Н.3 додатку Н). Матеріали, наведені у додатках, свідчать, що найбільша частка видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, у містах Одеса і Теплодар також належить видаткам на освіту. Питома вага видатків на виконання делегованих повноважень за 2008-2014 рр. збільшилась у бюджеті м. Одеса з 60,2 до 79,7% (рис. 2.16), у бюджеті м. Теплодар – з 71,5 до 83,8%.

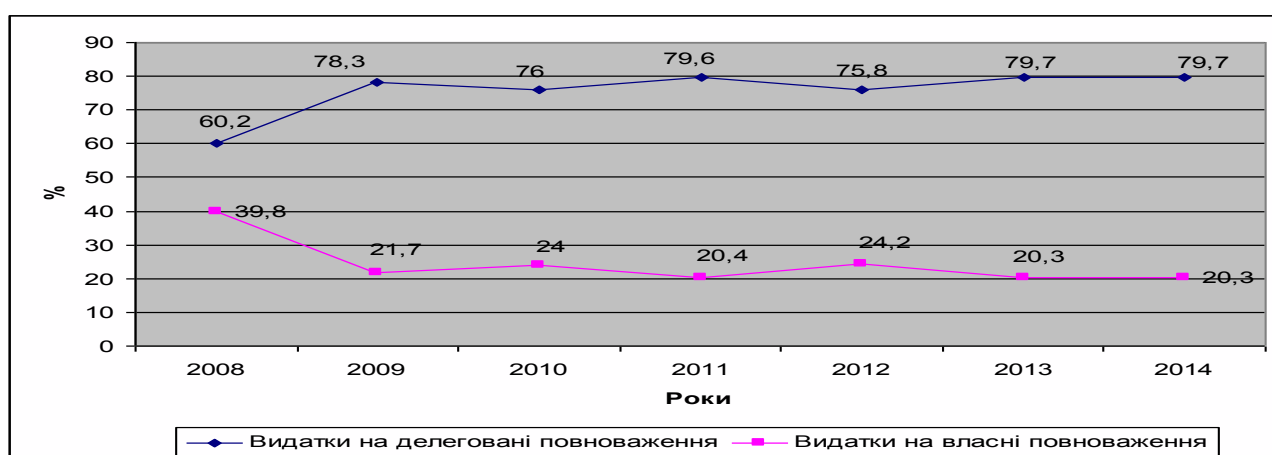

Рис. 2.16. Структура видатків бюджету м. Одеса на виконання власних та делегованих повноважень за 2008-2014 рр.*

* Складено автором за даними [табл. Н.2 додатку Н].

Питома вага видатків на виконання власних повноважень скоротились за цей період в бюджеті м. Одеса 39,8 до 20,3%, у бюджеті м. Теплодар – з 28,5 до 16,2 %. Наведені дані показують, що у структурі міських бюджетів відбувається така ж тенденція, що і у структурі зведеного бюджету Одеської області. Місцеві органи влади виконують в основному делеговані повноваження, а видатки на виконання власних повноважень є недостатніми.

Розглянемо склад та структуру видатків на виконання власних та делегованих повноважень у зведених бюджетах районів Одеської області (табл. Н.4-Н.7 додатку Н). Із наведених даних видно, що у бюджетах районів частка

видатків, які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, та спрямовується на виконання делегованих повноважень значно вище, чим у зведеному бюджеті області та у міських бюджетах (рис. 2.17).

Рис. 2.17. Структура видатків зведеного бюджету Іванівського району на виконання власних та делегованих повноважень, % *

* Складено за даними [табл. Н.4 - Н.7 додатку Н].

Так, у 2008-2014 рр. частка видатків на виконання делегованих повноважень у бюджеті Іванівського району впродовж аналізованого періоду коливалась в межах 89,4 - 95,1%; у бюджеті Кодимського району – 86,7 - 94,5%; Болградського району – 93,6 – 96,4%; Комінтернівського району – 72,0 – 86,4%.

Видатки, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, і спрямовуються на виконання власних повноважень мають стійку тенденцію до скорочення в період з 2008 р. по 2013 р. У бюджеті Іванівського району їх частка знизилась з 7,4% в 2008 р. до 4,9% в 2013 р., проте в 2014 р. спостерігається її зростання до рівня 10,6%. В цілому питома вага видатків на виконання власних повноважень коливалась в межах: в зведеному бюджеті Кодимського району 5,5-13,3%; в бюджеті Болградського району – 3,6- 6,4%; в бюджеті Комінтернівського району – 9,8-21,8%.

Вищенаведені дані свідчать, що кошти бюджетів районів Одеської області спрямовуються в основному на фінансування делегованих повноваження (85-

95%), а поза межами прямого державного контролю фінансуються тільки від 5 до 15 % власних повноважень. Таким чином, на виконання власних повноважень місцевим органам влади зовсім не вистачає власних доходних джерел. Тому виконання власних повноважень органами місцевого самоврядування неможливе без зміцнення власної доходної бази місцевих бюджетів і пошуку нових альтернативних джерел власних надходжень.

Отже, з введенням в дію оновленого Бюджетного кодексу України, органи місцевого самоврядування не відчували істотних позитивних зрушень у формуванні своєї доходної бази, крім того, більшість проблем залишаються не тільки не вирішеними, а ще більш поглибилися.

Серед основних проблем, які негативно впливають на ефективність формування власних фінансових ресурсів, варто виокремити такі: недосконалість формульного розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів; відсутність стимулюючого ефекту від застосування коефіцієнта вирівнювання; наявність асиметрії в економічному та соціальному розвитку регіонів; значні похибки у розрахунках коригуючих коефіцієнтів фінансових нормативів бюджетної забезпеченості у зв'язку з неможливістю точно визначити чисельність населення місцевого групування; недосконалість регіональної бюджетної політики, спрямованої на підвищення власної доходної бази тощо.

Важливими питаннями на рівні місцевих органів влади, які потребують негайного вирішення, є: посилення бюджетної децентралізації; збільшення власної доходної бази місцевих бюджетів та визначення стимулів до її нарощування; законодавчо встановлений розподіл функціональних повноважень між центральними та місцевими органами влади; створення передумов для розвитку територіальних формувань; підвищення відповідальності органів місцевого самоврядування перед населенням за виконання наданих їм повноважень.

Висновки до розділу 2

Результати аналізу діючої практики формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів дало змогу зробити такі висновки.

1. Базовими принципами в побудові власної системи місцевих фінансів європейських країн є принципи фінансової автономії, фінансової незалежності та фінансової самостійності всіх рівнів місцевої влади. Україна, приєднавшись до Європейської хартії про місцеве самоврядування, взяла на себе зобов'язання будувати власну систему місцевих фінансів відповідно до цих принципів.

2. Обґрунтовано взаємозв'язок між поняттями «фінансова автономія», «фінансова незалежність» та «фінансова самостійність». Запропоновані коефіцієнти для розрахунку рівнів фінансової незалежності та самостійності місцевих бюджетів та визначені їх значення, що дало можливість оцінити вплив держави на формування доходів місцевих бюджетів.

3. У результаті проведеного аналізу питомої ваги доходів місцевих бюджетів України у ВВП та в доходах зведеного бюджету встановлено, що спостерігається стійка тенденція до зниження ролі доходів місцевих бюджетів як у перерозподілі ВВП, так і у складі зведеного бюджету, що вказує на централізацію бюджетних ресурсів на державному рівні та недостатній рівень фінансової незалежності, а, отже й фінансової автономії місцевих органів влади.

4. Дослідження структури доходів місцевих бюджетів дало можливість зробити висновок про зниження її стійкості. Йде процес зменшення податкових та неподаткових надходжень у загальній сумі доходів місцевих бюджетів у порівнянні з попередніми роками та збільшення питомої ваги трансфертів.

5. Аналіз практики формування доходів, що враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, вказує на зменшення обсягу власних доходів місцевих бюджетів, якими вони можуть самостійно розпоряджатися, а відтак, про звуження фінансової автономії місцевих органів самоврядування та підвищення їх залежності від органів центральної влади.

6. У процесі розподілу коштів місцевих бюджетів забезпечується пріоритетність фінансування соціальних заходів на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення. Видатки на економічну діяльність, транспорт, дорожнє господарство займають незначне місце у загальних видатках місцевих бюджетів. Видатки на житлово-комунальне господарство та фінансування місцевих програм та заходів мають невелику питому вагу в місцевих бюджетах і характеризуються нестабільною динамікою, що свідчить про відсутність державної стратегічної програми розвитку місцевого самоврядування в Україні, спрямованої на зміцнення його фінансової основи; відсутність системного підходу до вирішення проблем місцевих органів влади; ручне управління коштами місцевих бюджетів з центру.

7. Проаналізовано практику формування і розподілу коштів місцевих бюджетів Одеської області і встановлено, що у формуванні доходів та видатків місцевих бюджетів області зберігаються загальні тенденції, які характерні для місцевих бюджетів України в цілому, але мають місце деякі особливості характерні для бюджетів різних рівнів. Органи місцевої влади не мають на достатньому рівні фінансових ресурсів для виконання покладених на них функцій та завдань. Особливо тяжке становище спостерігається по бюджетам районів, забезпеченість яких власними і делегованими доходами знаходиться на вкрай низькому рівні.

8. Основне місце у складі видатків місцевих бюджетів Одеської області займають видатки соціального спрямування. Причому, у бюджетах районів вони мають більш високу питому вагу, чим у міських бюджетах. Обсяг видатків на розвиток економіки є недостатніми для забезпечення функціонування сфери комунального, житлового, побутового господарства, яке входить до складу місцевого господарства. Видатки на виконання власних повноважень місцевих бюджетів області мають стійку тенденцію до скорочення.

Основні результати розділу опубліковані в працях: [100; 101; 102; 103; 104; 107; 109; 110; 273].

Розділ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.1. Методичні рекомендації зміцнення доходної бази місцевих бюджетів

Європейський вектор розвитку нашої країни у напрямку децентралізації управління має супроводжуватися реформуванням як адміністративно-територіального устрою, так і бюджетно-податкової сфери. Бюджетна децентралізація є одним з ключових завдань в рамках стратегії бюджетної реформи в Україні.

Відомі вітчизняні науковці С.І. Юрій та В.М. Федосов зазначають, що за змістом бюджетна децентралізація становить передачу повноважень, функцій і компетентності від центрального уряду до органів місцевого самоврядування, що супроводжується передачею відповідних фінансових ресурсів. Практичне втілення бюджетної децентралізації, означає, що органи місцевого самоврядування набувають більшої відповідальності і в їх розпорядження надходить більше коштів [255, с. 301]. Таким чином, бюджетна децентралізація має прямий вплив на рівень фінансової автономії, а відтак, фінансової незалежності і самостійності органів місцевого самоврядування.

Суть бюджетної децентралізації полягає у «розвантаженні» функцій центрального уряду в наданні послуг населенню, які вимагають врахування особливостей потреб у цих послугах громадян залежно від їхнього місця проживання, традицій, етнічної належності та ін. Такі функції передаються на субнаціональний і локальний рівні органів місцевої влади із закріпленням частини фінансових ресурсів держави та певних прав щодо встановлення і стягнення податків, здійснення запозичень тощо. Держава бере на себе функцію фінансового вирівнювання за допомогою трансфертів для забезпечення приблизно однакового рівня надання суспільних послуг на території всієї країни, а також функції

контролю та моніторингу за станом надання таких послуг місцевими органами влади.

Слід зазначити, що у більшості економічно розвинутих західних країн однією з головних рис формування бюджетів є бюджетна децентралізація, оскільки саме органи місцевої влади відповідальні за розвиток окремих територій, виконання соціальних програм, програм економічного розвитку та подолання економічної кризи.

Досвід розвинених країн свідчить, що бюджетна децентралізація є найбільш ефективним та дієвим способом забезпечення фінансової автономії та фінансової стійкості місцевих органів влади, тому що цей процес супроводжується передачею їм потужних джерел бюджетних надходжень, раніше закріплених за центральним урядом, та розширенням фінансової бази адміністративно-територіальних формувань.

За думкою фахівців [7, с. 14], децентралізованими можна вважати системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування тих країн, де власні надходження місцевих бюджетів складають понад 50%, а країни, де рівень надходжень від трансфертів складає понад 45%, мають централізовану систему фінансового забезпечення.

Зарубіжна практика формування доходів місцевих бюджетів відбувається також, як і в Україні, шляхом перерозподілу ВВП та національного доходу за допомогою таких же інструментів як податкові та неподаткові надходження, трансферти, позики.

Аналіз показує, що в Європі існує ціла низка розвинутих країн, де місцеві бюджети наділені дуже високою фінансовою автономією, тобто їх формування практично не залежить або слабо залежить від центрального уряду і вони формуються за рахунок власних доходів. Фінансова автономія таких місцевих органів влади складає від 70 до 98%. До таких країн належать Австрія, Швейцарія, Швеція, Фінляндія. Фінансова автономія місцевих бюджетів Бельгії, Данії, Франції коливається від 55 до 70% [8, с. 186; 7, с. 15]. Основу фінансової автономії органів місцевої влади цих країн становлять місцеві податки і місцеві

надбавки до загальнодержавних податків. У скандинавських країнах автономія місцевих територіальних одиниць забезпечується в основному за рахунок стягування прямих місцевих податків. Так, у Норвегії їх частка становить порядку 55,2% поточних доходів, у Швеції – майже 64,3% [168, с. 66]. Значною фінансовою автономією відрізняються Литва, Словаччина, Словенія, Румунія, де питома вага трансфертів у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів не перевищує 20%.

Однак, є європейські країни, місцеві бюджети яких формуються більшою мірою за рахунок трансфертів з центрального бюджету. Приміром, в Ірландії, Італії, Португалії трансфертні надходження складають від 60 до 80% поточних доходів, в Албанії – до 96% загального обсягу надходжень місцевих бюджетів [168, с. 67; 7, с. 16]. Цікавим є досвід Великобританії, де всі місцеві бюджети отримують кошти від центрального уряду у вигляді грантів, їх частка становить близько 48% доходів [63, с. 57].

Серед місцевих податків західних країн найбільш вагомими є податок на майно та місцеві прибуткові податки. Крім того, використовуються промислові, податки з продажу, податки на професію, екологічні та інші.

До країн з високим рівнем надходжень податку на майно у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів відносяться: Великобританія (99,5%), Іспанія (40%), Франція (30%), а також Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Португалія [191, с. 140]. Оскільки податки на власність (володіння нерухомістю, землею, транспортними засобами) відповідають засадам справедливого оподаткування, то і оподаткування цих об'єктів не суперечить вимозі врахування платоспроможності платників [70, с. 74].

У країнах Північної Європи, де високі доходи населення та високий рівень життя, значну питому вагу у формуванні доходів місцевих бюджетів складає муніципальні прибуткові податки, за рахунок яких формується більша частина сукупних доходів місцевих бюджетів: в Швеції близько 70%, Данії – понад 40%, Норвегії – більш 35% [191, с. 140]. До країн зі змішаними податковими доходами (податки на майно, прибуткові податки, акцизні податки) відносяться: Бельгія,

Кіпр, Іспанія, Італія, Франція. Загалом податкові надходження місцевих бюджетів розвинених європейських країн складають понад 70% поточних (податкові та неподаткові) доходів.

В Україні початок реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади за принципами децентралізації розпочався з прийняттям урядом Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [207]. Мета реформи полягає у забезпеченні можливості самостійно, за рахунок власних фінансових ресурсів вирішувати питання місцевого значення в інтересах жителів громади, тобто наділення територіальних громад більшими обсягами ресурсів та мобілізація їхніх внутрішніх резервів.

Ряд ключових законопроектів, спрямованих на здійснення кроків у напрямку децентралізації влади, прийняла Верховна Рада України: Закон «Про співробітництво територіальних громад» [205], Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [202], зміни до Податкового та Бюджетного кодексів [200; 201].

Курс на бюджетну децентралізацію має передбачати у сфері місцевого самоврядування подолання низки проблем у фінансовому забезпеченні територіальних формувань, зокрема пов'язаних з:

- суттєвим домінуванням трансфертів над податковими та неподатковими фінансовими ресурсами;
 - обмеженою часткою надходжень від місцевого оподаткування;
- невизначеністю критеріїв фінансового вирівнювання та розподілу трансфертів;
- невідповідністю між завданнями органів місцевого самоврядування та ресурсами, необхідними для їх виконання;
- необґрунтованими обмеженнями доступу до позикового капіталу тощо.

Внаслідок внесенням змін до Податкового кодексу відбулося скорочення як загальнодержавних, так і місцевих податків та зборів. З 2015 р. в Україні встановлюються 7 загальнодержавних (податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, акцизний податок, екологічний податок, рентна

плата та мито) та 4 місцевих (податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір) податків та зборів.

Нововведення до Бюджетного кодексу також несуть кардинальні зміни у перерозподілі грошових коштів між ланками бюджетної системи і спрямовані на децентралізацію фінансів та розширення доходної бази місцевих бюджетів шляхом закріплення за ними або збільшення відсотка окремих податкових надходжень та зборів.

Так, до місцевих бюджетів тепер буде зараховуватися 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств приватної власності. Крім того, розширено перелік доходів загального фонду місцевих бюджетів завдяки запровадженню акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів за ставкою 5%, передачею з бюджету розвитку до загального фонду місцевих бюджетів єдиного податку, податку на майно, а також екологічного податку зі спеціального фонду.

Завдяки запровадженню цих новацій за попередніми розрахунками міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України місцеві бюджети отримають додатковий ресурс в сумі 30,0 млрд. грн., а синергетичний ефект дозволить збільшити їхні доходи у два-три рази [219].

Проте, за нашою думкою, дещо проблематичним, з точки зору наповнення місцевих бюджетів, є зміни, за якими місцеві бюджети втрачають частину доходів від податку на доходи фізичних осіб (табл. 3.1).

В 2011-2014 рр. державному бюджету України належало тільки 50% податку на доходи фізичних осіб, який сплачувався на території міста Києва. ПДФО, який сплачувався на всіх інших територіях, розподілявся між місцевими бюджетами цих адміністративних формувань. В 2015 р. до державного бюджету зараховується 25% податку на доходи фізичних осіб, який сплачується на територіях всіх регіонів, та 60% податку у місті Києві. Отже, бюджети місцевого самоврядування залишилися без надходжень від цього податку.

Таблиця 3.1

Нормативи відрахувань податку на доходи фізичних осіб, %*

Місцеві бюджети	2011-2014 рр.	2015 р
Обласні бюджети	25	15
Бюджети міст обласного значення	75	60
Районні бюджети	25	60
Бюджети сіл, селищ, міст районного значення	25	0
Бюджет міста Києва	50	40
Бюджет міста Севастополя	100	100
Бюджети об'єднаних територіальних громад		60

* Складено автором за даними [24; 200].

Таким чином, державному бюджету відійшло передбачуване та достатньо стабільне джерело податкових надходжень місцевих бюджетів. За підрахунками експертів, завдяки цій нормі центральний бюджет країни отримає 42 млрд. грн. [118], тоді як додатковий ресурс загального фонду місцевих бюджетів від нововведень прогнозується лише на рівні 22,4 млрд. грн. [220]. Таке нововведення, на нашу думку, призведе до зменшення фінансової автономії місцевих бюджетів.

В якості компенсації цих втрат, місцеві бюджети отримають з державного бюджету нові цільові платежі – медичну та освітню субвенції, субвенцію на підготовку робітничих кадрів, механізм розрахунку яких визначається порядком розподілу, встановленим Законом України «Про державний бюджет України на 2015 рік», між місцевими бюджетами [76]. Однак, вилучення коштів з місцевих бюджетів та зустрічний рух цільових трансфертів з державного бюджету на виконання делегованих повноважень знижує фінансову самостійність та фінансову незалежність місцевих органів влади.

Відповідно до Закону № 79-VIII, обласні бюджети та бюджети міст обласного значення отримають в 2015 р. 10% податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності), що повинно стимулюватиме місцеві органи влади до підвищення прибутковості підприємств

та покращення інвестиційного та бізнес клімату. Однак, за нашими розрахунками, це дасть можливість отримати місцевим бюджетам лише 3-3,5 млрд. грн. додаткового фінансового ресурсу, а якщо враховувати, що у звітності про надходження податку на прибуток підприємств Державна казначейська служба України враховує й авансові платежі з цього податку (про які не йде мова у Законі № 79-VIII), то сума надходжень від цього податку складатиме 1,3 – 1,7 млрд. грн.

Отже, закріпленими загальнодержавними податками за місцевими бюджетами з 2015 року є податок на прибуток підприємств приватної власності та податок на доходи фізичних осіб, надходження від яких будуть враховуватися у процесі фінансового вирівнювання. Решта платежів вирівнюванню не підлягають і залишаться в повному розпорядженні місцевих бюджетів. Зазначене сприятиме забезпеченню місцевих бюджетів визначеним обсягом фінансових ресурсів та стимулюватиме місцеві органи влади до залучення додаткових джерел надходжень та розширення бази оподаткування.

Слід також відмітити, що зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України розширюють фіскальні повноваження насамперед тих територіальних громад, які підуть на добровільне укрупнення. Однак, як вказує більшість експертів, важко очікувати такого укрупнення від всіх територіальних громад. Проте, необхідно розширювати фіскальні права не тільки територіальних громад, а й регіонів, що можливе при кардинальній зміні у перерозподілі бюджетоутворюючих податків між центром і регіонами на користь останніх, щоб зупинити відцентрові тенденції в Україні.

Бюджетна децентралізація повинна сприяти підвищенню фінансової спроможності місцевих бюджетів, зацікавленості органів місцевого самоврядування щодо розширення податкової бази, підвищенню відповідальності на місцях за регіональний розвиток, що потребує, за нашою думкою, внесення змін до бюджетного законодавства щодо розподілу загальнодержавних податків між ланками бюджетної системи.

Ми згодні з думкою проф. Карліна, що пошуки шляхів фінансового забезпечення місцевих органів влади повинні здійснюватися не у напрямку

пошуку оптимальної формули перерозподілу між регіонами коштів державного бюджету України, а у визначенні нового механізму перерозподілу отриманих в регіонах ПДВ та податку на прибуток. [121, с. 117]. Науковець пропонує скористатися досвідом ФРН, в якій перерозподіл ПДВ між землями змінювався залежно від настроїв у суспільстві, насамперед у землях-донорах [121, 2014, с. 117]. На його погляд, також доцільним було б «прив'язати» розподіл ПДВ між регіонами до кількості населення у тому чи іншому регіоні [121, с. 119].

На необхідність перерозподілу основних бюджетоутворюючих податків між центральним і місцевими бюджетами вказують й інші науковці й фахівці [12; 15; 152; 181; 226; 230; 270].

З теоретичних позицій, при розмежуванні доходів, зокрема найважливішого їх джерела - податкових надходжень - між рівнями бюджетної системи важливо виходити із таких принципів [56, с. 16]:

- чим більше податкові надходження залежать від економічної кон'юнктури, тим вищим повинен бути рівень бюджетної системи, за яким закріплюється даний вид податку; навпаки, якщо податкова база має стійкий характер, податок повинен закріплюватися за нижчестоящою ланкою бюджетної системи;

- якщо податкова база залежить від економічної політики того чи іншого рівня влади, цей податок повинен закріплюватися за відповідною йому ланкою бюджетної системи;

- при значному поширенні податкової бази «великих» податків територією країни, незалежно від рівномірності її розміщення, такі податки можуть бути спільними податками, що спрямовуються у відповідних частках у різні рівні бюджетної системи;

- чим нерівномірніше розміщення податкової бази, тим вищим повинен бути рівень бюджетної системи, за яким необхідно закріпити даний податок і, навпаки, при відносно рівномірному її розміщенні такий податок треба закріпити за нижчестоящою ланкою бюджетної системи. Але абсолютної рівномірності податкової бази як за розміщенням, так і за величиною не існує.

Крім того, досвід зарубіжних країн свідчить, що податки з широкою податковою базою використовуються у багатьох країнах як спільні. Так, у Німеччині до спільних податків належать податок на доходи фізичних осіб, податок з корпорацій і податок на додану вартість; в Австрії – податок на доходи та податок на додану вартість; в Іспанії – податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість [168, с. 32]. Прикладом унітарних держав, де є спільні податки, котрі використовуються як регулюючі, може служити Франція. В 2001 р. у Франції прийнято новий Органічний закон «Про закони про державний бюджет», яким передбачено проведення найглибшої реформи бюджетного процесу за весь післявоєнний період, одним з найважливіших завдань якої є перехід від системи використання парафіскальних і закріплених податків до справляння загальнонаціональних регулюючих податків. Перевагою таких податків є те, що вони однаково відбиваються на різних видах бюджетів. Це дає підґрунтя позитивно розглядати сполучення роздільних і спільних податків.

До 2015 року в Україні, відповідно до Бюджетного кодексу основні високодохідні податки (податок на прибуток підприємств та податок на додану вартість) закріплені за державним бюджетом, а податок на доходи фізичних осіб - за місцевими.

Як слушно зазначають українські вчені Луніна І. та Фролова Н., доступ місцевих органів влади до загальнодержавних податків вважається навіть необхідним у випадках, коли вони відповідають за виконання широкого переліку соціально значущих функцій (наприклад, з надання послуг у сфері освіти та охорони здоров'я). До позитивних характеристик системи формування місцевих бюджетів за рахунок частини загальнодержавних податків слід також віднести те, що спільні податки і єдине управління ними дозволяють проводити ефективну податкову політику, а зміни у податкових надходженнях і, відповідно, ризики таких змін розподіляються між різними видами бюджетів, тобто позначаються не тільки на місцевих, але й на центральному бюджеті [150, с. 41].

На думку Павлюк К.В. згідно з принципом широти податкової бази основні високодохідні податки в Україні – податок на додану вартість і податок на

прибуток підприємств, повинні перебувати у спільному використанні органів різних рівнів, що значно вплинуло б на підвищення доходів місцевих бюджетів, на повноту збору даних податків на всіх рівнях бюджетної системи, сприяючи зацікавленості в цьому місцевих органів влади. Для одержання своєї частки від спільного податку органи влади на місцях зацікавлені у збільшенні загального обсягу цих податків, що надходять на підвідомчій території до бюджетної системи, включаючи вищестоящі бюджети [181, с.32]. Юшко С.В. також вважає доцільним до складу доходів місцевих бюджетів включити, зокрема, частину податку на прибуток та на додану вартість [270, с. 96].

На переконання Буковинського С.А., робота з удосконалення фінансових відносин між центром і регіонами має бути спрямована на забезпечення відповідності наявних ресурсів у місцевих органах влади виконанню покладених на них видаткових функцій, створення стимулів для розширення та мобілізації необхідних надходжень до бюджету. Одним із таких напрямів може бути закріплення за місцевими бюджетами податку на прибуток підприємств. Іншим джерелом могло б стати відрахування з державного бюджету коштів залежно від обсягу податку на додану вартість, що мобілізується на відповідній території. Розробка та запровадження механізму таких відрахувань сприяли б підвищенню рівня зацікавленості органів місцевого самоврядування у розширенні виробництва та реалізації продукції, що оподатковується, у мобілізації податку на додану вартість [15, с. 24].

В Україні, як було нами досліджено у р. 2, існує невідповідність між обсягами доходів місцевих бюджетів і реальними потребами у фінансуванні поточних видатків. Причини цієї невідповідності заключаються в тому, що економічні й соціальні проблеми, які мають вирішувати органи місцевого самоврядування, не можуть бути профінансовані за рахунок місцевих бюджетів через недостатню ресурсну базу.

До того ж, як підкреслює Юшко С.В., за період 2002 - 2008 рр. жодного разу планові показники надходжень коштів із державного бюджету до місцевих не виконувалися в повному обсязі. [270, с. 93]. За даними Державної

казначейської служби України в 2010-2014 рр. субвенції із соціального захисту населення та інші субвенції на компенсацію втрат та виконання інвестиційних програм не були виконані в повному обсязі. Так, в 2010 р. виконання планових показників становить 95,6%, в 2011 р. – 94,0%, в 2013 р. – 90,0% в 2014 р. – 91,1% [217]. Причинами цього, зокрема, є [270, с. 93]:

- несвоєчасне затвердження урядом нормативно-правових актів щодо надання окремих субвенцій;
- зволікання окремих місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з прийняттям рішень щодо їх використання;
- планування Міністерством фінансів України значних обсягів трансфертів з державного бюджету на кінець року.

Через окреслені причини мало місце неповне використання бюджетних коштів до завершення бюджетного року і відповідно повернення їх залишків до державного бюджету.

Як ми вже зазначали, сьогодні основну роль у формуванні доходів місцевих бюджетів відіграє податок з доходів фізичних осіб, який займає близько 70% податкових надходжень місцевих бюджетів. Зрозуміло, що формування I-го кошика доходів за рахунок тільки одного високодохідного податку не може забезпечити стабільну та достатню доходну базу для виконання делегованих державною владою повноважень.

Слід згадати, що практика розподілу загальнодержавних податків за нормативами між ланками бюджетної системи широко використовувалася в Україні в 90-х роках минулого століття. Однак, нормативи відрахувань від загальнодержавних податків і зборів не були стабільними і щороку змінювалися. Зміна нормативів не завжди мала об'єктивний характер, у зв'язку з чим місцеві органи влади не могли на перспективу планувати свою діяльність у сфері надання суспільних послуг.

Тому ми вважаємо, що одним із напрямів збільшення доходів на місцях, має стати закріплення за місцевими бюджетами на довготривалій основі (не менш, як на 3 роки) частки (нормативу) відрахувань від податку на додану вартість. Тоді до

закріплених доходів, які будуть враховуватися при горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності місцевих бюджетів, крім надходжень податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб доходів, на наш погляд, слід віднести податок на додану вартість у частині, визначеній за розрахунком, який нами надається нижче.

Отже, виходячи із викладених вище принципів розмежування доходів між бюджетами різних рівнів, узагальнюючи досвід зарубіжних країн та погляди вітчизняних науковців та практиків, а також враховуючи незадовільне становище з надходження закріплених доходів для виконання делегованих повноважень органами місцевого самоврядування, яке склалося в Україні, вважаємо за доцільне запропонувати спільне використання такого високодохідного податку, як податок на додану вартість (ПДВ), що, на наше переконання, буде сприяти зацікавленості місцевої влади у зібранні цього податку, забезпечить розширення доходної бази місцевих бюджетів, а також збільшення надходжень ПДВ до державного бюджету.

Крім того, податок на додану вартість, на відмінну від інших податків, найкраще відповідає вимогам регулювання доходів місцевих бюджетів, оскільки:

- на нього менш, чим на інші податки, впливає економічна кон'юнктура;
- надходження від цього податку є найбільш рівномірними і значущими;
- він відрізняється тісним взаємозв'язком з економічним розвитком території.

Вважаємо, що зарахування частини цього податку до місцевих бюджетів буде спонукати місцеву владу до пошуку додаткових резервів його надходження.

Однак, за нашою думкою, встановлення єдиного нормативу відрахувань від ПДВ для всіх місцевих бюджетів не буде в повній мірі відображати зусилля місцевої влади з мобілізації цього податку до бюджету. Тому ми пропонуємо встановити залежність нормативу відрахувань від ПДВ до місцевих бюджетів від обсягу його надходжень на відповідній території. На наш погляд, такий підхід буде сприяти, по-перше, підвищенню зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні мобілізації податку на додану вартість; по-друге, спонукати місцеву владу до співробітництва з органами державної фіскальної

(податкової) служби у виявленні фіктивних фірм, схем ухилення від сплати податку або зниження податкової бази; по-третє, змушувати створювати умови для розвитку підприємницької діяльності.

До того ж, норматив відрахувань від ПДВ необхідно встановлювати на довготривалій основі (не менш як на три роки), щоб місцеві органи влади знали, якими коштами вони зможуть розпоряджатися на перспективу для виконання покладених на них функцій та завдань. Для цього норматив відрахувань від ПДВ до місцевих бюджетів, на нашу думку, доцільно було б розраховувати за три попередні роки і визначати його середнє значення на перспективу - на три наступні роки.

За нашою думкою, розрахунок нормативу відрахувань від ПДВ до місцевих бюджетів має базуватися на поєднанні формалізованого методу міжрегіонального розподілу коштів на загальнодержавному рівні (на основі формули, яка визначає квоту регіону у таких надходженнях) та подальшому розподілі отриманих регіонами коштів до бюджетів окремих територіальних групувань за квотами кожного з них у формуванні надходжень ПДВ у зведеному бюджеті області.

Пропонуємо алгоритм розрахунку нормативу відрахувань від ПДВ до місцевих бюджетів здійснювати у чотири етапи (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Алгоритм розрахунку нормативу відрахувань
податку на додану вартість до місцевих бюджетів*

Етапи	Зміст операції
I	Розрахунок нормативу відрахувань ПДВ для окремого регіону (області)
II	Визначення суми ПДВ, що згідно з нормативом відрахувань від ПДВ, планується передати до зведеного бюджету регіону
III	Розрахунок нормативу відрахувань від ПДВ для кожної окремої одиниці даної території
IV	Визначення суми ПДВ, що згідно з нормативом відрахувань від ПДВ, планується передати до бюджету окремої одиниці даної території

* Складено автором.

На першому етапі регіону (області) розраховується норматив відрахувань від ПДВ в залежності від фактичного обсягу його мобілізації на відповідній території.

На другому етапі визначається сума ПДВ, що згідно з розрахованим нормативом відрахувань від ПДВ, планується передати до регіонального бюджету.

На третьому етапі розраховується норматив відрахувань від ПДВ для кожної окремої адміністративної одиниці в залежності від її вкладу у загальний обсяг фактичних надходжень цього податку у відповідному регіоні (області).

На четвертому етапі визначається сума ПДВ, що згідно з розрахованим нормативом відрахувань від ПДВ, заплановано передати до бюджету окремого групування відповідної території.

Таким чином, методичний підхід до розрахунку нормативів відрахувань від податку на додану вартість, а також обсягів ПДВ, які пропонується залишати за місцевими бюджетами буде здійснюватися за такими формулами.

Розрахунок нормативу відрахувань від ПДВ до зведеного бюджету відповідного регіону (області) слід здійснювати за наступною формулою:

$$H_p = \frac{\sum_{i=1}^3 \text{ПДВ}_{р\text{ф}i}}{\sum_{i=1}^3 \text{ПДВ}_{у\text{ф}i}} * 100\%, \quad (3.1)$$

де H_p – норматив відрахувань від ПДВ для відповідного регіону, %;

$\text{ПДВ}_{р\text{ф}i}$ – обсяг ПДВ, що фактично мобілізовано на території відповідного регіону (області) за три попередні роки, що передують плановому ($i=1-3$);

$\text{ПДВ}_{у\text{ф}i}$ – загальні суми ПДВ, що фактично мобілізовані на всій території України за три попередні роки, що передують плановому ($i=1-3$).

Сума ПДВ, що згідно з розрахованим нормативом відрахувань від ПДВ, залишається у бюджеті відповідного регіону (області) у наступному бюджетному році, визначається за формулою:

$$\text{ПДВ}_p = \text{Н}_p * \text{ПДВ}_{\text{рпл}_-} : 100\% , \quad (3.2)$$

де ПДВ_p – сума ПДВ, що згідно з нормативом відрахувань від ПДВ, передається до бюджету відповідного регіону (області) у плановому бюджетному році.

$\text{ПДВ}_{\text{рпл}}$ – сума ПДВ, яку заплановано мобілізувати у наступному бюджетному році у відповідному регіоні (області).

Норматив відрахувань від ПДВ до бюджету окремої адміністративної одиниці відповідної території розраховується за допомогою формули:

$$\text{Н}_T = \frac{\sum_{i=1}^3 \text{ПДВ}_{\text{тфі}}}{\sum_{i=1}^3 \text{ПДВ}_{\text{рфі}}} * 100\% , \quad (3.3)$$

де Н_T – норматив відрахувань від ПДВ для відповідної територіальної одиниці даного регіону;

$\text{ПДВ}_{\text{тфі}}$ – суми ПДВ, що фактично надійшли з території відповідної територіальній одиниці за три попередні роки, що передують плановому ($i=1-3$).

Сума ПДВ, що згідно з нормативом відрахувань від ПДВ, передається до бюджету відповідної територіальної одиниці розраховується за формулою:

$$\text{ПДВ}_T = \text{Н}_T * \text{ПДВ}_p : 100\% , \quad (3.4)$$

де ПДВ_T - сума ПДВ, що згідно з нормативом відрахувань від ПДВ, передається до бюджету відповідної територіальної одиниці.

Згідно з наведеною методикою розрахуємо нормативи відрахувань від ПДВ до місцевих бюджетів Одеської області. За основу розрахунки візьмемо показники надходження ПДВ з вироблених в Україні товарів, які фактично мобілізовано на території Одеської області (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Динаміка фактичних надходжень ПДВ з вироблених в Україні товарів до державного бюджету з території Одеської області за 2012-2014 рр. *

(млн. грн.)

Бюджети	2012	2013	2014
Державний бюджет	82694,2	84546,9	81239,5
Зведений бюджет Одеської області – всього	3603,4	4135,7	4143,6
м. Одеса	2733,9	3 409,0	3 329,5
м. Теплодар	4,6	3,9	3,8
Кодимський район	1,2	1,0	1,1
Комінтернівський район	213,5	230,0	95,4
Болградський район	4,7	7,4	56,2
Іванівський район	2,7	4,4	3,8

* Складено автором за даними додатку П.

На основі формул 3.1 та 3.3 розрахуємо нормативи відрахувань від обсягів ПДВ згідно з наведеною нами методикою та визначимо їх значення для Одеської області та бюджетів місцевого самоврядування на 2015-2017 рр. (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Розрахункові нормативи відрахувань від фактичних обсягів ПДВ зведеного та місцевих бюджетів Одеської області, (%)*

	2012	2013	2014	2015-2017
Зведений бюджет Одеської області, у тому числі:	4,36	4,89	5,10	4,78
м. Одеса	75,87	82,43	80,35	79,55
м. Теплодар	0,13	0,09	0,09	0,10
Комінтернівський район	5,92	5,56	2,30	4,59
Кодимський район	0,03	0,02	0,03	0,03
Болградський район	0,13	0,18	1,36	0,56
Іванівський район	0,07	0,11	0,09	0,09
Інші місцеві бюджети	17,85	11,61	15,78	15,08

* Розраховано автором.

На основі розрахованих нормативів відрахувань від фактичних сум надходжень податку на додану вартість та планових показників ПДВ на 2015-2017 рр. по Одеській області (додаток П), за формулою 3.4 визначимо, яка сума ПДВ могла б додатково надійти до місцевих бюджетів Одеської області у 2015-2017 рр. (таблиця 3.5).

Таблиця 3.5

Розрахунок суми ПДВ для місцевих бюджетів Одеської області
на 2015-2017рр. за пропонованою методикою*

	Розрахунковий норматив на 2015-2017 рр., %	Сума ПДВ на 2015 рік, тис. грн.	Сума ПДВ на 2016 рік, тис. грн.	Сума ПДВ на 2017 рік, тис. грн.
Зведений бюджет Одеської області, у т.ч.:	4,78	210572,0	216407,6	221593,7
м. Одеса	79,55	167510,0	172152,3	176277,8
м. Теплодар	0,10	210,6	216,4	221,6
Комінтернівський район	4,59	9665,3	9933,1	10171,2
Кодимський район	0,03	63,2	64,9	66,5
Болградський район	0,56	1179,2	1211,9	1240,9
Іванівський район	0,09	189,5	194,8	199,4
Інші місцеві бюджети	15,08	31754,2	32634,2	33415,3

* Розраховано автором.

За нашими розрахунками до зведеного бюджету Одеської області належало б передати у 2015 р. ПДВ у обсязі 210572,0 тис. грн. (4405,3 млн. грн. * 4,78%) з державного бюджету у якості закріпленого джерела доходів; у 2016 р. – 216407,6 тис. грн. (4527,4 млн. грн. * 4,78%); у 2017 р. – 221593,7 тис. грн. (4635,9 млн. грн. * 4,78%).

Слід зазначити, якби такий норматив діяв у 2014 році, то додатковий фінансовий ресурс зведеного бюджету Одеської області склав би 215240,6 тис. грн. (4502,9 млн. грн. * 4,78%), що дозволило б на 6,2% зменшити обсяги дотації вирівнювання у зведеному бюджеті області. Для бюджету м. Одеси використання такого підходу до розрахунку суми ПДВ дало б можливість зменшити дотацію вирівнювання на 171223,9 тис. грн. (215240,6* 79,55%), або на 54,8%.

Крім того, на нашу думку, норматив відрахувань від ПДВ до місцевих бюджетів на кожний наступний бюджетний рік може коригуватися з врахуванням фактичних сум надходжень від кожного регіону у звітному періоді, тобто розраховуватися з використанням ковзного методу нарахування.

Таким чином, додаткові суми доходів, які можуть отримати місцеві бюджети від встановлення нормативу відрахувань від податку на додану вартість, дадуть можливість:

- підвищити зацікавленість місцевих органів влади у збільшенні мобілізації цього податку;
- спонукати їх до пошуку додаткових резервів надходжень ПДВ;
- слугувати надійним зворотнім зв'язком між економікою регіону та місцевою владою, оскільки цей податок напряму пов'язаний з результатами функціонування економічних суб'єктів;
- забезпечити місцеві бюджети додатковими надійними фінансовими ресурсами і розширити законодавчі «рамки», у межах яких органи місцевої влади можуть приймати рішення;
- стабілізувати фінансові потоки та зменшити залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, що у загальному підсумку буде сприяти укріпленню фінансової незалежності та фінансової автономії регіонів.

Важливим напрямком зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів, на наш погляд, є подальше реформування системи місцевого оподаткування з метою підвищення його фіскальної ролі в формуванні доходної частини бюджету відповідного рівня.

На відміну від більшості розвинених країн світу, в Україні перелік місцевих податків і зборів є досить обмеженим. Якщо в українському законодавстві до 2011 р. було визначено 14 місцевих податків і зборів, то у Податковому кодексі їх окреслено тільки 5, а з врахуванням змін до кодексу їх залишилось тільки чотири. В окремих країнах Європейського союзу їх кількість перевищує сотню (наприклад, в Бельгії). В Україні становлення системи місцевого оподаткування

відбувалося надто повільними темпами. Місцеве оподаткування поки що не виконує ні фіскальної, ні регулюючої функції, а є другорядним відносно державного оподаткування. Саме тому вітчизняна система місцевого оподаткування, потребує подальшого розвитку у контексті зміцнення фінансових основ органів місцевого самоврядування.

Податковим кодексом України встановлено закритий перелік місцевих податків і зборів: податок на майно, який складається із податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, плати за землю, транспортного податку; єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір, але централізовано неможливо точно прорахувати податковий потенціал кожної окремої громади. Відмінністю формування доходів місцевих бюджетів в Україні є те, що їх формування відбувається виключно за рахунок надходжень від прямих податків. Така практика не є типовою у місцевому оподаткуванні в зарубіжних країнах, де доходи місцевих бюджетів формуються як за рахунок прямих, так і непрямих податків.

Частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України залишається дуже низькою в порівнянні з європейськими країнами (приміром, Великобританія та Німеччина – 37%, Франція – 67% [266, с. 549]), хоча наша держава взяла на себе зобов'язання розбудувати інститут місцевого самоврядування за європейськими стандартами.

Крім того, підходи до побудови системи місцевого оподаткування в європейських країнах суттєво відрізняються від вітчизняних. По-перше, кількість місцевих податків у країнах ЄС досить значна – від 20 до 100 місцевих податків і різноманітна; по-друге, в структурі місцевих податків значну частку займають непрямі податки; по-третє, в західній Європі більшість органів місцевого самоврядування є автономними і незалежними суб'єктами права, а відтак, самостійно вирішують питання фінансового забезпечення і мають для цього відповідні фінансові ресурси [266, с. 550]. Загалом в країнах-членах Євросоюзу налічується близько 600 дрібних податків, зборів та платежів, котрі в сукупності дають надходжень до бюджетів з вартісним еквівалентом 0,1% ВВП, склад яких

проливає світло на соціальні реалії, економічні проблеми та природні умови країн ЄС [1, с. 18].

На наш погляд, слід скористатися досвідом багатьох європейських країн, в яких місцевими органами влади успішно продовжується пошук додаткових фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Такими ресурсами можуть стати доходи, які є платою користувачів за блага й послуги, зокрема, у таких сферах, як переробка сміття домогосподарств, опіка над людьми похилого віку, використання спортивних і культурних об'єктів, утилізація автомобілів, надмірне використання добрив у сільському господарстві тощо.

Для зміцнення фінансової самостійності місцевих органів влади пропонуємо перевести податок на доходи фізичних осіб до складу місцевих податків та стовідсотково перераховувати у місцеві бюджети органів місцевого самоврядування. Така пропозиція зумовлена тим, що, по-перше, ПДФО є основним бюджетоутворюючим податком на місцях; по-друге, він напряму залежить від доходів населення та рівня життя; по-третє, має широку податкову базу; по-четверте, досвід розвинених країн свідчить, що цей податок є потужним джерелом надходжень саме місцевих органів влади. Проте, вважаємо за доцільне змінити систему розподілу ПДФО між місцевими бюджетами, пропонуємо передавати його до бюджету не за місцем походження доходу платника податку (тобто за місцем здійснення діяльності працівника), а за місцем його реєстрації (проживання). Аргументом на користь такого підходу є те, що органи місцевої влади при формуванні бюджету повинні орієнтуватися на потреби місцевих жителів у отриманні суспільних благ, які змінюються зі зміною рівня доходів. У такому випадку податок на доходи фізичних осіб буде виконувати функцію плати за користування місцевою інфраструктурою, оскільки відмінності у податковому навантаженні визначають відмінності в обсягах та якості надання місцевих суспільних благ та послуг.

Головним резервом збільшення доходів місцевих бюджетів сьогодні є податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, оскільки він має сплачуватися максимальною кількістю жителів і суб'єктів господарювання за

місцем розташування нерухомості, тобто запроваджується оподаткування не тільки житлового, а й комерційного (нежитлового) майна. Базою оподаткування є загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток [201]. Запровадження оподаткування комерційного (нежитлового) майна, потребує більш ретельно обліку бази оподаткування, оскільки база оподаткування об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, що перебувають у власності юридичних осіб, обчислюється такими особами самостійно.

Вважаємо важливим, з точки зору бюджетної децентралізації, розширення та юридичне оформлення правових повноважень місцевих органів влади щодо самостійного встановлення місцевих податків та зборів, визначення економічної ефективності їх запровадження на окремій території.

За нашою думкою, реформування місцевого оподаткування в Україні повинно враховувати конкурентні переваги та інтереси кожного регіону, необхідність розширення доходної бази, збільшення прав органів місцевого самоврядування щодо встановлення та стягнення місцевих податків та зборів, забезпечення фінансової самостійності місцевих органів влади шляхом розширення податкових форм наповнення місцевих бюджетів. Децентралізація фіскальних функцій держави дасть змогу вирішити комплекс проблем, пов'язаних з формуванням та забезпеченням місцевих органів влади додатковими фінансовими ресурсами.

3.2. Вдосконалення формульного розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості

Аналіз формування доходів місцевих бюджетів України і місцевих бюджетів Одеської області показав, що в країні продовжує зберігатися багаторічна практика передачі місцевим органам влади видаткових повноважень без адекватного перерозподілу дохідних джерел. Основні високодохідні податки (податок на прибуток, податок на додану вартість) відповідно до Бюджетного кодексу надходять до державного бюджету, а податки, що закріплені за

місцевими бюджетами, не в змозі забезпечити фінансування функцій та завдань, які покладені на місцеву владу за умов слабкої фінансової бази адміністративно-територіальних одиниць. Надмірна частка бюджетних трансфертів не зацікавляє органи місцевого самоврядування до збільшення надходжень від власних та закріплених доходів. Склалась ситуація, коли навіть ті регіони, які мають значно вищу частку податкових надходжень порівняно з видатками цих бюджетів, отримують значні обсяги трансфертів з державного бюджету.

Науковці неодноразово звертали увагу на те, що застосовувана в нашій країні система фінансового вирівнювання через систему бюджетних трансфертів є досить недосконалою, оскільки не створює необхідної зацікавленості місцевих органів влади в пошуку і мобілізації резервів зростання доходів та раціонального використання коштів [270, с. 90]. В той же час, як справедливо зазначає С.В. Юшко, не зважаючи на всі вади механізму фінансового вирівнювання, повністю відмовитися від нього сьогодні неможливо, оскільки у нас нерівномірне територіальне розміщення продуктивних сил, значно диференційована податкова база регіонів, істотна відмінність у потребах різних територій, непорівнянні обсяги витрат у сфері надання державних і громадських послуг та їх вартість [270, с. 92].

Слід зазначити, що кожна країна має значні об'єктивні розбіжності у фінансовому розвитку своїх територій, обсягах та складу доходів місцевих бюджетів, можливостях надання громадських послуг. Причинами таких розбіжностей є: нерівномірне територіальне розташування продуктивних сил, що призводить до нерівномірного розміщення податкової бази; відсутність на окремих територіях достатніх фінансових ресурсів для надання громадських послуг у обсягах мінімальних соціальних стандартів; диференціація видатків територій одного рівня; планування видатків не в залежності від обґрунтованої необхідності надання громадських послуг, а від існуючої мережі бюджетних установ. Все це призводить до необхідності здійснення фінансового вирівнювання.

В Україні вперше питанню фінансового вирівнювання території приділив увагу український вчений В.І. Кравченко. Він відмітив, що фінансове вирівнювання – це процес усунення вертикальних і горизонтальних дисбалансів [133, с. 315]. Науковець зазначає, що у процесі фінансового вирівнювання здійснюються заходи з перерозподілу фінансових ресурсів як між ланками системи бюджетів по вертикалі, так і між так званими «бідними» і «багатими» територіями по горизонталі [133, с. 315]. Мета фінансового вирівнювання – це перерозподіл фінансових ресурсів на користь тих владних рівнів, котрі мають вертикальні й горизонтальні фіскальні дисбаланси з метою їх усунення [133, с. 315]. При цьому, вертикальні фіскальні дисбаланси розглядаються як невідповідність між обсягами фінансових ресурсів певного рівня влади і обсягом завдань, які на нього покладаються. Горизонтальні фіскальні дисбаланси В.І. Кравченко пов'язує з невідповідністю між обсягами фінансових ресурсів однієї або кількох територіальних одиниць одного рівня обсягу завдань, котрі на них покладаються і що забезпечуються іншими територіальними одиницями цього рівня [133, с. 315].

З прийняттям Бюджетного кодексу ситуація дещо покращилась і відбулись позитивні зрушення у частині формування доходів та використання коштів місцевих бюджетів. Поряд з цим, ряд питань залишилися невирішеними, а саме: незацікавленість органів самоврядування у збільшенні доходів місцевих бюджетів, невизначеність політики у пріоритетах фінансового вирівнювання, відсутність законодавчої бази щодо раціонального розташування мережі бюджетних установ та передачі об'єктів соціально-культурної сфери з державної у комунальну власність та інші.

Слід підкреслити, що реальну самостійність місцеві бюджети можуть мати тільки за умови їх фінансової незалежності. Однак, аналіз проведений нами у розділі 2, показав, що в Україні нарощується негативна тенденція до надмірної централізації доходів у державному бюджеті. Необґрунтоване надмірне вилучення коштів із місцевих бюджетів не відповідає їх наступному частковому поверненню у вигляді міжбюджетних трансфертів.

В той же час зростання доходів бюджетів приводить до зменшення дотації вирівнювання, або до збільшення коштів, які мають бути перераховані з місцевих бюджетів до державного. Причиною цього є застосування коефіцієнта вирівнювання однакового і одночасно до доходів і видатків, який використовується для розрахунку обсягу коштів що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів [24].

Дотація вирівнювання надається місцевим бюджетам з метою збалансування їх видатків з доходами, коли останніх недостатньо для виконання повноважень місцевих органів влади.

На жаль, існуючий підхід до надання дотацій вирівнювання регіонам, дестимулює розширення власної податкової бази місцевих бюджетів. Підтвердженням цього є те, що податки, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, включаються до системи вирівнювання без встановлення будь-яких обмежень щодо їх вилучення. Внаслідок цього, регіони з вищими середньодушовими доходами місцевих бюджетів на 1 мешканця до отримання дотацій вирівнювання, нерідко опиняються у гірших умовах за показником доходів бюджету. Приміром, Дніпропетровська область у 2013 р. займала першу позицію за рівнем доходів до перерозподілу (141,9% від середнього показника по регіонах України), тоді як після вирівнювання – лише дев'яте (102,9%). Однак, таку ж бюджетну забезпеченість після вирівнювання мали Черкаська (102,2%), Волинська та Хмельницька області – по 103,1%, які мали доходи від середнього показника по регіонах України без дотацій вирівнювання відповідно 91,3, 64,5, 78,7% . Доходи ж Харківської області після вирівнювання зовсім виявилися меншими від середнього показника – 92,7%, тоді як до перерозподілу складали 108,5% від середнього показника [153].

Дотації вирівнювання як метод бюджетного регулювання дають можливість оперативно реагувати на брак власних коштів місцевих бюджетів, але в той же час позбавляють місцеву владу ініціатив стосовно мобілізації надходжень до бюджету [233, с. 261]. Такий підхід до формування місцевих бюджетів створює утриманські настрої та стереотипи пасивної поведінки органів

влади на місцях, оскільки за таких умов місцевим органам влади простіше отримувати трансферти, ніж створювати сприятливі умови для розширення власної податкової бази та розвитку економіки регіону.

Дотація вирівнювання розраховується як різниця між розрахунковим обсягом видатків та розрахунковим прогнозним обсягом доходів, закріплених за відповідним місцевим бюджетом. На суму перевищення видатків над доходами з державного бюджету повинна бути надана дотація вирівнювання, яка коригується коефіцієнтом вирівнювання.

Відповідно до ст. 100 Бюджетного кодексу коефіцієнт вирівнювання встановлюється в межах від 0,6 до 1,0. Дотація вирівнювання, яка надається з державного бюджету до відповідного місцевого бюджету зменшується на цей коефіцієнт, що повинно стимулювати місцеву владу до нарощування закріплених доходів. Однак, якщо розрахунковий прогнозний обсяг доходів буде перевищувати розрахунковий обсяг видатків, то сума такого перевищення коригується на той же коефіцієнт вирівнювання та вилучається до державного бюджету.

Постановою КМУ № 1149 з 1 січня 2011 р. встановлено значення коефіцієнту вирівнювання для місцевих бюджетів, кошти яких передаються до державного бюджету на рівні 0,95, за винятком бюджетів міст обласних центрів з чисельністю населення більше, як 950 тис. осіб, для яких коефіцієнт вирівнювання дорівнює 0,6, та зведеного бюджету м. Києва, для якого цей коефіцієнт становить 0,75 [197].

В формулі закладено, що приріст доходів (перевищення доходів над видатками) також враховується при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, а надлишок вилучається із місцевих бюджетів, що не може стимулювати місцеву владу до збільшення закріплених доходів.

Не дивлячись на те, що дотації вирівнювання місцева влада може використовувати самостійно у відповідності до затвердженого бюджету, однак, на їх рішення оказує вплив наявність зобов'язань з фінансування делегованих повноважень, оскільки з місцевих бюджетів фінансуються не лише суспільні

блага і послуги, які надаються за рішенням місцевих органів влади, а й видатки на соціально-культурні заходи, що надаються за рішенням центральних органів влади.

Практика фінансування делегованих повноважень місцевих бюджетів останніх років свідчить про негативні тенденції щодо фінансового забезпечення цих повноважень необхідними обсягами ресурсів, що змушує місцеві органи влади відволікати частку власних коштів на ці цілі. Питома вага обсягу власних доходів місцевих бюджетів, які спрямовуються на забезпечення делегованих повноважень щорічно зростає (в 2009 р. – 26,3%, в 2011 р. – 33,4%, в 2013 р. – 38,7% [114]).

Вважаємо, що для підвищення зацікавленості місцевих рад до мобілізації податків на відповідній території, коефіцієнт вирівнювання треба застосовувати тільки при передачі надлишкових коштів до державного бюджету. До того ж, він повинен мати стимулююче значення при врахуванні потенційних можливостей території щодо отримання доходів. Тому, ми пропонуємо встановити коефіцієнт вирівнювання на рівні не більш, ніж 0,6 - 0,8, оскільки, використання такого коефіцієнту буде заохочувати місцеві органи влади до збільшення надходжень від закріплених доходів. Слід також додати, що перевищення фактичних надходжень закріплених доходів над запланованими обсягами не повинно впливати на зменшення запланованої суми дотації вирівнювання. У цьому випадку, на наш погляд, слід застосовувати коефіцієнт, який дорівнює 1.

Отже, для зменшення дестимулюючих ефектів від дотацій вирівнювання трансфертний перерозподіл доходів необхідно здійснювати таким чином:

- забезпечити стовідсоткове фінансування делегованих повноважень місцевим бюджетам;
- встановити верхню межу внесків місцевих бюджетів у систему вирівнювання;
- ставка вирівнювання має бути нижчою від 100%;

- місце регіонів та адміністративно-територіальних формувань, упорядкованих за рівнем доходів місцевих бюджетів на 1 мешканця до і після перерозподілу дотацій вирівнювання (базових дотацій) не повинно змінюватися;

- позиції регіонів з вищим рівнем доходів місцевих бюджетів до міжбюджетних трансфертів повинні зберігатися і після розподілу дотацій.

Важливим показником, з врахуванням якого визначається обсяг дотації вирівнювання, є фінансовий норматив бюджетної забезпеченості. Відповідно до БК України фінансовий норматив бюджетної забезпеченості визначається шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, на кількість населення чи споживачів гарантованих послуг з врахуванням коригуючих коефіцієнтів, які враховують відмінності у вартості надання гарантованих послуг [24].

Відносно фінансового нормативу бюджетної забезпеченості в українській літературі ведуться дискусії. Вперше спробу щодо введення цих нормативів було зроблено в 1990 році на основі Закону „Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування” [83].

Цим законом встановлювалось, що на основі нормативів бюджетної забезпеченості, які розробляються Верховною Радою України, визначаються мінімальні розміри доходів місцевих бюджетів.

Друга спроба була зроблена в 1995 при прийнятті Закону України, „Про бюджетну систему України». Цим законом визначалось, що на основі єдиних або групових мінімальних, соціальних, фінансових нормативів і нормативів, які встановлюються вищими органами виконавчої влади, на основі діючих законодавчих актів з урахуванням індексу інфляції і фінансових можливостей держави та території визначаються мінімально необхідні видатки бюджетів сільських та селищних рад, бюджетів районів та міст” [79].

Третя спроба була зроблена в 1997 році при запровадженні Закону „Про місцеве самоврядування в Україні». Відповідно до цього Закону доходна база територіальних утворень визначається рівнем „мінімальних соціальних потреб”, який гарантується державою [74].

Однак в усіх трьох випадках мінімальні соціальні потреби визначені не були. Проте В.І. Кравченко відмічає, що аналіз зарубіжного досвіду та національні реалії засвідчують: постановка питання про розробку таких нормативів є некоректною. Єдиних нормативів бюджетної забезпеченості на душу населення взагалі не може бути, оскільки різні територіальні одиниці мають різні витрати для забезпечення одного і того ж обсягу послуг [133, с. 315]

На думку С.А. Буковинського мінімальні соціальні стандарти так і не були розроблені у зв'язку з відсутністю «науково обґрунтованого чи підтвердженого розрахунками єдиного трактування рівня соціальних послуг на душу населення у межах усієї території України» [16, с. 8].

С.Н. Хурсевич відзначає беззмістовність спроб встановлення мінімальних соціальних стандартів, оскільки мають місце значні відмінності у рівнях розвитку регіонів, до того ж, не можливо уточнення стандартів залежно від наявних доходів центрального бюджету [258, с. 9]. А відома українська дослідниця І.О. Луніна вважає, що використання зазначених показників «суперечить самій ідеї місцевого самоврядування» [149, с. 101].

В той же час такі відомі вчені, як Кравченко В.І., Кириленко О.П., Буковинський С.А. справедливо звертають увагу на те, що введення мінімальних соціальних стандартів для України є вкрай важливим. Так, Кириленко О.П. вважає, що «такі стандарти необхідні, вони мають стати своєрідними орієнтирами у розробленні нормативів бюджетної забезпеченості» [126, с. 214]. Авторка вважає, що «співставлення мінімального рівня соціальних потреб і середньодушових видатків дасть можливість зробити висновки про ступінь задоволення найважливіших потреб населення, гарантованих Конституцією України» [126, с. 214].

Отже, фінансовий норматив бюджетної забезпеченості повинен забезпечити громадянам України, незалежно від місця їх проживання, надання соціальних послуг на рівні державних соціальних стандартів і гарантій, передбачених Конституцією України.

Слід сказати, що робота по встановленню державних соціальних стандартів і нормативів розпочалася з прийняттям Закону України „Про державні соціальні стандарти та державні гарантії” від 5 жовтня 2000р. [86].

Однак, тільки в БК України від 2010 року вперше задекларовано, що на підставі державних соціальних стандартів і нормативів розраховується загальний обсяг фінансових ресурсів за кожним видом видатків, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів [24].

Фінансові нормативи розраховуються у вартісному вираженні при плануванні видатків бюджету на: освіту, соціальний захист і соціальне забезпечення із розрахунку на одного користувача послуги; місцеве самоврядування, охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт, культуру із розрахунку на одного мешканця адміністративно-територіальної одиниці.

На думку К.М. Ткач, таке визначення нормативу не є адекватним, оскільки не враховує реальної вартості видаткових зобов'язань, тому що щорічний розподіл видатків за функціональним призначенням відбувається без пояснень, чому саме такий обсяг видатків забезпечує здійснення повноважень в окремій галузі органів місцевої влади [241, 2013]. Місцевим бюджетам затверджуються тільки загальні обсяги видатків за кожним видом без врахування чисельності мешканців. Отже, надати суспільні послуги громадянам у повному обсязі така система не в змозі, тим більш поліпшити якість цих послуг.

Крім того, Петкова Л.О. і Задувайло Л.М. відмітили, що обсяг видатків, який визначається Міністерством фінансів України для місцевих бюджетів на виконання делегованих повноважень на основі нормативів бюджетної забезпеченості, значно менший за реальну потребу територіальних громад. Як наслідок, коштів вистачає лише на фінансування мінімальних соціальних потреб – на заробітну плату з нарахуваннями (55-60%), медикаменти (1,5%), харчування (3-3,5%), оплату комунальних послуг (7%) [188, с. 48]. Інші поточні видатки залишаються поза фінансовими спроможностями місцевих бюджетів. Це означає, що діюча система соціальних стандартів та нормативів потребує вдосконалення. До того ж, вона не містить чіткого визначення вартості публічної послуги

відповідно до соціального стандарту і не забезпечує відповідності між обсягом фінансування та вартістю публічної послуги, що надається на рівні місцевого органів влади.

Науковці відмічають чимало недоліків у порядку визначення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості:

- відсутність належного наукового та економічного обґрунтування;
- розрахунок нормативів здійснюється на підставі досягнутого рівня виконання бюджетів;
- застосування необґрунтованих коригуючих коефіцієнтів;
- не відображають реальні потреби у фактичних видатках;
- не врахування щільності населення територіальних громад, його соціальної структури та рівня зайнятості, розвиненості мережі бюджетних закладів, вартості надання послуг та ін. [255; 54; 60].

Важливим на сьогодні в Україні є розроблення та затвердження державних соціальних стандартів за єдиною методикою за кожним із делегованих державою повноважень з урахуванням особливостей кожної території, що надало б можливість науково обґрунтувати фінансові нормативи бюджетної забезпеченості, які потребують оновлення по кожній галузі бюджетної сфери з урахуванням соціально-економічної ситуації та існуючої мережі бюджетних установ.

Оскільки, фінансовий норматив бюджетної забезпеченості повинен забезпечити громадянам України надання соціальних послуг на рівні державних соціальних стандартів, то важливою умовою реалізації цього напрямку, на наш погляд, є спроможність органів місцевої влади забезпечувати не тільки фінансування поточних потреб громадян, а й розвиток соціальної сфери та інфраструктури для підвищення якості надання публічних послуг.

Такий підхід повинен передбачати при розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості врахування не тільки поточних потреб адміністративно-територіальних одиниць, а й необхідність розвитку їх соціальної інфраструктури, належне матеріально-технічне забезпечення бюджетних закладів

для більш повного задоволення потреб громадян у наданні якісних соціальних послуг.

Відомий науковець І. Луніна справедливо звертає увагу на те, що створення умов для залучення інвестицій для розвитку підприємництва та формування сучасної соціальної інфраструктури є однією з важливих функцій органів місцевого самоврядування. Трансферти же надаються регіонам незалежно від того, який вклад вони здійснюють в розвиток економіки та залучення інвестицій [151, с.23].

До того ж, Слухай С.В. та Гончаренко О.В. вважають, що важливим напрямом розв'язання проблем фінансового забезпечення місцевих бюджетів є посилення зв'язку між соціально-економічним і бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць, оскільки на розрахунок доходів місцевих бюджетів практично не впливає соціально-економічна ситуація на території місцевого самоврядування та виконання програм розвитку адміністративно-територіальних одиниць [226, с. 70]. Науковці В.П. Кудряшов і Б.В. Сіленков відзначають, що є невідповідність між обсягами доходів місцевих бюджетів і реальними потребами у фінансуванні поточних видатків. З одного боку, доцільно розробити і запровадити заходи з суттєвого збільшення доходів місцевих бюджетів, з іншого – прийняти концепцію поступового переходу до запроваджених нових стандартів. [135, с. 29].

Діюча методика розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості відповідно до Бюджетного кодексу, не враховує розвиток соціально-економічного потенціалу територій, оскільки фінансовий норматив бюджетної забезпеченості, встановлюється виходячи тільки із мінімальних поточних потреб територіальних утворень. Однак, ці потреби щороку зростають і без відповідного розвитку економічного потенціалу будуть приводити до збільшення дотацій вирівнювання, які надаються з державного бюджету. В той же час можливості й державного бюджету не безмежні.

Слід зазначити, що видатки бюджетних установ можна згрупувати у дві категорії: прями та непрямі. Прямі видатки змінюються (збільшується або

зменшуються) пропорційно кількості наданих бюджетних послуг. Це оплата праці працівників бюджетних установ та нарахування на неї, придбання матеріалів та продуктів харчування, медикаментів тощо. Непрямі видатки – це видатки на утримання приміщень бюджетних закладів в належному стані, оплату комунальних послуг, забезпечення бюджетних установ сучасним обладнанням, придбання нової апаратури, витрати на поточний та капітальний ремонт та інші, які не залежать від кількості наданих бюджетних послуг, але які треба враховувати для надання якісних соціальних послуг.

Ми погоджуємося з думками О.В. Тофанюк О.В та Т.В. Левічево, які вважають, що для стимулювання та підвищення темпів розвитку регіонів необхідно введення «стимулюючого коефіцієнту» в формулу для визначення фінансового нормативу бюджетної забезпеченості, який слід враховувати при розподілі бюджетних коштів. Такий коефіцієнт науковцями пропонується розраховувати на основі критерію соціально-економічного розвитку регіонів [242, с.25].

Отже, ми вважаємо, що фінансовий норматив бюджетної забезпеченості повинен включати не тільки поточні потреби територіальних громад, а і їх вклад у соціально-економічний розвиток. А державна регіональна політика повинна бути спрямована на стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій.

Пропонуємо у формулу для розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості включити дві складові:

- 1) фінансовий норматив бюджетної забезпеченості на фінансування поточних потреб, який визначається як частка від ділення відповідно до Бюджетного кодексу;
- 2) фінансовий норматив бюджетної забезпеченості на інвестиційний розвиток території.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості на інвестиційний розвиток території пропонуємо розраховувати шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів, які передбачені планом економічного і соціального розвитку

відповідної території на інвестиційний розвиток, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг. На нашу думку, цей норматив теж повинен коригуватися коефіцієнтами, які б враховували відмінності у вартості надання соціальних послуг залежно від чисельності населення чи споживачів соціальних послуг, розвитку економічної бази, темпів економічного зростання. До таких коригуючих чинників також слід віднести зростання ВВП, валового регіонального продукту (ВРП), темпи інфляції, що повинно наблизити розрахункові показники до реальних потреб. Норматив інвестиційної забезпеченості на 1 жителя повинен визначатися центральною владою для кожного регіону відповідно до затвердженого йому плану економічного і соціального розвитку.

Таким чином, фінансовий норматив бюджетної забезпеченості буде визначатися шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів, які спрямовуються на реалізацію бюджетних програм та на інвестиційний розвиток території, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг, і розраховуватися на основі наступної формули:

$$H = \frac{V_b + V_i}{r}, \quad (3.5)$$

де H – фінансовий норматив бюджетної забезпеченості;

V_b – обсяг фінансових ресурсів, передбачених бюджетними програмами на фінансування поточних потреб відповідної території;

V_i - обсяг фінансових ресурсів, передбачених планом економічного і соціального розвитку на фінансування інвестиційних потреб відповідної території;

r – чисельність населення відповідної території.

Врахування при розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості інвестиційної складової дозволить створити умови для:

- посилення взаємозв'язку між соціально-економічним та бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць;
- залучення інвестицій в економіку регіону і розвиток підприємництва;

- зростання економічного потенціалу території, що буде впливати на збільшення доходів місцевих бюджетів та скорочення міжбюджетних трансфертів;

- забезпечення проведення більш ефективної державної політики з вирівнювання економічного потенціалу й соціального розвитку територій;

- підвищення зацікавленості місцевої влади у пошуку додаткових резервів надходження податків;

- створення умови для зростання валового регіонального продукту;

- підвищення державних мінімальних соціальних стандартів;

- підвищення якості надання суспільних послуг;

- створення умов для приведення у відповідність фактичних видатків на соціальну сферу у кожному регіоні до реальних потреб;

- стимулювання місцевої влади до проведення заходів, спрямованих на збільшення податкових надходжень та створення умов для розвитку підприємницького сектору.

Законом України «Про внесення змін до бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» № 79-VIII внесені деякі зміни в систему міжбюджетних трансфертів. Так, в новій редакції Бюджетного кодексу відсутні такі види доходів та видатків, що враховуються або не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Замість дотації вирівнювання введено базову дотацію – «трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій», та реверсну дотацію – «кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій» [200]. За нашою думкою, сутність цих трансфертів не змінилася. Базова дотація, як і дотація вирівнювання, має компенсаторний характер та спрямовується місцевим бюджетам для вирівнювання їх податкоспроможності за закріпленими доходами - податком на доходи фізичних осіб та податком на прибуток підприємств комерційної власності. Реверсна дотація – це кошти, які вилучаються з місцевих

бюджетів та передаються до державного бюджету з ознакою того, що вони будуть спрямовані на горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій. З переліку додатній виключено додаткові дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів, що повинно стимулювати органи місцевої влади до пошуку резервів збільшення доходної бази місцевих бюджетів та прояву ініціативи стосовно мобілізації доходів.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів в нових умовах здійснюється окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб з урахуванням таких параметрів:

- 1) кількість населення;
- 2) надходження податку на прибуток підприємств за останній звітний бюджетний період;
- 3) надходження податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період;
- 4) індекси податкоспроможності відповідного обласного бюджету, що визначаються окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб [200].

При здійсненні вирівнювання також, як і раніше, враховується значення індексу податкоспроможності відповідного обласного бюджету, що визначає рівень податкоспроможності такого бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по всіх обласних бюджетах України у розрахунку на одну людину. При цьому, якщо індекс має значення:

- в межах 0,9-1,1 - вирівнювання не здійснюється;
- менше 0,9 - надається базова дотація відповідному обласному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;
- більше 1,1 - передається реверсна дотація з відповідного обласного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1.

Встановлення диференційованих індексів податкоспроможності, з нашої точки зору, є позитивним напрямком у підвищенні зацікавленості органів влади на

місяцях у збільшені надходжень від податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств, оскільки така система вирівнювання передбачає, що місцеві бюджети з рівнем надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні отримуватимуть базову дотацію для досягнення цього показника, що підвищить рівень їх фінансової забезпеченості. Водночас із бюджетів із значним рівнем надходжень на одного жителя кошти вилучатимуться не в повному обсязі, як за діючою системою, а лише 50% перевищення індексу податкоспроможності 1,1. До того ж, окремий розрахунок індексів за кожним з податків не дозволить враховувати низький індекс за одним податком для нівелювання високого індексу за іншим податком.

Зазначене сприятиме забезпеченню місцевих бюджетів достатніми бюджетними ресурсами і стимулюватиме місцеву владу до розширення бази оподаткування та залучення додаткових надходжень.

Нововведенням Закону № 79-VIII є встановлення нових видів субвенцій: освітньої субвенції; субвенції на підготовку робітничих кадрів та медичної субвенції. Означені субвенції спрямовується тільки на фінансування видатків поточного характеру: оплата праці працівників бюджетних установ, нарахування на заробітну плату, придбання медикаментів та продуктів харчування, оплата комунальних послуг та енергоносіїв тощо та розраховуються на підставі державних соціальних стандартів і фінансових нормативів бюджетної забезпеченості.

3.3. Впорядкування видаткових повноважень органів місцевого самоврядування

Однією з необхідних умов становлення економічної демократії в нашій державі є спроможність органів місцевого самоврядування забезпечувати соціально-економічний розвиток територій та підвищувати рівень надання громадських послуг населенню. З отриманням Україною незалежності і запровадженням інституту місцевого самоврядування, остаточно не вирішеною

залишається проблема раціонального розмежування функціональних повноважень між центральними та місцевими органами влади. У 1990 р. було прийнято Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування», де розмежування функцій та завдань між центральними та місцевими органами влади відбувалось, як і раніше, за відомчим принципом.

Але вже у 1992 р. у новій редакції Закону «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» місцеві органи влади було виведено із складу державної влади, що створило об'єктивні передумови для виокремлення функцій і завдань між центральною та місцевими владами. Цим же законом було введено інститут повноважень місцевого самоврядування, делегованих державою, що заклало правові основи для визначення тих завдань, які можуть бути передані державою місцевій владі.

Також важливим кроком до розмежування функцій і завдань між двома рівнями влади стало формування у 90-х роках інституту комунальної власності, що супроводжувалось передачею місцевій владі функцій і майна, котрі мають фінансуватися за рахунок доходів місцевих органів влади. Відповідно до вказаного вище закону з сільських, селищних та міських бюджетів повинні були фінансуватися заклади культури, народної освіти, охорони здоров'я, фізкультури та спорту, соціального забезпечення, апарату управління, благоустрій територій та інші, що були підпорядковані місцевій владі. Однак, цим Законом не були розділені функціональні повноваження між різними рівнями влади.

Як слушно зазначає В. І. Кравченко, законом не було визначено, які види витрат закріплюються за тим чи іншим рівнем влади, а у реальній практиці фінансування витрат кожного рівня влади здійснювалося на основі його видаткових потреб, які фактично склалися [133, с. 235].

В той же час постійно збільшувався перелік повноважень, які делегувалися державою місцевій владі. Якщо Законом «Про місцеве самоврядування» від 1992 р. делегованих повноважень було встановлено 26 видів, то Указом Президента України «Про делегування повноважень виконавчої влади головам і очолюваним

ними виконавчим комітетом сільських, селищних і міських Рад» від 30 грудня 1995 р. цей перелік було збільшено до 42 видів. Значне зростання переліку делегованих повноважень свідчить про дуже високий рівень державних витрат, забезпечення яких потребує розмежування функцій та відповідальності між різними рівнями влади.

Підписавши Європейську хартію про місцеве самоврядування у 1996 р., Україна взяла на себе зобов'язання розмежувати повноваження між центральним і місцевими органами влади, а також між різними рівнями місцевої влади у відповідності до принципів положень цього документу. Згідно з ч. 4 ст. 4 Хартії ті компетенції, що передаються державною владою органам місцевого самоврядування, повинні бути, як правило, повними і виключними, чого в реальній практиці не сталося. Тому проблема розмежування функцій та завдань, а звідси, і сукупних державних витрат між рівнями влади остаточно не вирішена.

Слід також відмітити, що в Конституції України статтею 143 визначалося два способи фінансування делегованих повноважень органів місцевого самоврядування: за рахунок коштів державного бюджету України; шляхом передачі органам місцевого самоврядування частки доходів від загальнодержавних податків та об'єктів загальнодержавної власності. Однак, виконання цих конституційних положень щодо фінансування делегованих повноважень все більше здійснювалося за рахунок перерозподілу коштів з державного бюджету, обмежуючи обсяги податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Формування місцевих бюджетів повинно відбуватися у такій спосіб, щоб забезпечити органам місцевого самоврядування створення фінансової бази, достатньої для реалізації повноважень, визначених Конституцією України та законодавчо-нормативними актами.

Визначення видаткових повноважень різних рівнів влади у кожній країні здійснюється з урахуванням історичних особливостей розвитку, способів розмежування доходів між бюджетами, політики фінансового вирівнювання місцевих бюджетів.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування виконують як власні, так і делеговані повноваження. Делеговані повноваження визначаються державою.

Аналіз видатків місцевих бюджетів України та, зокрема, місцевих бюджетів Одеської області, проведений у пп. 2.2 – 2.3 показав, що переважну більшість складають видатки на виконання делегованих повноважень, питома вага яких перевищує 80% загального обсягу видатків місцевих бюджетів України, а по місцевим бюджетам Одеської області складає від 75-80% (у м. Одеса) до 90-95% (у районах області) загального обсягу видатків. Таке становище не зацікавлює місцеве самоврядування до відповідального відношення та повного фінансування делегованих їм повноважень центральною владою.

Бюджетна забезпеченість територіальних громад в Україні суттєво відрізняється від країн-членів ЄС. Так, в Україні на одного жителя за рік витрачається з місцевих бюджетів у середньому 3471,5 грн. При цьому найвищий показник у місті Києві – 4095,7 грн., найнижчий – в Луганській області – 2890,5 грн. на одного жителя, то в країнах «нової Європи», які приєдналися до ЄС у 2004. р., цей показник становить 11901,7 грн., а «старої Європи» ще вищий – 52258,0 грн.[224]. Отже, у «нових» країнах ЄС на одного жителя витрачається майже вчетверо більше, ніж з українських міст, сіл та селищ, а в розвинутих країнах ЄС цей показник в 13 разів більше за український. При цьому частка видатків місцевих бюджетів в Україні, яка спрямовується на виконання місцевими органами влади власних повноважень (житлово-комунальне господарство, благоустрій, місцеві програми соціально-економічного розвитку, утримання дорожньої інфраструктури тощо), залишається більш, як утричі меншою, ніж в країнах ЄС (табл. 3.8).

Крім того, широкий перелік делегованих повноважень істотно обмежує фінансову самостійність місцевого самоврядування. Це і призводить до значного скорочення фінансування власних повноважень, звужує автономію місцевої влади щодо надання суспільних послуг. Така ситуація не стимулює місцеві органи влади

до підвищення ефективності фінансування видатків, а також до розподілу відповідальності між центральною і місцевою владою за їх фінансування.

Таблиця 3.8

Структура видатків місцевих бюджетів,%*

Країна	Видатки делеговані повноваження на	Видатки на власні повноваження	Видатки на управління
Польща	55,5	26,6	17,9
Словаччина	52,9	31,6	15,5
Латвія	55,6	34,2	10,2
Угорщина	55,1	27,2	17,7
Україна	85,5	9,2	5,3

* Складено автором за даними [114; 224].

Відсутність у Бюджетному кодексі розподілу повноважень місцевих органів влади на делеговані та власні також знижує рівень відповідальності органів влади за фінансування видатків і не сприяє ефективному використанню обмежених бюджетних ресурсів.

Науковці та практики [9; 126; 152; 230; 265] звертають увагу на те, що в Україні відсутній науково обґрунтований і законодавчо закріплений розподіл функціональних повноважень між центральною і місцевими владами. О. Кириленко з цього приводу вказує, що значними недоліками у закріпленні видаткових зобов'язань за місцевими бюджетами України є не врахування повною мірою економічних критеріїв закріплення видатків за різними рівнями державного управління, а також наявність дублювання певних видаткових зобов'язань на усіх рівнях органів самоврядування [126, с. 211].

І. Луніна зазначає, що розробка концепції формування місцевих бюджетів в Україні, спрямованої на зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування, повинна включати кілька послідовних кроків, серед яких на перше місце ставить чіткий розподіл компетенцій щодо розв'язання конкретних завдань між

центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування [152, с.41].

В. Швець також звертає увагу на те, що в Україні до цього часу відсутній чіткий, економічно обґрунтований і законодавчо закріплений розподіл функціональних повноважень між органами державної влади і місцевого самоврядування [265, с. 33]. Такої ж думки додержуються С.В. Юшко, Н.В. Старостенко, В.Д. Макогон [230, с. 42; 270, с.95; 154, с. 23].

Прийняття Бюджетного кодексу у 2001 р. надало поштовх для покращення ситуації з цих питань, а саме, запропоновані наступні новації у формуванні видатків місцевих бюджетів:

- розмежування видатків між центральним урядом та місцевою владою і їх закріплення за кожним видом місцевих бюджетів відбувалось на основі законодавчо встановлених принципів;
- видатки із державного до місцевих бюджетів передавались за програмами соціального захисту населення за рахунок цільових субвенцій;
- планування видатків місцевих бюджетів здійснювалось не на основі мережі бюджетних установ, а на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості на одного мешканця чи споживача соціальних послуг.

Однак, за нашою думкою, всі ці зміни не призвели до бажаних результатів, оскільки:

- по-перше, відсутність науково обґрунтованих критеріїв розподілу бюджетних повноважень сприяли тому, що було втрачено зв'язок між фінансуванням мережі бюджетних установ та ефективністю надання суспільних послуг тим рівнем бюджету, з якого ці заклади утримуються;
- по-друге, велика кількість державних програм призвела до того, що місцеві органи влади в більшій мірі займалися делегованими повноваженнями, чим власними. Таке становище не стимулювало місцеву владу до проведення самостійної соціальної і економічної політики, спрямованої на розвиток соціальної сфери, створення сприятливого інвестиційного клімату на відповідній території;

по-третє, фінансові нормативи бюджетної забезпеченості у розрахунку на одного мешканця виступають не інструментом нормативного планування видатків місцевих бюджетів на основі науково обґрунтованих державних мінімальних соціальних стандартів, а інструментом здійснення постійно зростаючих перерозподільчих процесів.

Прийняття нового Бюджетного кодексу у липні 2010 року, за нашою думкою, не змінило ситуацію на краще, оскільки, крім вже відмічених недоліків, в країні відсутній економічно обґрунтованого розподіл функціональних повноважень між органами державної влади і місцевого самоврядування, що призводить до дублювання функцій різними рівнями влади. Якщо в Законі України «Про місцеве самоврядування» повноваження органів місцевого самоврядування поділяються на власні та делеговані, то у Бюджетному кодексі, який розподіляє видатки між різними рівнями місцевих бюджетів, такого поділу немає. Така невідповідність функціональних і видаткових повноважень призводить до того, органи місцевої влади вважають, що видатки, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, пов'язані з виконанням делегованих повноважень, а видатки, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, пов'язані з виконанням власних повноважень.

Так, І.Луїна звертає увагу на те, що в Україні до цього часу немає чіткого законодавчо закріпленого розподілу функціональних повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування, котрий би базувався на економічних критеріях. Деякі види видатків можуть фінансуватися не тільки з місцевих бюджетів, а і з державного, - в залежності від підпорядкування організацій та закладів освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту. Ця практика закріплена і в положеннях Бюджетного кодексу України. Поряд з цим, діючий сьогодні розподіл об'єктів загальнодержавної і комунальної власності між органами влади різних рівнів може не відповідати економічно доцільному розподілу повноважень [147, с. 16]. За думкою автора, таке положення справ відображає не тільки економічну, але и політичну невирішеність проблеми

розподілу повноважень між органами державної влади і місцевого самоврядування [147, с. 16].

З точки зору С. Буковинського, однією із складних проблем бюджетного фінансування є розмежування окремих видів видатків між рівнями бюджетної системи. Є групи видатків, що перебувають винятково у віданні центральних органів влади – на оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу, міжнародну діяльність, пенсійне забезпечення тощо. Водночас чимало видів видатків присутні як у державному, так і в місцевих бюджетах, а це ставить питання, щодо частки кожного рівня у загальній сумі таких видатків [15, с. 21].

На думку І. Волохової, на сьогоднішній день в Україні через відсутність законодавчого закріплення функцій і, відповідно, видаткових повноважень за певними рівнями державної влади, які б ґрунтувалися на критеріях оптимальності та ефективності, чіткості та прозорості, існує економічно не обґрунтований розподіл видатків на фінансування існуючих об'єктів та традиційних заходів між структурними одиницями бюджетної системи в залежності від підзвітності установ та рівня значення заходів [43, с. 118].

Таку ж точку зору поділяє І. Легкоступ і підкреслює, що чинне розмежування видатків між бюджетами здійснюється за відомчим, а не за галузевим принципом, що призводить до дублювання функцій різними рівнями влади, різного рівня фінансового забезпечення закладів однієї сфери [143, с. 26].

Розглянемо загальний порядок розподілу видатків за основними функціями між ланками бюджетної системи, встановлений Бюджетним кодексом України від 8 липня 2010 року (додаток Р).

Наведені у додатку Р дані підтверджують висновок про те, що фінансування закладів відбувається не за галузевим, а за відомчим принципом, тобто від підпорядкування організацій та установ. До того ж, розташування системи об'єктів, що фінансуються за рахунок окремого бюджету, не відповідає діючим відмінностям територій, рівню розвитку їх виробництва, екологічному навантаженню, що склалися об'єктивно: географічне положення, клімат, демографічна ситуація, виробнича спеціалізація певного утворення тощо.

Аналіз даних додатку Р показує, що є групи видатків, які фінансуються переважно з державного бюджету: на оборону, міжнародну діяльність, громадський порядок, безпеку і судову владу, пенсійне забезпечення. Однак, поряд з цим, є ще багато видатків, які фінансуються одночасно, як з державного, так і з місцевих бюджетів: освіта (загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, позашкільна освіта, інші заклади); охорона здоров'я (первинна медико-санітарна, амбулаторно-поліклінічна та стаціонарна допомога, спеціалізована амбулаторно-поліклінічна та стаціонарна допомога, санаторно-реабілітаційна допомога); соціальний захист та соціальне забезпечення (державні програми соціальної допомоги, державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї); культура і мистецтво (державні культурно-освітні програми, державні театральні-видовищні програми, інші державні програми).

Це означає, що переважну більшість у видатках місцевих бюджетів складають делеговані повноваження, що, в свою чергу, потребує розробки відповідних нормативів, методик, розширення дохідної бази місцевих бюджетів, політичних домовленостей щодо досягнення прийняттого для всіх рішення [15, с. 21].

Слід зазначити, що проголошений Україною курс на децентралізацію влади потребує подальшого впорядкування видаткових повноважень регіонального та місцевого рівнів влади, що передбачає перерозподіл функцій, завдань і ресурсів на національному, регіональному та локальному рівнях.

Проф. І. Луніна наголошує, що у процесі бюджетної децентралізації необхідно усунути основні існуючі недоліки формування місцевих бюджетів України, щоб створити умови для відповідального виконання органами місцевого самоврядування функцій публічної влади, ефективного використання бюджетних ресурсів і завдяки цьому – для зростання суспільного добробуту [153].

На наш погляд, розподіл функціональних повноважень між рівнями влади повинен відбуватися на основі принципів: субсидіарності, доцільності, відповідності та збалансованості з урахування критеріїв ефективності, максимального співвідношення між сумою отриманих благ та обсягом сплачених

населенням податків, державних пріоритетів у наданні суспільних послуг, чіткості та прозорості для громадськості.

З врахуванням вище наведених принципів та критеріїв, вважаємо, що на рівні центральної влади наряду з загальнодержавними функціями (що відображені в додатку Р пп. 1-6) необхідно залишити наступні функціональні повноваження:

- у галузі освіти – вищі заклади освіти I-IV рівня акредитації, спеціалізовані учбові заклади, після дипломна освіта;

- у галузі охорони здоров'я – спеціалізована, високоспеціалізована амбулаторно-поліклінічна та стаціонарна допомога, санаторно-реабілітаційна допомога;

- у галузі соціального захисту та соціального забезпечення – державні спеціальні пенсійні програми, державні програми соціального захисту та соціального забезпечення; державні програми соціальної допомоги; державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;

- у галузі культури і мистецтва – державні культурно-освітні програми національного значення, міжнародні культурні зв'язки, зоопарки загальнодержавного значення, державні театральні-видовищні програми національного значення згідно з переліком КМУ та інші програми загальнодержавного значення.

Всі інші функціональні повноваження, з нашої точки зору, було б доцільно передати на рівень місцевої влади. На наш погляд, для більш ефективного планування та фінансування видатків місцевим органам влади необхідно передати відомчі заклади соціально-культурної сфери з відповідними джерелами їх фінансування. Децентралізація повноважень щодо їх надання з врахуванням територіальних відмінностей у потребах населення і наявності територіальних обмежень з їх споживання дає можливість краще враховувати уподобання жителів, тоді як централізована пропозиція суспільних благ зорієнтована тільки на «усереднені» уподобання. Такий підхід дозволить скоротити перелік делегованих повноважень при одночасному розширенні власних повноважень і

власної доходної бази, що буде стимулювати органи місцевого самоврядування до підвищення якості надання суспільних послуг і збільшення власної доходної бази.

Вважаємо, що необхідно чітко визначити у Бюджетному кодексі делеговані повноваження місцевих органів влади, з урахуванням вище наданих нами пропозицій, із закріпленням відповідних джерел їх фінансування, що буде сприяти укріпленню фінансової самостійності та незалежності місцевої влади.

До сьогоднішнього невизначеними у Бюджетному кодексі України залишаються питання щодо забезпечення делегованих повноважень місцевих органів влади відповідними джерелами їх фінансування, у зв'язку з тим, що на законодавчому рівні делеговані повноваження виконуються органами місцевого самоврядування, а фінансування цих повноважень відбувається за рахунок закріплених податків або перерахування коштів з державного бюджету. Однак, в реальній практиці забезпеченість делегованих державою повноважень фінансовими ресурсами необхідними для їх виконання складає порядку 80% (табл. 3.9), тобто держава не додає коштів органам місцевої влади на передані їм законодавством повноваження. Таке становище призводить до зниження якості публічних послуг та відволікання все більшої частки власних мізерних фінансових ресурсів місцевих органів самоврядування на забезпечення виконання покладених на них делегованих повноважень.

Таблиця 3.9

Загальна забезпеченість делегованих повноважень, % *

Роки	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Частка забезпечення делегованих повноважень	86,0	88,8	83,5	80,7	80,2	82,2
Частка власних доходів місцевих бюджетів, спрямованих на виконання делегованих повноважень	26,3	25,6	33,4	37,4	38,7	38,4

* Складено автором за даними [114].

Ми погоджуємося з думками науковців, які вважають, що недофінансування делегованих повноважень зумовлено, перш за все, нечіткістю

категорії «делеговані повноваження» та можливістю віднесення до них різних повноважень держави у різні роки, що, в свою чергу, дестабілізує ситуацію із прогнозуванням надходжень і витрат місцевих бюджетів [20, с. 22].

Негативною рисою у формуванні видатків місцевих бюджетів є значне переважання поточних видатків над видатками розвитку. Ми вже зазначали у розділі 2, що видатки місцевих бюджетів України за функціональною класифікацією мають суто соціальну спрямованість. До того ж, видатки галузей соціальної сфери спрямовані виключно на фінансування споживчих потреб (збільшення пенсій, мінімальних заробітних плат, допомоги, соціальних виплат тощо), а не на розвиток цих галузей.

У розрізі економічної класифікації видатків місцевих бюджетів основна частка припадає на захищені статі видатків, серед яких частка видатків на оплату праці з нарахуванням складала в 2013 р. 47,0%, в 2014 р. – 41,3%; поточні трансферти населенню на соціальне забезпечення – 23,2% в 2013-2014 рр.; видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 5,9% в 2013 р. та 5,1% в 2014 р. [28]. Загалом частка захищених статей видатків місцевих бюджетів в 2013 р. складала 82,4% усіх видатків місцевих бюджетів, в 2014 р. - 75,7%. При цьому, капітальні видатки місцевих бюджетів складають від 7,7% в 2010 р. до 6,3% в 2013-2014 рр. загального обсягу видатків.

Такий розподіл видаткової частини місцевих бюджетів суттєво знижує можливість участі місцевих органів влади на місцях у бюджетному процесі. Занадто велика частка захищених статей видатків у структурі видатків місцевих бюджетів свідчить про зменшення фінансового ресурсу, який місцеві органи влади можуть спрямовувати на інші (незахищені) видатки та інвестиційні цілі. Наднизький обсяг капітальних видатків місцевих бюджетів призводить до їх низької ефективності та неспроможності місцевої влади змінити соціально-економічну ситуацію у межах окремих територій та в регіоні. Слід також враховувати, що більше половини капітальних видатків – це видатки, що забезпечують підтримання стану бюджетних об'єктів, тобто на капітальний ремонт і реконструкцію, однак, не забезпечують розвиток територій.

Крім того, у органів місцевого самоврядування відсутня реальна правова спроможність забезпечити підвищення ефективності й результативності видатків у спосіб упорядкування мережі й чисельності працюючих у соціально-культурній сфері, упорядкування процесу надання пільг [23]. Українське законодавство у багатьох випадках забороняє скорочувати наявну мережу бюджетних установ. Проте на державному рівні відбувається всебічна регламентація видатків місцевих бюджетів, коли галузеві міністерства встановлюють норми діяльності цих установ, які багато в чому є застарілими та орієнтованими не на споживачів послуги, а на утримання установи.

До того ж, діюча система соціальних стандартів та нормативів не містить чіткого визначення вартості публічної послуги відповідно до соціального стандарту і не забезпечує відповідності між обсягом фінансування та вартістю публічної послуги, що надається на рівні місцевого самоврядування. Внаслідок чого, щорічний дефіцит коштів на заробітну плату працівників бюджетної сфери місцевих бюджетів складає 4-5 млрд. грн. [114]. Ці прорахунки органи місцевого самоврядування покривають як за рахунок власних доходів, так і додаткових дотацій з Державного бюджету наприкінці року. Таке становище створює постійну напругу в бюджетному середовищі: розмір та умови оплати праці працівників бюджетних установ є гіршими, ніж в приватному секторі, що приводить до браку кваліфікованих кадрів; якість послуг в бюджетній сфері не відповідає очікуванням громадян; бюджетні установи не мають коштів на належне матеріально-технічне забезпечення. Слід зазначити, що змінами до Бюджетного кодексу передбачено 100% забезпечення делегованих повноважень місцевого самоврядування шляхом забезпечення відповідності між обсягом фінансування та вартістю публічної послуги на місцевому рівні на основі чіткого визначення вартості публічної послуги відповідно до соціального стандарту. Однак, вартість публічної послуги відповідно до соціального стандарту у нормативно-правових актах поки що не визначена.

Проблемним питанням у фінансуванні видаткових повноважень є неадекватний розподіл службовців органів місцевого самоврядування на тих, що

виконують делеговані та власні повноваження. Так, у структурі органів місцевої влади наявні організаційні утворення (управління, відділи), що виконують суто державні повноваження, але фінансуються з місцевого бюджету. При цьому місцева влада має дуже обмежений вплив на управління такими організаційними структурами, оскільки їх діяльність регулюється окремими нормативно-правовими актами вищих інстанцій, а з рівня центральних органів державної влади здійснюється методичне керівництво їх діяльністю [23].

Жорсткі вимоги казначейського обслуговування місцевих бюджетів, високий рівень оперативної автономії, недосконалий механізм проведення Державною казначейською службою бюджетних платежів, що здійснюються місцевими органами влади, зумовлюють складність управління місцевими фінансами. Станом на 01.08.2014 р. обсяг кредиторської заборгованості місцевих бюджетів складає 9,6 млрд. грн. [114]. Затримки із проведенням платежів за видатками місцевих бюджетів призводять до зростання кредиторської заборгованості (особливо за спеціальним фондом), при цьому місцеві органи влади мають гроші на рахунках, але не можуть ними скористатися. Блокування незахищених статей видатків місцевих бюджетів стримує розвиток територіальних формувань.

Змінами до Бюджетного кодексу передбачено удосконалення казначейського обслуговування коштів місцевих бюджетів. Так, надане право місцевим органам влади самостійного вибору установи в органах Державної казначейської служби чи установах банків з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ. Порядок обслуговування таких коштів в установах банків і перелік банків визначатиметься Кабінетом Міністрів України. До того ж, урядом буде встановлена пріоритетність та черговість здійснення Казначейством платежів за рахунок бюджетних коштів [200].

До формування значного дефіциту місцевих бюджетів та погіршення якості публічних послуг, що надаються органами місцевої влади, призводить неякісне бюджетне планування на центральному рівні. У 2013 р. із 692 місцевих бюджетів,

що мають прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом, не виконали заплановані показники Міністерства фінансів 472 бюджету – це більше 68% [114].

Крім того, як зазначає Ю. Ганущак, свобода в кадровій політиці місцевих органів влади обмежена вимогами до кваліфікації та досвіду, періодичність бюджетного процесу зумовлює працівників фінансових інстанцій постійно бути в конвеєрі необхідних управлінських рішень, удосконалюючи багаторазово повторювані операції до автоматизму [163, с. 18]. Вкрай важливим є підготовка кваліфікованих спеціалістів на місцях.

Необхідною умовою бюджетної децентралізації та забезпечення бюджетної автономії і фінансової самостійності місцевих органів влади є укрупнення територіальних громад з тим, щоб фінансові можливості місцевих бюджетів дозволяли органам місцевого самоврядування ефективно виконувати їх функціональні повноваження. Забезпечення населення мінімальним набором суспільних благ та послуг є можливим тільки у адміністративно-територіальних одиницях, які мають відповідний розмір. В такому випадку вступає в силу норма Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад», в якому, зокрема визначається, що держава здійснює фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади [202].

Так, у Латвії у процесі децентралізації управління було виявлено, що в поселеннях із населенням до 1000 осіб місцева влада здатна забезпечувати не більше половини своїх функцій, з населенням від 1 000 до 5 000 осіб - близько 75 %, і тільки на територіях з населенням понад 5000 осіб може виконуватися більш як 90% власних завдань [192, с.382].

В Україні почали реалізуватися механізми об'єднання територіальних громад згідно із затвердженою Урядом Методики формування спроможних територіальних громад. Проте для прискорення даного процесу на державному рівні доцільно запровадити додаткові стимули та компенсаційні механізми.

Так, наприклад, у Естонії при здійсненні подібних заходів з метою дати поштовх до консолідації громад урядом було розроблено ще й механізм фінансового стимулювання. Кожному муніципалітету, який прийняв рішення об'єднатися із сусіднім, був обіцяний з державного бюджету одноразовий грант у розмірі 39,5 USD на душу населення [192, с.383]. Такий грант передбачався після формування нового місцевого самоврядування і за обсягом повинен був бути у межах від 1,5 до 4,5 млн ЕЕК на один муніципалітет. При цьому розмір гранту диференціювався у часі: 100% суми - для муніципалітетів, які об'єднуються до 1 січня 2006 року; 75 % - для муніципалітетів, що об'єднуються до 1 січня 2007 року; 50 % - для муніципалітетів, які об'єднуються до 1 січня 2010 року. Муніципалітетам, що об'єдналися після 2010 року, не передбачалася допомога від держави. Основною метою таких грантів була компенсація місцевій владі витрат, пов'язаних з об'єднанням. Проте муніципалітети могли використовувати ці ресурси на досягнення й інших цілей [192, с.383].

Вважаємо за доцільне у процесі об'єднання територіальних громад в Україні запровадження механізмів фінансового стимулювання та проведення широкої роз'яснювальної роботи щодо переваг та вигод формування спроможних територіальних громад. Необхідним, на наш погляд, є встановлення перехідного періоду в 2-3 роки для проведення всебічної підготовчої роботи. Проте у процесі укрупнення територіальних громад повинні враховуватися додаткові витрати населення (втрата часу, транспортні витрати, психологічний дискомфорт тощо) на отримання благ та послуг, які мають бути компенсовані громадянам.

Важливою складовою у підвищенні ефективності видатків місцевих бюджетів є активна участь самої територіальної громади у бюджетному процесі, проведення громадського моніторингу та контролю за всіма стадіями бюджетного процесу. Активне залучення громадських організацій, ЗМІ, представників бізнесу до моніторингу та контролю за формуванням і реалізацією бюджетних рішень дасть можливість зробити бюджетні процедури більш прозорими, відкритими та підконтрольними громадськості.

Реальна участь громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні може бути здійснений через:

- проведення громадських слухань з питань розгляду та затвердження бюджету місцевого самоврядування;
- реального обговорення запланованих показників місцевих бюджетів з громадськістю, заслуховування посадових осіб;
- вільний доступ громадськості до інформації щодо виконання показників бюджету;
- щоквартальне оприлюднення ходу виконання планових показників бюджетів;
- визначення важелів впливу громадськості на процес планування та виконання бюджету;
- наявність прозорої та відкритої інформації про хід виконання бюджету на офіційних сайтах органів оперативного управління виконанням бюджету;
- визначення формату публічного представлення інформації про бюджет у доступному для розуміння пересічного громадянина вигляді;
- оприлюднення деталізованої (а не тільки узагальненої) інформації про хід виконання місцевого бюджету.

Отже, здійснення бюджетної децентралізації та впорядкування видаткових повноважень органів місцевої влади потребує наступних кроків:

- чіткий законодавчий розподіл функціональних повноважень, а відтак, і видаткових повноважень центральних і місцевих органів влади, який виключав би їх дублювання, та визначав відповідальність за прийняття рішень і надання окремих видів суспільних благ і послуг. Необхідно визначити сфери виключних повноважень органів місцевого самоврядування;
- узгодження положень окремих нормативно-правових актів щодо визначення переліку делегованих повноважень, зокрема в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» та в Бюджетному кодексі України;

- законодавче визначення категорії «делеговані повноваження» для унеможливлення віднесення до неї різних повноважень держави у різні часові періоди;

- забезпечення 100% делегованих повноважень місцевого самоврядування шляхом встановлення відповідності між обсягом фінансування та вартістю публічної послуги на місцевому рівні на основі чіткого визначення вартості публічної послуги відповідно до соціального стандарту;

- передача органам місцевого самоврядування більшості повноважень місцевого характеру з відповідною передачею фінансових ресурсів державного бюджету на їх фінансування;

- поступове збільшення фінансового ресурсу місцевих бюджетів, який спрямовується на фінансування незахищених витратів бюджету та місцевих програм за рахунок зменшення частки захищених статей витратів;

- встановлення норми формування бюджету розвитку на рівні 10% від загального фонду місцевих бюджетів, що буде спонукати органи місцевого самоврядування до соціально-економічного розвитку своїх територій та збільшення коштів на інвестиційні цілі;

- підвищення якості бюджетного планування на центральному та місцевому рівнях з метою покращення якості надання публічних послуг та досягнення виконання запланованих показників місцевих бюджетів;

- передача місцевим органам влади відомчих закладів соціально-культурної сфери з відповідними джерелами їх фінансування для підвищення ефективності планування та фінансування витратів;

- широке залучення громадськості до реальної участі в бюджетному процесі на місцях з метою вдосконалення бюджетних процедур у напрямку прозорості, відкритості, публічності та доступності для кожного громадянина.

Висновки до розділу 3

На основі викладеного у третьому розділі матеріалу можна зробити наступні висновки щодо удосконалення формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів.

1. Реформа бюджетної системи України у напрямку бюджетної децентралізації потребує використання досвіду розвинених країн щодо забезпечення фінансової автономії та фінансової незалежності місцевих органів влади. Цей процес має супроводжуватися передачею до місцевих бюджетів потужних джерел бюджетних надходжень та розширенням фінансової бази адміністративно-територіальних формувань. Проаналізовано практику формування і розподілу доходів місцевих бюджетів в європейських країнах і встановлено, що основу фінансової автономії органів місцевої влади цих країн становлять місцеві податки і місцеві надбавки до загальнодержавних податків.

2. Обґрунтовано необхідність перерозподілу основних бюджетоутворюючих податків, зокрема податку на додану вартість між центральним і місцевими бюджетами та запропоновано методичний підхід до розрахунку нормативів відрахувань від ПДВ до місцевих бюджетів, який базується на поєднанні формалізованого методу міжрегіонального розподілу коштів на загальнодержавному рівні та подальшому перерозподілі отриманих регіонами коштів до бюджетів окремих територіальних групувань за квотами кожного з них у формуванні надходжень ПДВ у зведеному бюджету області.

3. Встановлено, що формула для розрахунку обсягу дотації вирівнювання для місцевих бюджетів є недосконалою, оскільки не враховує регуляторні механізми для компенсування втрат місцевих бюджетів у зв'язку з прорахунками в плануванні бюджетів і несвоєчасним затвердженням нормативно-правових актів, а також відсутністю стимулюючих важелів щодо збільшення доходів місцевих бюджетів.

4. Запропоновано при розрахунку індексу відносної податкоспроможності окремої адміністративно-територіальної одиниці враховувати можливі втрати

доходів, які недоотримають місцеві бюджети, у зв'язку з наданням податкових пільг за загальнодержавними податками, передбачуваним підвищенням цін на газ та енергоносії, завищенням контингентів платників податків тощо.

5. З метою стимулювання місцевої влади до проведення заходів, спрямованих на збільшення податкових надходжень та створення умов для розвитку територій, запропоновано включити в формулу для розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості інвестиційну складову. Врахування інвестиційної складової у розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості дозволить забезпечити розвиток соціально-економічного потенціалу території, підвищити зацікавленість органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів та у розвитку соціальної інфраструктури, посилити зв'язок між соціально-економічним та бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць.

6. Встановлено, що крім видатків, які фінансуються переважно з державного бюджету, є широкий перелік видатків, фінансування яких відбувається одночасно, як з державного, так і місцевих бюджетів: освіта; охорона; соціальний захист та соціальне забезпечення; культура і мистецтво та ін. Це означає, що переважну більшість видатків місцевих бюджетів складають видатки на фінансування делегованих повноважень, що потребує додатково розробки відповідних нормативів та методик для надання суспільних послуг з врахуванням державних мінімальних соціальних стандартів.

7. Здійснення бюджетної децентралізації та впорядкування видаткових повноважень органів місцевої влади потребує подальшого реформування нормативно-правової бази, передачу повноважень, функцій і компетентності від центрального уряду до органів місцевого самоврядування, що супроводжується передачею відповідних фінансових ресурсів, широке залучення громадськості до моніторингу та контролю за всіма стадіями бюджетного процесу.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях [100; 101; 102; 104; 107; 108; 111; 112; 273].

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні подано нове вирішення актуального наукового завдання щодо формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів. Результати дослідження дозволили сформулювати наступні висновки.

1. Узагальнення і систематизація сутності, форми та матеріального змісту місцевих бюджетів надалі можливість запропонувати теоретичній підхід до трактування економічної категорії «місцевий бюджет», в якому акцентовано увагу не тільки на фінансових відносинах, які складаються у органів місцевої влади з платниками та отримувачами бюджетних коштів, а й на внутрішніх зв'язках, які складаються усередині бюджетної системи, на напрямках використання коштів місцевих бюджетів, а також на ролі бюджетів місцевого самоврядування у регулюванні соціально-економічних процесів територій.

2. Запропоновано розглядати економічний зміст категорії «доходи місцевих бюджетів» як сукупності економічних (фінансових) відносин, що виникають у суспільстві між місцевими органами влади і управління, з однієї сторони, з фізичними та юридичними особами, державним бюджетом та усередині місцевих бюджетів – з іншої, з приводу розподілу та перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту в процесі формування централізованих бюджетних фондів фінансових ресурсів адміністративно-територіальних формувань.

3. На основі узагальнення наукових підходів запропоновано комплексне визначення змісту поняття «формування доходів місцевих бюджетів»: а) як сукупності заходів з визначення форм, методів та засобів планування і акумуляції доходів на всіх стадіях бюджетного процесу для фінансування видаткових повноважень органів місцевого самоврядування; б) як сукупності правових (процесуальних) відносин, які виникають між його учасниками в процесі планування й виконання місцевих бюджетів; в) як сукупності економічних відносин, які виникають в процесі мобілізації доходів і фінансування видатків на етапі виконання місцевих бюджетів.

4. Систематизовано ознаки класифікації доходів місцевих бюджетів: за джерелами надходження; за призначенням; за формою залучення; в залежності від типу повноважень; за методами формування; за участю у розрахунку міжбюджетних трансфертів; за бюджетною класифікацією.

5. Запропоновано зміст поняття «видатки місцевих бюджетів» як сукупності економічних відносин, що виявляються в суспільстві у зв'язку з розподілом централізованих фондів грошових коштів органів місцевої влади з метою забезпечення виконання покладених на них повноважень, передбачених Конституцією України, Бюджетним кодексом та рішеннями про місцевий бюджет. Визначено класифікаційні ознаки видатків місцевих бюджетів: за формами бюджетного фінансування; за функціями місцевих органів влади; за економічною характеристикою операцій; за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів; залежно від типу повноважень; залежно від врахування при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів; за цільовим призначенням трансфертів.

6. Обґрунтовано, що «фінансова автономія», «фінансова незалежність» та «фінансова самостійність» - це взаємопов'язані, але не тотожні поняття. Найбільш ширше значення має дефініція «фінансова автономія», під якою пропонується розуміти самоврядування у сфері фінансів, невід'ємними складовими якої є фінансова незалежність та фінансова самостійність. Для оцінки рівня фінансової незалежності місцевих бюджетів запропоновано розраховувати коефіцієнт фінансової незалежності як співвідношення суми їх власних та закріплених доходів до загальної суми доходів місцевих бюджетів; для визначення рівня фінансової самостійності - коефіцієнт фінансової самостійності як співвідношення власних доходів до загального обсягу доходів місцевих бюджетів. Встановлено, що рівень фінансової незалежності місцевих бюджетів складає 0,3-0,35 та має тенденцію до скорочення, що вказує на високий рівень централізації бюджетних ресурсів.

7. Для характеристики якості та стійкості структури доходів бюджету запропоновано оцінку якості структури здійснювати як співвідношенням між

податковими та неподатковими надходженнями бюджету, а стійкість структури визначати за динамікою показників питомої ваги податкових та неподаткових надходжень у загальній сумі доходів бюджету у порівнянні з попередніми роками. Встановлено, зниження стійкості структури податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів України в 2014 р. до рівня 37,7%.

8. Запропоновано методичний підхід до розрахунку нормативів відрахувань від обсягів ПДВ, які мобілізуються на території всієї країни, до місцевих бюджетів, який базується на поєднанні формалізованого методу міжрегіонального розподілу коштів на загальнодержавному рівні та подальшому перерозподілі отриманих регіонами коштів до бюджетів окремих територіальних групувань за квотами кожного з них у формуванні надходжень ПДВ у зведеному бюджету області.

9. Обґрунтовано, що фінансовий норматив бюджетної забезпеченості повинен враховувати не тільки поточні потреби адміністративно-територіальних одиниць, а й необхідність розвитку галузей соціальної сфери для більш повного задоволення потреб громадян у наданні соціальних послуг відповідно до державних соціальних стандартів. Запропоновано включити в формулу для розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості інвестиційну складову, яка визначається шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів, передбачених планом соціально-економічного розвитку відповідної території на інвестиційний розвиток, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг, що дозволить забезпечити розвиток соціально-економічного потенціалу території, підвищити зацікавленість органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, створити умови для розвитку соціальної інфраструктури, посилити зв'язок між соціально-економічним та бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць.

10. Запропоновані рекомендації щодо подальшого впорядкування видаткових повноважень органів місцевої влади, що має сприяти імплементації в українську практику принципів бюджетної децентралізації, зокрема показана

доцільність: законодавчого визначення категорії «делеговані повноваження»; узгодження положень окремих нормативно-правових актів щодо визначення переліку делегованих повноважень; законодавчого розподілу функціональних і видаткових повноважень між органами влади різних рівнів; забезпечення 100% делегованих повноважень місцевого самоврядування шляхом встановлення відповідності між обсягом фінансування та вартістю публічної послуги на місцевому рівні на основі чіткого визначення вартості публічної послуги відповідно до соціального стандарту; передачі органам місцевого самоврядування більшості повноважень місцевого характеру з відповідною передачею фінансових ресурсів державного бюджету на їх фінансування; широкого залучення громадськості до моніторингу та контролю за формуванням і розподілом бюджетних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В.Л. Чи існує проблема множинності податків? / В.Л. Андрущенко // Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. міжн. наук.-практ. конф., 22 травня 2015 р. – Ірпінь: Вид-во НУДПСУ, 2015. – С. 18-20.
2. Артус М., Хижа Н. Бюджетна система України. – К.: Видавництво Європейського університету, 2005. – 220с.
3. Базилевич В.Д. Державні фінанси: Навч. посіб. / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик. – К.: Атіка, 2002. – 368 с.
4. Бикадорова Н.О. Фінансова децентралізація місцевого самоврядування / Бикадорова Н.О. // Економічний вісник Донбасу. – 2010. - № 2. – С. 145-151.
5. Бойцун Н.Є. Адаптація Європейського досвіду управління місцевими фінансами в Україні / Н.Є. Бойцун // Фінанси України. – 2005. - № 5. - С. 6-11.
6. Богомолова Н.І. Проблеми формування системи видатків державного бюджету // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – 2012. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=922>
7. Большенко, С.Ф. Особливості формування місцевих бюджетів в європейських країнах / Большенко С.Ф., Никифорова Н.И. // Вестник НТУ "ХПИ". - 2009. - № 6. - С. 12-18.
8. Бондаренко А.І. Вплив держави на формування місцевих бюджетів у країнах Європи / А.І. Бондаренко // Теорія і практика державного управління. – 2010. – Вип. 4. – С. 185-192.
9. Бондарук Т. Концептуальні засади реформування місцевих бюджетів України / Т. Бондарук // Світ фінансів. – 2011. – Вип.2. – С. 168 – 177.
10. Бондарук Т.Г. Обґрунтування стратегії управління фінансами місцевого самоврядування / Т.Г. Бондарук // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 11. – С. 63-72.

11. Бондарук Т.Г. Реформування місцевого оподаткування в Україні / Т.Г. Бондарук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - № 6. – С. 213-221.
12. Бондарук Т. Г. Доходи місцевих бюджетів в умовах децентралізації / Т.Г. Бондарук // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2015. – № 1. – С. 79-86.
13. Бондарук Т. Г. Економіко-статистичний аналіз формування доходів місцевих бюджетів. / Т. Г. Бондарук // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2013. – № 2. – С. 79-86.
14. Бондарук Т. Г. Місцеві податки та збори в Україні: суперечності та перспективи розвитку / Т. Г. Бондарук, І. О. Мельничук // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. Збірник наукових праць. – К. : Типографія «Інтердрук», 2014. – С. 17–24.
15. Буковинський С.А. До питання здійснення бюджетної політики в Україні / С.А. Буковинський // Фінанси України. – 2007. - № 11. – С.3-30.
16. Буковинський С.А. Удосконалення фінансового вирівнювання забезпечення територіальних громад / С.А. Буковинський // Фінанси України. – 1999. - № 5. – 8-16.
17. Булгакова С.О., Єрмошенко Л.В. Бюджетна система України. Опорний конспект лекцій. – К.: Київ. держ. торг.-економ. ун-т, 1999. – 104 с.
18. Буряченко А. Є. Підходи до визначення фінансового нормативу бюджетної забезпеченості [Електронний ресурс] / А Є. Буряченко . – Режим доступу:http://vuzlib.com.ua/articles/book/6947-P%dkhodi_do_viznachennja/1.html
19. Б'юконен Д., Масгрейв Р. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави: Пер. з англ. – К.: Вид. дім КМ Академія», 2004. – 105с.
20. Бюджетна політика в Україні в умовах ризиків сповільнення економічної динаміки: аналіт. доп. / О.О. Модаван, С.О. Біла, О.В. Шевченко, М.О. Кушнір та ін.. – К.: НІСД, 2012. – 80 с.
21. Бюджетна система: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. /В.М. Опарін, В.І. Малько, С.Я.Кондратюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 206 с.

22. Бюджетна система України: навчальній посібник / С.О. Булгакова, Л.І. Василенко, Л.В. Єрмошенко, Ц.Г. Огонь, Т. О. Масленнікова, О.О. Чечуліна; за заг. ред. С.О. Булгакової. – К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2002. – 228 с.
Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року. – К.: Атака, 2001. – 80 с.
23. Бюджетне забезпечення територіальних громад України: тенденції останніх років // Галузевий моніторинг. – 2012. - № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dialogueauc.org.ua/sites/all/sites/files/mon9.pdf>
24. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
25. Бюджетний менеджмент: Підручник / В.Федосов, В.Опарін, Л.Сафонова та ін.; За заг. ред. В.Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
26. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2009 рік / [Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Зубенко В.В., Самчинська І.В.]: ІБСЕД, Проект „Зміцнення місцевої фінансової ініціативи”, USAID – К.: 2010. – 136 с.
27. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2012 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]: ІБСЕД, Проект „Зміцнення місцевої фінансової ініціативи”, USAID – К., 2013. – 73 с.
28. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]: ІБСЕД, Проект „Зміцнення місцевої фінансової ініціативи”, USAID – К., 2015. – 77 с.
29. Бюджетний процес і міжбюджетні відносини на рівні місцевих бюджетів району: Навч. посібник. Мод. 4 / С.І. Мельник, В. Серск, С.Б. Ільїних та ін.. – К.: Міленіум, 2003. – 336 с.
30. Василенко Л.І. Місцеві фінанси та фінансова незалежність // Фінанси України. – 1998. - № 8. – С. 112 –117.
31. Василик О.Д. Державні фінанси України: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1997. – 383 с.
32. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
33. Василик О.Д. Бюджетна система України: підручник / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: – Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.

34. Василик О.Д., Глущенко Н.Я. Государственный бюджет Украинской ССР / О.Д. Василик О.Д., Н.Я. Глущенко – М.: Финансы, 1978. – 167 с.
35. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 608 с.
36. Василишин М.М. Формування місцевих бюджетів та обґрунтування міжбюджетних відносин //Фінанси України. – 2004. - № 7. – С. 125-129.
37. Васюра М.А. Самодостатність місцевих бюджетів – міцний фундамент державного бюджету // Фінанси України. – 2006. - № 9. – С. 152-155.
38. Вахненко Т.П. Реформування системи міжбюджетних відносин в Україні // Економіка. Фінанси. Право. – 2003. - № 9. – С.7-11.
39. Венгер В.В. Фінанси. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.
40. Веселовский Б. Б. Местное самоуправление и демократия. — Пг.: Муравей, 1917. — 32 с.
41. Виконання місцевих бюджетів на основі положень Бюджетного кодексу: Навч. посібник. Мод. 3 / С.І. Мельник, С.Б. Ільїних, І.Ф. Щербіна. – К.: Міленіум, 2002. – 280 с.
42. Вишневська Н.В. Бюджетна політика: регіональний аспект: монографія / Н.В. Вишневська // Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету ім. Л. Українки, 2007. – 244 с.
43. Волохова І.С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. – Одеса: Атлант, 2010. – 234 с.
44. Вступ до Бюджетного кодексу: навч. посібник. Мод 1 / С.І. Мельник, І.Ф. Щербіна, Дж. Хансен та ін.. – К.:, 2001. – 144 с.
45. Ганевич Є.М., Михайленко С.В. Фінанси: Учбовий посібник. – Одеса: Автограф, 2004. – 308 с.
46. Ганевич Є.М., Михайленко С.В. Фінанси. Фінансова система України: Навчально-методичний посібник. – Одеса: Пальміра, 2012. – 454 с.
47. Гапонюк М., Яцюта В., Буряченко А., Славкова А. Місцеві фінанси. Навчально-методичний посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 184с.

48. Гензель П. П. Очерки по истории финансов. Вып. I. Древний мир / П. П. Гензель. - М.: Тип. Г. Лисснера и Д. Собко, 1913. - 52 с.
49. Гензель П. П. Библиография финансовой науки: толковый указатель к главнейшим сочинениям в русской и иностранной финансовой литературе / П. П. Гензель. - Вып. I. - Я.: Типография Губернского правления, 1908. - 111 с.
50. Государственные финансы: Учеб. пособие для студентов экон. вузов и фак. / В.М. Федосов, Л.Д. Буряк, Д.Д. Бутаков и др.; под. Ред. В.М. Федосова, С.Я. Огородника и В.Н. Суторминой. – К.: Лыбидь, 1991. – 276 с.
51. Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки та збори» від 25.05.1993 № 56-93.
52. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
53. Дем'янишин В. Проблеми сутності та складу видатків місцевих бюджетів / В. Дем'янишин, А. Тулюлюк // Світ фінансів. – 2008. - № 3. – С. 135-144.
54. Дем'янишин В. Г. Проблеми та перспективи розвитку бюджетного нормування у системі стратегічних і тактичних методів бюджетного механізму / В. Г. Дем'янишин // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія». – 2011. – Випуск 16 (644 с.). – С. 22-31.
55. Дем'янюк А. В. Проблеми та перспективи забезпечення прозорості бюджетного процесу на субнаціональному рівні / А. В. Дем'янюк // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – 2012. – Вип.1(25). – С. 30 – 37.
56. Державні фінанси в транзитивній економіці: Навч. посіб. / М.І. Карлін, Л.М. Горбач, Л.Я. Новосад та ін.; за ред. д.е.н., проф. М.І. Карліна. – К.: Кондор, 2003. – 220 с.
57. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі / За редакцією Ю. Немеца. – К.: Основи, 1998. – 542 с.

58. Державні фінанси в розвинутих та перехідних країнах /Пер. з англ. – К.: К.І.С., 2006. – 400 с.
59. Деркач М.І. Понятійний апарат фіскальної децентралізації / М.І. Деркач // Економічний простір. – 2010. - № 42. – С. 39-44.
60. Деркач М. Проблемні питання міжбюджетних відносин та основні напрями їх розв'язання / М. Деркач // Голос України. – 2008. - № 81-82.
61. Джога Р.Т. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 250 с.
62. Децентралізація публічної влади : досвід європейських країн та перспективи України / О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко та ін. – К.: ТОВ «Софія», 2012. – 128 с.
63. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування. Київ: ПРООН/МПВСР. - 2007. - 269 с.
64. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / І.О. Луніна, О.П. Кириленко, А.В. Лучка та ін.; За ред. д-ра екон. наук І.О. Луніної. – К., 2010. – 310 с.
65. Європейська Хартія про місцеве самоврядування. – Страсбург, Рада Європи, 15.10.1985. Ратифікована Законом № 452/97-ВР від 15 липня 1997 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу:
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU88002H.html www.rada.gov.ua
66. Євтушенко Н.М. Розвиток бюджетної децентралізації місцевого самоврядування на сучасному етапі. / Н.М. Євтушенко // Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. міжн. наук.-практ. конф., 22 травня 2015 р. – Ірпінь: Вид-во НУДПСУ, 2015. – С. 152-155.
67. Єпіфанов А.О., Сало І.В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України. – К.: Наукова думка. – 1997. – 302 с.

68. Єфремова І. Децентралізація влади: шлях до самостійності місцевих бюджетів / І. Єфремова // Підприємництво, господарство і право. – 2009. - № 9. – С. 25 – 28.

69. Єфремова І.І. Правове регулювання планування та виконання місцевих бюджетів: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 / Єфремова Ірина Іванівна. – К., 2010. – 19 с.

70. Журавель В.В. Зарубіжний досвід фінансового регулювання розвитку регіону / В.В. Журавель // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. - № 802. – С. 72-75.

71. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г.Загородній, Г.Л.Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.

72. Зайчикова В.В. Актуальні аспекти бюджетної політики у сфері розвитку місцевих фінансів / В.В. Зайчикова //Фінанси України. - №1. – 2006. – С. 42-44.

73. Зайчикова В.В. Показники оцінки фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування / В.В. Зайчикова, І.О. Хомра // Наукові праці НДФУ. - Вип. 3(22) – 2005. - С. 48.

74. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997р. № 280/97–ВР [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

75. Закон України “Про Державний бюджет України на 2014 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>

76. Закон України “Про Державний бюджет України на 2015 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>

77. Закон України «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» від 07.12.1990 № 533-ХІІ [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/533-12>

78. Закон України «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» від 7.03.1992 № 533 //Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 28. – С. 907 – 940.

79. Закон України “Про внесення змін до Закону України «Про бюджетну систему України» від 29.06.1995 р. // Голос України. – 1995. – 18 липня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/>

80. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

81. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XII [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

82. Закон Української РСР "Про бюджетну систему Української РСР" від 5 грудня 1990 року N 513-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/513-12>

83. Закон Української РСР “Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування” від 5 грудня 1990 року N 513-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/513-12>

84. Закон України. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р. № 2542-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2542-14>.

85. Закон України «Про столицю України – місто-герой – Київ» від 15.01.1999 № 401-14 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/401-14>

86. Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 05.10.2000 № 2017-III [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>

87. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV-ВР [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/2850-15>.

88. Звіти про виконання Зведеного бюджету України за 2008-2014 рр. / Державна казначейська служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>

89. Звіти про виконання Державного бюджету України за 2008-2014 рр. / Державна казначейська служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>

90. Звіти про виконання бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя за 2008-2014 рр. / Державна казначейська служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>

91. Звіти про виконання зведеного бюджету Одеської області за 2008-2014 рр. / Головне фінансове управління Одеської обласної державної адміністрації / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gfu.odessa.gov.ua/pokazniki-byudzhetu/>

92. Звіт про виконання бюджету міста Одеси за 2014 р. / Рішення Одеської міської ради / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/acts/council/50169/>

93. Звіт про виконання бюджету міста Одеси за 2013 р. / Департамент фінансів Одеської міської ради. – Одеса, 2014. – 210 с.

94. Звіт про виконання бюджету міста Одеси за 2012 рік. / Департамент фінансів Одеської міської ради. – Одеса, 2013. – 207 с.

95. Звіт про виконання бюджету міста Одеси за 2011 рік / Рішення Одеської міської ради № 1868-VI від 19.04.2012 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/41217/>

96. Звіт про виконання бюджету міста Одеси за 2010 рік / Рішення Одеської міської ради № 386-V від 28.02.2011 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/33289/>

97. Звіт про виконання бюджету міста Одеси за 2009 рік / Рішення Одеської міської ради № 4412-V від 07.07.2009 р. - / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/22241/>

98. Звіт про виконання бюджету міста Одеси за 2008 рік / Рішення Одеської міської ради № 4104-V від 09.04.2009 р. - / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/21318/>

99. Зубріліна В.В. Оцінка ефективності діяльності рахункової палати України / В.В. Зубріліна // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2011. – № 26 (151). – С. 101 – 109.

100. Зубріліна В.В. Міжбюджетні відносини: теоретичні підвалини та практика сьогодення / В.В. Зубріліна // Економіка і управління. Науковий журнал Європейського університету. - 2014. - № 2. – С. 102-109.

101. Зубріліна В.В. Бюджетне фінансування делегованих та власних повноважень місцевих органів влади / В.В. Зубріліна // Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць. – К., 2014. - № 7. – С. 118-122.

102. Зубріліна В. Вплив новацій бюджетного кодексу України на формування доходів місцевих бюджетів / В. Зубріліна, С. Михайленко // Світ фінансів. Науковий журнал ТНЕУ. - 2014. - № 1. - С. 124 – 130.

103. Зубріліна В.В. Бюджетне планування на місцевому рівні: стан та шляхи вдосконалення / В.В. Зубріліна // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2014. – № 5. – С.62 – 73.

104. Зубріліна В. Фінансово-бюджетна децентралізація: оцінка рівня та напрями розширення / В. Зубріліна, С. Михайленко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2014. –Вип. 4. - С. 95-102.

105. Зубріліна В.В. Сутнісно-теоретичні аспекти доходів та видатків місцевих бюджетів // Економічний простір: Збірник наукових праць. – № 91. – Дніпропетровськ: ПДАБА. – 2014. – С. 94-109.

106. Зубріліна В.В. Наукові підходи до визначення сутності місцевих бюджетів / В.В. Зубріліна // Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць. – К., 2015. - № 1. – С. 141-145.

107. Зубріліна В. Бюджетно-податкове регулювання регіонального розвитку: підсумки новітніх реформ / В. Зубріліна // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна візія та виклики глобалізації:

збірник тез доповідей міжн. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 13-14.03.2014 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – С.54-55.

108. Зубріліна В.В. Роль бюджетного механізму в зміцненні фінансової самостійності регіонів / В. Зубріліна // Стратегії стійкого розвитку економіки: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. – К.: Вид-во Європейського університету, 2014. – С. 43-45.

109. Зубріліна В.В. Напрямки оптимізації структури видатків місцевих бюджетів / В.В. Зубріліна // Розвиток фінансів в умовах хаотично структурованої економіки: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 18.03.2015 р.). – Дніпропетровськ, ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2015. – С. 113-114.

110. Зубріліна В.В. До питання оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів / В.В. Зубріліна // Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Умань, 26.02.2015 р.). – Уманський державний педагогічний ун-т ім. Павла Тичини, 2015. – С. 47-49.

111. Зубріліна В.В. Концептуальні засади реформування місцевих бюджетів України / Зубріліна В.В., Михайленко С.В. // Економічна теорія: еволюція парадигми та революційні гіпотези: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27-28.03.2015 р.). –К.: Національна академія наук України, 2015. – С. 109-110.

112. Зубріліна В.В. Місцеві податки та збори як основа фінансової автономії органів місцевого самоврядування / В.В. Зубріліна // Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України» // Матеріали науково-практ. конф. (22 травня 2015 р.) – м. Ірпінь: НУДПСУ, 2015. – С. 169-172.

113. Іваненко В.О. Місце та роль місцевих податків і зборів у забезпеченні місцевого самоврядування / В.О. Іваненко // Фінанси України. – 2005. - № 4. – С. 32-34.

114. Ініціатива захисту прав та представлення інтересів місцевого самоврядування в Україні (ДІАЛОГ) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.dialogueauc.org.ua/](http://www.dialogueauc.org.ua/)

115. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>.
116. Игудин А.Г. Актуальные проблемы межбюджетных отношений // Финансы. – 2005. - № 10. – С. 16-17.
117. Камінська Н.В. Організаційно-правові засади децентралізації публічної влади / Н.В. Камінська // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ [Текст]. – 2010. - № 4. – С. 9-20.
118. Карелін С. Що приховує бюджетна децентралізація /С. Карелін // Економічна правда. – 9 лютого 2015 р.
119. Карлін М.І. Фінанси зарубіжних країн: навч. посіб. /М.І. Карлін. – К.: Кондор, 2004. – 384 с.
120. Карлін М.І. Фінансова система України: навч. посіб. /М.І. Карлін. – К.: знання, 2007. – 324 с.
121. Карлін М.І. Критерії і напрями удосконалення розподілу податкових доходів між регіонами країни / М.І. Карлін //Регіональна економіка: науково-практичний журнал. – Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України. – 2014. – № 2. - С.116-124.
122. Карпінський Б.А. Герасименко О.В. Фінансова система. – Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 184 с.
123. Карчевська І.О. Оцінка фінансової децентралізації місцевих бюджетів України / І.О. Карчевська, О.М. Кравчук // Економічний простір [Текст]. – 2010. - № 35. – С. 110-118.
124. Кириленко О.П. Фінанси: Навч. посібник для студентів екон спец. вищих навчальних закладів та слухачів ін-тів післядипломної освіти. – 2-е вид. перероб. і доп. – Тернопіль: Економічна думка. – 1998. – 163 с.
125. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: НІОС, 2000. – 381 с.
126. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. - Тернопіль: Астон. - 2004. - 192 с.

127. Кириченко Н., Татаренко В. Городское хозяйство и проблемы формирования и использования бюджета // Экономика Украины. – 1996. - № 8. - С. 35.

128. Клець Л.Є. Бюджетний менеджмент. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 640 с.

129. Ковальчук С.В., Форкун І.В. Фінанси. Навч. посібник. – Львів «Новий Світ – 2000», 2006. – 568 с.

130. Колодій С.Ю. Дослідження впливу ефекту витіснення податкових надходжень місцевих бюджетів міжбюджетними трансфертами на фіскальну децентралізацію в Україні / С.Ю. Колодій // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского [Текст]. – 2007. - № 2. – Т. 20 (59). – С. 32–37.

131. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Х., 1997. – 64 с.

132. Концепція «Реформування міжбюджетних взаємовідносин в Україні». Проект. К.: НИФИ, 1999. – 33 с.

133. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: Навч. посіб. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 1999. – 487 с.

134. Кравченко В.І. Фінанси місцевого самоврядування в Україні: проблеми становлення (1989-2001) / В.І. Кравченко. – К.: КМ Академа, 2001. – 460.

135. Кудряшов В. Поняття бюджетної системи та її децентралізації / В. Кудряшов, Б. Сіленков // Фінанси України. – 2006 - № 8. - С. 25-32.

136. Кузьминчук В.Н. Механізм організації та функціонування міжбюджетних відносин в Україні / В.Н. Кузьминчук // Экономика и управление. - № 4. – 2012. - С. 85- 91.

137. Кулишер І. М. Очерки финансовой науки. Выпуск первый / І. М. Кулишер. - Пг.: Наука и Школа. - 1919. - 252 с.

138. Кульчицький М.І. Місцеві бюджети і механізм їх формування / М.І. Кульчицький // Фінанси України. – 2001. - № 9. – С. 99.

139. Курмаєв П.Ю. Інституційне забезпечення управління економічним розвитком на субнаціональному рівні / П.Ю. Курмаєв // Економічний простір. – 2010. - № 38. – С. 56 – 62.

140. Лебедев В.А. Местные налоги: Опыт исслед. теории и практики мест. обложения В.А.Лебедева, проф. С.-Петербур. ун-та. — СПб.: типо-лит. Вольфа, 1886. — 583 с.

141. Легкоступ І.І. Теоретичні та практичні аспекти розподілу дохідних повноважень та доходів між рівнями бюджетної системи / І.І. Легкоступ // Наукові праці НДФІ. – 2007. – Вип. 4. – С. 57-67.

142. Легкоступ І.І. Розподіл функцій та видатків між рівнями бюджетної системи держави / І.І. Легкоступ // Наукові праці НДФІ. – 2009. – Вип. 2. – С. 71-84.

143. Легкоступ І. Теоретичні та практичні аспекти видатків місцевих бюджетів України в сучасних умовах / І.І. Легкоступ // Економіка, фінанси, право. – 2010. - № 2. – С. 22-26.

144. Лисяк Л. В. Міжбюджетні відносини: сутність, рольові функції та фінансове регулювання / Л. В. Лисяк, В. Я. Олійник, В. Є. Дем'яненко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — № 2(14). — 2011. — С. 130-133.

145. Лондаренко О.О. Економічна природа видатків та її вплив на обліково-аналітичні аспекти бюджетних установ // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. - № 9. – С. 15-19.

146. Лопушняк Г., Лободіна З., Скибиляк С. Формування доходів місцевих бюджетів / Г. Лопушняк, З. Лободіна, С. Скибиляк // Світ фінансів. – 2014. - № 1. – С. 131- 142.

147. Лунина И. Межбюджетные отношения в Украине: концептуальные подходы к реформированию / И. Лунина // Экономика Украины. – 2002. - № 3. С. 10-17.

148. Луніна І.О. Державні фінанси України в перехідний період. – Харків: Форт, 2000. – 205 с.

149. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: монографія. – К.: Наукова думка НАН України. - 2006. – 432 с.

150. Луніна І.О., Фролова Н. Бюджетні доходи та податкові повноваження місцевих органів влади / І. Луніна, Н. Фролова // Економіка України. – 2008 - №4. - с.37-47.

151. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи / І.О. Луніна // Економіка України. - 2006. - № 1. - С. 23-31.

152. Луніна І. Місцеві бюджети України: пошук нових підходів до проведення реформ / І. Луніна // Економіка України. – 2008 - №3. - с.35-41.

153. Луніна І. З "небес" на землю. Як має виглядати бюджетна децентралізація в Україні / І. Луніна // Дзеркало тижня. Україна. – 2014. – 12 грудня (№ 47) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/finances/z-nebes-na-zemlyu-yak-maye-viglyadati-byudzhethna-decentralizaciya-v-ukrayini-.html>.

154. Макогон В.Д. Удосконалення системи управління фінансовими потоками на місцевому рівні // Економіка, фінанси, право. – 2007. - № 10. – С. 21-25.

155. Макогон В.Д. Методологічні аспекти формування доходів місцевих бюджетів / В.Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2009. - № 4. – С. 92-99.

156. Макогон В.Д. Формування доходів місцевих бюджетів у системі міжбюджетного регулювання: автореф. дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.08 / Макогон Валентина Дмитрівна. – К.: НДФІ, 2009. – 19 с.

157. Максюта А.А. Фінансово–бюджетна складова системи державного управління і місцевого самоврядування // Наукові праці НДФУ. – Вип.3(32).- 2005.- С.6.

158. Мамонова В., Шибалкіна Ю. Місцеві бюджети: Стан та основні напрямки реформування / В. Мамонова, Ю. Шибалкіна // Економіка та держава. – 2011. - № 3. - С. 157-161.

159. Мельник С., Криница С. О формировании местных бюджетов // Экономика Украины. – 2000.- № 1. - С.19.
160. Местные финансы // БСЭ. – М., 1954. – Т.27. – С. 203.
161. Местные финансы капиталистических стран (Обзор современного положения) /Отв. Ред. К.Я. Чижов. – М.: Госфиниздат. 1958. – 157 с.
162. Місцеві фінанси. Підручник. / За редакцією д.е.н., проф. О.П.Кириленко. – К.: Знання, 2006.- 677с.
163. Місцеві бюджети: практичний посібник / Ю. Ганущак. – К.: ТОВ «Софія», 2012. – 30 с.
164. Михайленко С.В. Бюджетний облік та звітність. Курс лекцій / С.В. Михайленко. – Одеса, ОДЕУ, 2008. – 68 с.
165. Михайленко С.В. Методологічні аспекти планування та виконання бюджету: монографія / С.В. Михайленко. – Одеса: Друкарський дім, друк Південь, 2010. – 176 с.
166. Михайленко С.В. Бюджетний менеджмент: стан та оцінка ефективності: монографія / С.В. Михайленко. – Одеса: ВМВ, Друк Південь, 2011. – 400 с.
167. Михайленко С.В. Бюджет як об'єкт управління / С.В. Михайленко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №2. – С. 154-160.
168. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб / Л.О. Миргородська. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 240 с.
169. Мирна Н.В. Інституціональні засади регіональної політики країн-членів Європейського Союзу / Н.В. Мирна // Менеджер. – 2004. - № 3. – С. 57-61.
170. Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію та її запровадження» від 27.12.2001 № 604 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legal.com.ua/document/kodeks/0CH560604201-01.html>
171. Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14.01.2011 № 11 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=356065&cat_id=3559

172. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. авторів [заг. редакція, передмова Ф.О. Ярошенка]. – К.: Зовнішня торгівля; УДУФМТ, 2010. – 592 с.

173. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія і практика: Монографія . - К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2003. – 580 с.

174. Огонь Ц.Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації // Фінанси України. - 2006. - №6. – С. 3 – 11.

175. Озеров И. Х. Основы финансовой науки. Бюджет. Формы взимания. Местные финансы. Кредит / (переиздание 1906 года). — М.: Изд. ЮрИнформ-Пресс, 2008. — 622 с.

176. Опарін В.М. Фінанси: Підручник. – К.: КНЕУ, 2001. – 240 с.

177. Остріщенко Ю.В. Підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів у контексті децентралізації державної влади / Ю.В. Остріщенко // Наукові праці НДФІ. – 2008. - № 4 (45). – С. 55-63.

178. Остріщенко Ю.В. Планування видаткової частини місцевих бюджетів як інструмент соціально-економічного розвитку територій: автореф. дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.08 / Остріщенко Ю. В. – К.: КНТЕУ, 2011. – 20 с.

179. Павлова Л.П. Финансы местных органов управления капиталистических стран. – М.: Финансы, 1977. – 127 с.

180. Павлюк К. Фінансові ресурси держави. К., НІОС, 1998. – 153 с.

181. Павлюк К.В. Формування доходів місцевих бюджетів / К.В. Павлюк // Фінанси України. - 2006. - № 4. - С. 24 – 37.

182. Панасюк Л.В. До питання про формування джерел фінансового забезпечення виконання функцій органами місцевої влади / Л.В.Панасюк // Економіка та держава. – 2008. - № 2. – С. 24-26.

183. Парижак Н. Міжбюджетні відносини в Україні: оцінка і напрями реформування / Н. Парижак // Світ фінансів. – 2009. – №4. – с. 60-68.

184. Пасічник Ю.В. Бюджетна система: Навч. посібник для студентів екон. спеціальн. вузів. – Черкаси: Відлуння, 1999. – 375 с.

185. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. / Ю.В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. – 495 с.
186. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 670 с.
187. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: Монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 642 с.
188. Петкова Л.О. Удосконалення системи міжбюджетних відносин у контексті адміністративно-територіальної реформи в Україні / Л.О. Петкова, Л.М. Задувайло // Фінанси України. – 2006. - № 9. – С. 47-53.
189. Петленко Ю.В., Рожко О.Д. Місцеві фінанси: Опорний конспект лекцій. – К.: Кондор, 2003. – 282 с.
190. Петровська І.О., Клиновий Д.В. Фінанси (з елементами статистики). Навчальний посібник. - К.: ЦУЛ.- 2002. – 300 с.
191. Пігуль Н.Г. Європейський досвід формування доходів місцевих бюджетів / Н. Г. Пігуль, І. М. Боярко, О. В. Люта // Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки. – 2012. – № 5. - Т. 2. – С. 138-142.
192. Пилипів В.В. Напрями децентралізації управління в Україні: фінансовий та територіальний аспекти / В.В. Пилипів // Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. міжн. наук.-практ. конф., 22 травня 2015 р. – Ірпінь: Вид-во НУДПСУ, 2015. – С. 381-384.
193. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
194. Положение о местных финансах / Утв. ЦИК СССР 25 апреля 1926 г. – М.: Мосполиграф, 1928. – 10 с.
195. Положенко Д.В. Вплив валового регіонального продукту на доходи місцевих бюджетів України / Д.В. Положенко // Фінанси України. – 2010. – С. 65-69.

196. Полозенко Д., Глущенко Ю. Міжбюджетні відносини і регіональні інтереси // Фінанси України. – 2005. - № 1. - С. 65-69.

197. Постанова Кабінету Міністрів України „Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів” від 8 груд. 2010 р. № 1149 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1149-2010-%EF>.

198. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» / [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

199. Програмно-цільовий метод формування бюджету. Навчальний посібник / З.В. Перун, О.І. Романюк, Н.Н. Товста, Л.П. Літвінцева, С. Лідс (радник), І.В. Ряшенцева. – К.: Унісерв, 2002. – 132 с.

200. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин. Закон України від 28.12.2014 р. № 79-VIII / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.

201. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи. Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.

202. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157- VIII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-viii>

203. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад від 8 квітня 2015 р. № 214 / Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214>

204. Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2001 № 1195 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>

205. Про співробітництво територіальних громад. Закон України від 17 червня 2014 р. № 1508-VII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>

206. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні / Розпорядження Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p/>

207. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів. Розпорядження Кабінету міністрів України від 23 травня 2007 р. № 308-р / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/308-2007-p/>

208. Проніна В.Б. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави в Україні / В.Б. Проніна // Фінанси України. – 2008. - №5. – С. 15-31.

209. Радіонов Ю. Про використання міжбюджетних трансфертів. - // Економіка України. – 2010. - № 9. - 51-59

210. Рева Т.М., Ковальчук К.Ф., Кучкова Н.В. Місцеві фінанси. Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.

211. Рекомендация 64 (1999) о положении с местными финансами в Федеративной республике Германия. Конгресс местных и региональных властей Совета Европы. Обсуждена и одобрена Палатой местных властей 16 июня 1999 г., принята Постоянной Комиссией Конгресса 17 июня 1999 г. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/R/Clrae/%5BRussian_doc%5D/%5B1999%5D/REC_64_Ru.asp

212. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 312 с.

213. Руденко І.В. Формування та використання місцевих бюджетів в умовах реформування міжбюджетних відносин: автореф. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Руденко Ірина Володимирівна. – К.: НДФІ. – 2008. – 20 с.

214. Савчук С.В. Теоретико-концептуальні засади визначення доходів бюджетів як об'єкта бюджетного планування / С.В. Савчук // Наука й економіка. – 2012. - № 1. – С. 81-88.

215. Савчук С.В. Планування доходів та видатків місцевих бюджетів: дис. кандидата економічних наук: 08.00.08 / Савчук С. В. – Тернопіль, 2012. – 299 с.

216. Сазонець І.Л., Гринько Т.В., Придатко Г.Ю. Управління місцевими фінансами: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 264 с.

217. Сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

218. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

219. Сайт міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minregion.gov.ua>.

220. Сайт міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

221. Сало Т. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні / Т.В. Сало // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 35. – С. 324-330.

222. Салямон-Міхеєва, К. Д. Міжбюджетні відносини, як фінансовий механізм держави / К. Д. Салямон-Міхеєва // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – №3. – С. 19-25.

223. Сиринов М.А. Местные финансы. – М., Л.: Б. и., 1926. – 216 с.

224. Слобожан О. Місцеве самоврядування і європерспективи / Слобожан О. // «Дзеркало тижня. Україна». - № 43, 22 листопада 2013. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/misceve-samovryaduvannya-ta-yevroperspektivi-.html>

225. Словарь иностранных слов / Под ред. И.В. Лехина и проф. Ф.Н. Петрова. – М.: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей. – 1955. – 853.
226. Слухай С.В. Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні / С.В. Слухай, О.В. Гончаренко // Фінанси України. - 2007. - № 8. - С. 63 – 72.
227. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. – К.: Port – Royal, 2001.- 499 с.
228. Советский энциклопедический словарь / Научно-редакционный совет: А.М. Прохоров (пред). – М.: Советская энциклопедия, 1981. – 1600 с.
229. Стан місцевого самоврядування України за 2012 рік / В.М. Мягкоход, В.В. Карабутова, В.Г. Пархоменко // Асоціація міст України: К., 2013. -72 с.
230. Старостенко Н.В. Розподіл бюджетних ресурсів між рівнями влади: теоретичні підходи і можливості їх застосування в Україні / Н.В. Старостенко // Фінанси України. - 2006. - № 6. - С. 38-45.
231. Старостенко Г.Г., Булгаков Ю.В. Бюджетна система: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 240 с.
232. Статистичні щорічники України за 2002 – 2013 рр. /Державний комітет статистики України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stat.gov.ua/main/uk/publish/article/92721>.
233. Сторонянська І.З. Податкові надходження в структурі доходів державного та місцевих бюджетів: регіональний вимір / І.З. Сторонянська, Л.Я. Беновська // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2015. – Вип. 1. – С. 257-262.
234. Сторонянська І.З. Ефективність використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів: проблемно-орієнтований аналіз / І.З. Сторонянська, Л.Я. Беновська //Стратегічні пріоритети. – 2014. - № 1. – С. 84-90.
235. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року. — Одеса: ТЕС, 2013. — 80 с.
236. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. – К. – Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.

237. Сутормина В.М., Андрущенко В.Л. Держава – податки – бізнес: Із світового досвіду регулювання ринкової економіки. – К.: Либідь, 1992. – 121 с.

238. Твердохлебов В.М. Местные финансы. – Одесса: Изд-во А.А. Ивасенко, 1919. – 304 с.

239. Твердохлебов В. Н. Местные финансы / В. Н. Твердохлебов . - М.: Изд-во Народного Комисарията Внутренних дел РСФСР, 1927. - 264 с.

240. Теорія фінансів: Навч. посібник для студентів екон. спец. /За загальною редакцією Чернявського О.Д., Мельника П.В., Мельника В.М. – К.: ДІА, 2000. – 235 с.

241. Ткач К.М. Проблеми та перспективи використання фінансових нормативів бюджетної забезпеченості при визначені обсягу міжбюджетних трансфертів/ К.М. Ткач // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – Вип. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///F:/Documents%20and%20Settings/Admin/eui_2013_2_80.pdf

242. Тофанюк О.В. Оптимізація механізму розрахунку міжбюджетних трансфертів шляхом встановлення критерію соціально-економічного розвитку регіонів України / О.В. Тофанюк, Т.В. Левічева // Економіка та управління підприємствами машинобудівельної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013. - № 1. – С. 16-30.

243. Тулай О. І. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та можливість його імплементації у вітчизняну практику / О. І. Тулай // Культура народів Причорномор'я. — 2007. — № 121. — С. 93-97.

244. Туманская Ю.В. Анализ зарубежной практики формирования доходов местных бюджетов / Ю.В. Туманская // Дайджест-финансы. – 2004. - № 3. – С. 48-51.

245. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 року № 615/98 [Електронний ресурс]. —Режим доступу: [http:// rada.gov.ua](http://rada.gov.ua)

246. Усков И.В. Бюджетная политика в условиях трансформации системы местных финансов в Украине: моногр. / И.В. Усков. – Симферополь: ИТ «Ариал», 2012. – 452 с.

247. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін; за наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002. – 387 с.
248. Философский энциклопедический словарь / Е. Ф. Губский, Г.В. Кораблева, В.А. Лутченко. – М.: Инфра-М, 1997. – 576 с.
249. Финансы: Учебник для вузов /Под ред. проф. Л.А. Дробозиной. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 2000. – 527 с.
250. Финансы: Учебник / Под ред. проф. В.М. Романовского, проф. О.В. Врублевской, проф. Б.М. Сабанти. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрайт-Издат, 2009. – 462 с.
251. Финансы капитализма: Учебник /Б.Г. Болдырев, Л.П. Окунева, Л.П. Павлова и др.; Под ред. Б.Г. Болдырева. – М.: финансы и статистика, 1990. – 384 с.
252. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
253. Фінанси: Навч. Посіб. /В.І. Оспіщев, Л.І. Лачкова, О.П. Близнюкта ін.; За ред.В.І. Оспіщева. – 2-ге вид., перероб.і доп. - К.: Знання, 2008. – 366 с.
254. Фінанси: Навч. посіб. /В.С. Загорский, О.Д. Вовчак, І.Г. Благун, І.Р. Чуй. – К.: Знання, 2006. – 247 с.
255. Фінанси: підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – 2-ге вид. переробл. І доповн. - К.: Знання, 2012. – 687 с.
256. Формування і функціонування бюджетної системи України: Монографія // С.О. Булгакова, О.Т. Колодій, Л.В. Єрмошенко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Книга, 2003. – 344 с.
257. Хамініч С.Ю. Особливості фіскальної децентралізації в умовах розвитку національного господарства України / С.Ю. Хамініч, В.М. Климова // Вісник Дніпропетровського університету. – 2011. – Вип. 5 (2). – С. 143-148.
258. Хурсевич С.Н. Использование нормативного подхода при организации бюджетного выравнивания / С.Н. Хурсевич // Финансы. – 1996. - № 10. – С.7-9.

259. Цытович Н. Местные расходы Пруссии в связи с теорией местных расходов / Н. М. Цытович. - К.: Типография С. В. Кульженко, 1898. - 735 с.

260. Чернякова Т.М. Інструменти бюджетно-податкового регулювання розвитку регіонів: [монографія] / Т.М. Чернякова. – Луганськ, 2009. – 368 с.

261. Чечетов М. В. Бюджетний менеджмент: навч. посіб. в 2 ч. / М. В. Чечетов, Н. Ф. Чечетова, А. Ю. Бережна. – Харків : ИНЖЕК, 2004. Ч. 1. – 2004. – 560 с.

262. Чікіта І.Б. Видатки місцевих бюджетів у контексті регіонального розвитку / І.Б. Чікіта // Вісник Львівської комерційної академії [Текст]. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії.- 2009. – Вип. 30. – 2014 с.

263. Чуркіна І.Є. Бюджетна система України: нові виклики в умовах економічного розвитку / І.Є. Чуркіна // Економічні підсумки 2013 року: проблеми, перспективи, ефективність: матеріали міжнар. Наук.-практ. конф. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 157-159.

264. Чуркіна І. Підходи до визначення сутності бюджетної системи в умовах сучасних трансформацій / І. Чуркіна // Галицький економічний вісник. - 2014. - № 1. - С. 161-166.

265. Швец В. О принципах совершенствование системы межбюджетных отношений в Украине. / Экономика Украины. – 2002. - № 5. - с.32-35.

266. Шкура І.С. роль податків у консолідації фінансового забезпечення територіальних громад / І.С. Шкура // Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. міжн. наук.-практ. конф., 22 травня 2015 р. – Ірпінь: Вид-во НУДПСУ, 2015. – С. 548-551.

267. Юрій С.І. Казначейська система: Підручник / С.І. Юрій, В.І. Стоян, О.С. Даневич. - 2-ге вид. змін. й доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 818 с.

268. Юрій С.І., Бескид Й.М. Бюджетна система України: Навчальний посібник. – К.: НІОС, 2000. – 400 с.

269. Юрійчук С.М. Структура доходів місцевих бюджетів в Україні / С.М. Юрійчук // Економіка та держава. – 2010. - № 5. – С. 33 -35.

270. Юшко С.В. Організація міжбюджетних відносин в Україні: стан, проблеми і перспективи /С.В. Юшко // Фінанси України. – 2009. - №1 - с.86-97.

271. Янків М. Регіональні аспекти фінансової підтримки АПК // Фінанси України. – 2000. - № 3. - С.101.

272. Януль І.Є. Бюджетний процес в Україні та напрямки його вдосконалення / І.Є. Януль // Фінанси України. – 2005. - № 9. – С.25-29.

273. Zubrilina V. V. Formation local budgets revenues from the perspective fiscal decentralization / V. V. Zubrilina // Economics and management: theory and practice: Collection of scientific articles. Vol. 2 – Verlag SWG imex GmbH, Nurnberg, Deutschland, 2014. – pp. 244-248.

Додаток А
Доходи бюджетів України за 1995-2014 роки

Таблиця А.1

Динаміка показників розвитку бюджетної системи України за доходами за 1995-2009 рр. (млрд. грн.)*

Показники	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ВВП (у фактичних цінах, млрд. грн.)	54,5	81,5	93,4	102,6	130,4	170,1	204,2	225,8	267,3	345,1	441,5	537,7	712,9	949,9	914,7
у % до попереднього року	-	149,9	114,5	109,9	127,1	130,4	120,1	110,6	118,4	129,1	127,9	121,8	132,6	133,2	96,6

Зведений бюджет

Доходи	20,7	30,2	31,4	31,7	32,9	49,1	54,9	62,0	75,3	91,5	134,2	171,8	219,9	297,8	288,6
у % до ВВП	38,0	37,1	33,6	30,8	25,2	28,9	26,9	27,4	28,2	26,5	30,4	31,9	30,5	31,4	31,5
у % до попереднього року	-	145,9	104,0	101,0	103,8	149,2	111,8	112,9	121,5	121,5	146,7	128,0	128,0	135,4	96,9

Державний бюджет

(без урахування міжбюджетних трансфертів)

Доходи	12,6	18,1	16,8	16,3	17,8	35,0	38,1	42,5	52,7	68,7	103,8	131,9	161,6	231,7	225,3
у % до ВВП	23,2	22,1	18,0	15,8	13,6	20,6	18,6	18,8	19,7	19,9	23,5	24,5	22,3	24,4	24,6
у % до попереднього року	-	143,7	92,8	97,0	109,2	196,6	108,9	111,5	124,0	130,4	151,1	127,1	122,5	143,4	97,2

Місцеві бюджети

(без урахування міжбюджетних трансфертів)

Доходи	8,0	12,1	14,6	15,4	15,1	14,1	16,8	19,4	22,6	22,8	30,3	40,0	58,3	66,2	63,3
у % до ВВП	14,8	15,0	15,6	15,0	11,6	8,3	8,3	8,6	8,5	6,6	6,9	7,4	8,2	7,0	6,9
у % до попереднього року	-	151,3	120,7	105,5	98,1	93,4	119,1	115,5	116,5	100,9	132,9	132,0	145,8	113,6	195,6

* Складено автором на основі даних Державного комітету статистики України та Державної казначейської служби України.

Продовження додатку А

Таблиця А.2

**Динаміка показників розвитку бюджетної системи України
за доходами за 2010-2014 рр. (млрд. грн.)***

Показники	2010	2011	2012	2013	2014
ВВП (у фактичних цінах)	1082,6	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7
у % до попереднього року	118,4	121,6	107,0	103,3	107,7
Доходи зведеного бюджету	314,5	398,6	445,5	442,8	456,1
у % до ВВП	29,1	30,3	31,6	30,4	29,1
у % до попереднього року	108,9	126,7	111,8	99,4	103,0
Доходи державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів)	234,0	311,9	344,7	337,6	355,0
у % до ВВП	21,6	23,7	24,5	23,2	22,7
у % до попереднього року	103,9	133,3	110,5	97,9	105,2
Доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	80,5	86,7	100,8	105,2	101,1
у % до ВВП	7,5	6,6	7,2	7,2	6,4
у % до попереднього року	127,2	107,7	116,3	104,4	96,1

* Складено автором на основі даних Державної казначейської служби України.

Додаток Б
Розподіл бюджетних ресурсів за доходами у складі
зведеного бюджету України, % *

Роки	Частка державного та місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету			
	Місцевих бюджетів без урахування трансфертів	Державного бюджету (до перерахування трансфертів)	Місцевих бюджетів з урахуванням трансфертів	Державного бюджету (після перерахування трансфертів)
1992	47,6	52,4	47,9	52,1
1993	47,8	52,2	48,0	52,0
1994	42,0	58,0	37,6	62,4
1995	52,4	47,6	44,1	55,9
1996	47,6	52,4	40,2	59,8
1997	43,2	56,8	52,0	48,0
1998	45,7	54,3	53,3	46,7
1999	40,0	60,0	49,0	51,0
2000	29,1	70,9	38,1	61,9
2001	32,3	67,7	47,4	52,6
2002	31,4	68,6	46,3	53,7
2003	30,0	70,0	45,6	54,4
2004	24,9	75,1	43,3	56,7
2005	22,6	77,4	40,0	60,0
2006	23,2	76,8	42,3	57,7
2007	24,6	75,4	44,8	55,2
2008	22,2	77,8	42,1	57,9
2009	21,9	78,1	43,5	56,5
2010	25,6	74,4	50,3	49,7
2011	21,8	78,2	45,6	54,4
2012	22,6	77,4	50,6	49,4
2013	23,8	76,2	49,9	50,1
2014	22,2	77,8	50,8	49,2

* Розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України

Додаток В

Динаміка та структура доходів місцевих бюджетів України

Таблиця В.1

Динаміка доходів місцевих бюджетів України за 2003 - 2010 рр. *

(млн. грн.)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Податкові надходження, у тому числі:	16363,7	18308,2	23588,7	30931,5	44593,4	59281,4	59157,6	67575,6
- податок на доходи фізичних осіб	11164,3	12578,8	16486,6	22791,1	34782,1	45895,7	44485,3	51029,3
- податок на прибуток підприємств	150,4	136,4	191,8	309,0	443,2	400,4	478,2	389,9
- податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів	636,4	658,7	833,4	1084,8	1354,6	1558,4	1538,3	1905,4
- плата за землю	2082,7	2293,2	2718,2	3122,3	3889,3	6681,3	8362,8	9539,9
- акцизний збір з вироблених в Україні товарів	105,1	43,8	63,6	64,5	81,8	105,2	349,9	695,4
- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності	284,3	315,8	417,6	567,6	598,7	618,9	615,9	641,5
- плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності	435,2	512,4	668,7	767,3	869,5	976,8	385,7	293,7
- місцеві податки і збори	510,9	555,5	598,2	642,3	729,9	819,9	808,6	819,4
- єдиний податок з суб'єктів малого бізнесу	944,2	1049,4	1371,5	1348,0	1592,6	1854,4	1766,3	1895,4
Неподаткові надходження, у тому числі:	2574,7	2190,5	3526,9	4790,6	6441,3	7689,4	7759,1	8769,2
- адміністративні збори та платежі	391,7	439,6	442,1	532,3	782,8	1049,6	1086,5	999,3
- власні надходження бюджетних установ	1934,4	2296,6	2721,1	3444,4	4463,7	5167,9	5549,9	6630,4
Доходи від операцій з капіталом, у тому числі:	1438,5	1683,5	2078,8	2663,5	4603,5	4577,1	2593,1	2556,3
- надходження від продажу основного капіталу	926,2	1067,6	1110,3	1513,1	1749,4	2026,4	1291,9	1201,0
- надходження від продажу землі і нематеріальних активів	512,2	615,9	968,5	1150,4	2854,1	2550,6	1301,1	1355,3
Цільові фонди, у тому числі:	544,2	602,7	1107,0	1474,7	2710,7	2324,2	1799,1	1614,7
- збір за забруднення навколишнього природного середовища	212,2	223,4	290,4	278,3	380,9	413,7	805,3	962,0
- цільові фонди, утворені Верховною Радою АРК, організацією місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади	332,0	379,3	816,6	1196,4	2329,9	1910,5	720,7	652,7
Офіційні трансферти, у тому числі:	11729,1	16819,4	23361,1	34150,3	44655,0	63583,2	63523,7	78881,3
- кошти, що надходять з інших бюджетів	152,7	163,8	-					
- дотації	8097,6	9310,1	14448,8	18120,6	23306,4	30439,2	36058,5	44223,2
- субвенції	6538,3	7345,5	8912,2	16029,7	21349,6	28674,4	26121,6	33543,0
Всього доходів	34306,5	39604,2	53677,3	74010,7	98652,0	137443,	134559,4	159397,1

* Складено автором на основі даних Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України.

Таблиця В.2

Динаміка доходів місцевих бюджетів України за 2011-2014 рр. (млн. грн.)*

Доходи	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження, у тому числі:	73086,9	85852,0	91191,1	87333,7
- податок на доходи фізичних осіб	54065,1	61066,0	64586,0	62557,2
- податок на прибуток підприємств	357,5	443,3	675,4	259,5
- податок за першу реєстрацію транспортного засобу (податок з власників транспортних засобів)	1062,3	1344,8	576,7	398,9
- плата за землю	10700,9	12581,7	12802,9	12083,9
- акцизний збір з вироблених в Україні товарів	908,0	1243,1	1358,7	158,7
- екологічний податок	1613,8	1552,4	1534,6	1216,4
- місцеві податки і збори, з них:	2504,1	5455,0	7316,2	8055,2
- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	431,9	532,5	547,0	511,1
- єдиний податок з суб'єктів малого бізнесу	1987,9	4815,6	6640,5	7413,3
Неподаткові надходження, у тому числі:	10915,9	12635,7	12127,8	12257,5
- адміністративні збори та платежі	1905,8	1738,2	1925,0	1583,3
- власні надходження бюджетних установ	8265,7	9493,6	8871,0	9588,1
Доходи від операцій з капіталом, у тому числі:	1829,8	1754,3	1381,6	1127,7
- надходження від продажу основного капіталу	561,6	767,5	652,7	392,6
- надходження від продажу землі і нематеріальних активів	1268,2	986,8	728,8	735,0
Цільові фонди, у тому числі:	822,7	571,6	470,6	382,2
- цільові фонди, утворені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування	822,7	571,6	470,6	382,2
Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	86655,3	100813,8	105171,1	101101,1
Офіційні трансферти, у тому числі:	94875,0	124459,6	115848,3	130600,9
- дотації	48113,6	60626,3	61220,4	64434,4
- субвенції	46761,5	63833,3	54627,9	66166,5
Всього доходів	181530,4	225273,5	221019,4	231702,0

* Складено автором на основі даних Державної казначейської служби України.

Таблиця В.3

Структура доходів місцевих бюджетів України за 2002-2014 рр., %*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження , у тому числі:	58,3	54,2	46,2	44,0	43,4	43,4	43,1	44,4	42,4	40,3	38,1	41,3	37,7
- податок з доходів фізичних осіб	38,3	39,4	31,8	30,7	30,8	33,8	33,4	33,2	32,0	29,8	27,1	29,2	27,0
- податок на прибуток підприємств	4,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,1
- податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів (податок за першу реєстрацію транспортного засобу)	2,1	1,7	1,7	1,6	1,7	1,3	1,1	1,1	1,2	0,6	0,6	0,3	0,2
- плата за землю	6,4	5,9	5,8	5,1	4,2	3,8	4,9	5,0	5,9	5,9	5,6	5,8	5,2
- акцизний збір з вироблених в Україні товарів	0,8	0,3	0,1	0,1	0,1	0,4	0,1	0,3	0,4	0,5	0,5	0,6	0,1
- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності	0,5	0,6	0,8	0,8	0,9	1,1	0,4	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2	-
- плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності	1,1	1,1	1,3	1,2	1,3	0,8	0,7	0,3	0,2	-	-	-	-
- місцеві податки і збори	1,9	1,7	1,4	1,1	0,9	0,7	0,6	0,6	0,5	1,4	2,4	3,3	3,5
- єдиний податок з суб'єктів малого бізнесу	2,3	2,6	2,6	2,6	1,8	1,5	1,3	1,3	1,2	1,1	2,1	3,0	3,2
Неподаткові надходження , у тому числі:	7,3	7,1	5,5	6,6	5,7	6,2	5,6	5,9	5,5	6,0	5,6	5,5	5,3
- адміністративні збори та платежі	1,0	0,9	1,1	0,8	1,0	0,3	0,7	0,8	0,6	1,0	0,8	0,9	0,7
- власні надходження бюджетних установ	5,8	5,6	5,8	5,1	4,4	4,3	3,8	4,1	4,1	4,6	4,2	4,0	4,1
Доходи від операцій з капіталом , у тому числі:	2,2	3,0	4,3	3,9	3,0	4,5	3,3	1,9	1,6	1,0	0,8	0,6	0,5
- надходження від продажу основного капіталу	1,7	2,1	2,7	2,1	2,3	1,7	1,4	1,0	0,7	0,3	0,3	0,3	0,2
- надходження від продажу землі і нематеріальних активів	0,5	0,9	1,6	1,8	0,7	2,8	1,9	0,9	0,9	0,7	0,5	0,3	0,3
Цільові фонди , у тому числі:	1,0	1,5	1,5	2,1	1,8	2,6	1,7	1,1	1,0	0,4	0,2	0,2	0,1
- збір за забруднення навколишнього природного середовища	0,4	0,5	0,6	0,5	0,6	0,4	0,3	0,6	0,6	-	-	-	-
- цільові фонди, утворені Верховною Радою АРК, організацією місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади	0,6	1,0	1,0	1,5	1,2	2,2	1,4	0,5	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1
Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	68,8	65,8	57,5	56,5	53,9	56,7	53,7	53,3	50,5	47,7	44,7	47,6	43,6
Офіційні трансферти від органів державного управління , у тому числі:	31,2	34,2	42,5	43,5	46,1	43,3	46,3	46,7	49,5	52,3	55,3	52,4	56,4
- кошти, що надходять з інших бюджетів	0,01	0,1	0,5	-	1,0	-	3,3	0,5	0,7	-	-	-	-
- дотації	16,5	18,9	23,5	26,9	27,2	25,1	22,1	26,8	27,7	26,5	26,9	27,7	27,9
- субвенції	14,7	15,2	18,5	16,6	17,9	18,2	20,9	19,4	21,1	25,8	28,4	24,7	28,5
ВСЬОГО ДОХОДІВ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних Державної казначейської служби України.

Додаток Г

Структура власних та закріплених доходів місцевих бюджетів України

Таблиця Г.1

**Питома вага власних і закріплених доходів та міжбюджетних трансфертів в
доходах місцевих бюджетів України за 2002-2010 рр., %***

Показники	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Закріплені доходи – разом (що враховуються при визначенні обсягів трансфертів)	44,5	44,8	37,2	35,6	33,9	38,3	37,3	36,5	35,4
у тому числі:									
- податок з доходів фізичних осіб	38,3	39,4	31,8	30,7	30,8	33,8	33,4	33,2	32,0
- єдиний податок СПД	2,3	2,6	2,6	2,6	1,8	1,5	1,3	1,3	1,2
- плата за землю	2,5	1,8	1,5	1,3	0,7	0,7	0,7	1,0	1,2
- інші надходження	1,4	1,0	1,3	1,0	0,6	2,3	2,5	1,0	1,0
Власні доходи – разом (що не враховуються при визначенні обсягів трансфертів)	19,4	15,9	14,5	12,6	12,2	11,1	10,4	10,8	12,5
у тому числі:									
- місцеві податки та збори	1,9	1,7	1,4	1,1	0,9	0,7	0,6	0,6	0,6
- плата за землю	6,4	5,9	5,0	4,6	4,2	3,8	4,0	4,2	5,0
- податок з власників транспортних засобів	2,1	1,7	1,7	1,6	1,7	1,3	1,1	1,1	1,2
- власні надходження бюджетних установ	5,8	5,6	5,8	5,1	4,4	4,3	3,8	4,1	4,1
- інші надходження	3,2	1,0	0,6	0,2	1,0	1,0	0,5	0,8	1,6
Закріплені та власні доходи – разом	63,9	60,7	51,7	48,2	46,1	49,4	47,7	47,3	47,9
Трансферти	31,2	34,2	42,5	43,5	46,1	43,3	46,3	46,7	49,5

* Складено автором на основі даних Державної казначейської служби України.

Таблиця Г. 2

**Питома вага власних і закріплених доходів та міжбюджетних трансфертів в
доходах місцевих бюджетів України за 2011-2014 рр., % ***

Показники	2011	2012	2013	2014
Закріплені доходи – разом (що враховуються при визначенні обсягів трансфертів), у тому числі:	31,6	28,8	30,8	28,2
- податок на доходи фізичних осіб	29,8	27,1	29,2	27,0
- збір за спеціальне використання природних ресурсів	1,2	1,2	1,0	1,1
- акцизний збір з виготовлених в Україні підакцизних товарів	0,5	0,5	0,6	0,1
- державне мито	0,1	0,0	0,0	0,0
Власні доходи – разом (що не враховуються при визначенні обсягів трансфертів), у тому числі:	7,7	7,1	7,5	6,4
- податок на прибуток підприємств	0,2	0,2	0,3	0,1
- місцеві податки та збори (крім єдиного податку)	0,3	0,3	0,3	0,3
- плата за землю	5,9	5,6	5,8	5,2
- податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин та механізмів (збір за першу реєстрацію транспортного засобу)	0,1	0,0	0,0	0,0
- фіксований сільськогосподарський податок	0,1	0,1	0,1	0,0
- плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	0,1	0,1	0,1	0,1
- інші надходження	1,0	0,8	0,9	0,7
Закріплені та власні доходи – разом	39,3	35,9	38,3	34,6
Трансферти	52,3	55,3	52,4	56,4

* Розраховано автором на основі даних Державної казначейської служби України.

Додаток Д
Видатки бюджетів України за 1995-2014 роки

Таблиця Д.1

Динаміка видатків бюджетної системи України за 1995-2009 рр. (млрд. грн.)*

Показники	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ВВП (у фактичних цінах, млн. грн.) у % до попереднього року	54,5	81,5	93,4	102,6	130,4	170,1	204,2	225,8	267,3	345,1	441,5	537,7	712,9	949,9	914,7
	-	149,9	114,5	109,9	127,1	130,4	120,1	110,6	118,4	129,1	127,9	121,8	132,6	133,2	96,6
Зведений бюджет															
Видатки	24,3	34,2	34,3	31,2	34,8	48,1	55,5	60,3	75,8	102,5	142,0	175,5	226,0	309,2	307,3
у % до ВВП	44,6	41,9	36,7	30,4	26,7	28,3	27,2	26,7	28,3	29,7	32,2	32,6	31,7	32,6	33,6
у % до попереднього року	-	140,6	100,4	90,9	111,6	138,3	115,3	108,6	125,6	135,3	138,5	123,6	128,8	136,8	99,4
Державний бюджет (без урахування міжбюджетних трансфертів)															
Видатки	14,8	22,4	20,6	16,2	19,0	31,2	32,7	35,5	44,4	63,7	89,9	103,1	129,6	182,4	180,2
у % до ВВП	27,1	27,5	22,1	15,8	14,5	18,3	16,0	15,7	16,6	18,5	20,4	19,2	18,2	19,2	19,7
у % до попереднього року	-	151,9	92,0	78,4	117,2	164,3	104,9	108,7	124,9	143,6	147,1	114,7	125,7	140,7	98,8
Місцеві бюджети (без урахування міжбюджетних трансфертів)															
Видатки	9,5	11,8	13,7	15,0	15,9	17,0	22,8	24,8	31,4	38,8	52,1	72,4	96,4	126,8	127,1
у % до ВВП	17,5	14,4	14,7	14,6	12,2	10,0	11,2	11,0	11,7	11,2	11,8	13,4	13,5	13,3	13,9
у % до попереднього року	-	123,2	116,4	109,7	105,6	107,1	134,4	108,5	126,7	123,6	134,2	138,9	133,1	131,5	100,2

* Складено автором на основі даних Державного комітету статистики України та Державної казначейської служби України.

Продовження додатку Д

Таблиця Д.2

Динаміка видатків бюджетної системи України за 2010-2014 рр. *

(млрд. грн.)

Показники	2010	2011	2012	2013	2014
ВВП (у фактичних цінах)	1082,6	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7
у % до попереднього року	118,4	121,6	107,0	103,3	107,7
Видатки зведеного бюджету	377,8	416,6	492,5	505,8	523,1
у % до ВВП	34,9	31,6	35,0	34,8	33,4
у % до попереднього року	122,9	110,3	118,2	102,7	103,4
Видатки державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів)	225,8	238,5	271,2	287,6	299,6
у % до ВВП	20,9	18,1	19,2	19,8	19,1
у % до попереднього року	125,3	105,6	113,7	106,0	104,2
Видатки місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	152,0	178,1	221,3	218,2	223,5
у % до ВВП	14,0	13,5	15,8	15,0	14,3
у % до попереднього року	119,6	117,2	124,3	98,6	162,4
Видатки місцевих бюджетів (з врахуванням міжбюджетних трансфертів)	159,8	181,0	222,6	219,9	225,6

* Складено автором на основі даних Державної казначейської служби України.

Додаток Е
Склад та структура видатків місцевих бюджетів України
за 2002-2007 рр., млрд. грн. *

Видатки за функціональною класифікацією	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Видатки – разом	27,7	33,8	40,4	53,5	75,8	100,3
Загальнодержавні функції	1,7	2,2	2,7	3,5	5,7	7,4
у % до загальної суми	6,2	6,4	6,6	6,5	7,7	7,4
Громадський порядок, безпека та судова влада	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
у % до загальної суми	1,3	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1
Економічна діяльність	1,6	3,0	4,4	5,0	6,9	10,8
у % до загальної суми	5,8	9,0	11,0	9,4	9,1	10,7
Охорона навколишнього природного середовища	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4
у % до загальної суми	0,5	0,6	0,7	0,5	0,5	0,4
Житлово-комунальне господарство	1,4	1,7	2,6	3,8	7,8	5,2
у % до загальної суми	4,9	5,2	6,3	7,1	10,3	5,2
Охорона здоров'я	6,0	7,4	8,7	12,0	15,6	20,4
у % до загальної суми	21,5	21,8	21,6	22,4	20,6	20,4
Духовний та фізичний розвиток	1,0	1,4	1,7	2,2	2,9	3,7
у % до загальної суми	3,6	4,2	4,2	4,1	3,9	3,7
Освіта	7,3	9,2	11,1	16,9	21,7	29,2
у % до загальної суми	26,3	27,4	27,6	31,5	28,6	29,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	5,4	6,1	7,1	8,3	11,1	19,3
у % до загальної суми	19,4	18,2	17,8	15,6	14,7	19,2
Кошти, що передаються до Державного бюджету України	2,9	2,4	1,6	1,5	1,6	3,8
у % до загальної суми	10,6	7,0	3,9	2,7	2,1	3,7

* Складено автором на основі даних Державної казначейської служби України.

Додаток Ж

Доходи місцевих бюджетів Одеської області за 2008-2014 рр.

Таблиця Ж.1

Доходи зведеного бюджету Одеської області за 2008-2010 рр. *

(тис. грн.)

Найменування доходів	Роки		
	2008	2009	2010
Загальний фонд			
Податок з доходів фізичних осіб	2 054 009,2	2 034 501,0	2431778,6
Плата за землю	104413,7	139959,5	166140,0
Реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців	1746,3	1259,0	1397,6
Ліцензії на роздрібну торгівлю алкогольними напоями та тютюновими виробами	30682,4	31740,5	32476,8
Патенти на торгівлю	56430,0	22722,8	14909,7
Єдиний податок	106260,1	104631,7	111629,8
Державне мито	16021,4	20579,6	18205,4
Адміністративні штрафи та санкції	1645,0	1786,6	1741,4
Адміністративні штрафи у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху	2364,6	31593,6	35618,7
Інші надходження			74517,1
Всього делеговані доходи	2373614,7	2388794,6	2888415,1
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	11060,8	9817,5	35912,5
Плата за землю	240765,8	315661,6	387664,8
Фіксований сільськогосподарський податок	8220,0	7532,8	7553,9
Місцеві податки та збори	62208,4	67937,1	74157,2
Частина чистого прибутку комунальних підприємств	3719,4	2118,5	2160,9
Плата за оренду майнових комплексів	86525,0	83534,2	94898,4
Надходження від розміщення в установах банків тимчасово вільних бюджетних коштів	26158,0	19122,2	14437,6
Адміністративні штрафи та інші санкції			1741,4
Інші надходження	118793,1	44411,0	167770,7
Всього власні доходи	560049,5	553576,0	786297,4
Всього загальний фонд без трансфертів	2 933 664,2	2 942 370,6	3674712,5

Продовження таблиці Ж.1

Всього міжбюджетні трансферти	2206265,4	2552938,7	3866607,5
у тому числі:			
- дотації	1322278,8	1414411,6	2073497,9
- субвенції	883986,6	1138527,1	1793109,6
Всього загальний фонд	5139929,6	5495309,3	7541320,0
Спеціальний фонд			
Податок з власників транспортних засобів	90624,1	89431,1	105734,0
Плата за патенти від продажу нафтопродуктів	1010,6	1074,4	1066,1
Кошти від відшкодування втрат сільгосп. та ліс. виробникам	49148,2	32136,8	7002,7
Грошові стягнення та шкоду, заподіяну порушенням законодавства	3152,1	10662,5	9376,4
Збір за забруднення навколишнього природного середовища	5963,1	12478,3	14738,4
Цільові фонди	8202,8	5046,8	20858,5
Бюджет розвитку, у тому числі:	298699,8	164068,6	290328,8
Надходження від відчуження майна, що знаходиться у комунальній власності	153106,4	92365,4	151547,7
Надходження від продажу землі	145589,8	71699,8	130050,4
Всього спеціальний фонд	456903,3	315012,8	449104,9
Всього доходів	5596832,9	5810322,1	7990424,9

* Складено автором на основі даних департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації.

Таблиця Ж.2

Доходи зведеного бюджету Одеської області за 2011-2014 рр. *

(тис. грн.)

Найменування доходів	Роки			
	2011	2012	2013	2014
Загальний фонд				
Податок з доходів фізичних осіб	2807919,2	3040614,9	3222083,5	3386554,6
Реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців	1283,8	1164,0	-	-
Ліцензії на оптову та роздрібну торгівлю алкогольними напоями та тютюновими виробами	53463,9	51089,0	-	-
Державне мито	16974,6	7687	4385,1	4515,1
Плата за спеціальне використання природних ресурсів	8236,5	8339,3	8232,8	9161,2
Інші надходження	2861,1	4311,4	543,1	426,1
Всього делеговані доходи	2890739,1	3113205,6	3235244,5	3400657,1
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	13724,0	19682,0	26230,4	17885,5
Плата за землю	587304,4	664875,3	702307,2	729868,8
Фіксований сільськогосподарський податок	7720,9	8221,7	8236,2	7983,0
Місцеві податки та збори	46014,7	51525,0	47641,2	44193,7
Частина прибутку (доходу) господарських організацій	9318,5	8251,6	12182,4	19315,4
Плата за ліцензії на оптову та роздрібну торгівлю алкогольними напоями та тютюновими виробами			50676,5	49861,4
Плата за оренду майнових комплексів	90085,2	91701,2	80055,1	82675,8
Плата за розміщення в установах банків тимчасово вільних бюджетних коштів	12243,6	10314,5	6465,0	3539,6
Адміністративні штрафи та інші санкції	1823,2	1556,3	2566,7	1856,9
Інші надходження	64105,3	31133	16434,8	20850,0
Всього власні доходи	832339,8	887260,6	952795,5	978030,1
Всього загальний фонд без трансфертів	3723078,9	4000466,2	4188039,9	4378687,2
Всього міжбюджетні трансферти, у тому числі:	4739932,1	6008026,2	5788122,1	6844632,4
- дотації	2339124,4	3065735,0	3124118,1	3461818,4
- субвенції	2400807,7	2942291,2	2664004,0	3382814,0
Разом загальний фонд	8463011,0	10008492,4	9976161,2	11223319,6

Продовження таблиці Ж.2

Спеціальний фонд				
Податок з власників транспортних засобів	17414,7	911,4	-	-
Збір за першу реєстрацію транспортного засобу	7382,2	16845,6	16920,1	10373,2
Збір за провадження торговельної діяльності нафтопродуктами та стиснутим газом	1755,6	2068,4	2366,9	2648,6
Власні надходження бюджетних установ	363809,6	420083,2	385288,9	419772,8
Кошти від відшкодування втрат сільгосп. та ліс. виробникам	9344,8	11059,7	5409,9	7664,1
Грошові стягнення та шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього середовища	21350,5	7796,3	11764,3	38595,5
Екологічний податок	14066,4	9904,8	10693,8	17848,8
Цільові фонди	14330,9	11392,5	4025,8	5501,0
Інші надходження	3184,8	35,2	550,5	131972,7
Бюджет розвитку, у тому числі:	236778,6	479262,2	584496,5	594394,2
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	-	-	963,5	2445,2
Єдиний податок	117939,9	296065,3	395529,4	460934,5
Надходження від відчуження майна, що знаходиться у комунальній власності	70830,0	79538,6	57022,4	33004,2
Надходження від продажу землі	47494,7	53571,5	65879,0	44845,2
Всього спеціальний фонд	689418,1	959359,3	1021516,7	1228770,9
Всього доходів	9152429,1	10967851,7	10997677,9	12452090,5

* Складено автором на основі даних департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації.

Таблиця Ж.3

Виконання доходної частини бюджету міста Одеси за 2008-2014 рр. *

(тис. грн.)

Найменування доходів	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Загальний фонд							
Податок на доходи фізичних осіб	868 034,1	852 831,2	981 623,1	1 185 981,5	1 313 580,2	1 396 619,7	1 460 858,7
Фіксований податок	9 707,5	8 045,3	7 301,9	х	х	х	х
Реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців	964,3	714,1	788,8	744,7	662,5	309,2	х
Патенти на торгівлю	44 978,1	16 551,1	7 653,2	х	х	х	х
Єдиний податок	64 402,6	62 155,8	66 918,6	х	х	х	х
Державне мито	6 710,0	11 002,8	10 788,1	9 412,0	5 208,2	2 323,2	2 153,5
Адміністративні штрафи	210,3	186,0	464,5	х	х	х	х
Разом делеговані доходи	996 064,2	996 279,0	1 092 887,3	1 196 138,2	1 319 450,8	1 399 252,1	1 463 012,2
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	7 808,9	6 955,6	32 591,8	10 096,1	16 413,0	19 277,1	12 558,9
Плата за землю	111 837,0	133 170,1	156 887,2	261 940,0	28 6021,0	295 548,4	299 068,2
Податок на промисел	224,8	149,5	162,7	х	х	х	х
Фіксований сільськогосподарський податок	х	х	х	3 687,8	3,7	0,0	0,0
Місцеві податки та збори	37 683,9	37 210,8	37 359,4	32 800,5	38 374,6	33 114,0	32 738,9
Частина прибутку комунальних підприємств	3 397,2	1 857,4	1 871,1	8 961,5	7 712,3	11 524,7	18 825,0
Плата за оренду майнових комплексів	68 685,6	61 958,7	72 287,7	71 170,5	70 510,7	58 219,7	62 267,5
Інші надходження	127 763,0	45 584,7	36 278,9	48 976,1	25 525,7	11 623,9	14 328,8
Разом власні доходи	357 400,4	286 886,8	337 438,8	437 632,5	443 561,0	429 307,8	439 789,5

Продовження таблиці Ж.3

Разом загальний фонд без трансфертів	1 353 464,6	1 283 165,8	1 430 326,1	1 633 770,7	1 763 011,8	1 828 559,9	1 902 795,7
Разом міжбюджетні трансферти, у тому числі:	350 984,5	376 025,5	604 326,9	832 670,4	1 216 090,6	1 036 192,8	1 193 837,3
- дотації	29 704,1	16 795,0	154 811,7	176 328,9	272 733,6	429 307,8	312 418,3
- субвенції	321 280,4	359 230,5	449 515,2	656 341,5	943 357,0	881 866,5	881 419,0
Разом загальний фонд	1 704 449,1	1 659 191,3	2 034 653,0	2 466 441,1	2 979 102,4	2 864 752,7	3 096 633,0
Спеціальний фонд							
Податок з власників транспортних засобів	33 092,2	38 234,0	39 438,3	7 075,4	450,2	x	x
Збір за першу реєстрацію транспортного засобу	x	x	x	2 544,9	5 373,6	5 855,6	3 228,9
Власні надходження бюджетних установ	93 621,0	99 709,8	121 586,3	145 196,0	160 969,0	160 086,0	167 909,1
Екологічний податок	x	x	x	5 480,3	3 409,2	3 349,5	8 950,9
Цільові фонди	3 027,5	1 327,8	603,7	699,7	304,3	415,0	1 563,6
Бюджет розвитку, у т. ч.:	209 767,0	110 702,4	250 193,8	110 330,5	299 790,9	369 890,3	373 156,3
- єдиний податок	x	x	x	68 893,4	179 064,5	252 213,5	297 822,9
Разом спеціальний фонд	395 943,6	249 974,0	513 746,9	316 950,3	585 410,8	586 405,8	612 809,7
Разом доходів	2 100 392,7	1 997 685,8	2 548 339,9	2 783 391,8	3 564 513,2	3 451 158,4	3 709 442,7

* Складено автором на основі даних департаменту фінансів Одеської міської Ради.

Таблиця Ж.4

Виконання доходної частини бюджету міста Теплодар за 2008-2013 рр. *

(тис. грн.)

Найменування доходів	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження	5575,6	5711,6	6049,3	6962,9	8123,2	8261,5
Податок на доходи фізичних осіб	2748,8	2923,5	3235,3	3884,2	4280,8	4135,9
Податок на прибуток підприємств	151,4	277,1	56,3	21,7	10,6	3,5
Податки на власність (в т.ч. податок з власників транспортних засобів); з 01.01.11 - збір за реєстрацію транспортних засобів	227,5	195,7	270,1	67,4	39,5	50,6
Плата за землю	1392,9	1570,6	1965,3	2589,9	2422,1	2609,1
Внутрішні податки на товари та послуги	616,9	265,0	73,4	x	x	x
Місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011р.	89,8	83,3	91,3	4,5	x	x
Єдиний податок, нарахований до 01.01.2011	348,5	396,4	357,5	x	x	x
Місцеві податки і збори, нараховані після 01.01.2011р. у тому числі:	x	x	x	387,5	1360,8	1454,8
- єдиний податок				317,7	1278,7	1378,8
Екологічний податок				5,2	9,4	7,7
Інші	0,0	0,0	0,1	2,5	18,8	15,3
Неподаткові надходження	2789,2	2948,7	3592,5	3549,0	3847,6	3619,9
Доходи від операцій з капіталом	1995,3	363,7	2617,8	1842,8	70,8	9,5
Цільові фонди	5,0	6,8	x	x	x	x
Всього доходів	10365,1	9030,8	12259,6	12354,7	12041,6	11890,9
Міжбюджетні трансферти:	12299,4	15394,3	16800,1	18600,5	30904,4	25163,6
- дотації	7267,7	8693,9	10788,0	11336,2	14723,6	14873,9
- субвенції	5031,7	6700,3	6012,0	7264,3	16180,8	10289,7
Всього доходів	22664,5	24425,1	29059,7	30955,2	42946,0	37054,5
Субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів	1894,2	506,4	1458,8	1612,2	1514,1	4642,1
Разом доходів	24558,7	24931,5	30518,5	32567,4	44460,1	41696,6

* Складено автором на основі даних фінансового управління Теплодарської міської ради.

Таблиця Ж.5

Виконання доходної частини зведеного бюджету Болградського району за 2008-2014 рр. *

(тис. грн.)

Найменування доходів	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження, у тому числі:	20250,5	21044,1	26034,6	29249,2	38359,8	41343,4	45872,2
Податок на доходи фізичних осіб	15332,7	14811,5	18010,0	21172,9	24598,1	25761,8	27881,5
Податок на прибуток підприємств	56,8	75,8	166,9	95,5	74,6	25,6	277,3
Податки на власність:	47,9	624,6	816,0	214,9	285,9	140,1	75,4
- податок з власників транспортних засобів (збір за першу реєстрацію транспортного засобу з 01.01.2011р.)	47,9	624,6	816,0	214,9	285,9	140,1	75,4
Збір за спеціальне використання природних ресурсів:	1830,8	2587,4	3371,6	5288,1	7062,0	8176,4	9141,3
- плата за землю	1830,8	2586,1	3371,0	5286,5	7061,8	8176,2	9140,6
Внутрішні податки на товари і послуги	274,0	304,0	183,3	x	x	x	x
Єдиний податок, нарахований до 01.01.2011р.	1348,6	1292,6	1466,8	x	x	x	x
Місцеві податки і збори, у тому числі:	968,4	1072,9	1042,4	2030,5	5866,1	6762,7	8027,5
- єдиний податок	x	x	x	1806,4	5707,6	6523,4	7779,9
Екологічний податок	x	x	x	30,5	55,8	52,2	63,0
Фіксований с/г податок	391,3	375,2	377,7	395,6	415,2	425,9	406,2
Неподаткові надходження, у тому числі:	683,6	5305,7	5925,5	5704,5	6545,6	6246,6	5667,0
Доходи від власності та підприємницької діяльності	258,3	842,8	906,6	94,4	27,5	31,0	15,8
Адміністративні збори та платежі	281,5	506,1	395,7	537,6	421,5	462,7	329,5
Власні надходження бюджетних установ	143,8	3812,8	4517,5	4941,9	5876,1	5752,9	5226,1
Доходи від операцій з капіталом	14,5	504,7	833,0	406,4	565,9	92,1	1258,9
Цільові фонди	-	33,0	36,1	0,1	x	x	x
Всього доходів	20934,1	26887,5	32829,1	35360,1	45471,3	47682,1	52798,1
Міжбюджетні трансферти, у тому числі:	117868,1	115871,0	146502,3	161627,7	197956,6	199720,1	210401,9
- дотації	87612,7	82147,0	97451,3	100590,8	123679,0	116779,5	118818,6
- субвенції	30255,4	32887,0	47788,8	61036,9	74277,3	82940,6	91583,3
Разом доходів	138802,2	142758,5	179331,4	196987,8	243427,9	247402,2	263200,0

* Складено автором на основі даних фінансового управління Болградської районної державної адміністрації.

Таблиця Ж.6

Виконання доходної частини зведеного бюджету Іванівського району за 2008-2014 рр.*

(тис. грн.)

Найменування доходів	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження, у тому числі:	11148,2	11543,1	13208,5	16411,8	19628,9	21011,9	23227,3
Податок на доходи фізичних осіб	8088,1	8091,2	9358,9	11441,3	12554,1	12948,3	14133,4
Податок на прибуток підприємств	14,8	15,2	11,2	25,6	32,4	6,6	18,0
Податки на власність:	394,3	385,8	494,1	102,3	87,2	100,4	78,6
- податок з власників транспортних засобів (збір за першу реєстрацію транспортного засобу з 01.01.2011р.)	394,3	385,8	494,1	102,3	87,2	100,4	78,6
Збір за спеціальне використання природних ресурсів:	1570,4	1875,2	2055,9	3533,4	4923,5	5657,1	6561,4
- плата за землю	1570,3	1874,5	2055,9	3532,9	4922,6	5656,7	5648,7
Внутрішні податки на товари і послуги	121,4	114,6	138,2	9,6	х	х	х
Єдиний податок, нарахований до 01.01.2011р.	511,6	511,6	603,0	х	х	х	х
Місцеві податки і збори, у тому числі:	180,6	169,8	240,1	1004,6	1745,9	2006,4	2173,0
- єдиний податок	х	х	х	793,1	1529,1	1784,9	1939,1
Фіксований с/г податок	267,1	267,1	289,3	288,6	255,2	279,8	262,8
Неподаткові надходження, у тому числі:	1763,5	2097,4	2347,6	2672,4	2505,2	2189,0	2049,5
Доходи від власності та підприємницької діяльності	1,3	268,7	246,8	1,3	46,2	7,9	6,5
Адміністративні збори та платежі	201,2	251,7	61,5	201,2	103,2	116,8	108,6
Державне мито	130,5	122,1	45,0	105,8	17,8	20,3	23,0
Інші неподаткові надходження	1430,5	1454,9	1994,3	2364,1	2338,0	2044,0	1911,4
Доходи від операцій з капіталом	272,9	373,2	50,4	387,9	174,8	105,2	37,8
Всього доходів	13194,1	14036,6	15630,2	19472,1	22308,9	23306,1	25314,6
Міжбюджетні трансферти, у тому числі:	44391,3	55168,3	66338,9	73600,1	92569,1	94432,2	104232,1
- дотації	30330,2	35362,3	40598,7	42333,5	51730,6	48982,3	53136,3
- субвенції	13776,1	18997,7	25740,2	31266,6	40838,4	45449,9	51095,8
Разом доходів	57585,3	69204,8	81969,1	93072,1	114878,0	117738,3	129546,7

* Складено автором на основі даних фінансового управління Іванівської районної державної адміністрації.

Таблиця Ж.7

Виконання доходної частини зведеного бюджету Комінтернівського району за 2008-2014 рр., тис. грн. *

Найменування доходів	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження, у тому числі:	64162,2	67211,1	96788,2	143218,3	118828	127982,0	128434,1
Податок на доходи фізичних осіб	44648,3	41570,5	65615,1	105311,7	77525,3	76923,4	95699,5
Податок на прибуток підприємств	163,4	71,1	55,2	89,5	83,6	179,2	21,1
Податки на власність:	1270,3	1210,5	1457,8	236,8	327,9	249,8	160,3
- податок з власників транспортних засобів (збір за першу реєстрацію транспортного засобу з 01.01.2011р.)	1270,3	1210,5	406,2	236,8	305,9	237,7	160,3
Збір за спеціальне використання природних ресурсів:	13243,7	18963,4	23886,7	33342,1	33673,3	33289,1	30818,4
- плата за землю	13182,6	18923,8	23886,5	33341,6	33673,0	33228,8	30817,4
Внутрішні податки на товари і послуги	402,1	446,5	662,1	x	x	x	x
Єдиний податок, нарахований до 01.01.2011р.	1926,9	2174,5	2246,3	x	x	x	x
Місцеві податки і збори, у тому числі:	2145,2	2456,1	2522,9	3568,5	6688,3	8958,8	11238,1
- єдиний податок	x	x	x	2472,0	2587,0	7882,5	9932,7
Фіксований с/г податок	352,4	318,6	342,2	331,0	344,9	499,2	379,8
Неподаткові надходження, у тому числі:	7207,8	6360,8	8698,2	16758,5	15787,9	7658,6	11701,7
Доходи від власності та підприємницької діяльності	1467,9	3861,1	2298,9	4470,1	4570,6	1987,9	4939,5
Адміністративні збори та платежі	925,1	1062,2	837,3	107,5	19,8	476,8	465,2
Державне мито	773,1	842,9	572,9	495,9	44,7	91,4	142,0
Інші неподаткові надходження	865,6	785,9	4989,1	11685,0	11152,8	5102,5	1013,7
Доходи від операцій з капіталом	5104,9	6542,2	4298,4	4567,1	5313,7	15330,7	1990,5
Всього доходів	76474,9	80114,1	109784,8	164543,9	139929,8	150971,3	142126,3
Міжбюджетні трансферти, у тому числі:	48479,3	70320,8	96241,9	106949,7	119112,7	121769,1	160326,3
- дотації	19971,3	33862,1	47223,8	47722,7	48380,4	42126,3	68405,8
- субвенції	28508,0	36458,7	49018,1	59227,0	70732,3	79642,8	91920,5
Разом доходів	124954,2	150435,2	206026,7	271493,6	259042,5	272740,4	302452,6

* Складено автором на основі даних фінансового управління Комінтернівської районної державної адміністрації.

Таблиця Ж.8

Доходи зведеного бюджету Кодимського району за 2008-2014 рр., тис. грн. *

Найменування доходів	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження, у тому числі:	9265,2	10325,2	12800,1	14550,3	14439,3	18274,2	19126,2
Податок на доходи фізичних осіб	6768,1	7033,6	8676,3	9215,5	9592,3	10 778,7	11814,6
Податок на прибуток підприємств	25,9	19,9	119,5	94,8	68,3	60,9	15,8
Збір за спеціальне використання природних ресурсів:	1432,2	2088,0	2821,7	4166,5	3515,6	5680,2	5576,9
- плата за землю	1318,8	1996,7	2750,1	4057,5	3515,6	5 526,4	5381,6
Внутрішні податки на товари і послуги	51,2	57,8	48,1	х	х	х	х
Єдиний податок, нарахований до 01.01.2011р.	518,4	586,5	670,4	х	х	х	х
Місцеві податки і збори, у тому числі:	91,1	104,5	82,0	802,1	1046,8	1608,8	1582,2
- єдиний податок	х	х	х	698,5	980,8	1474,2	1 474,2
Фіксований с/г податок	146,5	140,3	126,3	154,2	140,8	145,6	136,7
Інші податки	231,8	294,6	255,8	117,2	75,5	0,0	0,0
Неподаткові надходження	1606,6	1931,4	2543,2	2138,5	1390,9	3660,9	104,4
Доходи від операцій з капіталом	81,2	160,2	184,1	383,5	406,8	69,50	67,1
Цільові фонди	11,1	29,3	32,9	х	57,4	508,80	459,2
Всього доходів	10964,1	12446,1	15560,3	17072,3	16294,4	22513,4	19756,9
Міжбюджетні трансферти	50459,7	56320,4	66891,9	70762,4	80026,4	91506,50	95070,3
Разом доходів	61423,8	68766,5	82452,2	87834,7	96320,8	114019,9	114827,2

* Складено автором на основі даних фінансового управління Кодимської районної державної адміністрації

Додаток 3

Структура доходів місцевих бюджетів Одеської області за 2008-2014 рр.

Таблиця 3.1

Динаміка структури доходів зведеного бюджету Одеської області
за 2008-2014 рр., (%)*

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження	47,1	46,2	41,2	39,8	37,6	40,4	37,7
у тому числі:							
Податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості	36,9	35,2	30,8	30,8	27,9	29,5	27,3
у тому числі:							
- податок з доходів фізичних осіб	36,7	35,0	30,4	30,7	27,7	29,3	27,2
- податок на прибуток підприємств	0,2	0,2	0,4	0,1	0,2	0,2	0,1
Податки на власність, з них:	1,6	1,5	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1
- податок з власників транспортних засобів	1,6	1,5	0,3	0,2	-	-	-
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	-	-	-	0,1	0,2	0,2	0,1
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, в т.ч.:	4,3	5,4	4,9	6,4	6,1	6,4	5,7
- плата за землю	4,3	5,4	4,9	6,4	6,1	6,4	5,7
Внутрішні податки на товари та послуги, з них:	1,0	0,9	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4
- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4
Місцеві податки і збори, з них:	1,1	1,2	0,9	1,6	2,7	3,7	4,0
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011	1,1	1,2	0,9	-	-	-	-
- єдиний податок	-	-	-	1,3	2,5	3,6	3,7
Єдиний податок до 01.01.2011	1,9	1,8	1,4	-	-	-	-
Фіксований сільськогосподарський податок	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Інші податки, у тому числі	0,2	0,2	2,4	0,1	0,1	0,1	0,1
- екологічний податок	-	-	-	0,1	0,1	0,0	0,1
Неподаткові надходження	8,1	7,0	6,6	6,9	6,3	5,8	6,7
Доходи від операцій з капіталом	5,3	2,8	3,5	1,3	1,2	1,1	0,6
Цільові фонди	0,1	0,1	0,3	0,2	0,1	0,0	0,0
Разом доходів	60,6	56,1	51,6	48,2	45,2	47,3	45,0
Офіційні трансферти, з них:	39,4	43,9	48,4	51,8	54,8	52,7	55,0
- дотації	23,6	24,3	25,9	25,6	28,0	28,4	27,8
- субвенції	15,8	19,6	22,5	26,2	26,8	24,3	27,2
Всього доходів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації.

Таблиця 3.2

Динаміка структури доходів бюджету м. Одеси за 2008-2014 рр., (%)*

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження	56,3	58,1	55,6	56,6	54,8	58,2	57,0
у тому числі:							
Податок на доходи з фізичних осіб	41,3	42,7	38,5	42,6	36,9	40,5	39,3
Фіксований податок на доходи фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю	0,5	0,4	0,3	х	х	х	х
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,4	0,3	1,3	0,4	0,5	0,5	0,4
Патенти на торгівлю	2,1	0,8	0,3	-	-	-	-
Плата за землю	5,3	6,7	6,2	9,4	8,0	8,6	8,1
Податок з власників транспортних засобів (збір за першу реєстрацію транспортного засобу)	1,6	1,9	1,5	0,4	0,2	0,2	0,1
Місцеві податки і збори	1,8	1,9	1,5	1,1	1,1	1,0	0,9
Єдиний податок	3,1	3,1	2,6	2,5	5,0	7,3	8,0
Інші податки, у тому числі:	0,2	0,3	3,4	0,2	3,1	0,1	0,2
- екологічний податок	-	-	-	0,2	0,1	0,1	0,2
Неподаткові надходження	14,4	10,8	12,9	12,0	8,8	6,7	9,6
Доходи від операцій з капіталом	12,5	12,2	7,8	1,5	2,3	1,8	1,2
Цільові фонди	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Разом доходів	83,3	81,2	76,3	70,1	65,9	66,7	67,8
Офіційні трансферти, з них:	16,7	18,8	23,7	29,9	34,1	33,3	32,2
- дотації	1,4	0,8	6,1	5,4	7,1	4,5	8,4
- субвенції	15,3	18,0	17,6	24,5	27,0	28,8	23,8
Всього доходів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних департаменту фінансів Одеської міської Ради.

Таблиця 3.3

Динаміка структури доходів бюджету м. Теплодар за 2008-2013 рр., (%)*

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження	22,7	22,9	19,8	21,4	18,3	19,8
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, в т.ч.:	11,8	12,8	10,8	12,0	9,7	9,9
- податок з доходів фізичних осіб	11,2	11,7	10,6	11,9	9,6	9,9
- податок на прибуток підприємств	0,6	1,1	0,2	0,1	0,1	0,0
Податки на власність, в т.ч.:	0,9	0,8	0,9	0,2	0,1	0,1
- податок з власників транспортних засобів	0,9	0,8	0,9			
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	x	x	x	0,2	0,1	0,1
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, в т.числі	5,7	6,3	6,4	8,0	5,4	6,3
- плата за землю	5,7	6,3	6,4	8,0	5,4	6,3
Внутрішні податки на товари та послуги, в т.ч.:	2,5	1,1	0,2	x	x	x
- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності	2,5	1,1	0,2	x	x	x
Інші податки						
Місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011	0,4	0,3	0,3	0,0	x	x
Місцеві податки і збори, в т. ч.:	x	x	x	1,2	3,1	3,5
- єдиний податок				1,0	2,9	3,3
Єдиний податок до 01.01.2011 р.	0,7	0,7	0,8	x	x	x
Інші податки	0,7	0,6	0,4	0,0	0,0	0,0
Неподаткові надходження	11,4	11,8	11,8	10,9	8,7	8,7
Доходи від операцій з капіталом	8,1	1,5	8,6	5,6	0,1	0,0
Цільові фонди	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Разом доходів	42,2	36,2	40,2	37,9	27,1	28,5
Офіційні трансферти, з них	50,1	61,7	55,0	57,1	69,5	60,3
- дотації	29,6	34,9	35,3	34,8	33,1	35,7
- субвенції	20,5	26,9	19,7	22,3	36,4	24,7
Усього доходів	92,3	97,9	95,2	95,0	96,6	88,8
Субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів	7,7	2,1	4,8	5,0	3,4	11,2
Всього доходів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Теплодарської міської Ради.

Таблиця 3.4

**Структура доходів зведеного бюджету Болградського району
за 2008-2014 рр., (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження, у тому числі:	14,6	14,7	14,5	14,8	15,6	15,4	17,4
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, в т.ч.:	11,1	10,5	10,1	10,7	10,0	9,6	10,7
- податок на доходи фізичних осіб	11,0	10,4	10,0	10,7	10,0	9,6	10,6
- податок на прибуток підприємств	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Податки на власність, в т.ч.:	0,0	0,4	0,5	0,1	0,1	0,1	0,0
- податок з власників транспортних засобів	0,0	0,4	0,5	0,0	x	x	x
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	x	x	x	0,1	0,1	0,1	0,0
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, в т.ч.:	1,3	1,8	1,9	2,7	2,9	3,0	3,5
- плата за землю	1,3	1,8	1,9	2,7	2,9	3,0	3,5
Внутрішні податки на товари та послуги, в т.ч.:	0,2	0,2	0,1	0,0	x	x	x
- плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Місцеві податки і збори, у т.ч.:	0,7	0,8	0,6	1,0	2,4	2,5	3,0
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011 р.	0,7	0,8	0,6	x	x	x	x
- єдиний податок	x	x	x	0,9	2,3	2,5	2,9
Фіксований с/г податок	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Єдиний податок до 01.01.2011 р.	0,9	0,7	0,8	x	x	x	x
Інші податки	0,1	0,0	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0
Неподаткові надходження, у т. числі:	0,5	3,7	3,3	2,9	2,7	2,3	2,2
- доходи від власності та підприємницької діяльності	0,2	0,6	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного продажу	0,2	0,4	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1
- власні надходження бюджетних установ	0,1	2,7	2,5	2,5	2,4	2,1	2,0
Інші неподаткові надходження	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Доходи від операцій з капіталом	0,0	0,4	0,5	0,3	0,2	0,0	0,5
Разом доходів	15,1	18,8	18,3	18,0	18,5	17,7	20,1
Офіційні трансферти, у т. ч.:	84,9	81,2	81,7	82,0	80,5	82,3	79,9
- дотації	63,1	57,5	54,3	51,1	50,2	48,2	45,1
- субвенції	21,8	23,7	27,4	30,9	30,3	34,1	34,8
Всього доходів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Болградської районної державної адміністрації

Таблиця 3.5

Динаміка структури доходів зведеного бюджету Іванівського району
за 2008-2014 рр., (%)*

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження, в т. ч.:	19,4	16,7	16,0	17,6	17,1	17,8	17,9
Податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості, з них:	14,0	11,7	11,4	12,3	11,0	11,0	10,9
- податок з доходів фізичних осіб	14,0	11,7	11,4	12,3	11,0	11,0	10,9
- податок на прибуток підприємств	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Податки на власність, з них:	0,7	0,6	0,6	0,1	0,1	0,1	0,1
- податок з власників транспортних засобів	0,7	0,6	0,6	x	x	x	x
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	x	x	x	0,1	0,1	0,1	0,1
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, в т.ч.:	2,7	2,7	2,5	3,8	4,3	4,8	5,0
- плата за землю	2,7	2,7	2,5	3,8	4,3	4,8	5,0
Внутрішні податки на товари та послуги, з них:	0,3	0,2	0,2	x	x	x	x
- податок на промисел	0,0	0,0	0,0	x	x	x	x
- плата за державну реєстрацію	0,0	0,0	0,0	x	x	x	x
- плата за торговий патент	0,2	0,2	0,1	x	x	x	x
Місцеві податки і збори, з них:	0,3	0,2	0,3	1,1	1,5	1,7	1,7
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
- єдиний податок	x	x	x	0,9	1,3	1,5	1,5
Єдиний податок до 01.01.2011	0,9	0,9	0,7	x	x	x	x
Фіксований сільськогосподарський податок	0,5	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Неподаткові надходження, в т.ч.:	3,1	3,0	2,8	2,9	2,2	1,9	1,6
Доходи від власності	0,0	0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного продажу	0,2	0,4	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
Державне мито	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Інші неподаткові надходження	2,9	2,0	2,3	2,6	2,1	1,8	1,5
Доходи від операцій з капіталом	0,4	0,6	0,1	0,4	0,2	0,1	0,0
Разом доходів	22,9	20,3	18,9	20,9	19,4	19,8	19,5
Офіційні трансферти, з них:	77,1	79,7	80,9	79,1	80,6	80,2	80,5
- дотації	52,7	51,1	49,5	45,5	45,0	41,6	41,0
- субвенції	24,4	28,6	31,4	33,6	35,6	38,6	39,5
Всього доходів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Іванівської районної державної адміністрації

Таблиця 3.6

Динаміка структури доходів зведеного бюджету Комінтернівського району за 2008-2014 рр., (%)*

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження, в т. ч.:	51,1	44,7	47,0	52,8	45,9	46,9	46,7
Податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості	35,8	27,7	31,9	38,8	30,0	28,3	30,2
- податок з доходів фізичних осіб	35,7	27,6	31,8	38,8	29,9	28,2	30,2
- податок на прибуток підприємств	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
Податки на власність, в т.ч.:	1,0	0,8	0,7	0,1	0,1	0,1	0,0
- податок з власників транспортних засобів	1,0	0,8	0,2	х	х	х	х
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	х	х	х	0,0	0,1	0,1	0,0
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, в т.ч.:	10,6	12,6	11,6	12,3	13,0	12,2	9,7
- плата за землю	10,6	12,6	11,6	12,3	13,0	12,2	9,7
Внутрішні податки на товари та послуги, з них:	0,3	0,3	0,3	х	х	х	х
- податок на промисел	0,0	0,0	0,0	х	х	х	х
- плата за державну реєстрацію	0,0	0,0	0,0	х	х	х	х
- плата за торговий патент	0,2	0,3	0,3	х	х	х	х
Місцеві податки і збори, в т.ч.:	1,7	1,6	1,2	1,3	2,6	6,2	6,6
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011	1,7	1,6	1,2	0,1	0,0	х	х
- єдиний податок	х	х	х	0,9	1,0	2,9	3,1
Єдиний податок до 01.01.2011	1,5	1,4	1,1	х	х	х	х
Фіксований сільськогосподарський податок	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Інші податки	х	0,1	х	0,2	0,1	х	0,1
Неподаткові надходження, в т.ч.:	5,2	4,2	4,2	6,2	6,1	2,9	2,1
Доходи від власності	1,2	2,6	1,1	1,6	1,8	0,7	1,6
Адміністративні збори та платежі	0,7	0,7	0,4	0,0	0,0	0,2	0,1
Державне мито	0,6	0,6	0,3	0,2	0,0	0,1	0,1
Інші неподаткові надходження	2,7	0,5	2,4	4,3	4,3	1,9	0,3
Доходи від операцій з капіталом	4,9	4,4	2,1	1,6	2,0	5,6	0,6
Разом доходів	61,2	53,3	53,3	60,6	54,0	55,4	49,4
Офіційні трансферти, з них:	38,8	46,7	46,7	39,4	46,0	44,6	50,6
- дотації	16,6	22,5	22,9	17,6	18,7	15,4	21,6
- субвенції	22,2	24,2	23,8	21,8	27,3	29,2	29,0
Всього доходів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Комінтернівської районної державної адміністрації

Таблиця 3.7

**Структура доходів зведеного бюджету Кодимського району
за 2008-2014 рр., (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження	15,1	15,0	15,5	16,6	15,0	16,0	16,7
у тому числі:							
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, в т.ч.:	11,0	10,2	10,6	10,6	10,1	9,6	10,3
- податок на доходи фізичних осіб	11,0	10,2	10,5	10,5	10,0	9,5	10,3
- податок на прибуток підприємств	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Податки на власність, в т.ч.:	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- податок з власників транспортних засобів	0,0	0,0	0,0	х	х	х	х
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	х	х	х	0,0	0,0	0,0	0,0
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, в т.ч.:	2,5	3,0	3,4	4,7	3,6	5,0	4,9
- плата за землю	2,1	2,9	3,3	4,6	3,6	4,9	4,7
Внутрішні податки на товари та послуги, в т.ч.:	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
- плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Місцеві податки і збори, у т.ч.:	0,1	0,2	0,1	0,9	1,1	1,4	1,4
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011 р.	0,1	0,2	0,1	х	х	х	х
- єдиний податок	х	х	х	0,8	1,0	1,3	1,3
Фіксований сільськогосподарський податок	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0	0,1
Єдиний податок до 01.01.2011 р.	0,8	0,9	0,8	х	х	х	х
Інші податки	0,4	0,4	0,3	0,2	0,1	0,0	0,0
Неподаткові надходження	2,6	2,8	3,1	2,4	3,3	3,2	0,1
Доходи від операцій з капіталом	0,1	0,2	0,2	0,4	0,1	0,1	0,0
Цільові фонди	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,4	0,4
Разом доходів	17,8	18,1	18,9	19,4	18,7	19,7	17,2
Офіційні трансферти, у т. ч.:	82,2	81,9	81,1	80,6	81,3	80,3	82,8
Всього доходів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Кодимської районної державної адміністрації

Додаток К

Склад та структура податкових надходжень в доходах бюджетів
Одеської області за 2008-2014 рр.,

Таблиця К.1

Склад та структура податкових надходжень зведеного бюджету
Одеської області за 2008-2014 рр., (%)*

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження у тому числі:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості у тому числі:	78,3	76,2	78,8	77,8	74,2	73,4	72,4
- податок на доходи фізичних осіб	77,9	75,8	73,8	77,4	73,7	72,5	72,1
- податок на прибуток підприємств	0,4	0,4	1,0	0,4	0,5	0,6	0,3
Податки на власність, у тому числі:	3,4	3,2	0,7	0,7	0,4	0,4	0,3
- податок з власників транспортних засобів	3,4	3,2	0,7	0,5	-	-	-
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	-	-	-	0,2	0,4	0,4	0,3
Збори за спеціальне використання природних ресурсів. у тому числі:	9,5	12,3	12,5	16,4	16,5	16,1	15,9
- плата за землю	9,1	11,7	11,9	16,1	16,1	15,8	15,1
Внутрішні податки на товари та послуги	2,3	1,6	2,2	-	-	-	-
Місцеві податки і збори у тому числі:	2,3	2,6	2,2	4,5	8,4	9,7	10,6
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011р.	2,3	2,6	2,2	0,1	-	-	-
- єдиний податок	-	-	-	3,2	7,2	8,9	9,8
Інші податки та збори, у т. ч.:	4,2	4,1	3,6	0,6	0,5	0,4	0,8
- єдиний податок до 01.01.2011 р	4,0	3,9	3,4	-	-	-	-
- фіксований сільськогосподарський податок	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
- екологічний податок	-	-	-	0,4	0,3	0,2	0,5

* Розраховано автором на основі даних департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації.

Таблиця К.2

Склад та структура податкових надходжень бюджету

м. Одеса за 2008-2014 рр. (%)*

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження у тому числі:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Податок на доходи з фізичних осіб	73,4	73,5	69,2	75,4	67,3	69,6	68,9
Фіксований податок на доходи фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю	0,9	0,7	0,5	-	-	-	-
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,7	0,5	2,3	0,7	0,9	0,9	0,7
Патенти на торгівлю	3,7	1,4	0,5	-	-	-	-
Плата за землю	9,4	11,5	11,2	16,5	14,6	14,8	14,2
Податок з власників транспортних засобів (збір за першу реєстрацію транспортного засобу)	2,8	3,3	2,7	0,7	0,4	0,3	0,2
Місцеві податки і збори, у тому числі:	3,2	3,3	2,8	6,3	11,1	14,2	15,4
- збір за місця для паркування транспортних засобів	-	-	-	0,9	0,9	0,7	0,5
- туристичний збір	-	-	-	0,1	0,2	0,2	0,0
- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	-	-	-	0,9	0,9	0,8	0,9
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011 р.	3,2	3,3	2,8	-	-	-	-
- єдиний податок	-	-	-	4,4	9,1	12,5	14,0
Єдиний податок до 01.01.2011р.	5,5	5,3	4,7	-	-	-	-
Інші податки, у тому числі:	0,4	0,5	6,1	0,4	5,7	0,2	0,6
- екологічний податок	-	-	-	0,4	0,2	0,2	0,4

* Розраховано автором на основі даних департаменту фінансів Одеської міської Ради.

Таблиця К.3

**Склад та структура податкових надходжень бюджету м. Теплодар
за 2008-2013 рр., (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження – всього, у тому числі:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, в т.ч.:	52,0	55,9	54,5	56,1	53,0	50,0
- податок на доходи з фізичних осіб	49,3	51,1	53,5	55,6	52,5	50,0
- податок на прибуток підприємств комунальної власності	2,7	4,8	1,0	0,5	0,5	0,0
Податки на власність, в т.ч.:	4,0	3,5	4,5	0,9	0,5	0,5
- податок з власників транспортних засобів	4,0	3,5	4,5	x	x	x
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	x	x	x	0,9	0,5	0,5
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, в т. ч.:	25,1	27,5	32,3	37,4	29,5	31,8
- <i>плата за землю</i>	25,1	27,5	32,3	37,4	29,5	31,8
Внутрішні податки на товари та послуги, в т.ч.:	11,0	4,8	1,0	x	x	x
- <i>плата за ліцензії на певні види господарської діяльності</i>	11,0	4,8	1,0	x	x	x
Єдиний податок до 01.01.2011 р.	3,1	3,5	3,7	x	x	x
Місцеві податки і збори, у тому числі:	1,8	1,3	1,5	5,6	16,9	17,7
- єдиний податок	x	x	x	4,7	15,8	16,7
Інші податки	3,0	3,5	2,5	0,0	0,1	0,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Теплодарської міської ради

Таблиця К.4

**Склад та структура податкових надходжень зведеного бюджету
Болградського району за 2008-2014 рр., (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі:							
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, в т.ч.:	76,0	71,4	69,7	72,3	64,1	62,3	61,4
- податок на доходи з фізичних осіб	75,3	70,7	69,0	72,3	64,1	62,3	60,8
- податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,7	0,7	0,7	0,0	0,0	0,0	0,6
Податки на власність, у тому числі:	0,0	2,7	3,4	0,7	0,6	0,6	0,2
- податок з власників транспортних засобів	0,0	2,7	3,4	x	x	x	x
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	x	x	x	0,7	0,6	0,6	0,2
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, в т.ч.:	8,9	12,2	13,1	18,2	18,6	19,5	19,9
- плата за землю	8,9	12,2	13,1	18,2	18,6	19,5	19,9
Внутрішні податки на товари та послуги	1,4	1,4	0,7	x	x	x	x
Місцеві податки і збори у тому числі:	4,8	5,4	4,1	6,8	15,3	16,2	17,5
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011р.	4,8	5,4	4,1	x	x	x	x
- єдиний податок	x	x	x	6,2	14,6	15,8	17,0
Єдиний податок до 01.01.2011 р	6,2	4,8	5,5	x	x	x	
Фіксований сільськогосподарський податок	2,1	2,0	1,4	1,4	1,3	1,3	0,9
Інші податки	0,6	0,1	2,1	0,6	0,1	0,1	0,1

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Болградської районної державної адміністрації

Таблиця К.5

**Склад та структура податкових надходжень зведеного бюджету
Іванівського району за 2008-2014 рр., (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі:							
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості у тому числі:	73,4	70,2	70,9	69,9	64,1	61,6	60,9
- податок на доходи фізичних осіб	72,6	70,1	70,8	69,7	63,9	61,6	60,8
- податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,8	0,1	0,1	0,2	0,2	0,0	0,1
Податки на власність, у тому числі:	3,5	3,3	3,7	0,3	0,4	0,5	0,3
- податок з власників транспортних засобів	3,5	3,3	3,7	х	х	х	х
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	х	х	х	0,3	0,4	0,5	0,3
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, у тому числі:	14,1	16,2	15,6	21,5	25,1	26,9	28,2
- плата за землю	14,1	16,2	15,6	21,5	25,1	26,9	28,2
Внутрішні податки на товари та послуги	1,1	1,0	1,0	х	х	х	х
Місцеві податки і збори у тому числі:	1,6	1,5	1,8	6,0	8,9	9,5	9,4
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011р.	1,6	1,5	1,8	1,2	1,1	1,0	1,1
- єдиний податок	х	х	х	4,8	7,8	8,5	8,3
Єдиний податок до 01.01.2011 р	3,9	5,2	4,4	х	х	х	х
Фіксований сільськогосподарський податок	2,4	2,5	2,5	1,8	1,3	1,3	1,1
Інші податки	0,0	0,1	0,1	0,5	0,2	0,2	0,1

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Іванівської районної державної адміністрації

Таблиця К.6

**Склад та структура податкових надходжень зведеного бюджету
Комінтернівського району за 2008-2014 рр., (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі:							
Податок на доходи з фізичних осіб	69,9	61,7	67,9	72,5	65,4	60,1	64,7
Фіксований сільськогосподарський податок	0,5	0,5	0,4	0,2	0,3	0,4	0,2
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Патенти на торгівлю	0,4	0,7	0,6	x	x	x	x
Плата за землю	20,7	28,2	24,7	23,3	28,3	26,0	20,8
Податок з власників транспортних засобів (збір за першу реєстрацію транспортного засобу)	2,0	1,8	0,4	0,0	0,2	0,2	0,1
Місцеві податки і збори, у тому числі:	3,3	3,6	2,6	3,9	5,7	13,2	14,2
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011 р.	3,3	3,6	2,6	0,2	x	x	x
- єдиний податок	x	x	x	1,5	2,2	6,5	6,7
Єдиний податок, нарахований до 01.01.2011 р.	2,9	3,1	2,3	x	x	x	x
Інші податки	0,0	0,3	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Комінтернівської районної державної адміністрації.

Таблиця К.7

Склад та структура податкових надходжень зведеного бюджету

Кодимського району за 2008-2014 рр., (%)*

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження у тому числі:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, в т.ч.:	75,8	68,3	68,7	64,0	66,9	59,3	61,9
- податок на доходи з фізичних осіб	75,5	68,1	67,8	63,3	66,4	59,0	61,8
- податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,3	0,2	0,9	0,7	0,5	0,3	0,1
Податки на власність, у тому числі:	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- податок з власників транспортних засобів	0,0	0,0	0,0	x	x	x	x
- збір за першу реєстрацію транспортних засобів	x	x	x	0,0	0,0	0,0	0,0
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, в т.ч.:	15,5	20,2	22,0	28,6	24,3	31,1	29,2
- плата за землю	13,8	19,3	21,5	27,9	24,3	30,2	28,1
Внутрішні податки на товари та послуги	0,6	0,6	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Місцеві податки і збори у тому числі:	1,0	1,0	0,6	5,5	7,2	8,8	8,2
- місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011р.	1,0	1,0	0,6	x	x	x	x
- єдиний податок	x	x	x	4,8	6,8	8,1	7,7
Єдиний податок до 01.01.2011 р	5,3	5,7	5,2	x	x	x	x
Фіксований сільськогосподарський податок	1,6	1,4	1,0	1,1	1,0	0,8	0,7
Інші податки	0,2	2,8	2,1	0,8	0,6	0,0	0,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Кодимської районної державної адміністрації.

Додаток Л

Структура доходів загального фонду місцевих бюджетів Одеської області

Таблиця Л.1

Структура доходів загального фонду зведеного бюджету
Одеської області за 2008-2014 роки (%)*

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податок на доходи фізичних осіб	40,0	37,0	32,2	33,2	30,4	32,3	30,2
Плата за землю	2,0	2,5	2,2	-	-	-	-
Плата за ліцензії	0,6	0,6	0,4	0,6	0,5	-	-
Плата за патенти	1,1	0,4	0,2	-	-	-	-
Єдиний податок	2,1	1,9	1,5	-	-	-	-
Державне мито	0,3	0,4	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0
Інші надходження	0,1	0,7	3,8	0,2	0,1	0,1	0,1
Разом делеговані доходи	46,2	43,5	38,3	34,2	31,1	32,4	30,3
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,2	0,2	0,5	0,2	0,2	0,3	0,2
Плата за землю	4,7	5,7	5,1	6,9	6,6	7,0	6,5
Місцеві податки та збори, нараховані до 01.01.2011 р.	1,2	1,2	1,0	-	-	-	-
Місцеві податки та збори, нараховані з 01.01.2011 р.	-	-	-	0,5	0,5	0,5	0,4
Фіксований с/г податок	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Доходи від власності та підприємницької діяльності	0,6	0,4	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
Плата за оренду майнових комплексів	1,7	1,5	1,3	1,1	0,9	0,8	0,7
Адміністративні збори та платежі	-	-	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші власні надходження	2,3	1,0	2,1	0,7	0,4	0,7	0,6
Разом власні доходи	10,9	10,1	10,4	9,8	8,9	9,6	8,7
Разом загальний фонд без трансфертів	57,1	53,6	48,7	44,0	40,0	42,0	39,0
Разом міжбюджетні трансферти	42,9	46,4	51,3	56,0	60,0	58,0	61,0
Разом загальний фонд	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації.

Таблиця Л.2

**Структура доходів загального фонду бюджету міста Одеси
за 2008-2014 роки (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податок на доходи фізичних осіб	50,9	51,4	48,2	48,1	44,1	48,7	47,1
Фіксований податок	0,6	0,5	0,4	х	х	х	х
Реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	х
Патенти на торгівлю	2,6	1,0	0,4	х	х	х	х
Єдиний податок	3,8	3,7	3,3	х	х	х	х
Державне мито	0,4	0,7	0,5	0,4	0,2	0,1	0,1
Адміністративні штрафи	0,0	2,6	0,9	х	х	х	х
Разом делеговані доходи	58,4	60,0	53,7	48,5	44,3	48,8	47,2
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,5	0,4	1,6	0,4	0,6	0,4	0,2
Авансові внески з податку на прибуток підприємств та фінансових установ ком. власності	х	х	х	х	х	0,3	0,2
Плата за землю	6,6	8,0	7,7	10,6	9,6	10,3	9,7
Податок на промисел	0,0	0,0	0,0	х	х	х	х
Місцеві податки та збори, нараховані до 01.01.2011	2,2	2,2	1,8	х	х	х	х
Місцеві податки та збори, в т. ч.:	х	х	х	1,3	1,3	1,2	1,1
<i>Збір за місця для паркування транспортних засобів</i>	х	х	х	х	0,6	0,4	0,4
<i>Туристичний збір</i>	х	х	х	х	0,1	0,1	0,0
<i>Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності</i>	х	х	х	х	0,6	0,7	0,7
Частина прибутку комунальних підприємств	0,2	0,1	0,1	0,4	0,3	0,4	0,6
Плата за оренду майнових комплексів	4,0	3,7	3,6	2,9	2,4	2,0	2,0
Інші надходження	7,5	2,9	1,8	2,1	0,7	0,4	0,4
Разом власні доходи	21,0	17,3	16,6	17,7	14,9	15,0	14,2
Разом загальний фонд без трансфертів	79,4	77,3	70,3	66,2	59,2	63,8	61,4
Разом міжбюджетні трансферти у тому числі:	20,6	22,7	29,7	33,8	40,8	36,2	38,6
- дотації	1,7	1,1	7,6	7,1	9,2	5,4	10,1
- субвенції	18,9	21,6	22,1	26,7	31,6	30,8	28,5
Разом загальний фонд	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором за даними департаменту фінансів Одеської міської Ради.

Таблиця Л.3

**Структура доходів загального фонду бюджету м. Теплодар
за 2008-2013 роки (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податок з доходів фізичних осіб	15,3	13,9	14,2	15,5	11,4	12,8
Плата за землю	1,7	1,9	2,2	х	х	х
Єдиний податок	1,7	1,9	1,8	х	х	х
Інші податки	0,6	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0
Разом делеговані доходи	19,3	17,7	18,2	15,5	11,4	12,8
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	1,1	0,4	0,3	0,1	0,0	0,0
Плата за землю	5,7	5,7	6,6	9,2	5,8	7,2
Внутрішні податки на товари та послуги	3,4	1,4	0,2			
Місцеві податки та збори, нараховані до 01.01.2011	0,6	0,5	0,4	х	х	х
Місцеві податки та збори	х	х	х	0,2	0,2	0,2
Інші надходження	0,0	0,6	0,0	0,1	0,0	0,1
Разом власні доходи	10,8	8,6	7,5	10,7	6,6	8,4
Разом загальний фонд без трансфертів	30,1	26,3	25,7	26,2	18,0	21,2
Разом міжбюджетні трансферти у тому числі:	69,9	73,7	74,3	73,8	82,0	78,8
- дотації	41,5	41,6	47,8	44,8	39,0	46,6
- субвенції	28,4	32,1	26,5	29,0	43,0	32,2
Разом загальний фонд	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Теплодарської міської ради.

Таблиця Л.4

**Структура доходів загального фонду зведеного бюджету
Болградського району за 2008-2013 роки (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податок на доходи фізичних осіб	11,0	10,4	10,1	14,8	15,7	16,5	11,2
Плата за землю	0,4	0,4	0,5	х	х	х	х
Єдиний податок	0,9	0,9	0,8	х	х	х	х
Інші податки	-	0,1	-	0,1	-	-	0,1
Разом делеговані доходи	12,3	11,8	11,4	14,9	15,7	16,5	11,2
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
Плата за землю	1,0	1,3	1,4	2,6	2,9	3,3	3,6
Податок з власників транспортних засобів	0,0	0,4	0,5	х	х	х	х
Місцеві податки та збори, нараховані до 01.01.2011	0,7	0,7	0,6	х	х	х	х
Місцеві податки та збори	х	х	х	0,1	0,1	0,1	0,1
Фіксований с/г податок	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Доходи від власності та підприємницької діяльності	0,2	0,6	0,5	0,1	0,0	0,0	0,0
Адміністративні збори та платежі	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Власні надходження бюджетних установ	0,1	2,7	2,5	х	х	х	х
Інші надходження	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Разом власні доходи	2,6	6,5	6,1	3,3	3,4	3,7	4,1
Разом загальний фонд без трансфертів	14,8	18,3	17,5	18,2	19,1	20,2	15,3
Разом міжбюджетні трансферти у тому числі:	85,1	81,7	82,5	81,8	80,9	79,8	84,7
- дотації	63,2	57,9	54,9	50,9	50,6	46,6	47,8
- субвенції	36,8	42,1	45,1	30,9	30,3	33,2	36,9
Разом загальний фонд	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Болградської районної державної адміністрації.

Таблиця Л.5

**Структура доходів загального фонду зведеного бюджету
Іванівського району за 2008-2014 роки (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податок на доходи фізичних осіб	14,5	12,0	11,7	12,8	11,3	11,4	11,3
Плата за землю	0,7	0,7	0,6	x	x	x	x
Плата за патенти та ліцензії	0,2	0,2	0,2	x	x	x	x
Єдиний податок	0,9	1,0	0,7	x	x	x	x
Державне мито	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Разом делеговані доходи	16,5	14,0	13,3	12,9	11,4	11,4	11,4
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Плата за землю	2,1	2,0	1,9	4,0	4,4	5,0	4,5
Податок з власників транспортних засобів	0,7	0,6	0,6	x	x	x	x
Місцеві податки та збори, нараховані до 01.01.2011 р.	0,3	0,2	0,3	x	x	x	x
Місцеві податки та збори, нараховані з 01.01.2011 р.	x	x	x	0,2	0,2	0,2	0,2
Фіксований с/г податок	0,5	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2
Доходи від власності та підприємницької діяльності	0,0	0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Адміністративні збори та платежі	0,2	0,4	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
Інші власні надходження	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Разом власні доходи	4,0	4,1	3,7	4,8	5,0	5,5	5,0
Разом загальний фонд без трансфертів	20,5	18,1	17,0	17,7	16,4	16,9	16,4
Разом міжбюджетні трансферти	79,5	81,9	83,0	82,3	83,6	83,1	83,6
Разом загальний фонд	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Іванівської районної державної адміністрації.

Таблиця Л.6

**Структура доходів загального фонду зведеного бюджету
Комінтернівського району за 2008-2014 роки (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податок на доходи фізичних осіб	37,2	27,9	31,9	40,9	31,6	30,9	31,4
Плата за землю	2,2	3,2	2,9	x	x	x	x
Патенти на торгівлю	0,3	0,3	0,3	x	x	x	x
Єдиний податок	1,6	1,5	1,1	x	x	x	x
Державне мито	0,7	0,5	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0
Інші податки	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Разом делеговані доходи	42,1	33,4	36,6	41,2	31,7	30,9	31,4
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Плата за землю	8,8	9,5	8,8	12,9	13,8	13,3	10,1
Податок з власників транспортних засобів	1,1	0,8	0,2	x	x	x	x
Місцеві податки та збори, нараховані до 01.01.2011	1,2	1,7	1,2	0,1	x	x	x
Місцеві податки та збори	x	x	x	1,3	2,7	3,6	3,7
Фіксований сільськогосподарський податок	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1
Частина прибутку комунальних підприємств	1,2	2,6	1,1	1,7	1,9	0,8	1,6
Плата за оренду майнових комплексів	0,8	0,7	0,4	0,0	0,0	0,2	0,3
Інші надходження	3,8	3,8	4,8	1,2	1,2	2,1	0,3
Разом власні доходи	17,4	19,4	16,7	17,3	19,7	20,2	16,1
Разом загальний фонд без трансфертів	59,5	52,8	53,3	58,5	51,4	51,1	47,5
Разом міжбюджетні трансферти у тому числі:	40,5	47,2	46,7	41,5	48,6	48,9	52,5
- дотації	16,7	22,8	22,9	18,5	19,8	16,9	22,4
- субвенції	23,8	24,4	23,8	23,0	21,7	32,0	17,4
Разом загальний фонд	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Комінтернівської районної державної адміністрації.

Таблиця Л.7

**Структура доходів загального фонду зведеного бюджету
Кодимського району за 2008-2014 роки (%)***

Доходи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податок на доходи фізичних осіб	11,0	10,3	10,6	10,6	10,1	9,7	10,3
Плата за землю	0,3	0,4	0,5	x	x	x	x
Єдиний податок	0,8	0,9	0,8	x	x	x	x
Інші податки	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Разом делеговані доходи	12,2	11,6	11,9	10,6	10,1	9,7	10,3
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Плата за землю	2,2	2,6	2,9	4,7	3,7	4,9	4,8
Місцеві податки та збори, нараховані до 01.01.2011 р.	0,1	0,2	0,1	x	x	x	x
Місцеві податки та збори, нараховані з 01.01.2011 р.	x	x	x	0,1	0,1	0,1	0,1
Фіксований с/г податок	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Інші податки	0,4	0,4	0,3	0,2	0,0	0,1	0,2
Доходи від власності та підприємницької діяльності	0,4	0,4	0,6	0,3	0,5	0,4	0,1
Інші надходження	2,2	2,4	2,5	2,1	1,0	2,9	0,1
Разом власні доходи	5,5	6,2	6,7	7,7	5,5	8,6	5,4
Разом загальний фонд без трансфертів	17,7	17,8	18,6	18,3	15,6	18,3	15,7
Разом міжбюджетні трансферти	82,3	82,2	81,4	81,7	84,4	81,7	84,3
Разом загальний фонд	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором на основі даних фінансового управління Кодимської районної державної адміністрації.

Додаток М

Видатки місцевих бюджетів Одеської області за 2008-2014 рр.

Таблиця М.1

Видатки зведеного бюджету Одеської області за 2008-2010 рр., тис. грн. *

Найменування видатків	Роки		
	2008	2009	2010
Державне управління	229658,5	290969,0	327 048,9
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	1721,2	2519,7	4 721,2
Освіта	1350520,0	1771859,4	2 309 171,7
Охорона здоров'я	952822,9	1241543,0	1 717 512,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	840217,7	1078673,8	1 763 275,3
Житлово-комунальне господарство	376701,1	470108,4	249 358,4
Культура і мистецтво	176265,2	249034,4	306 037,5
Засоби масової інформації	15629,4	16679,7	17 587,7
Фізична культура і спорт	37025	49343,3	58 404,3
Будівництво	646441,0	634345,6	437 375,2
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	19997,6	36372,5	54 474,1
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	159600,4	210956,6	306 407,9
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	22974,0	58713,4	42 783,6
Охорона навколишнього природного середовища	123,5	487,0	724,0
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	4370,3	7016,7	9 007,4
Обслуговування боргу	16280,1	43359,4	34 064,4
Цільові фонди	92487,9	29199,9	18 460,5
Видатки, не віднесені до основних груп	11190,0	38484,6	80 679,2
Всього видатків	4969702,2	6236145,2	7 737 093,6

* Складено автором на основі даних департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації.

Таблиця М.2

Видатки зведеного бюджету Одеської області за 2011-2014 рр., тис. грн. *

Найменування видатків	Роки			
	2011	2012	2013	2014
Державне управління	340 733,0	366 326,1	374 814,6	412 048,2
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	4 266,4	4 823,9	5 269,2	5 687,8
Освіта	2 721 458,7	3 305 226,4	3 423 510,2	3 618 198,0
Охорона здоров'я	1 828 171,0	2 147 350,9	2 191 533,0	2 333 150,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення	2 102 258,2	2 469 175,1	2 841 226,8	3 178 670,3
Житлово-комунальне господарство	311 901,5	646 755,6	265 401,7	814 368,4
Культура і мистецтво	343 705,2	406 184,8	431 467,5	445 409,0
Засоби масової інформації	16 436,9	17 864,6	16 519,1	18 211,5
Фізична культура і спорт	63 326,0	72 601,0	76 784,2	89 216,5
Будівництво	622 708,5	513 657,1	382 474,9	441 999,7
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	56 671,0	25 199,0	14 111,4	9 661,6
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	319 343,6	251 827,1	307 449,7	394 043,5
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	48 853,6	57 615,8	94 115,8	117 747,8
Охорона навколишнього природного середовища	8 104,4	6 004,3	8 942,6	14 133,7
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	3 850,9	3 629,6	3 333,1	3 725,4
Обслуговування боргу	30 861,8	30 929,3	26 668,4	15 981,6
Цільові фонди	38 682,9	26 642,0	21 668,4	56 864,5
Видатки, не віднесені до основних груп	60 440,4	83 037,9	87 109,1	90 735,9
Всього видатків	8 921 773,9	10434850,3	10572399,9	12059853,6

* Складено автором на основі даних департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації.

Таблиця М.3

Виконання видаткової частини бюджету міста Одеси за 2008-2014 рр. *

(тис. грн.)

Найменування видатків	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Органи місцевого самоврядування	87179,7	95733,7	94668,9	88524,2	97780,6	100227,6	118779,9
Освіта	464011,2	540240,2	613589,8	726598,5	904423,1	925133,1	951489,9
Охорона здоров'я	384737,9	463192,7	548926,0	631863,8	685158,3	696593,5	675924,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	356485,4	462563,8	574503,6	656968,8	735847,9	835205,1	944603,2
Житлово-комунальне господарство	325483,0	129534,2	126620,1	174438,6	379087,1	107460,9	137438,2
Культура і мистецтво	48798,7	60343,3	69735,5	82369,5	89287,9	95578,3	102180,8
Засоби масової інформації	3071,9	2869,6	3495,4	3203,7	4126,8	2917,7	3512,2
Фізична культура і спорт	9889,9	11212,1	13049,5	14266,6	15632,1	15675,5	15664,3
Будівництво	311456,2	126422,5	199666,4	161813,8	164905,3	209389,0	209172,3
Землеустрій	1896,5	440,0	1356,6	1121,9	93,9	154,9	0,0
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок	117959,8	88032,7	118069,7	116696,6	151359,1	207521,8	220376,0
Інші послуги, пов'язані з економ. діяльністю	16101,3	1484,5	2823,5	2613,5	3726,7	22128,5	35454,3
Охорона навколишнього природного середовища	112,3	400,0	721,0	627,7	1468,3	1806,4	1170,5
Заходи з організації рятування на водах	1194,3	1485,8	1718,2	2101,3	1840,6	2221,5	2316,9
Обслуговування боргу	43031,4	34778,1	34064,0	30861,8	30929,3	26668,4	15981,6
Цільові фонди	14551,0	10440,8	7896,8	7153,6	6743,1	9805,7	15649,9
Видатки, не віднесені до основних груп	33673,4	39025,3	40442,2	30936,7	37415,6	35951,3	41767,5
РАЗОМ ВИДАТКИ	2 221 830,3	2 068 174,7	2 499 676,1	2 732 652,2	3309825,8	3310166,7	3491481,7

* Складено автором на основі даних департаменту фінансів Одеської міської Ради.

Таблиця М.4

Виконання видаткової частини бюджету міста Теплодар за 2008-2013 рр. *

(тис. грн.)

Найменування видатків	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Органи місцевого самоврядування	3485,7	3906,2	4124,3	4368,8	4865,1	4783,4
Правоохоронна діяльність	49,8	49,9	49,9	91,4	х	х
Освіта:	6031,9	7026,5	8371,5	9245,4	12219,2	13508,9
- дошкільні заклади	1924,7	2250,2	2999,9	3785,8	4974,4	5448,2
- загальноосвітні школи	3192,2	3700,7	4089,1	4371,3	5939,3	6636,6
- позашкільні заклади освіти	607,3	788,7	1005,4	715,0	912,8	969,3
- інші	307,7	286,9	277,1	373,3	392,7	454,8
Охорона здоров'я:	2785,9	3099,4	3935,5	4307,1	4907,5	5148,8
- лікарні	2636,3	3052,6	3692,3	4208,6	4841,3	5109,1
- інші	149,6	46,8	243,2	98,5	66,2	39,7
Соціальний захист населення	3587,8	4600,9	5845,6	7404,9	8408,0	10117,7
ЖКГ	3573,3	3890,0	2806,7	1904,2	9406,6	1620,5
Культура і мистецтво	964,4	1111,1	1198,4	1464,6	1860,1	1957,1
Засоби масової інформації	57,1	82,0	93,2	94,1	100,7	119,4
Фізична культура і спорт	135,2	166,3	193,2	256,1	293,3	308,2
Будівництво	2087,6	880,7	1406,0	2671,6	1946,4	2914,2
Транспорт, дорожнє господарство	255,4	758,5	1380,0	90,8	400,5	418,1
Інші видатки	212,9	487,2	480,1	283,6	303,5	156,8
Всього видатків	23227,0	26058,7	29884,4	32182,6	44710,9	41053,1

* Складено автором на основі даних фінансового управління Теплодарської міської ради.

Таблиця М.5

Виконання видаткової частини зведеного бюджету Іванівського району за 2008-2014 рр.*

(тис. грн.)

Найменування видатків	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державне управління	3933,9	4187,2	4417,3	4452,3	4834,2	4521,8	4965,0
Освіта, у тому числі:	24687,9	28664,1	32462,2	35096,6	45405,0	45281,0	46363,4
- дошкільні заклади освіти	3907,5	5127,7	5256,1	6276,5	7755,9	8429,4	8572,9
- загальноосвітні школи	18990,9	21679,6	25424,5	26906,8	35336,8	34305,5	34810,1
- дитячі будинки	241,5	262,6	307,4	347,8	585,9	894,2	1063,5
- позашкільні заклади	380,3	509,8	542,0	623,8	819,8	856,6	887,0
Охорона здоров'я, у тому числі:	9060,1	9829,5	11462,7	12839,0	15249,0	15535,4	15110,0
- лікарні	6967,2	7404,2	8652,1	9197,3	10374,5	11113,4	10222,2
- поліклініки і амбулаторії	1518,6	1794,6	2039,7	2837,9	3859,1	х	х
- фельдшерсько-акушерські пункти	396,1	437,7	549,8	552,7	703,4	х	х
Соціальний захист та соціальне забезпечення	13844,6	19259,5	25820,3	32269,6	38467,9	45804,6	51173,4
Житлово-комунальне господарство	1159,8	1528,2	1511,2	2154,6	2943,5	2666,6	3649,4
Культура та мистецтво, у тому числі:	2196,6	2505,0	3309,8	3241,3	4105,7	3899,7	4638,2
- бібліотеки	787,1	928,7	1385,5	1255,7	1409,9	1533,3	1552,8
- палаци і будинки культури, клуби та інші заклади клубного типу	664,1	708,4	910,1	880,9	1427,0	1031,6	1707,7
Засоби масової інформації	145,0	145,0	145,0	176,7	200,0	180,0	180,0
Фізична культура і спорт	262,2	390,8	456,8	501,3	849,4	520,4	541,5
Будівництво	963,4	1166,9	593,7	1281,4	6234,2	939,4	1338,1
Транспорт, дорожнє господарство	531,6	1814,8	1876,1	475,4	888,8	834,9	1311,8
Цільові фонди	874,8	319,2	10,6	9,0	9,6	0,0	13,2
Видатки, що не віднесені до основних груп	74,8	47,3	791,3	3,3	47,7	13,3	20,0
Інші видатки	13552,6	19259,4	26489,1	32655,5	38559,1	46121,3	7247,0
РАЗОМ ВИДАТКИ	57442,7	69857,4	83525,8	92886,4	119326,2	120513,8	136551,0

* Складено автором на основі даних фінансового управління Іванівської районної державної адміністрації.

Таблиця М.6

Виконання видатків зведеного бюджету Кодимського району за 2008-2014 роки, тис. грн. *

Найменування видатків	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державне управління	3887,2	4346,7	4961	5636,1	5070,3	5743,8	6392,9
Освіта, у тому числі:	24344,9	28189,8	31373,7	32344,9	33761,3	42131,01	45477,7
- дошкільні заклади	2523,4	2862,7	3780,1	3760,9	5076,9	4570,7	6564,4
- загальноосвітні школи	19828,6	23050	25455,9	26402,3	25085,9	34712,9	35277,7
- дитячі будинки	213,3	302,7	474,1	608,1	534,4	727,7	1044,4
- позашкільні заклади освіти	610,7	613,8	669,2	600,6	603,2	792,3	1024,7
- інші	1168,9	1360,6	994,4	973	1460,9	1327,4	1566,5
Охорона здоров'я, у тому числі:	9990,3	11069,9	13261,7	13424,9	14346,1	16453,4	17742,1
- лікарні	8315,1	9229,5	10759,2	10953,1	11922,0	13064,6	13087,8
- поліклініки	1069,7	1169,1	1671,9	1516,9	800,5	2008,9	1354,1
- фельдшерсько-акушерські пункти	593,8	671,4	820,7	948,8	1440,3	1305,5	616,3
- інші	11,7	0,0	9,9	6,1	183,3	74,4	2683,9
Соціальний захист населення	15397,9	17454,4	24417,1	29533,6	31223,9	36753,6	41834,4
Культура і мистецтво	2979,7	3312,4	3908,1	3929	3891,0	5356,1	6050,6
ЖКГ	1043,5	1080,1	1656,7	1419,7	953,8	1786,2	2852,8
Засоби масової інформації	190,0	120,0	154,0	185	80,0	235,0	158,2
Фізична культура і спорт	446,1	444,2	589,5	553,8	375,0	691,8	760,02
Будівництво	3058,7	478,9	1047,3	2501,6	3666,2	1210,9	3443,4
Сільське господарство	31,3	50,8	12,0	34,9	32,7	24,0	12,0
Транспорт, дорожнє господарство	794,7	2267,3	1487,0	709,3	322,9	1497,2	2807,4
Охорона навколишнього природного середовища	0,0	0,0	0,0	207,6	51,2	77,6	247,2
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій	106,0	146,4	98,0	0,0	73,0	62,8	61,7
Інші видатки	1626,6	169,3	1174,4	986,8	1150,3	723,5	7653,2
Всього видатків	63896,9	69130,2	84140,5	91467,2	94997,7	112684,1	135493,6

* Складено автором на основі даних фінансового управління Кодимської районної державної адміністрації.

Таблиця М.7

Виконання видатків зведеного бюджету Комінтернівського району за 2008-2014 рр.*

(тис. грн.)

Найменування видатків	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Органи місцевого самоврядування	12712,2	12720,6	14452,8	17752,6	18185,4	17095,6	18365,2
Освіта, у тому числі:	48515,5	50201,7	63955,4	77437,2	89687,2	89765,8	95046,5
- дошкільні заклади освіти	11896,9	9996,9	12822,9	20482,4	22673,7	23113,5	23114,9
- загальноосвітні школи	32899,9	35893,5	46618,2	51877,3	61111,5	60655,5	65322,2
- дитячі будинки	628,1	630,3	792,1	820,3	960,8	1149,6	1303,4
- позашкільні заклади	824,5	968,5	1059,5	1262,1	1619,9	1859,1	2069,7
Охорона здоров'я, у тому числі:	24532,6	21232,4	28920,6	28260,3	33702,3	34712,4	34261,6
- лікарні	13791,3	13294,1	19453,5	18717,2	21040,2	22233,2	20174,5
- поліклініки і амбулаторії	8758,5	6548,5	7555,4	7644,6	10706,7	4516,8	5725,6
- фельдшерсько-акушерські пункти	1386,2	1059,7	1542,8	1433,7	1955,5	754,9	805,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення	28768,3	36556,1	49795,0	67371,2	75418,3	84632,3	96661,8
Житлово-комунальне господарство	19879,7	11499,0	8127,9	14774,3	22689,6	14433,1	23190,8
Культура та мистецтво	6449,9	5865,9	7916,2	10317,0	12609,9	11345,1	13313,5
Засоби масової інформації	139,9	168,0	374,6	531,1	312,1	143,4	238,3
Фізична культура і спорт	791,4	872,1	1357,0	1517,9	1788,4	1665,6	1673,5
Будівництво	2631,2	2792,6	384,9	916,8	2142,3	3025,2	1991,0
Сільське господарство	3496,0	7544,2	3517,7	3524,9	3164,3	2909,9	4958,7
Транспорт, дорожнє господарство	6687,7	5202,8	8927,3	14253,8	9516,1	5572,7	16853,7
Разом видатків	154604,4	154995,7	191183,9	241205,4	271504,3	266683,5	307869,1
Трансферти іншим бюджетам	236,7	20585,0	152,6	0,0	499,9	31608,7	31548,4
Всього видатків	154841,1	175580,7	191336,5	241205,4	272004,3	298292,2	339417,5

* Складено автором на основі даних фінансового управління Комінтернівської районної державної адміністрації

Таблиця М.8

Виконання видатків зведеного бюджету Болградського району за 2009-2014 рр., тис. грн. *

Найменування видатків	Роки					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Органи місцевого самоврядування	6268,2	7230,0	7507,4	7988,7	8415,8	8510,8
Правоохоронна діяльність	368,5	505,9	548,3	587,4	606,8	643,6
Освіта, у тому числі:	61659,6	72246,1	77228,5	91406,2	93973,1	93704,5
- дошкільні заклади	11040,2	13520,2	15180,9	18586,1	19808,8	20261,7
- загальноосвітні школи	45006,5	52545,3	54868,4	65760,4	67088,0	65917,1
- вечірні школи	410,8	458,5	508,1	718,0	722,6	657,4
- дитячі будинки	230,5	434,8	447,2	506,9	620,8	657,1
- позашкільні заклади освіти	1059,3	1329,5	1746,6	1987,3	2031,8	2170,6
- інші видатки	3912,3	3957,8	4477,3	3847,5	3701,1	4040,6
Охорона здоров'я, у тому числі:	25411,8	30710,7	32371,0	40017,4	42019,5	41812,5
- лікарні	21181,1	25323,6	26832,3	32464,7	32161,9	27808,7
- поліклініки	3252,9	2276,3	4423,2	6203,2	2890,5	х
Соціальний захист населення	34731,5	48799,7	63497,7	72828,0	84969,7	93787,5
Житлово-комунальне господарство	2205,5	2404,4	1907,3	2586,1	2841,1	3028,3
Культура і мистецтво, у тому числі:	5690,5	6917,9	8425,4	9432,9	9364,0	9371,9
- бібліотеки	1484,1	1862,9	2004,9	2361,0	2433,8	2241,7
- палаци і будинки культури	2848,9	3463,6	4553,1	4777,4	4682,5	4765,7
- інші	1357,5	1591,4	1867,4	2294,5	2247,7	2364,5
Засоби масової інформації	120,0	126,2	150,0	135,6	107,5	161,3
Фізична культура і спорт	1920,6	2145,3	2282,6	2167,8	1904,7	1979,3
Будівництво	1436,0	1849,4	2160,3	5688,9	1848,3	574,8
Сільське господарство	21,2	х	169,1	359,0	60,0	95,0
Транспорт та дорожнє господарство	2433,3	1875,4	2045,4	3682,3	2849,5	4238,8
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій	50,0	10,0	46,5	911,0	0,0	102,3
Цільові фонди	21,1	4,7	10,1	15,2	6,1	12,5
Разом видатків	142473,6	176285,5	198688,0	237887,1	248333,4	258276,9

* Складено автором на основі даних фінансового управління Болградської районної державної адміністрації.

Додаток Н
Структура видатків місцевих бюджетів Одеської області
за 2008-2014 рр.

Таблиця Н.1

Структура видатків зведеного бюджету Одеської області на виконання
делегованих та власних повноважень за 2008-2014 рр.*, (%)

Видатки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державне управління	4,6	4,7	4,2	3,8	3,5	3,5	3,4
Освіта	27,1	28,3	29,7	30,3	31,4	32,2	29,8
Охорона здоров'я	19,2	19,9	22,2	20,4	20,3	20,6	19,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	16,9	17,2	22,6	23,4	23,4	26,7	26,2
Культура і мистецтво	3,5	4,0	3,9	3,8	3,8	4,0	3,7
Фізична культура і спорт	0,7	0,3	0,2	0,7	0,7	0,7	0,7
Правоохоронна діяльність	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0
Всього видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (делеговані повноваження)	72,0	74,4	82,9	82,4	83,1	87,8	83,0
Місцеві програми в галузі освіти	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2
Місцеві програми в галузі охорони здоров'я	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1
Місцеві програми в галузі соціального захисту	0,0	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2
Місцеві програми в галузі культури і мистецтва	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Житлово-комунальне господарство	7,8	7,5	3,2	3,5	6,2	2,5	6,8
Засоби масової інформації	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Будівництво	13,0	10,2	5,7	7,0	4,9	3,6	3,7
Сільське, лісове, рибне господарство	0,4	0,6	0,7	0,6	0,2	0,1	0,1
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації	3,2	3,4	4,0	3,6	2,4	2,9	3,3
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	0,6	1,0	0,7	0,6	0,7	1,0	1,1
Обслуговування боргу	0,3	0,7	0,4	0,3	0,3	0,3	0,1
Цільові фонди	1,9	0,5	0,2	0,4	0,3	0,2	0,5
Інші видатки	0,4	1,2	1,6	0,8	0,7	0,8	0,7
Всього видатків, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (власні повноваження)	28,0	25,6	17,1	17,6	16,9	12,2	17,0
Всього видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором за даними департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації.

Таблиця Н.2

**Структура видатків бюджету м. Одеси на виконання делегованих та
власних повноважень за 2008-2014 рр. ***

(%)

Видатки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державне управління	3,9	4,6	3,8	3,2	3,0	3,0	3,4
Освіта	20,4	25,5	23,9	25,8	26,7	27,1	26,5
Охорона здоров'я	17,3	22,4	22,0	23,1	20,7	21,0	19,4
Соціальний захист та соціальне забезпечення	16,0	22,4	23,0	24,0	22,2	25,2	27,1
Культура і мистецтво	2,2	2,9	2,8	3,0	2,7	2,9	2,9
Фізична культура і спорт	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4
Всього видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (делеговані повноваження)	60,2	78,3	76,0	79,6	75,8	79,7	79,7
Позашкільна освіта	0,5	0,6	0,6	0,8	0,6	0,8	0,8
Житлово-комунальне господарство	14,7	6,3	5,1	6,4	11,5	3,2	3,9
Засоби масової інформації	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Будівництво	14,0	6,1	8,0	5,9	5,0	6,3	6,0
Землеустрій	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	5,3	4,3	4,7	4,3	4,6	6,3	6,3
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	0,7	0,1	0,1	0,1	0,1	0,7	1,0
Заходи з організації рятування на водах	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Обслуговування боргу	1,9	1,7	1,4	1,1	0,9	0,8	0,5
Цільові фонди	0,7	0,5	0,3	0,3	0,2	0,3	0,4
Видатки, не віднесені до основних груп	1,7	1,9	3,6	1,3	1,1	1,7	2,1
Всього видатків, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (власні повноваження)	39,8	21,7	24,0	20,4	24,2	20,3	20,3
Всього видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором за даними департаменту фінансів Одеської міської ради.

Структура видатків бюджету м. Теплодар на виконання делегованих та власних повноважень за 2008-2013 рр. *

(%)

Видатки	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Державне управління	15,1	14,9	13,7	13,7	11,0	11,7
Правоохоронна діяльність	0,2	0,2	0,2	0,3	0,0	0,0
Освіта	23,7	23,8	24,7	26,4	25,3	30,4
Охорона здоров'я	12,1	11,9	13,0	13,4	11,0	12,4
Соціальний захист та соціальне забезпечення	15,5	17,6	19,4	23,0	18,8	24,6
Культура і мистецтво	4,3	4,2	4,0	4,7	4,3	3,9
Фізична культура і спорт	0,6	0,6	0,6	0,8	0,7	0,8
Всього видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (делеговані повноваження)	71,5	73,2	75,6	82,3	71,1	83,8
Позашкільна освіта	2,6	3,0	3,4	2,2	2,0	2,4
Житлово-комунальне господарство	15,5	14,9	9,4	5,9	21,0	3,9
Засоби масової інформації	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3
Будівництво	9,1	3,4	2,3	8,4	4,3	7,1
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	1,1	2,9	4,6	0,3	0,9	1,0
Інші видатки та видатки, не віднесені до основних груп	0,0	2,3	4,4	0,6	0,5	1,5
Всього видатків, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (власні повноваження)	28,5	26,8	24,4	17,7	28,9	16,2
Всього видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором за даними фінансового управління Теплодарської міської ради.

Таблиця Н.4

**Структура видатків зведеного бюджету Іванівського району на
виконання делегованих та власних повноважень за 2008-2014 рр.***

(%)

Видатки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державне управління	6,8	6,0	5,3	4,8	4,0	3,7	3,7
Освіта	41,6	40,4	38,3	37,2	37,4	36,9	33,3
Охорона здоров'я	15,9	14,0	13,8	13,8	12,7	12,9	11,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	24,0	27,6	30,9	34,8	32,3	38,0	37,5
Культура і мистецтво	3,8	3,6	4,0	3,4	3,4	3,2	3,4
Фізична культура і спорт	0,5	0,6	0,6	0,5	0,7	0,4	0,4
Всього видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (делеговані повноваження)	92,6	92,2	92,9	94,5	90,5	95,1	89,4
Позашкільна освіта	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7
Житлово-комунальне господарство	2,1	2,1	1,8	2,4	2,4	2,2	2,6
Засоби масової інформації	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1
Будівництво	1,7	1,7	0,7	1,4	5,2	0,7	1,0
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	0,9	2,6	2,3	0,5	0,8	0,7	1,0
Цільові фонди	1,6	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші видатки	0,2	0,2	1,6	0,4	0,2	0,4	5,2
Всього видатків, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (власні повноваження)	7,4	7,8	7,1	5,5	9,5	4,9	10,6
Всього видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором за даними фінансового управління Іванівської районної державної адміністрації

Таблиця Н.5

**Структура видатків зведеного бюджету Кодимського району на
виконання делегованих та власних повноважень за 2008-2014 рр. ***

(%)

Видатки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державне управління	6,1	6,2	5,9	6,1	5,4	5,1	4,7
Освіта	35,7	39,9	36,5	34,6	35,0	36,7	32,9
Охорона здоров'я	15,6	16,1	15,8	14,6	15,1	14,6	13,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	24,1	25,3	29,0	32,2	32,8	32,7	30,9
Культура і мистецтво	4,7	4,8	4,6	4,3	4,1	4,8	4,5
Фізична культура і спорт	0,6	0,6	0,7	0,7	0,4	0,6	0,6
Всього видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (делеговані повноваження)	86,8	92,9	92,5	92,5	92,8	94,5	86,7
Позашкільна освіта	0,9	0,9	0,8	0,7	0,6	0,7	0,7
Житлово-комунальне господарство	1,6	1,6	2,0	1,5	1,1	1,6	2,1
Засоби масової інформації	0,3	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,1
Будівництво	4,4	0,7	1,2	2,7	3,9	1,1	2,5
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	1,3	3,3	1,8	0,8	0,3	1,3	2,1
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Цільові фонди							
Інші видатки	4,5	0,4	1,4	1,4	1,1	0,5	5,6
Всього видатків, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (власні повноваження)	13,2	7,1	7,5	7,5	7,2	5,5	13,3
Всього видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором за даними фінансового управління Кодимської районної державної адміністрації

Таблиця Н.6

**Структура видатків зведеного бюджету Комінтернівського району на
виконання делегованих та власних повноважень за 2008-2014 рр.***

(%)

Видатки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державне управління	8,2	7,2	7,6	7,4	6,7	5,7	5,4
Освіта	30,9	28,0	32,9	31,6	32,4	29,5	27,4
Охорона здоров'я	15,8	12,1	15,1	11,7	12,4	11,6	10,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	18,6	20,8	26,0	27,9	27,7	28,4	28,5
Культура і мистецтво	4,1	3,4	4,1	4,3	4,6	3,8	3,9
Фізична культура і спорт	0,5	0,5	0,7	0,6	0,7	0,6	0,5
Всього видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (делеговані повноваження)	78,1	72,0	86,4	82,6	84,5	79,6	75,8
Позашкільна освіта	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6
Житлово-комунальне господарство	12,9	6,5	4,2	6,1	8,3	4,8	6,8
Засоби масової інформації	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,0	0,1
Будівництво	1,7	1,6	0,2	0,4	0,8	1,0	0,6
Сільське господарство	2,3	4,3	1,8	1,5	1,2	1,0	1,5
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	4,3	3,0	4,7	5,9	3,5	1,9	5,0
Інші видатки	0,0	0,2	1,8	2,8	0,8	0,5	0,3
Всього видатків, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (власні повноваження)	21,8	16,3	13,5	17,4	15,3	9,8	14,9
Трансферти іншим бюджетам	0,1	11,7	0,1	0,0	0,2	10,6	9,3
Всього видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором за даними фінансового управління Комінтернівської районної державної адміністрації

Таблиця Н.7

Структура видатків зведеного бюджету Болградського району на виконання делегованих та власних повноважень за 2009-2014 рр. *

(%)

Видатки	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державне управління	4,4	4,1	3,8	3,4	3,4	3,3
Правоохоронна діяльність	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2
Освіта	42,5	40,3	38,0	37,6	37,1	35,4
Охорона здоров'я	17,8	17,4	16,3	16,8	16,9	16,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	24,4	27,7	32,0	30,6	34,2	36,3
Культура і мистецтво	4,0	3,9	4,2	4,0	3,8	3,6
Фізична культура і спорт	1,3	1,2	1,2	0,9	0,8	0,8
Всього видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (делеговані повноваження)	94,7	94,9	95,8	93,6	96,4	95,8
Позашкільна освіта	0,8	0,7	0,9	0,8	0,8	0,9
Житлово-комунальне господарство	1,5	1,4	1,0	1,1	1,1	1,2
Засоби масової інформації	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
Будівництво	1,0	1,0	1,1	2,4	0,7	0,2
Сільське господарство	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	1,7	1,1	1,0	1,6	1,0	1,6
Інші видатки	0,2	0,8	0,0	0,3	0,0	0,2
Всього видатків, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (власні повноваження)	5,3	5,1	4,2	6,4	3,6	4,2
Всього видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано автором за даними фінансового управління Болградської районної державної адміністрації.

Додаток II

Планові та фактичні показники ПДВ зведеного бюджету Одеської області*

(тис. грн.)

	2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	план	факт	план	факт	план	факт
Зведений бюджет Одеської області	3 638 431,1	3 603 357,3	4 403 705,8	4 135 725,0	4 502 940,7	4 143 553,9
у тому числі:						
м. Одеса	3 156 319,2	2 733 917,6	3 664 174,4	3 408 960,9	3 631 556,1	3 329 535,3
м. Теплодар	4 459,6	4 570,3	4 018,7	3 861,0	3 000,0	3 803,2
Кодимський район	1 199,0	1 208,4	1 016,0	976,8	2 010,0	1 143,4
Комінтернівський район	122 465,6	213 533,0	229 500,2	230 027,8	110 778,9	95 353,9
Болградський район	4 257,0	4 671,0	6 980,6	7 395,2	57 254,1	56 239,5
Іванівський район	2 742,7	2 688,1	3 956,5	4 375,5	3 635,1	3 754,1
Прогнозні дані						
	2015 рік		2016 рік		2017 рік	
	план		прогноз		прогноз	
Зведений бюджет Одеської області	4405272,2		4527355,8		4635850,7	

* Складено за даними департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації.

Додаток Р

Розмежування видатків між ланками бюджетної системи *

Назва основних видаткових функцій	Державний бюджет	Обласні бюджети та республіканський бюджет АРК	Районні бюджети та бюджети міст обласного (республіканського АРК) значення	Бюджети сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань
1. Державне управління	+			
Органи місцевого самоврядування		+	+	+
2. Судова влада	+			
3. Міжнародна діяльність	+			
4. Фундаментальні та прикладні дослідження і сприяння НТП	+			
5. Національна оборона	+			
6. Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	+			
7. Освіта				
Загальна середня освіта	+ (що засновані на державній формі власності)	+ (спеціалізовані учбові заклади)	+	+ (школи-дитячі садки)
Професійно-технічна освіта	+ (що засновані на державній формі власності)	+ (що перебувають у державній та комунальній формі власності)		
Вища освіта	+ (що засновані на державній формі власності)	+ (що перебувають у державній та комунальній формі власності)	+ (вищі заклади освіти I-IV акредитації державної та комунальної форми власності)	
Післядипломна освіта	+	+		
Дошкільна освіта			+ (для міст республіканського АРК та обласного значення)	+
Позашкільна освіта	+	+ (заходи АРК)	+ (заходи	

		та обласного значення)	районного значення)	
Інші заклади в галузі освіти	+	+	+	
8. Охорона здоров'я				
Первинна медико-санітарна, амбулаторно-поліклінічна та стаціонарна допомога	+ (за переліком КМУ)	+ (лікарні обласного і республіканського значення)	+ (лікарні широкого профілю, пологові будинки, станції швидкої та невідкладної медичної допомоги, поліклініки і амбулаторії, загальні стоматологічні поліклініки)	
Спеціалізована, високоспеціалізована амбулаторно-поліклінічна та стаціонарна допомога	+ (за переліком КМУ)	+		
Санаторно-реабілітаційна допомога	+(за переліком КМУ)	+(спеціалізовані санаторії)		
Санітарно-епідеміологічний нагляд	+			
Інші галузі в галузі охорони здоров'я	+ (за переліком КМУ)	+		
9. Соціальний захист та соціальне забезпечення				
Державні спеціальні пенсійні програми	+			
Державні програми соціального захисту та соціального забезпечення		+	+	
Державні програми соціальної допомоги	+ (грошова допомога біженцям; компенсації на медикаменти; допомога інвалідам і ветеранам війни;		+ (пільги ветеранам війни і праці; допомога сім'ям з дітьми; додаткові виплати населенню на	

	програма протезування; програми і заходи соціального захисту інвалідів; щорічна разова допомога ветеранам ВВВ та інші)		покриття витрат з оплати послуг ЖКХ; пільги окремим категоріям громадян; виплати державної соціальної допомоги на дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; районні та міські програми та заходи і інші)	
Державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї	+	+(республіканські АРК та обласні програми і заходи)	+(районні та міські програми та заходи)	
10. Культура і мистецтво				
Державні культурно-освітні програми	+(національного значення; міжнародні культурні зв'язки)	+(республіканського АРК і обласного значення)	+(бібліотеки; музеї; виставки; зоопарки загальнодержавного значення)	+(бібліотеки)
Державні театральні-видовищні програми	+(національного значення згідно з переліком КМУ)	+(республіканського АРК і обласного значення)	+(театри; палаци; будинки культури)	+(палаци культури; клуби; центри дозвілля)
Інші державні програми	+(національного значення)	+(республіканського АРК і обласного значення)		

*Складено автором на основі [24].